

ACADEMIA MILITARĂ A FORTELOR ARMATE „ALEXANDRU CEL BUN”
FACULTATEA ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ
CATEDRA ȘTIINȚE UMANISTICE ȘI LIMBI MODERNE

Ruslana GROSU

**MANAGEMENTUL CRIZELOR ȘI
PREVENIREA CONFLICTELOR
INTERNAȚIONALE**

SUPPORT DE CURS

Chișinău, 2022

Lucrarea metodică-didactică a fost discutată și recomandată pentru editare la ședința Senatului Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, proces-verbal nr. 2 din 4 mai 2022

Recenzenți

1. *Eugen OSMOCHESCU*, doctor în drept, conferențiar universitar
2. *Natalia ALBU*, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Redactor: *Tamara OSMOCHESCU*

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Grosu, Ruslana.

Managementul crizelor și prevenirea conflictelor internaționale : Suport de curs / Ruslana Grosu ; Academia Militară a Forțelor Armate “Alexandru cel Bun”, Facultatea Administrație Publică, Catedra Științe Umanistice și Limbi Moderne. – Chișinău : Academia Militară a Forțelor Armate “Alexandru cel Bun”, 2022. – 152 p. : fig.

Referințe bibliogr. la sfârșitul temelor. – 50 ex.

ISBN 978-9975-3220-9-6.

327.5(075.8)

G 88

CUPRINS

LISTA DE ABREVIERI	7
PRELIMINARII	9
OBIECTIVE GENERALE	12
TEMA 1. NOȚIUNI INTRODUCATIVE ȘI OBIECTUL DE STUDIU AL DISCIPLINEI „MANAGEMENTUL CRIZELOR ȘI PREVENIREA CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE”. REPERE METODOLOGICE ÎN CERCETAREA ȘI MONITORIZAREA CRIZELOR POLITICO-MILITARE ȘI A CONFLICTELOR ARMATE.....	13
Obiective de referință.....	13
1. <i>Introducere în Managementul crizelor și obiectul de studiu al disciplinei „Managementul crizelor și prevenirea conflictelor internaționale”</i>	13
2. <i>Introducere în Managementul situațiilor de risc</i>	17
3. <i>Mediul internațional de securitate după încheierea războiului rece</i>	19
4. <i>Modalități de cercetare și monitorizare a crizelor politico-militare și a conflictelor armate.....</i>	<i>28</i>
5. <i>Sistemul referențial și profilul variabilelor aplicate în studiul crizelor politico-militare și a conflictelor armate</i>	<i>31</i>
Întrebări pentru fixarea cunoștințelor	33
Referințe bibliografice la TEMA 1	33
TEMA 2. DEFINIREA ȘI EVOLUȚIA NOȚIUNII DE CRIZĂ. CRIZELE POLITICO-MILITARE: DELIMITĂRI CONCEPTUALE ȘI DINAMICĂ. OPERAȚIONALIZAREA ȘI ABORDAREA CONCEPTELOR DE PACE ȘI RĂZBOI ÎN CONFLICTOLOGIA CONTEMPORANĂ	33
Obiective de referință.....	33
O situație de risc ignorată este o criză sigură	34
1. <i>Definiția crizei și definirea situației de risc</i>	34
2. <i>Evoluția conceptului de criză</i>	34
3. <i>Tipologia și fizionomia crizelor</i>	36
4. <i>Fazele crizei</i>	37
Crizele politico-militare: delimitări conceptuale și clasificări	38
5. <i>Criterii de clasificare a crizelor politico-militare internaționale</i>	39
6. <i>Analiza crizelor politico-militare</i>	42
7. <i>Analiza dinamică a situațiilor conflictuale</i>	42
8. <i>Analiza funcțională a situațiilor conflictuale</i>	45
EVOLUȚIA ȘI OPERAȚIONALIZAREA CONCEPTELOR DE PACE ȘI RĂZBOI	46

1. <i>Continuumul pace – război</i>	47
2. <i>Teorii și curente privind problematica crizei și războiului</i>	49
3. <i>Competiție – criză – conflict</i>	53
Dinamica crizei politico-militare	54
5. <i>Declanșarea crizei politico-militare</i>	54
6. <i>Modalități de luare a deciziilor și comportamentul actorilor</i>	55
7. <i>Sfârșitul crizei și rezultatele sale imediate</i>	56
Întrebări pentru fixarea cunoștințelor	56
Referințe bibliografice la TEMA 2	57
Bibliografie suplimentară la TEMA 2	57
TEMA 3. GESTIONAREA CRIZELOR POLITICO-MILITARE ÎN EPOCAPOST-RĂZBOI RECE ȘI DINAMICA FACTORULUI MILITAR ÎN EVOLUȚIA MANAGEMENTULUI CRIZELOR POLITICO-MILITARE	59
Obiective de referință.....	59
Evoluții geopolitice în perioada războiului rece și post-război rece.	
Mecanisme, mijloace și instrumente de management al crizelor politico-militare	59
1. <i>Mediul de securitate regional și internațional</i>	59
2. <i>Mecanisme, mijloace și instrumente de management al crizelor politico-militare</i>	62
Dinamica factorului militar în evoluția managementului crizelor politico-militare	66
1. <i>Rolul forței militare în managementul crizelor</i>	66
2. <i>Conceptele puterii și puterii militare</i>	67
Întrebări pentru fixarea cunoștințelor	75
Referințe bibliografice la TEMA 3	75
Bibliografie suplimentară la TEMA 3	76
TEMA 4. ONU ȘI ROLUL SĂU ÎN GESTIONAREA CRIZELOR POLITICO-MILITARE. CONTRIBUȚIA OSCE LA GESTIONAREA CRIZELOR POLITICO-MILITARE	77
Obiective de referință.....	77
Managementul crizelor politico-militare de către ONU	77
1. <i>Organizarea și sarcinile principale ale ONU</i>	77
2. <i>Proceduri ale ONU de gestionare a crizelor</i>	78
3. <i>Instrumente juridice de gestionare a crizelor în sistemul ONU</i>	80
Contribuția OSCE în managementul crizelor politico-militare	82
1. <i>Evoluția OSCE</i>	82
2. <i>Diplomația preventivă – obiectiv fundamental al OSCE</i>	87

3. Proceduri, structuri și mecanisme ale diplomației preventive.....	88
Întrebări pentru fixarea cunoștințelor	92
Referințe bibliografice la TEMA 4	92
Bibliografie suplimentară la TEMA 4	93

TEMA 5. ROLUL UNIUNII EUROPENE ÎN MANAGEMENTUL CRIZELOR

POLITICO-MILITARE	94
Obiective de referință.....	94
<i>Uniunea europeană – actor al apărării și securității internaționale</i>	94
<i>Politica Externă și de Securitate Comună (PESC)</i>	96
<i>Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA)</i>	101
<i>Proceduri de prevenire și management al crizelor</i>	103
<i>Cooperarea UE în materie de securitate și apărare</i>	106
<i>Cooperarea UE-NATO</i>	106
Întrebări pentru fixarea cunoștințelor	111
Referințe bibliografice la TEMA 5	112
Bibliografie suplimentară la TEMA 5	113

TEMA 6. MANAGEMENTUL CRIZELOR POLITICO-MILITARE DE CĂTRE NATO

Obiective de referință	115
Profilul politico-militar al blocului NATO și ponderea ca actor pe arena internațională	115
1. NATO și rolul său în managementul crizelor.....	115
2. Managementul crizelor politico-militare în concepția NATO.....	118
3. Manualul Sistemului NATO de Răspuns la Criză (NCRSM).....	121
4. Sistemul NATO de Răspuns la Crize (NCRS).....	121
Organisme ale NATO cu competențe în managementul crizelor	123
1. Consiliul / DPC.....	123
2. Statul Major Internațional (IS).....	124
3. Comitetul Politic.....	124
4. Grupul de Coordonare Politică (PCG).....	124
5. Comitetul Superior pentru Planificarea Protecției Civile în Situații de Urgență (SCEPC).....	125
6. Comitetul Militar.....	126
7. Statul Major Militar Internațional	126
1. Organizarea pentru Managementul crizelor a Cartierului General NATO	127
2. Centrul NATO al Situației	128
3. Comandantul Strategic al Operațiilor Comandamentului Aliat (SACEUR).....	128

4. Transmisiunile NATO	128
5. Culegerea de informații pe timpul crizei	129
6. Măsuri pentru managementul crizelor.....	130
7. Măsuri preventive diplomatice, economice și militare	131
8. Sistemul de Precauție NATO	131
9. Catalogul Opțiunilor Potențiale de Răspuns Militar la Criză.....	132
10. Forțele NATO distincte gestionării crizelor	132
11. Strategia de informare publică.....	133
12. Activități de parteneriat	134
13. Reguli de angajare.....	137
14. Sistemul de Planificare a Operațiilor NATO	137
15. Operații de Răspuns la Criză ale NATO în afara art. 5.....	137
Întrebări pentru fixarea cunoștințelor	138
Referințe bibliografice la TEMA 6	139
Bibliografie suplimentară la TEMA 6	139
Concluzii	141
Anexe	143

LISTA DE ABREVIERI

ACLANT	Comandamentul aliat pentru Atlantic
ACO	Comandamentul aliat al operațiilor
ADM	Arme de distrugere în masă
AFNORTH	Forțele aliate pentru Europa de Nord
AFSOUTH	Forțele aliate pentru Europa de Sud
ASG	Secretarul General Adjunct
CEP	Planificarea situațiilor de urgență civilă
CFE	Forțele armate convenționale din Europa (Tratatul CFE din 1990)
CIMIC	Cooperarea Civilă/militară
CJTF	Forțe operative multinaționale interarme
CMO	Organizație de Management al crizei
CMTF	Forțe operative civile-militare
CRMs	Măsuri de răspuns la criză
CRO	Operații de răspuns la crize
CSBM	Măsuri pentru consolidarea încrederii și securității
CSCE	Conferința pentru securitate și cooperare în Europa (din ianuarie 1995, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, sau OSCE)
CST	Echipa de sprijin a Crizei
DF	Forțe dislocabile
DIMS	Director al Statului Major Militar Internațional (IMS)
EAPC	Consiliul Euro-Atlantic pentru Parteneriat
ESDI	Identitatea Europeană de Securitate și Apărare
FLR	Forțe cu pregătire de luptă scăzută
HRF	Forțe cu pregătire înaltă
ICRC	Comitetul Internațional de Cruce Roșie
IFOR	Forța de implementare (pentru Bosnia– Herțegovina)
IMS	Statul Major General
INFO OPS	Operații de Informare
IPF	Forțe locale
IS	Secretariatul Internațional
KFOR	Forțele din Kosovo
LTBF	Forțe în construire pe termen lung
MC	Comitetul Militar
MOC	Centrul pentru Operații Media
MRO	Opțiuni de Răspuns Militar
NAC	Consiliul Nord-Atlantic
NACC	Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic
NATO	Organizația Tratatului Nord– Atlantic
NCRS	Sistemul NATO de Răspuns la Crize

NCRSM	Manualul Sistemului NATO de Răspuns la Crize
NICS	Sistem integrat de comunicații NATO
NIWS	Sistemul de avertizare și culegere de informații NATO
NMA	Autoritatea militară a NATO
NPSM	Manualul Sistemului de Precauție NATO
ONU	Organizația Națiunilor Unite
OSA	Organizația Statelor Americane
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (fosta CSCE)
OUA	Organizația Unității Africane
PC	Comitetul Politic
PCG	Grupul de coordonare a politicii
PESA	Politica europeană de Securitate și Apărare
PfP	Parteneriatul pentru Pace
PIC	Centrul Public de Informații
ROE	Reguli de angajare
SACEUR	Comandantul suprem al forțelor aliate din Europa
SACLANT	Comandantul suprem al forțelor aliate din Atlantic
SCEPC	Înaltul comitet de planificare pentru situații de urgență civilă
SFOR	Forța de stabilizare
SHAPE	Comandantul suprem al puterilor Aliate din Europa
SITCEN	Centrul NATO al Situației
SOP	Proceduri standard de operare
SUA	Statele Unite ale Americii
UE	Uniunea Europeană
UNHCR	Înaltul Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite
URSS	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

PRELIMINARII

Începutul secolului XXI a fost marcat de producerea unor evenimente care au schimbat cursul istoriei fiecărui stat în particular și evoluția comunității internaționale în general. Noua ordine mondială, a cărei configurație geopolitică și geostrategică rămâne fragilă, necesită a fi analizată prin prisma unei abordări științifice riguroase, cu recurs la problematica-cheie dezbătută în cadrul unor discipline, precum Teoria Relațiilor Internaționale, Geopolitica, Conflictologia, Studiile de Securitate. Această abordare interdisciplinară facilitează indubitabil analiza fenomenelor și proceselor ce caracterizează spațiile politico-militare la nivel național, subregional, regional, continental și global.

Cursul **Managementul crizelor și prevenirea conflictelor internaționale** reprezintă o materie interdisciplinară, fundamentată teoretic pe Științele Politice și câteva domenii conexe. De aceea, planul de studiere și predare a acestui curs impune adaptarea și aplicarea anumitor strategii în domeniul securității naționale, regionale și internaționale, articulate în jurul unor repere gnoseologice, axiologice, praxiologice și metodologice ale teoriei și practicii specifice doctrinelor și sistemelor politico-militare. În cadrul disciplinei **Managementul crizelor și prevenirea conflictelor internaționale** se realizează o trecere graduală de la dimensiunea teoretică la reperele normativ-funcționale și configurarea practic-acțională a vectorilor politic și militar a coordonatei securitare la nivel național, regional și internațional.

Factura multidimensională a cursului include studiul unor valori promovate în cadrul statului democratic, mai nou – cel de drept, acestea fiind securitatea, interesul național, coeziunea socială, pacea civică. Studiarea materiei este direcționată pe procesualitatea din cadrul sistemelor politico-militare europene, euroatlantice, regionale și mondiale, raportată la conceptul de securitate, definit din mai multe perspective și clasificat în funcție de caracteristicile sale. Anume disciplina **Managementul crizelor și prevenirea conflictelor internaționale** creează un context propice de studiu, oferind noi repere și cadre de înțelegere pentru ca termenul de securitate să fie înțeles și operaționalizat nu doar prin recursul la teoriile dominante, modelele alternative, retorica politică sau echilibristica geopolitică, ci și prin valorificarea dimensiunii sale aplicative. Apelul la teoriile care și-au demonstrat caracterul anticipativ și au servit la formularea unor noi paradigme și concepții doctrinare politico-militare a asigurat un nivel înalt de încredere în capacitatea specialiștilor și responsabilitatea instituțiilor/structurilor de securitate de a găsi soluții adecvate și viabile la noile provocări.

Actualmente, abordarea fenomenului militar este realizată într-un cadru multidisciplinar, iar domeniul militar, ca parte integrantă a sistemului social global, nu poate și perceput în afara contextului în care există și funcționează. Cunoașterea fundamentelor doctrinare și evoluția instituțiilor politice, precum și mecanismele de funcționare a acestora este indispensabilă pentru liderii militari, care reprezintă și asigură funcționalitatea sistemului militar în vederea realizării obiectivelor stabilite de către puterea politică, precum și sistemul de relații conjugate între instituția militară și celelalte subsisteme sociale, în mod special, cu cel politic.

Luând în considerare misiunea fundamentală a Armatei Naționale a Republicii Moldova, militarii trebuie să cunoască competențele puterii politice în folosirea forțelor armate, doctrinele politico-militare ale statelor-partenere, ale potențialilor inamici, pentru a putea identifica riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității naționale, regionale și internaționale. Aplicarea materiei studiate de către militari oferă consistență caracterului unitar al acțiunilor politice cu cele militare, asigurând eficientizarea și controlul civil asupra instituției militare.

Ultimele două secole au adus cu sine, în condițiile unei dezvoltări fără precedent a mijloacelor de luptă, o discontinuitate majoră în gândirea politico-juridică. Ideea de a considera agresiunea militară ca o infracțiune, codificarea juridică a unor fapte drept *crime de război* sau *crime împotriva umanității* nu au reușit, încă, să-i facă pe politicienii lumii să renunțe la acest instrument extrem al politicii externe. Mai mult decât atât, războiul devine mult mai rafinat, își schimbă domeniul de manifestare, devine permanent. Unii psihologi și sociologi consideră violența o caracteristică intrinsecă a naturii umane. Alții au apreciat că incidența fenomenului belic este doar o consecință cauzală a gradului de dezvoltare a speciei umane. Nu intenționăm, în cele ce urmează, să rezolvăm această dilemă, ci ne propunem să clarificăm din punct de vedere al conceptelor pacea și războiul și unele fenomene și concepte conexe celor două noțiuni polare. „Dacă adevărata semnificație a cuvântului pace ar fi fost clară, un mare număr de războaie ar fi putut fi evitate”, opina acum aproape patru decenii un analist, evocând ambiguitatea conceptuală a termenului, care exprimă nevoia de definire mai riguroasă.

La începutul mileniului al treilea, relațiile internaționale în general, și pacea cu războiul în special, sunt analizate din punctul de vedere al teoriilor clasice, fundamentate pe asumția liniarității fenomenelor din domeniul social. Din această perspectivă, modificarea unei variabile independente duce la modificarea proporțională a variabilelor dependente. Procesele globalizării evidențiază însă nevoia de o analiză de alt tip a socialului în general și a relațiilor internaționale în particular. Fenomenele din sfera relațiilor internaționale nu mai pot fi văzute asemenea unor bile pe o masă de biliard, care interacționează doar ocazional și urmează traiectorii cvasiliniare. Nevoia unor teorii nu numai mai performante, dar și mai aproape ca putere explicativă de ceea ce se întâmplă în câmpul relațiilor internaționale, a impus translatarea în domeniul relațiilor internaționale a unor teorii din alte domenii ale socialului. Orientări teoretice ca structuralismul, teoria jocurilor și teoriile deciziei, toate au fost preluate de relațiile internaționale în speranța creșterii capacității de analiză. Tendința nu a reprezentat numai o preluare a unor trend-uri intelectuale, sincronă numai cu dinamica dezvoltării științelor; ea a fost în egală măsură expresia în plan intelectual al preocupării legate de adecvarea rezultatelor cercetării la o realitate cu o complexitate crescută, care se lăsa din ce în ce mai greu citită și înțeleasă.

Creșterea complexității generată de forțele globalizante, dar și deficitul de predictibilitate al științelor din sfera socialului, impun luarea în discuție a teoriilor care introduc în analiză factorul neliniar. Una din ele, pe care o vom aplica în timpul predării cursului, este teoria sistemelor complexe: un moment de importanță

majoră în evoluția epistemologiei științelor sociale, prin faptul că încearcă depășirea asumpțiilor liniarității, depășind unele din așteptările puțin justificate de realitate ale determinismului clasic. Din acest punct de vedere, modificarea paradigmei de abordare este însoțită de o modificare a conceptelor fundamentale utilizate în relațiile internaționale, fiind poate cea mai mare provocare teoretică a momentului în domeniu.

Teoriile complexității induc în relațiile internaționale, așa cum au făcut-o și în alte domenii, adevărate revoluții conceptuale, iar unele din acestea vor fi evidențiate în lucrarea de față. Acestea pot crea premisele teoretice ale emergenței unei teorii neliniare a relațiilor internaționale, cu aplicabilitate în problematica păcii și războiului.

La baza acestui suport de curs stau alte 4 suporturi de curs, elaborate de cadre didactice din România, peste 40 de lucrări fundamentale, manuale, metodologii, strategii și alte documente relevante, fără care nu s-ar fi putut acoperi dimensiunea aplicativă a disciplinei.

Ruslana GROSU,
doctor în științe politice

OBIECTIVE GENERALE

Competențele studenților militari la disciplina *Managementul crizelor și prevenirea conflictelor internaționale* se definesc în termeni de *cunoștințe, capacități și aptitudini*. Studenții vor dobândi cunoștințele teoretice necesare desfășurării activităților specifice managementului crizelor.

Scopul cursului: familiarizarea cu noțiunile generale privind managementul crizelor, prevenirea conflictelor, abordarea acestor dimensiuni în viziunea unor actori regionali și internaționali. Obiectivul general al cursului constă în formarea competențelor generale și transversale aferente managementului crizelor și prevenirii conflictelor internaționale.

La nivel de cunoaștere și înțelegere:

- să determine obiectul de studiu al disciplinei *Managementul crizelor*;
- să cunoască noțiunile și conceptele specifice teoriei crizelor;
- să utilizeze adecvat noțiunile de pace, competiție, criză, violență, conflict, război etc.
- să determine etapele crizei;
- să identifice mecanismele de management al crizelor la etapa contemporană;
- să descrie activitatea principalelor instituții internaționale în managementul crizelor;
- să cunoască principiile instituțiilor internaționale cu atribuții în managementul crizelor;
- să facă distincție între specificul acțional al principalelor instituții internaționale în managementul crizelor internaționale și regionale.

La nivel de aplicare:

- să aplice postulatele cursului în exercițiul complex al profesiei;
- să interpreteze conținutul teoretic și cel practic al disciplinei pentru dezvoltarea culturii de securitate;
- să determine implicațiile crizelor de ordin politic, economic, social asupra sistemului de securitate la nivel național și internațional;
- să explice procesele și fenomenele caracteristice declanșării și gestionării crizelor de securitate;
- să înțeleagă modalitățile de concretizare a cunoștințelor teoretice în planuri și strategii de gestionare a crizelor;
- să stabilească caracterul crizelor interne din Republica Moldova;
- să argumenteze practicile și mecanismele internaționale de prevenire a crizelor;
- să perceapă categoriile și principiile de bază ale disciplinei, conexiunea interdisciplinară a cursului cu alte discipline, utilizând în practică esențele teoretice ale disciplinei;
- să construiască arborele problemei;
- să construiască arborele obiectivelor în baza arborelui problemei;
- să abordeze riscul ca oportunitate în condițiile flexibile de mediu;
- să aplice diverse tehnici de identificare a riscur

La nivel de integrare:

- să aprecieze importanța studierii temelor din cadrul acestei discipline;
- să evalueze corelarea dintre categoriile *militar* și *non-militar* în cadrul activității profesionale;
- să cerceteze diverse probleme adiacente și subiecte conexe tematicii cursului din surse suplimentare și de alternativă;
- să integreze diverse metode de identificare și analiză a riscurilor în vederea minimizării impactului factorilor de risc;
- să cultive principiile eticii și moralei civice, centrate pe valori și relații democratice, în folosirea forței ca instrument de prevenire și gestionare a crizelor actuale.

TEMA 1. NOȚIUNI INTRODUCATIVE ȘI OBIECTUL DE STUDIU AL DISCIPLINEI „MANAGEMENTUL CRIZELOR ȘI PREVENIREA CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE”. REPERE METODOLOGICE ÎN CERCETAREA ȘI MONITORIZAREA CRIZELOR POLITICO-MILITARE ȘI A CONFLICTELOR ARMATE

Obiective de referință:

- să definească sintagmele „managementul crizelor” și „managementul situațiilor de risc”;
- să stabilească obiectul de studiu al disciplinei;
- să formuleze scopul și obiectivele principale ale managementului crizelor;
- să opereze cu noțiunile fundamentale;
- să cunoască principiile managementului crizei;
- să determine etapele managementului crizei;
- să argumenteze necesitatea studierii crizelor și monitorizarea acestora;
- să releve importanța aplicării unei metodologii distincte în cercetarea crizelor politico-militare și a conflictelor armate.

Introducere în Managementul crizelor și obiectul de studiu al disciplinei „Managementul crizelor și prevenirea conflictelor internaționale”

Spre deosebire de secolele anterioare, secolul al XX-lea și-a trecut în palmaresul evenimentelor majore și criza internațională. Pe măsura ce efectele ei se resimțeau tot mai mult, acest cuvânt devenea tot mai accesibil, iar foarte mulți cetățeni se simțeau îndreptățiți să creadă că știu ce semnifică el fără să definească criza. Deși termenul „criză” este extrem de des utilizat, mai ales în diversele lucrări apărute după 1990, el este asociat cu cel de „conflict”, fără să fie tratat ca un fenomen de sine stătător, extrem de periculos, dar și purtător de oportunități. „În urmă cu câțiva ani, subiectul din domeniul economiei propus candidaților la obținerea diplomei de absolvire a Institutului de Studii Politice din Paris era *criza*.”

Secolul XXI a preluat fără nici o excepție toate aceste fenomene periculoase care separă sărăcia de bunăstare, frica de speranță, pacea de război, iar, între toate acestea, și fenomenul de criză, exprimat deja printr-o noțiune universală, care generează dispute înflăcărâte și îndrumă parcursul omenirii spre evoluții cu final imprevizibil. Astăzi, într-un veritabil fiasco lingvistic și intelectual, vorbim despre criza mondială, criza pieței, criza locurilor de muncă, criza de autoritate guvernamentală, criza din sistemul de protecție socială, criza financiară, criza economică, criza geopolitică etc. Prin urmare, sunt vizate sectoare ale vieții sociale și a celei economice, munca și politica fiind grav afectate. Unele din aceste crize transgresează fără vreun impediment frontierele statelor naționale, se internaționalizează, afectând popoarele în funcție de schimburile și interdependentele existente între ele. Cel mai grav sunt afectate acele blocuri sau state care au fost izolate ideologic, politic și economic, cum este cazul țărilor din Estul Europei, care au suportat declin sau prăbușiri dramatice în toate sectoarele vieții sociale cu efecte precum: disensiunile de toate tipurile, mizerie, umilință, conflicte armate, pierderea autorității de stat, sărăcie cruntă, devalorizarea ideologiilor, atenuarea perspectivelor etc. În timp ce aceste efecte produc mul-

tă suferință, cauzele sunt greu de înțeles și definit, în mod obișnuit, fiind atribuite ruperii echilibrului de forțe pe arena mondială, complexității interdependențelor și mai puțin sunt scoase în evidență acele cauze care țin de moralitate și management.

Studiul crizelor se constituie într-un fenomen recent și de aceea cursul respectiv este rezultatul unei investigații extrem de laborioase pe un teren bibliografic sărac, mai ales în spațiul autohton. Atât conținutul cursului, cât și instrumentele de cercetare științifică, necesare unei abordări interdisciplinare, sunt puse la dispoziția cursanților pentru a asimila un volum bogat de cunoștințe referitoare atât la definirea, tipologia, etapele și conținutul crizelor, cât și metodele de lucru specifice gestionării acestora.

Gestionarea crizelor face obiectul de studiu al științei denumită *management*. Toate studiile științifice din acest domeniu atestă realitatea că nu există soluții de tip rețete-miracol pentru stăpânirea situației de criză. În cadrul acestei discipline vom aborda următoarele subiecte: definirea și tipologizarea crizelor; etapele evoluției unei crize; managementul situațiilor de criză (comunicarea de criză; evaluarea riscurilor; planificarea comunicării de criză; superficial – rolul specialiștilor în relațiile publice în situații de criză; strategii ale comunicării de criză; modalități practice pentru gestionarea situațiilor de criză).

Mai mulți cercetători au ajuns la concluzia că sfera de cuprindere a conceptului de management al crizelor și conflictelor armate este una mult extinsă. Termenul „gestionare”, folosit în relație cu crizele și conflictele armate, este, adesea, considerat nepotrivit. Gestionarea se prezintă, în general, ca un complex de acțiuni și operațiuni administrative și se referă la diferite bunuri, materiale etc. Trecerea de la substantivul gestiune la cel de gestionare pare firească, în sensul că gestiunea reprezintă doar rezultatul unui proces complex și poate fi echivalată cu ce de responsabilitate, pe când gestionarea constituie procesul însuși. Transferul acestei noțiuni într-un spațiu mult mai larg, cum este zona crizelor și conflictelor armate, pare benefic, întrucât apropie problematica crizelor și cea a conflictualității de firescul activităților și proceselor, într-o lume dinamică și extrem de complexă. Managementul crizelor și cea a conflictelor armate nu reprezintă unul și același lucru. Managementul crizelor se referă, în principal, la investigarea, analizarea, studierea, cunoașterea și înțelegerea mecanismului unor crize, a sistemelor și proceselor de declanșare și de evoluție, precum și la modalitățile de pregătire a unor instituții, comunități, organizații, întreprinderi, entități pentru a face față atât acțiunii cauzelor, cât și urmărilor acestora, adică efectelor.

Managementul crizelor este un paradox sau o contradicție în termeni, întrucât nu poți gestiona (inventaria, depozita, conserva, planifica și „consuma”, reînnoi, reîmprospăta) tulburările și disfuncțiile de sistem și de proces. Dar nici nu poți lăsa în voia sortii asemenea procese, chiar dacă ele, în principiu, sunt nelineare și, deci, greu de înțeles și de controlat. În primul rând, pentru că, așa cum se știe, interacțiunea dintre cauzele care le produc este aleatorie și conflictuală, imposibil de prevăzut și de „inventariat”. În al doilea rând, nu toate crizele sunt distrugătoare. Unele dintre ele distrug doar pentru a corecta și numai atât cât este necesar, altele distrug pentru a re-crea, pentru a asana, pentru a reîmprospăta. Faptul că oamenii mor și sistemele dispar este în ordinea lucrurilor. Mereu se nasc alți oameni și se constituie alte siste-

me. Totul are o durată. Nimic nu este etern. Orașele păstrează foarte puține clădiri din epoci apuse. Majoritatea edificiilor vremurilor de atunci au apus odată cu acele vremuri. În fiecare zi, orașele lumii se primenesc cu construcții noi, care de care mai sofisticate și mai funcționale.

Managementul conflictelor presupune modelarea unui comportament într-un spațiu conflictual, adică investigarea, monitorizarea, controlul și stăpânirea conflictualității, precum și adaptarea la cerințele ei. Acest obiectiv a devenit prioritar pentru majoritatea actorilor comunității internaționale, însă acesta nu a putut fi realizat decât parțial și cu costuri imense, deși se dorește, mai ales, că există o capacitate de a-și gestiona și controla conflictualitatea, totuși nu este dispusă s-o și accepte din cel puțin trei motive:

- astfel de capacitate presupune o anume ierarhie, adică posibilitatea creării de privilegiați ai puterii;
- controlul general al conflictualității este imposibil, pentru că esența lumii este conflictualitatea, iar esența nu ai cum s-o controlezi;
- lumea nu este încă pregătită pentru a genera o relație corespunzătoare de feed-back care să facă benefică sau, în orice caz, suportabilă conflictualitatea.

Managementul crizelor reprezintă un set de măsuri și acțiuni destinate pentru a stopa în ultimul moment evoluția conflictului către un curs violent sau a stopa extinderea violențelor către război. Dacă violențele nu au izbucnit, intervenția în sensul gestionării crizei poate schimba cursul acesteia într-unul pacifist. Dacă însă violențele sunt principalul mod de exprimare dintre părțile în conflict, atunci managementul crizei devine unul foarte dificil. Organizațiile umanitare și non-guvernamentale, alături de unele grupuri de cetățeni, pot juca un rol esențial în acordarea de ajutor victimelor violențelor, iar publicitatea făcută evenimentelor poate duce la reducerea intensității lor. Intervenția pe scară largă pentru managementul eficient al crizelor necesită acțiuni de tipul *peacekeeping*, *peacemakng*, *peace enforcement* sau *peacebuilding*. Acest lucru trebuie realizat cu mult discernământ, pentru a evita criticile venite din multe direcții, în special pe motiv de legalitate a intervenției.

În ultimul deceniu s-au concretizat o serie de categorii referitoare la managementul crizei: prevenirea crizei, pregătirea, învățarea (*crisis learning*) și cercetarea cu scopul influențării. Principala sarcină a prevenirii crizelor și a avertizării timpurii este evitarea sau soluționarea rapidă a problemelor la nivel local, pentru a evita escaladarea acestora și transformarea lor în conflicte deschise. Sunt obiective ce vizează îndeosebi starea de criză. Pregătirea pentru o reacție adecvată în cazul unei situații de criză ține de două aspecte: pe de o parte, construcție și capacitate instituțională, iar pe de altă parte, pregătirea. Primul element vizează existența unor instituții capabile să perceapă, să analizeze și să ofere soluții în cazul unei crize în derulare, în timp ce al doilea termen se referă la posibilitatea de a pregăti capacitatea de a reacționa a politicienilor aflați în funcții de decizie, prin simulări și exerciții. Învățarea explică tendința politicului de a lua măsuri *ad hoc* pentru diferite crize; politicienii creează și distrug instituții, le reorganizează sau le schimbă conducerea, experiența arătând că nu numai oameni învață, ci și instituțiile sociale. Cercetarea cu scopul influențării

este una dintre principalele surse pentru instituțiile și decidenții politici de a dobândi experiență în primele momente ale construcției instituționale și lansării domeniului Activitatea de management al crizelor presupune angajarea responsabilității față de dimensiunea socială care legitimează poziția de decident și cooperarea cu toate structurile societății – de la cercuri de putere și influență până la instituțiile societății civile.

În cazul confruntării cu violența armată, trebuie urmărite două obiective principale: în primul rând, stabilirea unui acord politico-militar, în timp ce sunt analizate cauzele crizei și, în al doilea rând, scăderea efectelor crizei și ajutorarea victimelor. Managementul crizei include mai mult decât ajutorul umanitar, iar dacă acesta din urmă nu este secondat de acțiune politică, atunci are tendința de a se transforma cel mult într-o modalitate de a stăpâni superficial conflictul sau situațiile instabile. Pacea nu înseamnă doar absența războiului, iar pacea durabilă presupune restabilirea justiției și a respectului pentru drepturile fundamentale ale individului și, printre altele, are drept caracteristică și stabilitatea durabilă. De aceea, managementul crizei ar trebui direcționat spre găsirea și aplicarea unor soluții durabile, abordând o viziune holistică asupra factorilor implicați. Un răspuns eficient la criză necesită o abordare comprehensivă a actorilor politici, militari și a celor cu scopuri umanitare, acordând importanța cuvenită responsabilităților, mandatelor și sferelor de competență specifice fiecărei părți. (**Anexa 1**) Este o provocare pentru militari, care, în calitate de „gestionari ai violenței armate”, cum i-a denumit S. Huntington, trebuie să gestioneze la fel de eficient și instrumentele dialogului. Relațiile de dialog și de complementaritate dintre actori ar trebui să urmărească stabilirea și menținerea sprijinului comun pentru rezolvarea crizei.

Managementul situațiilor de criză este un domeniu care a cunoscut, în ultimii ani, o dezvoltare rapidă, atât în sfera aplicațiilor practice, cât și în aceea a cercetării. P. Dușu susține că există numeroase texte cu caracter aplicativ, cuprinzând un repertoriu amplu de indicații referitoare la tehnicile de pregătire pentru situațiile de criză, la persoanele care trebuie implicate în aceste activități, la strategiile necesare, la etapele și formele de aplicare, și, în mod firesc, la tacticile de comunicare ce pot fi folosite atât în interiorul, cât și în afara organizației. Într-un fel sau altul, esența lor o reprezintă algoritmul descris mai sus care permite organizarea concertată a ieșirii reale din situația de criză. [1, p. 22]

Mai mulți autori consideră că managementul crizei reprezintă o serie de măsuri, pregătite din timp, care permit organizației/structurii de resort/statului să coordoneze și să controleze orice urgențe, să își maximizeze șansele și să reducă pericolele cu care se confruntă. K. Fearn-Banks definește *managementul crizei* ca pe „un proces de planificare strategică, cu obiectivul de a elimina o parte din riscul și incertitudinea cauzate de evenimentele negative și care permite organizației să dețină controlul asupra întregii sale evoluții”. W.T. Coombs precizează că „managementul crizelor reprezintă un set de factori concepuți pentru a combate crizele și a reduce daunele produse de crize. Altfel spus, se încearcă prevenirea sau reducerea efectelor negative ale crizelor și protejarea organizației, a publicului implicat și a domeniului respectiv de pagubele posibile”. [2, p. 16]

Din alt punct de vedere, managementul crizelor este considerat ca fiind „procesul de planificare și de răspuns la un eveniment negativ, pentru a preveni escaladarea într-o problemă mai mare sau într-un dezastru care amenință vieți”. Așadar, acesta implică executarea unor acțiuni deosebit de bine coordonate, pentru a restabili și a menține reputația instituției/statului/companiei și pentru a evalua daunele deja produse. [3, p. 31]

Atât teoretic, cât și practic, domeniul managementului de criză a cunoscut o amploare deosebită, atrăgând interesul mai multor specialiști, iar evoluția spectaculoasă a acestui sector de cercetare poate fi explicată prin existența a mai multor factori. Mass-media au devenit interesate de situațiile limită, în care publicul este prejudiciat sau pus în pericol. De asemenea, procesele juridice privind gestionarea ineficientă a anumitor situații sunt tot mai numeroase și afectează grav imaginea și statutul financiar al statului/instituțiilor de stat/organizațiilor.

Situațiile de criză și conflictele au existat, există și vor continua să existe, devenind realitatea perpetuă a comunităților din Antichitate și până în prezent. Într-un asemenea context, indispensabilitatea anticipării lor pentru a le preveni, dar și a cunoașterii acestora pentru a acționa de o manieră adecvată în fiecare caz în parte, este stringentă în vederea gestionării lor coerente și sistematice. În acest sens, un rol major revine managementului situațiilor de criză, în dubla sa calitate de știință și artă. De fapt, managementul situațiilor de criză este răspunsul pe care conducerea unei organizații, instituții și/sau a societății în întregul său trebuie să-l dea prompt atunci când prevede sau chiar se confruntă cu o criză. Unele situații de criză, negestionate adecvat, se pot transforma în conflicte armate. Acestea din urmă iau diferite forme de manifestare – intrastatale și interstatale. Comunitatea internațională, în ultimii ani, a adoptat o atitudine fermă față de majoritatea conflictelor armate încercând să le prevină și, la nevoie, să le soluționeze prin intervenție militară sub mandat ONU și OSCE. Alianța militară internațională este forma prin care comunitatea mondială – actori statali și non-statali – se implică activ, sistematic și responsabil în managementul și soluționarea conflictelor armate intra- și interstatale. Printre actorii non-statali care își asumă un rol activ în prevenirea și soluționarea conflictelor internaționale se pot menționa: NATO, ONU, UE, OSCE etc.

Introducere în Managementul situațiilor de risc

Cea mai stringentă problemă pentru companiile care optează pentru o consultare publică mai susținută este aceea că din cauza unei descreșteri constante a încrederii publicului în organizații, indiferent de natura lor, acestea nu își pot impune punctul de vedere. Societatea și opinia publică dezvoltă anumite tendințe (politice, administrative, sociale, economice, tehnologice, culturale), ostile companiilor, care pe termen lung pot transforma o situație insignifiantă într-un potențial de risc major, de la care nu mai este decât un pas până la criza devastatoare.

Riscul este o măsură a efectului advers al unei situații, referindu-se la stabilirea și comunicarea posibilelor pericole asociate unui anumit proces în raport cu garanțiile și avantajele pe care le oferă. Continua schimbare și nesiguranță a societății, ritmul inovațiilor industriale, presiunea timpului și a costurilor și tendința către

o opinie publică autoritară amplifică o serie de situații de risc. Stabilirea riscurilor este esențială atunci când apare un nou risc, când intensitatea riscului existent se modifică sau când apare o nouă viziune asupra riscului. Gestionarea cu abilitate a unei situații de risc potențial se impune printr-o abordare mai „inclusivă” a procesului de comunicare și influențare, iar soluția propusă este gândirea dinspre exterior spre interior, soluție ce presupune capacitatea actorilor de a renunța treptat la fluxul de informații, preponderent unidirecțional, în favoarea unei comunicări bidirecționale, cu implicarea, în mod activ, a mai multor grupuri interesate.

Managementul situațiilor de risc se practică peste 20 de ani, reprezentând la început o încercare de definire a strategiilor de care aveau nevoie companiile pentru a contracara eforturile grupurilor activiste care făceau presiuni asupra legiuitorilor în vederea unui mai mare control asupra activităților comerciale.

O situație de risc reprezintă un element de conflict între o organizație și unul dintre publicurile sale sau „o discrepanță între activitatea corporației și așteptările acționarilor”. O situație de risc emergentă reprezintă o condiție sau un eveniment, fie din interiorul, fie din exteriorul organizației, care, dacă este prelungită, va avea un efect considerabil asupra funcționării sau a randamentului organizației sau asupra intereselor sale viitoare. Din această perspectivă, managementul situațiilor de risc implică strângerea informațiilor și a opiniilor legate de o anumită problemă, cu scopul de a fi folosite de către organizație pentru obținerea unui avantaj social sau competitiv considerabil. [4]

În 1978 Consiliul Afacerilor Publice din Statele Unite l-a definit drept „un program folosit de o anumită companie pentru a-și extinde cunoașterea asupra procesului de stabilire a politicilor publice și a mării complexitatea și eficacitatea implicării sale în acest proces”. [5, p. 39] Managementul situațiilor de risc a fost privit și ca „un instrument care ar trebui folosit de către companii pentru a identifica, analiza și gestiona situațiile de risc apărute și de a reacționa la ele înainte ca acestea să se transforme în informații publice”, fiind deci un mod de adaptare a organizațiilor în fața presiunilor exercitate de politicile publice (percepute fie ca interacțiunea dintre guvern, media și public, fie ca rezultatul interacțiunii dintre punctul de vedere public și cel privat). Managementul situațiilor de risc reprezintă o parte integrantă a planificării strategice și o componentă esențială pentru supraviețuire. Folosirea eficientă a managementului situațiilor de risc poate spori nivelul de încredere a populației față de instituțiile decidente, a consolida poziția statului pe arena subregională, economisi surse financiare și construi relații importante. Funcțiile care trebuie îndeplinite de managementul situațiilor de risc sunt: identificarea tendințelor și a situațiilor de risc, evaluarea impactului lor și fixarea unor priorități [5], la care mai însumăm stabilirea unei poziții a statului, planificarea acțiunii și a reacției statului pentru a ajuta la stabilirea poziției și la realizarea obiectivelor sale.

Între risc și securitate există o relație de proporționalitate inversă. În limbaj uzual, securitatea este definită drept condiție de a se afla la adăpost de pericol, iar riscul ca posibilitate de a ajunge într-un potențial pericol. În realitate, ambele sunt stări limită, care nu pot fi atinse la modul absolut, adică întotdeauna va exista un pericol remanent. Un sistem va fi cu atât mai sigur cu cât nivelul de risc va fi mai mic. (**Anexa 2**)

Mediul internațional de securitate după încheierea războiului rece

Mediul de securitate este caracterizat de transformări substanțiale, care necesită adaptarea criteriilor clasice de analiză a securității internaționale. Noile provocări la adresa securității, generate de suprapunerea unor fenomene precum globalizarea și fragmentarea, se adaugă unor forme clasice de riscuri și vulnerabilități regionale. Se mențin focare de tensiune tradiționale, dar modul lor de dezvoltare este influențat în mod intrinsec de apariția unor riscuri ne-convenționale și transfrontaliere, precum terorismul, crima organizată și proliferarea armelor de distrugere în masă.

Unele grupuri de state au intrat într-o etapă post-industrială de dezvoltare, în vreme ce altele se află într-o perioadă de tranziție politică și economică spre modernitate. În anumite regiuni a crescut numărul „societăților fragile” și, implicit, inabilitatea acestora de a controla evoluțiile de pe teritoriile naționale proprii.

Abordarea riscurilor neconvenționale după încheierea antagonismului bipolar impune necesitatea unor noi tipuri de solidaritate internațională. Transformările profunde ale începutului de secol se află într-o relație de proporționalitate directă atât cu creșterea rolului comunității internaționale în prevenirea conflictelor, managementul și soluționarea crizelor, cât și cu extinderea geografică a procesului de democratizare.

De asemenea, transformările din ultimii ani ale sistemului european și mondial, precum și ale actorilor din interiorul sistemului tind să estompeze tot mai mult distincția clasică dintre politica internă și politica externă.

Faptul că problemele interne ale unor țări constituie preocupări internaționale curente, iar politica internă a statelor se află sub „*lupa marilor puteri*” demonstrează întrepătrunderea dintre politicile interne și cele externe, având drept consecință adâncirea continuă a interdependențelor, proiectarea intereselor unor grupuri interne pe plan extern, menținerea disputelor dintre protagoniști cu privire la caracterul unipolar sau multipolar al viitoarei arhitecturi de securitate globală și continuarea procesului de restructurare și adaptare a principalelor organisme de securitate mondială și regională pentru a răspunde adecvat noilor provocări.

Se evidențiază tendința factorilor de putere de a spori importanța structurilor în care dețin rolul principal în scopul asigurării unei poziții avantajoase în noua arhitectură de securitate și, implicit, competiția pentru afirmarea și consolidarea noilor centre de putere care să determine evoluția lumii și stabilirea noii ordini internaționale. Lumea democratică „*tinde să devină, paradoxal, tot mai exclusivistă și mai intervenționistă*”, ceea ce impune o regândire a valorilor fundamentale, ca independența și suveranitatea, care va trebui să fie promovate într-un mediu, ce, aparent, tinde să le neghe tot mai mult, în sensul lor clasic.

Pe de o parte, globalizarea, integrarea europeană și euroatlantică, preocupările Federației Ruse de a dobândi un rol de decizie în problemele internaționale, ceea ce explică adoptarea unor căi mai puțin pașnice de impunere prin demonstrarea potențialului militar (declanșarea la 24 februarie 2022 a unui blitzkrieg în Ucraina, care a eșuat dintr-o multitudine de motive), afirmarea tot mai puternică a țărilor asiatice în viața politică mondială, preocupările privind stabilizarea Afganistanului, adoptarea în unanimitate a unei rezoluții a Consiliului de Securitate al ONU privind

Irakul și interesul exprimat de guvernul interimar irakian pentru continuarea sprijinului internațional referitor la asigurarea stabilității țării, la care se adaugă faptul că în zona balcanică se mențin încă multe probleme divergente, situația din Orientul Mijlociu, marcată de o diversitate de dispute de natură politică, economică, etnică și religioasă, amenințări și conflicte, deschise și potențiale, regiunea Mării Negre, care rămâne un spațiu de importanță strategică și de interes economic, cu multe conflicte latente, ce nu vor cunoaște rezolvări în viitorul apropiat, sunt câteva elemente ce caracterizează evoluția actualului mediu de securitate.

Pe de altă parte, efectele fenomenelor naturale (încălzirea climei, lipsa apei potabile, inundațiile, cutremurele, epuizarea resurselor, evoluția demografică etc.), amplificarea amenințărilor și riscurilor asimetrice (expansiunea rețelelor și activităților teroriste, a criminalității organizate transnaționale, criminalitatea economico-financiară, traficul transfrontalier ilegal de persoane, de droguri, de materiale radioactive și strategice, de armament și muniții, proliferarea armelor de distrugere în masă etc.) și sărăcia continuă să influențeze tot mai mult stabilitatea și securitatea mondială.

Evoluțiile post-11 septembrie 2001 au accentuat faptul că abordarea securității prin prisma strictă a factorului militar nu mai este suficientă. Totodată, au scos în evidență că neo-terorismul și crima organizată au atins un nivel de pericolozitate extrem, pe fondul creșterii vulnerabilităților față de noile amenințări și riscuri. Prevenirea și combaterea lor impun noi modalități de evaluare, precum și capacități și metode de acțiune adecvate. Condiția *sine qua non* pentru un management cooperativ al securității nu este reprezentată doar de reformele instituționale, ci și de principiile indivizibilității securității, transparenței și angajamentului global și regional al comunității internaționale.

Extinderea fenomenului terorist la nivel universal și necesitatea unor acțiuni conjugate pentru contracararea lui a determinat realizarea unui consens general. Asistăm la o grupare impresionantă de forțe și capacități, dublată de un consens politic greu de imaginat cu câțva timp în urmă. State aflate până mai ieri pe poziții divergente, considerate chiar ireconciliabile, se găsesc acum pe același front al luptei împotriva terorismului.

Mediul de securitate se consolidează ca urmare a deciziilor politice din noiembrie și decembrie 2002 de la Praga și Copenhaga și din iunie 2004 de la Istanbul, precum și a multiplicării eforturilor țărilor democratice pentru edificarea noii arhitecturi de securitate europeană. Evoluția pozitivă până în anul 2014 a relațiilor NATO și UE cu Federația Rusă și Ucraina, alături și de amplificarea Dialogului Mediteranean a stimulat procesul de destindere, dialog și cooperare, favorizând construirea unei noi ordini internaționale. Însă războiul dintre Federația Rusă și Ucraina, declanșat odată cu invazia teritoriului ucrainean de către trupele ruse la 24 februarie 2022, a spulberat orice speranță de dialog pentru mai multe decenii înainte. Se considera că securitatea statelor europene, ca parte componentă a securității globale, nu mai este amenințată de izbucnirea unui conflict militar de proporții, supoziție combătută de ultimele evoluții ale Războiului ruso-ucrainean. Pe lângă acestea, în spațiul post sovietic se mențin mai multe focare de tensiune și criză, fiind posibilă izbucnirea altor conflicte locale, să credem că de mică intensitate. Pe viitor, este prematur să

operăm cu presupuzițiile că accentul se va deplasa tot mai mult de la riscurile de natură militară la cele asimetrice, de natură nemilitară.

La nivelul relațiilor interstatale, dependente de evoluțiile din sistemul internațional, relațiile dintre cele mai importante state în economia strategică globală au o relevanță particulară. Analizând situația din această perspectivă, se remarcă eforturile de aplanare a tensiunilor în relațiile transatlantice. Evenimentele care i-au adus față în față pe oficialii europeni și pe cei americani au marcat revenirea la un trend consensual în abordarea celor mai stringente probleme de către SUA și principalele state europene. Cu toate aceste eforturi, relațiile transatlantice sunt departe de a reface starea existentă înaintea intervenției coaliției conduse de SUA în Irak.

La nivel global, se remarcă eforturile principalelor puteri de a concura cu SUA, dar, în același timp, se caută și modalități de cooperare și acțiune în comun, în funcție de interese. Această evoluție este generată, în primul rând, de conștientizarea situației actuale – că nici o combinație de puteri nu poate egala sau contrabalansa în mod real superputerea americană. În al doilea rând, nici SUA nu acționează pentru a se crea percepția unei amenințări directe asupra celorlalte puteri care ar putea să accelereze coagularea unei alianțe a puterilor cu efect de contrabalansare. Un alt aspect, relevant în evoluția relațiilor interstatale, este dat de dimensiunea internă a politicilor externe.

Acest aspect este mai nuanțat de la o țară la alta. În rândul opiniei publice și, mai ales, în unele state europene, s-a format percepția că superputerea americană a căpătat caracteristicile modelului imperial. Percepțiile opiniei publice, în special din statele democratice, față de evoluțiile din sistemul internațional sunt deosebit de importante și vor influența substanțial politica externă a acestor state. În același timp, percepțiile față de poziționarea unor state în relațiile cu SUA sunt decisive în cadrul politicii interne.

Procesul de globalizare, care poate fi definit ca *integrare transnațională*, este în continuă dezvoltare, aspect demonstrat de cele două procese istorice de extindere petrecute în anul 2004, a celor două organizații de securitate, NATO și UE, precum și de perspectiva evoluției raporturilor dintre acestea. În cadrul acestora se manifestă o serie de tendințe de „globalizare a securității” prin mecanismele de implicare militară ale SUA, coalițiilor, precum și a NATO în diferite regiuni ale lumii. Aceste evoluții ale măsurilor de securitate se dezvoltă pe două dimensiuni principale, respectiv, una „reactivă” (prin declanșarea și angajarea în intervenții militare împotriva unor state generatoare de riscuri) și o alta, relativ nouă, „anticipativă și preventivă”, legată de abordarea într-o manieră extinsă a surselor de risc, prin lansarea unor formule de parteneriat. Aceste dimensiuni au provocat modificarea fundamentală a politicilor tradiționale ale unor state, prin participarea la acțiuni conduse de SUA.

În condițiile în care statul național, ca actor pe scena internațională, pierde din relevanță, se constată, totuși, o continuare a acțiunilor pentru afirmarea autonomiei naționale și recunoașterea statală a unor actori non-statali (Kosovo, Abhazia, Osetia de Sud, Adjaria, Transnistria etc.) care se situează în afara globalizării.

Se poate aprecia că actualul mediu de securitate are următoarele trăsături:

a) disoluția bipolarității și intrarea într-o nouă fază. În această perioadă, doar Statele Unite ale Americii au dovedit capacități și posibilități reale de implicare

eficiență în gestionarea problemelor majore ale omenirii, fiind considerate ca singura superputere politică, economică, financiară și militară credibilă și viabilă. În aceste condiții, caracteristica actualii perioade o reprezintă unipolaritatea;

b) afirmarea tot mai evidentă a Uniunii Europene ca factor de stabilitate și progres, dezvoltarea economică și militară accelerată a Chinei, precum și ofensiva diplomatică a Rusiei, pentru care starea de „veghe” față de problemele majore ale lumii s-a terminat, sugerează că noul sistem de securitate internațională se va edifica pe o structura multipolară, iar rolul Rusiei rămâne a fi neclar după Războiul contra Ucrainei din 24 februarie 2022;

c) apariția și consacrarea unor actori internaționali non-statali. Având ca principale trăsături lipsa apartenenței la un areal geografic, conducerea după reguli și norme specifice și raportarea la alte valori decât cele naționale, aceștia tind să controleze și să gestioneze domeniile și sectoarele emblematiche ale puterii: tehnologia ultraperformantă, economia, finanțele și, nu în ultimul rând, resursele energetice;

d) afirmarea unor noi tendințe în dezvoltarea și funcționarea instituțiilor și organizațiilor politice, economice și de securitate internaționale:

- trecerea de la funcția de apărare colectivă la cea de securitate colectivă presupune nu numai concepte noi, dar și structuri și modalități de acțiune adecvate. Altădată, NATO și-a dezvoltat și perfecționat strategia de integrare și cooperare, la care se adaugă și consultarea cu Federația Rusă și Ucraina, care deja este scoasă din agendă, concomitent cu asumarea de responsabilități dincolo de aria sa de cuprindere;
- apariția unor tendințe de management al crizelor pe considerente regionale. Organizații cum sunt ONU sau OSCE încurajează preluarea de mandate pentru îndeplinirea unor misiuni internaționale de către coaliții sau organizații regionale.

În aceste condiții, este evident că, pe lângă strategiile politico-militare sau alianțele politico-economice ce se construiesc astăzi pentru promovarea intereselor naționale de securitate, sistemul politic al relațiilor internaționale trebuie să suporte câteva modificări, respectiv:

- reformarea instituțiilor politice internaționale și regionale, adaptarea lor la noile perspective geopolitice;
- relansarea credibilității și autorității instituțiilor politice internaționale. Dintre acestea, ONU îi revine un rol deosebit în promovarea unui sistem al relațiilor internaționale, care să aibă ca valori fondatoare democrația, toleranța, recunoașterea diversității și coexistenței civilizațiilor și culturii democratice, încurajarea și susținerea statelor care promovează democrația și pacea;
- debirocratizarea, transparența și eficiența decizională în instituțiile internaționale;
- redefinirea noilor valori și ținte ale politicii internaționale în condițiile dispariției bipolarismului și ale noilor provocări geostrategice pe care le aduce globalizarea neoliberală;
- reafirmarea unei noi filosofii a politicii relațiilor internaționale, fundamen-

tată pe principiul multipolarismului acceptat. Această perspectivă este una de viitor, atâta timp cât între SUA și celelalte puteri mondiale sau regionale se realizează un parteneriat politic concurențial;

- redefinirea rolului politic și militar al NATO, astfel încât să nu intre în contradicție sau să nu se suprapună peste misiunea altor instituții internaționale;
- soluționarea politică durabilă a diferendelor din Orientul Mijlociu, în special a conflictului israeliano-palestinian;
- solidarizarea activă a statelor dezvoltate cu țările aflate în regiuni defavorizate. Mobilizarea de resurse financiare și economice pentru țările sărace, sărăcia fiind, poate, al doilea flagel cu care se confruntă omenirea în prezent. Susținerea unei dezvoltări asistate, pe principii politice și, mai degrabă, umaniste, decât economice, a regiunilor subdezvoltate ale planetei;
- promovarea unui document de politică internațională care să definească lupta împotriva terorismului ca prioritate a relațiilor politice internaționale și care să ofere instrumente politice, economice și militare de a exercita presiuni pentru descurajarea aliaților reali și potențiali ai terorismului internațional;
- o voință politică hotărâtă a guvernelor statelor democratice de a nu mai avea nici un fel de relații cu regimuri politice dictatoriale sau mișcări politice cu potențial terorist.

Începutul secolului XXI deschide o eră nouă în politica internațională, în care securitatea și, implicit, competiția pentru afirmarea și consolidarea noilor actori în jocul puterii mondiale ocupă locul central în determinarea evoluției lumii și stabilirea noii ordini internaționale. Pacea, securitatea și stabilitatea spațiului european și euroatlantic, solid implementate prin acțiunea comună, dar și independentă a celor două organizații – NATO și UE, impun, în condițiile gravelor amenințări actuale la adresa libertății și existenței umane, luarea în considerare a unor priorități complementare, care să le consolideze, să acorde globului șansa unei cooperări mai largi, unei dezvoltări neîngrădite de nici un pericol în deceniile care urmează.

Între aceste priorități, apreciem că e necesar a fi luate în calcul cel puțin următoarele trei elemente:

- coerența acțiunilor parteneriale și internaționale ale NATO și UE, de natură să ofere un cadru mai eficient demersurilor securitare ale acestora, o finalitate sporită eforturilor de îngădire și combatere a terorismului transfrontalier, a folosirii armelor de nimicire în masă și armelor neconvenționale, a extinderii crimei organizate;
- consistența acțiunilor militare și civile, politice, economice, sociale, diplomatice, științifice, culturale și de altă natură ale UE și NATO dedicate întăririi stabilității și securității continentului, progresului și prosperității acestuia;
- realizarea unor angajamente politice pe termen lung ale statelor membre ale celor două organizații de a conlucra strâns în combaterea gravelor pericole și amenințări din mediul de securitate internațional.

Complementaritatea acestor priorități este mai mult decât necesară, în condițiile în care, la nivelul continentului, al Alianței și Uniunii Europene, cel puțin între „gri”, dar și între noii membri din Estul continentului și vechii membri din Vest, există încă divergențe și deosebiri de vederi care grevează într-o oarecare măsură asupra Politicii de securitate și apărare comune, a Inițiativei privitoare la capacități, afectând procesul dezvoltării lor congruente viitoare și, implicit, modul solidar, ferm, elaborat în care se abordează confruntarea cu terorismul.

În fața atâtor schimbări geopolitice, strategice și tehnologice, a complexității amenințărilor asimetrice și transfrontaliere, implementarea și evoluția conceptului de spațiu european unic de securitate și cooperare s-au dovedit că sunt și rămân o necesitate. Fondat pe aspirația comună de dezvoltare în securitate și stabilitate a continentului, conceptul presupune un dinamism și o capacitate sporită de management al crizelor, de restabilire a păcii, de desfășurare a operațiilor umanitare sau de evacuare a resortisanților.

Or, extinderea spațiului european unic inclusiv în perimetrul balcanic, care ar însemna accesarea, într-o perspectivă medie, a celor trei state din Balcanii de Vest cu nume deja vehiculate în staff-ul Nord-Atlantic, a Ucrainei, dar și a Serbiei și Muntenegru, va consolida stabilitatea și securitatea continentului, va căpăta capacități sporite de a umple acele „găuri negre” de pe harta regiunii, cum este autoproclamata republică transnistreană, ce au efect destabilizator, destructurant pentru unitatea și integritatea Europei. Transformarea spațială și structurală a NATO și UE va conduce la apariția unor noi forme de cooperare și consolidarea celor existente, la crearea unor noi instrumente specifice de contracarare a riscurilor neconvenționale, la evoluții pozitive pe planul dezvoltării și securității subregionale, regionale și interregionale.

Extinderea frontierei estice a UE și NATO pe axele Nord-Est și Sud-Est reprezintă un pas decisiv spre constituirea spațiului european unic de securitate și cooperare. Practic, noul val de state membre, cel mai mare din istoria celor două organizații, contribuie substanțial la unitatea și stabilitatea întregului continent, relansând cu putere dezbaterile asupra politicilor comune europene de securitate și cooperare. Șeful administrației de la Casa Albă apreciază momentul ca fiind unul ce unește democrațiile tinere cu cele consacrate din Europa și ajută la crearea unei Europe întregi, libere și pașnice. De altfel, existau expectanțe încă după 2007, când aderase România și Bulgaria, și apoi Croația în 2013, că UE se va transforma în cea mai mare piață comună din lume, cu o populație de aproape 500 milioane oameni și o suprafață uriașă, ce-și va alătura disponibilitățile securitare Alianței, organizație având o capacitate politică și structurală superioară, proprie consolidării echilibrelor geostrategice în sfera stabilității și securității. Nu-i mai puțin adevărat că atunci vor apărea noi probleme europene specifice, derivate din extindere, ajutor pentru Europa Centrală și de Sud-Est, conflicte etnice, terorism, proliferarea ADM, controlul migrațiilor, traficul de arme, droguri, ființe umane etc., ce ar putea afecta funcționalitatea Uniunii și stabilitatea spațiului unic.

Dincolo de toate aceste posibile dificultăți, însă, un lucru este sigur în cadrul conceptului european de securitate dezvoltat după 1999, indisociabil celui de cooperare, care asigură combaterea eficientă a complexității și varietății riscurilor

din mediul continental și global, noile state membre adaugă Uniunii, ce și-a definit o politică externă și de securitate comună, propria lor capacitate de a îmbunătăți raporturile de putere, propriile resurse de stabilitate și securitate.

În contextul creșterii eficienței Uniunii Europene și sporirii contribuției acesteia în domeniul securității la nivel global și regional, se impune consolidarea instituțiilor proprii, astfel încât să dispună de o politică coerentă, de mijloace și instrumente adecvate pentru a putea juca un rol semnificativ în gestionarea situațiilor tot mai complexe și mai diversificate din mediul actual de securitate.

Pentru îndeplinirea acestor cerințe, este necesară coordonarea politicilor economice și de securitate, concomitent cu perfecționarea modalităților și metodologiilor de aplicare a acestora. În acest scop, procesul de decizie trebuie simplificat, astfel încât să implice un singur cadru instituțional, care să dea consistență hotărârilor adoptate și să conducă în mod ferm la o acțiune unitară a tuturor membrilor uniunii.

În contextul dat, Uniunea Europeană trebuie să acționeze în limitele definite prin Constituție și tratate și să respecte identitatea națională a membrilor săi. Stabilitatea unor norme și reguli, inclusiv a unui catalog de componente în acest sens, reprezintă nu numai o acțiune benefică, oportună și legală, dar și o opțiune realistă și viabilă, astfel încât atitudinile și luările de poziție ale fiecărui membru să se încadreze în deciziile comune ale Uniunii.

Perspectiva realizării unui spațiu unic european de securitate și cooperare, după declanșarea Războiului ruso-ucrainean din 24 februarie 2022, nu va mai include și Federația Rusă, cum susțineau unii cercetători europeni, în perspectivă rezumându-se doar la unele forme de parteneriat cunoscute. Deja pare absurdă ideea integrării lor depline și a construirii unui spațiu unic eurasiatic de la Lisabona la Vladivostok. În acest context, soluția cea mai viabilă ar fi proiectarea, într-o primă etapă, a unui model de cooperare eficient spre regiunile învecinate Spațiului Central-European organizat pe baza principiilor potențării reciproce, multinaționalității și responsabilității regionale, al interdependenței, ce incumbă o participare activă la promovarea intereselor și aspirațiilor comune europene și euroatlantice.

După declanșarea Războiului contra Ucrainei la 24 februarie 2022, raporturile Rusiei cu UE nu ar mai putea avea o dezvoltare comună în viitor, chiar și dacă prima încă mai este implicată în asigurarea securității energetice a Uniunii Europene și în jocurile geopolitice de stăpânire a Eurasiei. În acest context, s-a prăbușit mitul despre posibilitatea ca Rusia să devină, alături de China, o putere rivală a SUA, într-o nouă construcție multipolară viitoare. Dubla determinare a stabilității și securității regionale și continentale de către NATO și UE fortifică spațiul european periferic, asigură o difuziune accelerată a democrației, libertății, echității și securității sociale la nivelul fostelor state comuniste din Est.

Spațiul unic elimină, practic, ideea alternativelor pe care UE le-ar putea proiecta independent de NATO în chestiunea securității continentului, a duplicărilor inutile, a unor posibile fisuri în relația transatlantică. Pe de o parte, folosirea capacităților Alianței de către UE este pasul așteptat spre o normalitate la care state cu dublă apartenență la aceste organizații era firesc să se gândească, din moment ce dezvoltau același proces pe două planuri suprapuse. Pe de altă parte, să nu uităm că UE a fina-

lizat, de curând, independent o primă operație pe un teatru îndepărtat, ne referim la operația Artemis, din Republica Democratică Congo, propunându-și să realizeze capacități de răspuns rapid (cunoscutele *Battle Groups*), cu contribuție națională, ale căror elemente vor putea fi utilizate, prin rotație, la Forța de Reacție a NATO și vor fi disponibile pentru forțele comune alocate atât NATO, cât și UE.

Consacrată prin Tratatul de la Nisa, actuala politică de securitate și apărare dezvoltată de Europa îi permite acesteia să-și joace propriul rol și să-și asume responsabilitățile asupra destinului propriu. Totodată, o obligă să-și definească mecanismele de planificare, structuri de comandă, să sporească forța noilor sale capacități de acțiune și proiecte politico-strategice, să-și asigure o largă securizare, care să țină cont de faptul că prioritățile SUA se orientează deja spre alte regiuni ale lumii, dar și de necesitatea prezervării legăturii transatlantice, ce va continua să aibă și în viitor un rol determinant în securitatea regiunii noastre.

Edificarea spațiului unic de securitate și cooperare nu este scutită de „crizele construcției europene”, ce relevă o Europă a diversităților, în care lărgirea UE este un proces dificil, deloc simplu și linear. Cum securitatea se relevă ca obiectiv prioritar atât pentru o organizație, cât și pentru cealaltă, raporturile dintre ele sunt coezive și au la bază principiile unui parteneriat strategic benefic pentru ambele părți și, mai ales, pentru securitatea și apărarea Europei, pus în operă de Aranjamentele Berlin Plus, care se știe că reafirmă: specificitatea fiecărei organizații; respectul și egalitatea autonomiei lor în luarea deciziilor; necesitatea consultării mutuale, dialogului, transparenței și cooperării; respectul intereselor membrilor UE și NATO; respectul principiilor Cartei ONU; angajamentul fiecărei organizații de a dezvolta capacitățile sale militare coerent și întărindu-le mutual, în funcție de nevoile comune ale celor două organizații.

De altfel, mai mult ca sigur că nu doar ideea spațiului unic pe care îl gestionează, ci mai ales responsabilitățile comune pentru securitatea și stabilitatea acestuia constituie argumentele unei extinderi de problematică partenerială, de la chestiunea inițială a gestionării crizelor la subiecte ca: lupta contra terorismului, a proliferării armelor de nimicire în masă, a piraiților cibernetici, inițiativele pentru Balcani, noile capacități pentru noi amenințări și lărgirea celor două organizații.

În fața complexității lumii, a prăbușirii fostelor echilibre internaționale, a terorismului și altor amenințări globale, NATO și UE trebuie să așeze o Europă activă unită, ce și-a proiectat o justă viziune strategică, s-a eliberat de spectrul naționalismelor, extinzându-și frontierele teritoriale și ideatice spre frontiera unică a unui spațiu european comun. Un pas în plus spre acest obiectiv îl face noul Tratat Constituțional, adoptat în iunie 2004, la Bruxelles, ce cuprinde referiri exprese la politica externă și de securitate comună și la politica europeană de securitate și apărare, la cooperarea dintre cele două organizații, oferind un suport legislativ solid relațiilor dintre ele. Interesele colective și interesele naționale se regăsesc puternic protejate în viitorul spațiu european unic, unde politica comună de securitate și apărare contribuie implicit la fiecare dintre avantajele esențiale ale integrării: progresul economic și civil, eliminarea frontierelor și securizarea spațiului, piața unică, pacea și stabilitatea continentului.

În actualul context internațional se poate afirma, fără riscuri de exagerare, că un procent important al populației globului trăiește într-un climat de insecuritate. Există riscuri naturale, cum sunt inundațiile, cutremurele de pământ, epidemiile, dar și riscurile „umane”: cum ar fi catastrofele industriale, dar și cele generate de conflictele interetnice, grupările teroriste, regimurile autoritare, comerțul ilicit și contrabanda, traficul de droguri și de arme etc. Vulnerabilitățile unui stat sau ale unei „entități” generează prin ele însele vulnerabilitățile sistemului din care acesta/aceasta face parte. Ar putea fi incluse și enumerate ca generatoare de vulnerabilitate, mai ales în zonele sărace economic, următoarele fenomene: inegalitatea socială; sărăcia; conflictele interne; deturnarea resurselor; conflictele regionale.

În general, conflictele, oriunde apar și se manifestă în lume, pot fi definite ca „adevărate găuri negre”, surse și „generatoare de insecuritate” pentru întreaga populație, dar în mod special pentru cea din statele democratice care-și asumă rolul de *lead nation*.

La nivel doctrinar, un sistem de securitate, individuală sau colectivă, la nivel național sau regional/internațional, trebuie să aibă în vedere cel puțin trei elemente, extrem de complexe și interdependente:

a. existența unui mod de operare, care să țină cont de: respectarea drepturilor omului; autorități politice, recunoscute și acceptate; utilizarea unor instrumente legale de acțiune; utilizarea forței numai în situații perfect justificate; comunicarea și dialogul cu părțile implicate și, eventual, dezvoltarea unor parteneriate în scopul dezamorsării conflictelor.

b. constituirea și funcționarea unei „forțe de intervenție”, care trebuie să fie alcătuită din: militari; forțe de poliție; organizații umanitare; personal de monitorizare a respectării drepturilor omului; administrație civilă.

c. cadrul legal de existență și funcționare a sistemului de securitate, cadru care oferă legitimitate tuturor acțiunilor și care trebuie să se bazeze pe următoarele elemente constitutive: respectarea legislației statului „gazdă”; legislația statelor participante; legislația internațională referitoare la: (criminalitate; drepturile omului; ajutorul umanitar).

De asemenea, construirea unui sistem comun de securitate eficient presupune și elaborarea unei strategii și reglementarea aspectelor financiare care să asigure funcționarea fără sincope ale acestuia. Un aspect extrem de important în constituirea unui sistem de securitate la nivel regional sau internațional îl reprezintă consensul populației fiecărui „actor”. Acceptarea participării la acțiuni colective și asumarea tuturor riscurilor care decurg din aceasta reprezintă un element extrem de important în funcționarea și chiar existența sistemului. Abordând extrem de pragmatic aspectul vulnerabilităților sistemului de securitate, putem afirma că fiecare din elementele listate mai sus poate fi în același timp atât factor de stabilitate, cât și element de vulnerabilitate a sistemului.

În același timp, privind la evoluția evenimentelor pe plan internațional, trebuie să subliniem un aspect extrem de important: discrepanța dintre capacitățile de securitate națională, regională/internațională existente, constituite în principal din largi forțe militare și de ordine și nevoile reale de securitate pe aceleași paliere geografice, economico-sociale, politice.

Constituirea unor structuri/forțe de intervenție/răspuns adecvate noilor amenințări, fie ele și la scară redusă, presupune schimbarea paradigmei de abordare a problemelor ridicate de asigurarea securității și siguranței populației și societății. Dacă acest lucru pare a fi mai „simplu” într-un regim dictatorial, este extrem de dificil de realizat într-o societate democratică bazată pe respectarea drepturilor omului.

Având în vedere cele mai sus menționate, am putea spune că vulnerabilitățile actualului sistem internațional de securitate pot fi generate de:

- strategie de securitate care nu ține cont de amenințările reale și de interesele tuturor participanților;
- absența cadrului juridic acoperitor, care să ofere legitimitate acțiunilor întreprinse;
- „forțe” de securitate inadecvat constituite, antrenate și echipate și în același timp disponibile ducerii acțiunilor specifice de prevenire, combatere sau contracarare a riscurilor existente;
- absența resurselor și în mod special a celor financiare.

Identificarea vulnerabilităților generează implicit soluțiile pentru eliminarea acestora și consolidarea sistemului de securitate. Astfel, elaborarea strategiei de securitate presupune, în primul rând, identificarea riscurilor pentru sistem, dar și pentru fiecare participant, luat ca o entitate. Identificarea și armonizarea „intereselor comune de securitate” și a „intereselor de securitate comună” este esențială în elaborarea strategiei de securitate.

Asigurarea legitimității tuturor acțiunilor de prevenire, combatere sau contracarare a amenințărilor este fundamentală într-un sistem care funcționează pe principiile democratice, în care primează respectarea drepturilor omului. Identificarea amenințărilor și ale riscurilor, alături de existența unei strategii permite constituirea unor „forțe de intervenție” adecvate scopului pentru care au fost create. Resursele sunt esențiale, indiferent de natura lor. Existența lor asigură practic punerea în aplicare a strategiei.

Modalități de cercetare și monitorizare a crizelor politico-militare și a conflictelor armate

Interesul sporit al cercetătorilor din sec. XX pentru investigarea conflictelor a adus lumină peste o serie de crize și războaie, cele mai multe dintre instituțiile specializate în analiza crizelor și conflictelor, în managementul științific al crizelor și conflictelor le-au descris cu lux de amănunte, prezentând analize complexe în acest sens. Majoritatea crizelor produse de-a lungul deceniilor au fost studiate și analizate, pentru a se desprinde maximum de concluzii, în ideea că în situațiile de risc să se intervină cu răspuns rapid, astfel ca acestea să nu se transforme în crize, adică crizele să fie prevenite. Sau, dacă o astfel de prevenție nu este posibilă, întrucât crizele funcționează după legitățile lor, care nu întotdeauna se supun controlului total din partea factorului uman, o realizare remarcabilă ar fi măsurile de prevenire, dar și cele de protejare a oamenilor de posibilele consecințe.

Crizele se aseamănă cu diverse fenomene naturale, în care omul nu are suficiente capacități să le prevină sau să le influențeze considerabil. În schimb poate lua o serie

de măsuri pentru a le cunoaște cauzele și a le ameliora efectele. Deși cele mai multe dintre crize, precum și majoritatea conflictelor armate sunt produse ale ciocnirilor de interese, ale unor competiții pentru poziții, putere, resurse, piețe și influență, mecanismele acestora se prezintă a fi foarte complexe și nu se lasă investigate în totalitatea lor și, mai ales, în dinamica lor. De aceea, o criză nu poate fi studiată și înțeleasă doar prin metode analitice, nici doar prin studii de caz sau doar prin lecții învățate. Descompunerea unei crize în etape, componente, procese, acțiuni, cauze și efecte, chiar dacă facilitează studiul, nu duce totdeauna la concluzii viabile. Ba, mai mult, analiza pe componente ar putea conduce la concluzii total greșite. Criza se comportă ca un întreg, are fluentă și consistență, dar, în același timp, se caracterizează prin evoluții haotice, cu schimbări bruște, imprevizibile și periculoase.

Cercetătorii M. Mureșan, Gh. Văduva și E. Boambă consideră că există cel puțin trei modalități de studiere a crizelor și conflictelor armate: prin investigație directă; prin analiza crizelor trecute; prin analiză comparativă. Toate aceste trei modalități, la care se pot adăuga și altele, fac apel la cel puțin trei sisteme de referință: interiorul proceselor și fenomenelor care se află în criză; interiorul proceselor și fenomenelor care se află în criză, dar centrate pe anumite componente ale acestora; exteriorul fenomenelor și proceselor aflate în criză. [6, p. 15]

Fiecare dintre aceste sisteme de referință își are importanța lui. Fiecare dă un anumit pachet de informații, dintr-o anumită perspectivă, și, toate la un loc, formează o imagine de ansamblu asupra respectivei crize. În funcție de aceste informații, evaluări și concluzii, se proiectează și se realizează comportamentul structurilor, sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare care participă în managementul respectivelor crize. Informațiile, evaluările și concluziile trebuie să acopere, pe cât posibil, întregul proces sau fenomen aflat în criză. Cercetarea unei crize generează rezultate atât teoretice, cât și empirice, toate împreună însumând eforturile îndelungate și persistente de culegere a datelor și informațiilor despre anumite activități, îndeosebi despre cele considerate sau suspectate a fi generatoare de tensiuni și conflicte, de analiză a acestor date, precum și al unui proces de evaluare a comportamentului entităților și structurilor care desfășoară acțiuni în spațiul ce poate fi generator de criză sau afectat de criză. Cunoașterea crizelor reprezintă un rezultat al supravegherii și monitorizării fenomenelor, proceselor, acțiunilor, entităților și structurilor ce pot fi implicate în generarea crizelor și conflictelor, pe de o parte, și, pe de altă parte, al supravegherii și monitorizării propriu-zise a crizelor și conflictelor. Aproape în fiecare domeniu de activitate, unde sunt posibile crize și conflicte, există structuri și sisteme de supraveghere și monitorizare a proceselor și activităților ce pot duce la crize sau intra în crize, precum și a crizelor propriu-zise. [6, p. 15]

Există o serie de lucrări care elucidează funcționarea sistemelor de management al crizelor și conflictelor în cadrul unor structuri distincte la nivel regional și internațional. Mediul de securitate politică, socială și militară rămâne instabil și, odată cu recrudescența crimei organizate, a fenomenului terorist și cu declanșarea unor conflicte grave în Orientul Mijlociu, (de ex. atacul Israelului asupra formațiilor Hezbollah în sudul Libanului) și în alte zone ale lumii, conflictualitatea se agravează și se diversifică. Numeroasele faze ale crizei petrolului, cauzată de Războiul din Irak, dar și de situația din Iran, din Afganistan și din Asia Centrală, adâncesc și complică

fenomenul de criză, astfel încât aproape nici o structură și nici o comunitate umană de diferită factură (politică, economică, administrativă, profesională, etnică, religioasă, culturală etc.) nu mai poate fi pe deplin în siguranță, ocrotită sau ferită de crize și conflicte de tot felul. [6, p. 16]

Fenomenele de criză par să se amplifice și să se accelereze, într-un context economic puternic, decalat și concurențial și unei mediatizări permanente și haotice. Crizele reprezintă un mare pericol, întrucât, de multe ori, duc la dispariția organizațiilor sau întreprinderilor afectate. Din acest motiv, comunicarea, în cazul crizelor, este foarte importantă, întrucât aduce în atenția tuturor oamenilor, interesați sau neinteresați, aspectele concrete, pragmatice ale crizelor. Este un prim aspect al procesului de cunoaștere a crizei. Cetățenii trebuie să fie informați atât cu situația concretă a sistemului sau sistemelor intrate în criză, cât și cu rezultatele analizelor, investigațiilor și evoluțiilor mecanismelor și proceselor de management al crizelor. Mass-media și Internet-ul au un rol deosebit pentru consumator și pentru cetățean. Supravegherea și monitorizarea crizelor și conflictelor armate este un atribut al tuturor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale și altor structuri create în fiecare domeniu de activitate, în mod special, pentru supravegherea, monitorizarea și analiza crizelor și conflictelor. Din cadrul entităților și structurilor care se ocupă cu supravegherea, monitorizarea, analizarea, expertizarea deciziilor politice și cu acțiunile necesare în cazul crizelor și conflictelor fac parte și următoarele: structuri de informații; celule de criză; diferite structuri generale și departamentale de supraveghere, monitorizare, analiză și evaluare a situațiilor de criză; structuri de acțiune nemijlocită și de reacție imediată; structuri de prevenție; structuri de remediere a urmărilor și de asigurare a intrării în normalitate. Aceste structuri sunt constituite, într-o formă sau alta, în toate sistemele și procesele unei societăți. Peste tot există astfel de structuri specializate în crize și conflicte sau care, pe lângă atribuțiile de bază, au și îndatoriri exprese în acest sens. [6, p. 17].

Menționăm, că paradigma de funcționare a viitoarelor sisteme de management al crizelor necesită o recadrare, adică trebuie să devină rezistente și cu infrastructuri de încredere, pentru a dezvolta rapid aplicații și procese fiabile, pentru a aplica tehnici de fuziune și pentru a asigura securitate, încredere și confidențialitate de tip *end-to-end*. Datorită multiplicității și diversității actorilor implicați, volumului mare de date și eterogenității informațiilor partajate, sistemele de management al crizelor tind să fie extrem de vulnerabile și supuse unor incidente neprevăzute. Ca urmare, fiabilitatea sistemelor de management al crizelor poate fi în pericol. [7, p. 389]

Măsurile respective fac parte nemijlocită din politicile și strategiile de securitate și de securizare a sistemelor și proceselor și ele țin pasul cu dezvoltarea structurilor ce se cer securizate, cu dinamica provocărilor, pericolelor și amenințărilor generatoare de crize și conflicte. Supravegherea și monitorizarea se realizează de către toți cei interesați de sistemele și procesele de generare a crizelor și conflictelor, începând cu întreprinderea și continuând cu statul, alianța, coaliția, organizația regională și internațională și cu alte structuri intrinseci sau speciale create.

Supravegherea și monitorizarea presupun: observarea permanentă a modului de structurare și evoluție a diferitelor entități, a proceselor și fenomenelor ce pot genera disfuncționalități, crize și conflicte și înregistrarea principalelor date și in-

formații; analiza documentelor și informațiilor, atât a celor din surse publice, cât și a celor care pot fi obținute prin alte surse și desprinderea concluziilor de rigoare cu privire la starea și dinamica sistemelor și proceselor, compararea, corelarea și monitorizarea acestora; analiza atentă a tuturor datelor și informațiilor culese, sesizarea principalelor caracteristici ale dinamicii situației, depistarea și monitorizarea celor care pot duce la identificarea unor germeni de criză și conflict; elaborarea, pe baza acestor date și caracteristici, a unor evaluări și chiar prognoze privind posibilele crize și conflicte; monitorizarea posibilelor evoluții. [6, p. 17]

Sistemele de culegere și prelucrare a datelor și informațiilor, precum și modalitățile de monitorizare pot fi foarte diferite de la o situație la alta. În general, datele și informațiile sunt numeroase, foarte greu de diferențiat, de clasificat și de valorificat. Numai sistemele și structurile specializate și cu deosebită experiență în domeniu, pe baza unor indicatori de stare și de dinamică foarte bine calibrați, pot găsi consonanțe între anumite date și informații și evoluția sistemelor, proceselor și fenomenelor spre crize și conflicte. [6, p. 18]

Sistemul referențial și profilul variabilelor aplicate în studiul crizelor politico-militare și a conflictelor armate

Cu referire la cercetările empirice asupra crizelor și conflictelor, acestea conțin o serie de variabile comune, fiind numite *variabile transnaționale* care au fost utilizate în codificarea cazurilor. Identificarea caracteristicilor distinctive ale crizelor pentru un set divers de actori pe o perioadă de 76 de ani a implicat anumite provocări metodologice. Cea mai gravă a fost incapacitatea de a dezvolta indicatori cantitativi pentru anumite tipuri de informații pe o bază transnațională uniformă. Autorii și-au propus să aducă o contribuție distinctivă la cercetarea crizelor, astfel au fost în situația să adopte o abordare creativă a operaționalizării variabilelor. În timp ce multe dintre variabilele propuse puteau fi considerate ca locație geografică de tip *hard*, numărul de actori, gradul de violență, implicarea organizațiilor internaționale, altele puteau fi considerate de natură *soft*. Această ultimă categorie include variabile precum conținutul și gradul de satisfacție cu privire la rezultat, eficacitatea terților în atenuarea crizei și valorile amenințate.

Setul final de variabile, împreună cu alte suporturi care conțin definiții și instrucțiuni, au evoluat pe o perioadă îndelungată și au implicat pretestări extinse. Datele sunt colectate la nivel individual – actorul care se confruntă cu criza, și la nivelul crizei internaționale, în ansamblu. Este important de reținut această distincție, deoarece aceste două perspective se completează într-un mod unic pentru studii longitudinale. Unele variabile, în special cele care reflectă percepțiile factorilor de decizie în criză, sunt colectate exclusiv la nivelul actorilor supuși analizei. Mai mult, datele privind condițiile sociopolitice din momentul crizei sau structura unității decizionale implicate sunt colectate doar la nivel de actor.

Datele privind alte variabile, cum ar fi eficiența terților în atenuarea crizei și proximitatea geografică a actorilor în perioada de criză, se colectează exclusiv la nivelul crizei internaționale în ansamblu. Cu toate acestea, se poate întâmpla ca un set mare de variabile să fie susceptibil de măsurare la ambele niveluri. Astfel,

declanșatorul de criză identifică atât evenimentul care a activat o criză pentru un stat separat (la nivel de actor), cât și evenimentul care a catalizat criza internațională în ansamblu (la nivel de sistem). În mod similar, gravitatea amenințării poate fi identificată ca fiind cea mai complexă și critică amenințare percepută de factorii de decizie ai unui stat, aflat în criză și rezumată pentru criza în ansamblu ca cea mai importantă amenințare cu care se confruntă actorii implicați în criza internațională.

În cazul variabilelor pentru care sunt disponibile date atât la nivel de actor, cât și la nivel de sistem, este necesară o clarificare referitoare la proceduri. În unele cazuri, cum ar fi declanșarea crizei, variabila la nivel de sistem se codifică ca cea mai timpurie dată de declanșare pentru oricare dintre actorii implicați în criză. În mod similar, data încetării se bazează pe data la care ultimul actor implicat în criză a perceput o scădere a nivelurilor de amenințare și potențialului de ostilități militare în comparație cu cel dinaintea criză. În cazul amenințării, cea mai gravă amenințare percepută de actorul-cheie a fost considerată ca semnifică amenințare pentru criza în ansamblu. Această regulă a fost folosită și pentru centralitatea și severitatea violenței. În cazul unor variabile, combinația de valori la nivel de sistem a trebuit să fie examinată pentru a determina codificarea generală – acest lucru a fost valabil pentru variabilele de rezultat, cum ar fi conținutul, forma și satisfacția. În general, obiectivul rămâne de a surprinde, în variabilele internaționale la nivel de sistem, esența codificării combinate pentru state separate, implicate în criză. [8, p. 44-48]

Dincolo de variabilele contextuale și cele transnaționale, aceste seturi de date conțin un volum enorm de informații despre fenomenele de criză de la premise, debut, escaladare, de-escaladare până la finalizare/soluționare. Subiectele-cheie ale studiilor asupra crizei includ următoarele criterii: polaritatea, geografia, etnia, regimurile, conflictul prelungit, violența și intervenția terților. Evident că studiile realizate au niște limite care deschid noi orizonturi și teme de explorat, astfel descrierile anterioare detaliate ale procedurilor și datelor vor permite altor cercetători să exploateze consistența acestor date.

Întrebări pentru fixarea cunoștințelor:

1. Cum definiți noțiunile *situație de risc*, *criză*, *conflict*, *managementul crizei*, *managementul situației de risc*.
2. Care este obiectul de studiu al disciplinei *Managementul crizelor și prevenirea conflictelor internaționale* și sfera de cuprindere a conceptului de *management al crizelor și conflictelor armate*?
3. Care sunt trăsăturile actualului mediu internațional de securitate?
4. Care sunt cele trei elemente structurale interdependente ale unui sistem de securitate (individual/colectiv, la nivel național/regional/internațional), expunându-le desfășurat?
5. Care sunt factorii generatori ai vulnerabilităților actualului sistem internațional de securitate?
6. Ce modalități și metode de studiere a crizelor și conflictelor armate din perspectiva sistemelor de referință ați identificat?
7. Ce lucrări fundamentale cunoașteți în conținutul cărora sunt elucidate funcționarea sistemelor de management al crizelor și conflictelor în cadrul unor structuri distincte la nivel regional și internațional?

8. Ce entități și structuri cunoașteți în atribuțiile cărora intră supravegherea, monitorizarea, analizarea, expertizarea deciziilor politice, implicare în cazul crizelor și conflictelor?
9. Cum definiți variabile contextuale, variabile transnaționale, variabilele de tip hard și soft?
10. Care sunt criteriile, în funcție de subiectele-cheie, elucidate în studiile științifice asupra managementului crizelor și prevenirea conflictelor internaționale?

Referințe bibliografice TEMA 1:

1. DUȚU, Petre. Managementul situațiilor de criză și prevenirea conflictelor armate. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013. 22 p.
2. GILPIN, Dawn R., MURPHY, Priscilla J. Crisis management in a complex world. Oxford: Oxford University Press, 2008. 210 p.
3. PELEA, Crînguța-Irina. Gestionarea crizelor de imagine: criza din Tibet: 2008-2009. Iași: Editura Lumen, 2010. 242 p.
4. RECENZIE „Managementul crizelor și al situațiilor de risc”. Autori Michael Regester, Judy Larkin, București. București: Școala Națională de Științe Politice și Administrative, Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy”, 2004. 6 p.
5. REGESTER, Michael, LARKIN, Judy. Risk Issues and Crisis Management in Public Relations: A Casebook of Best Practice (PR in Practice). London & Philadelphia: Kogan Page, 2008. 245 p.
6. MUREȘAN, Mircea (coord.) Criza, conflictul, războiul. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007.
7. BLASCH, Erik, BADR, Youakim, HARIRI, Salim, AL-NASHIF, Youssif. Fusion Trust Service Assessment for Crisis Management Environments. În: ROGOVA, Galina, SCOTT, Peter (ed.). Fusion Methodologies in Crisis Management. Higher Level Fusion and Decision Making. Springer, 2016, p. 389-422.
8. BRECHER, Michael, WILKENFELD, Jonathan. A Study of Crisis. Michigan University Press, 2000. 322 p.

TEMA 2. DEFINIREA ȘI EVOLUȚIA NOȚIUNII DE CRIZĂ. CRIZELE POLITICO-MILITARE: DELIMITĂRI CONCEPTUALE ȘI DINAMICĂ. OPERAȚIONALIZAREA ȘI ABORDAREA CONCEPTELOR DE PACE ȘI RĂZBOI ÎN CONFLICTOLOGIA CONTEMPORANĂ

Obiective de referință:

- să definească criza și situația de criză din mai multe perspective;
- să identifice etapele unei crize;
- să determine caracterul crizelor și structura situațiilor de precriză și de criză;
- să delimiteze conceptual constructele „pace” și „război”;
- să analizeze sistemic fizionomia unei crize sau situații de criză;
- să evalueze complexitatea crizelor din perspectiva dinamicii lor;

- să stabilească relația dintre competiție-criză-conflict;
- să determine caracterul crizelor la etapa contemporană;
- să cunoască principalele crize politico-militare.

O situație de risc ignorată este o criză sigură

Pentru ca o situație de risc să nu se transforme într-o situație de criză este necesar să gestionăm reacția față de respectiva problemă pe măsură ce aceasta dobândește amploare, să înțelegem punctele de vedere ale părților afectate, să fim capabili să prezentăm situația clar și concis, folosind termeni cât mai pe înțelesul celor vizați de mesajul nostru, să prezentăm același mesaj, în mod consecvent și centralizat, să monitorizăm agendele și activitățile tuturor actorilor relevanți, să colaborăm cu structurile mediatice și să învățăm să dialogăm cu toate părțile implicate/afectate, deoarece situațiile de risc traversează granițele și politicile. Într-o situație de risc se impune acțiunea rapidă, fermă, responsabilă, bazată pe o strategie clară, anterior definită.

Definiția crizei și definirea situației de risc

Studiul crizelor politico-militare internaționale sub forma unei anumite metodologii care să aplice principiile științifice este un fenomen recent, care datează de o jumătate de secol. Primele sinteze pe această temă au apărut la mijlocul anilor '70 ai sec. XX. Cercetările realizate în SUA, stimulate de criza rachetelor din Cuba au deschis calea unei noi discipline a relațiilor internaționale, și anume managementul crizelor. În timpul războiului rece, analiza crizelor a fost dezvoltată mai ales pentru înțelegerea conflictului dintre Est și Vest.

Originea cuvântului *criză* provine din greaca veche. Pentru contemporanii lui Platon, verbul *krinein* însemna *a judeca*, apoi *a separa*, sau *a discrimina*, sau *a decide*. Cuvântul latin *krisis*, cu înțelesul de astăzi, suferă transformări succesive în limbile romanice. Esențialul din etimologia cuvântului este legat, probabil, de noțiunea de *decizie*. În centrul oricărei definiții, oricărei înțelegeri utile și riguroase a fenomenului crizei se află această obligație de a decide. Criza nu există în lipsa unei decizii care trebuie luată sau în lipsa unui raționament anterior. În final definim noțiunea de criză ca fiind o situație care amenință obiective principale, restricționează timpul de reacție și surprinde factorii de decizie. [1, p. 10] Însă există viziuni fundamentate pe afirmații, cum ar fi cea a cercetătorilor D.R. Gilpin și P.J. Murphy, că managementul de succes al crizelor nu este garantat de planificarea în manieră științifică și luarea unor decizii prescriptive. Prin urmare, este nevoie de o conexiune mai puternică între *managementul crizei* și *managementul cunoștințelor*, care se referă la modul în care indivizii și grupurile dobândesc și transferă cunoștințe și informații. [2, p. 5]

Evoluția conceptului de criză

Există multiple definiții ale crizei, formulate de factorii de luare a deciziilor, militari sau civili, sau de cercetători ai fenomenului. Aceste prime eforturi de analiză scot la iveală două aspecte notabile: criza în relațiile internaționale este un fenomen aparte, deosebit de important, dar există foarte puțin consens asupra definiției acestei noțiuni. Acest aspect paradoxal poate fi explicat prin extrema complexitate a

fenomenului precum și prin numărul mare de crize produse în secolul XX. Autorii care au studiat aceste fenomene au adoptat definiții dintre cele mai diverse.

Generalul Quesnot, șeful Statului Major al președintelui Franței în perioada 1992–1995, formula următoarea definiție a crizei: „există criză atunci când se reunește la Quais d'Orsay celula cu același nume”.

Charles Hermann oferă următoarea definiție: „o criză este o situație care: amenință obiective prioritare ale unității decizionale; reduce timpul de reacție disponibil înainte ca decizia să se transforme în acțiune; survenirea să ia prin surprindere membrii unității decizionale”.

În 1974, generalul francez Beaufre considera că o criză reprezintă „o stare de tensiune în cursul căreia există riscul maxim al unei escalade către un conflict armat, iar adversarul este împiedicat să obțină un anumit avantaj politic sau militar; acest avantaj reprezintă miza crizei și, prin urmare, riscul minim pentru cel care se află în defensivă”.

Ph. Moreau-Defarges definește criza drept „ruptura unui echilibru dinamic, echilibru care rezultă dintr-un raport de forțe și dintr-o confruntare de acțiuni de naturi diverse, care se exercită în conformitate cu anumite tendințe generale ale politicii statelor”. [3, p. 16-17]

R. Aron, analizează criza drept „perioada unui conflict între două sau mai multe state, care intervine atunci când una dintre părți a pus cealaltă parte în defensivă asupra unui punct precis sau care poate fi precizat și este nevoie de luarea unei decizii asupra răspunsului care trebuie dat acestei provocări”. Despre crizele războiului rece același autor scria: „atunci când posibilitatea războiului nu poate fi luată în calcul ... criza este acea formă de violență reținută, de confruntare nedusă până la capăt, menită să exercite o presiune asupra celuilalt pentru a-l constrânge să renunțe la interesele sale legitime și pentru a obține de la acesta concesii care nu depășesc pragul mizei și riscului războiului total”. [4]

Din aceste definiții se pot desprinde anumite **caracteristici** ale crizei:

- criza marchează **ruptura unui *statu-quo*** și contestarea unei stări de echilibru;
- criza are un caracter relativ datorită modului diferit în care actorii o **percep**;
- existența, în orice criză, a **posibilității de escaladare a acesteia**, de confruntări militare;
- dinamica **procesului de luare a deciziilor** este accelerată datorită necesității de a lua decizii importante în condițiile în care nu există acces imediat la informațiile indispensabile pentru adoptarea unei decizii corecte, într-o atmosferă marcată de neliniște, tensionată, într-un interval de timp limitat.

Termenul de „criză” a stârnit dezbateri considerabile în rândul teoreticienilor preocupați de studierea *riscului*, aceștia argumentând că momentul crizei ar putea fi descris ca o „trăsătură de diferențiere între urgențe și dezastre”, după cum afirmă E.P. Borodzicz. Un risc ar putea genera o criză, care, la rândul ei, ar putea deveni o catastrofă. Conceptul de criză este un concept academic relativ neexplorat, deși analiza comportamentului uman (așa-numitul „factor uman”) în precipitarea și rezolvarea crizelor este inundat actualmente într-o atenție substanțială din partea teoreticienilor și practicienilor. [5, p. 74]

Criza este, prin urmare, un fenomen acut și nu cronic și, în consecință, dinamicele procesului de luare a deciziilor este anormal și extraordinar. Ca o **definiție** de sinteză, putem considera criza drept „*un moment de ruptură în interiorul unui sistem organizat*”. Ea implică pentru factorii de luare a deciziilor definirea unei poziții fie în favoarea conservării, fie în favoarea transformării unui sistem dat, în perspectiva întoarcerii la un echilibru. Aplicat sistemului internațional, criza poate fi, într-un mod mai mult sau mai puțin previzibil, rezultatul unei situații de tensiune, sau al unei intenții ofensive a unuia dintre actorii implicați. În toate cazurile, criza, fiindcă este purtătoare de riscuri pentru securitatea națională sau internațională, necesită luarea imediată a unor decizii corespunzătoare și punerea în aplicare a unor mijloace adecvate pentru rezolvarea sa. [6, p. 32]

Tipologia și fizionomia crizelor

În funcție de fenomenul (domeniul) în care au loc, crizele, ca și conflictele, pot fi: politice, economice, sociale, informaționale, culturale, financiare, etnice, religioase, militare și politico-militare. Crizele politico-militare apar atunci când sistemele sau acțiunile politice ajung în impas, când sunt epuizate toate celelalte resurse și se apelează la forța armată. De regulă, criza politico-militară constituie o etapă superioară a unei crize politice interne și internaționale. Crize se pot declanșa în oricare alt domeniu al acțiunii umane și nu numai, dar important este să sesizăm acele domenii și acele crize care au un rol central în determinarea, configurarea și reconfigurarea fenomenului conflictualității. În funcție de spațiul pe care îl cuprind, ele pot fi: globale, continentale, zonale (regionale), în zone de falii și chiar în zone de confluență.

În funcție de zona în care se desfășoară, de implicațiile politice și de entitățile angajate, crizele și conflictele pot fi: naționale (în interiorul granițelor unui stat); frontaliere (între două state care au aceeași frontieră), regionale și globale.

În funcție de calitatea și caracteristicile entităților angajate, pot fi: inter-etnice; religioase; inter sau intra-civilizaționale; inter-instituționale; inter-categorii sociale; profesionale.

În funcție de intensitate, crizele și conflictele pot fi: de joasă intensitate, de intensitate medie și de mare intensitate. Crizele se înscriu totdeauna pe o treaptă superioară de intensitate și pot duce la conflicte violente și chiar la războaie. [6, p. 33]

Crizele trec, de regulă, prin următoarele etape: anormalitate, pre-criză, criză și conflict (război), refacere și reabilitare, reconstrucție, normalizare, sau: escaladare, dezacord, confruntare, conflict, atenuare, stabilitate.

Trecerea de la normalitate la anormalitate nu este totdeauna sesizabilă la timp. De fapt, nu există un anumit tip al acestei treceri, întrucât normalitatea nu este lineară, iar variațiile în evoluția fenomenelor și proceselor politice, economice, sociale, informaționale și militare se încadrează în limite destul de mari, ele însele variabile de la o societate la alta, de la o țară la alta, de la o etapă la alta. De aceea, trecerea de la normalitate la anormalitate nu cunoaște un prag critic, adică o linie de despărțire clară și distinctă. Anormalitatea poate fi sesizată foarte târziu, când situația deja se complică. Între normalitate și anormalitate nu există, practic, un hiat sau un interval de timp în care ar trebui făcut neapărat ceva. Așadar, anormalitatea

este mai mult decât o simplă degradare a normalității, este o stare de degradare, în care lucrurile bune se amestecă cu cele rele, iar indicatorii de stare înregistrează variații foarte mari, așa cum înregistrează aparatele sofisticate indicatorii de stare ai unui organism care se îmbolnăvește. Important este să ai o astfel de „aparatură”, să fie constituit și instituit un astfel de sistem de supraveghere și evaluare a stării unei societăți, unui sistem, unei realități. Etapa de precriză se caracterizează prin creșterea mișcărilor haotice din interiorul sistemului, prin degradarea indicatorilor de stare și dinamică.

Etapa preconflictuală cuprinde, în general, două faze: deosebirea și opoziția. Este adevărat, nu totdeauna acestea fac parte din evoluția sau involuția fenomenului spre starea de criză sau spre conflict. Deosebirea nu duce totdeauna la opoziție, iar opoziția nu are ca finalitate totdeauna conflictul. Dialectica acestor elemente firești și necesare de funcționalitate a sistemului – deosebirea și opoziția, existente în toate etapele de dezvoltare a unui fenomen și proces, nu duc în mod automat la crize și conflicte. Uneori, evoluția fenomenului (procesului, sistemului) se limitează la menținerea unui echilibru dinamic între componentele (părțile) care se deosebesc (unitatea se menține mai ales prin diversitate) sau se opun, fără a se ajunge la criză și la conflict, conflictul presupune distrugerea definitivă (sau în anumite proporții) a părților și reconstrucția sistemului sau constituirea unui nou sistem (fenomen, proces), care se prezintă extrem de dificilă, întrucât se știe, este de două ori mai greu să reconstruiești ceva decât să construiești altceva. [6, p. 34]

Fazele crizei, după I. Crăciun:

- faza de provocare a crizei — în care o serie de evenimente și întâmplări conduc la cristalizarea cadrului și la apariția germenilor crizei;
- faza de escaladare în care incompatibilitățile între părți se accentuează, criza apare și evoluează către un punct culminant, ce poate însemna reducerea totală a posibilităților de reconciliere sau chiar apariția violențelor;
- faza de desfășurare propriu-zisă a crizei în care criza atinge punctul culminant, ceea ce înseamnă ruperea totală a relațiilor dintre părți și chiar încercări de impunere a voinței părților prin folosirea violenței;
- faza de relaxare sau de destindere apare ca urmare a încetării violențelor sau a reducerii tensiunilor; este semnul că începe etapa de rezolvare a crizei; aceasta însă, trebuie tratată cu foarte multă atenție, pentru că oricând cursul evenimentelor poate reaprinde flacăra violenței;
- faza depresiei post-criză presupune refacerea relațiilor dintre părți în urma desfășurării crizei. [7, p. 92]

Crizele politico-militare. Delimitări conceptuale

La sfârșitul războiului rece, comunitatea internațională a constatat că se află departe de momentul instaurării păcii. Apariția unor noi riscuri, crize și conflicte a făcut ca instabilitatea să câștige teren, iar posibilitatea de a recurge la forță să se accentueze. Lumea de azi prezintă o imagine contradictorie, în care, alături de zonele prospere din punct de vedere economic, caracterizate prin stabilitate și tendințe de integrare, încap și regiuni sărace, instabile, aflate la un pas de dezintegrare.

Autorul I. Ciupei este de părerea că amenințările globale nu au dispărut, numărul acestora nu s-a diminuat, ci dimpotrivă a crescut. Pericolul războiului a fost înlocuit cu o multitudine de factori de risc a căror importanță variază de la o situație la alta, de la o regiune la alta. Instabilitatea s-a extins în Europa, nu numai în zonele tradiționale cunoscute din Orientul Mijlociu, Asia și Africa. Așadar, conflictele au devenit explozive și duc la o gamă întreagă de crize interne și internaționale, care au rădăcini sociale, etnice, religioase sau economice. [6, p. 10]

Evenimentele de la sfârșitul anului 1989 cu numeroasele mutații ale situației politico-strategice în centrul și în estul Europei au generat un amplu proces de redefinire a raporturilor internaționale cu implicații profunde asupra situației statale. Astăzi, termenii de *securitate*, *criză* și *risc* își fac tot mai des resimțită prezența în discursul politico-diplomatic al țărilor europene și nu numai. Conceptul de *securitate națională*, întâlnit tot mai des după cel de-alt Doilea Război Mondial în discursul unor politicieni de marcă și strategii din diverse domenii, a devenit conceptul esențial pentru politica internă și externă a unor state și este pe cale de a se constitui într-o teorie științifică tot mai bine individualizată și cu implicații practice deosebite.

Delimitări conceptuale. Crize politico-militare, războaie și diferențe internaționale

Criza politică este o situație nou creată, națională sau internațională, caracterizată prin existența unei amenințări la adresa obiectivelor sau a intereselor politice și a valorilor prioritare ale partidelor politice implicate.

Criza militară este o situație creată prin trecerea de la starea de pace la starea de conflict, în cadrul căreia una sau toate părțile implicate folosesc violența pentru impunerea prin forță a obiectivelor sau a intereselor proprii, cu scopul de a-și apăra valorile fundamentale.

Criza politico-militară este o stare acută, de tranzit, fie către o reșezare a ordinii, fie către un conflict, de unde necesitatea de a stabili care este pragul ce separă o criză de un diferend sau de un război. Criza și războiul reprezintă două subcategorii ale unui fenomen mai larg – diferendul internațional.

În cadrul diferendului, relațiile dintre state îmbracă forme diverse:

a) Diferențele internaționale fără criză sau război sunt situații de tensiune permanentă, de lungă durată, instabile prin natură și susceptibile de a exploda. Statele se amenință unele pe altele într-un mod mai mult sau mai puțin deschis. Ele pot utiliza diverse mijloace pentru a-și atinge obiectivele. Dacă amenințarea sau recursul la forța armată rămâne o eventualitate, relațiile dintre statele despărțite printr-un diferend se înscriu într-o normalitate fragilă.

b) Crizele care nu se transformă în război pot avea drept cauză directă decizii, circumstanțe, accidente sau alte evenimente deosebite. Ele pot apărea între două sau mai multe state care se confruntă brusc cu o situație în aparență dificil de acceptat în relațiile dintre ele și care comportă riscuri și pericole. Deciziile trebuie luate fără întârziere și sunt susceptibile să antreneze, la rândul lor, reacțiile brutale și violente ale celeilalte părți.

c) Crizele care precedă războiul și războaiele propriu – zise sunt relativ puțin

numeroase. În secolul XX, cele mai multe crize au fost controlate, fie într-un mod nonviolent, fie prin folosirea limitată a forței. [6, p. 36]

Războiul sau conflictul armat este adesea rezultatul unei crize politico-militare gestionate defectuos. Unii cercetători americani consideră că și pe parcursul derulării războaielor pot fi deosebite mai multe genuri de crize.

Există, totuși, și o altă abordare care distinge între „criză” și „situații de criză”, între o criză internațională clară și dificultăți pasagere, chiar dramatice, survenite în timpul războiului. În oricare din aceste situații, războiul poate constitui adesea o criză pentru un stat terț, care nu este implicat în mod direct sau imediat, dar care s-ar putea implica ulterior în conflict din diverse rațiuni. De exemplu, războaiele din Liban, Cambodgia, Somalia, cele din fosta Iugoslavie au constituit crize pentru actorii internaționali cu interese din cele mai diverse în zona afectată.

Criteria de clasificare a crizelor politico-militare internaționale

Într-o enumerare neexhaustivă, printre criteriile propuse în literatura de specialitate pentru clasificarea crizelor internaționale amintim: criteriul cronologic și geografic; intensitate sau rezultat (pașnice sau beligerante); numărul de părți implicate (mondiale, regionale, bilaterale); originile și cauzele declanșatoare ale crizelor (subite sau progresive, fortuite sau voluntare); influența crizelor asupra evoluțiilor geopolitice (crize induse, crize angrenaj, crize calculate, crize accidentale).

a. Folosind clasificarea, ce are drept punct de referință perioada războiului rece combinată cu un criteriu geografic, deosebim:

- **crizele periferice** care afectează interesele periferice ale mai multor puteri. Nu se soldează cu război, deoarece nu privesc interesele fundamentale ale marilor puteri implicate;
- **crizele de centru ale războiului rece** sunt crize succesive ce se derulează în centrul sistemului internațional (ex. Berlin) și se propagă spre periferie, în nord sau în sud (Budapesta, Praga, sau în zona Mării Mediterane);
- **crizele ulterioare războiului rece** (după 1990). [6]

Crizele din Somalia, Cambodgia, Rwanda sunt **crize periferice**, în timp ce crizele din fosta Iugoslavie, Irak sau cele potențiale din Iran și Coreea de Nord pun în discuție chiar fundamentul organizării noului raport de putere și sunt **crize de sistem**. Diferența esențială față de perioada războiului rece constă în încercarea de a rezolva aceste crize nu prin înfruntarea blocurilor antagonice, ci prin cooperarea dintre succesorii acestora.

b. Clasificarea crizelor în funcție de **originile și cauzele** acestora [6]:

- **crizele progresive** sunt cele care se derulează în stare latentă, evoluând gradual. Ea se declanșează în punctul culminant al unui proces lent de acumulare și de escaladare a tensiunii între doi adversari. Durata de incubație este lungă. Exploatarea progresivă a resurselor naturale, punerea în aplicare în mod progresiv a unor tehnologii noi, creșterea demografică sau a fenomenului migrației populațiilor sunt factori care pot exercita o presiune graduală asupra unui sistem internațional sau a unui stat, până când depășesc pragul tolerabilității și generează o criză.

- **crizele subite** sunt declanșate de evenimente dificil de prevăzut, punctuale și de foarte scurtă durată. Se poate imagina debutul unei crize subite prin apariția unui moment dramatic în relațiile dintre două state atunci când un eveniment neprevăzut rupe echilibrul și stabilitatea existentă în raporturile bilaterale dintre cele două părți. O criză subită este dificil de prevenit de către guvernanți, ea caracterizându-se printr-o surpriză aproape totală.
- **clasificarea crizelor în crize voluntare sau fortuite** depinde de perspectiva de abordare. Declanșarea unei crize este uneori rezultatul unei politici deliberate. Un stat speră ca, în acest mod, să obțină de la alt stat un anumit avantaj pentru a-și ameliora propria poziție sau stare de securitate. Pentru unul dintre state criza este voluntară, iar pentru celălalt – fortuită.

c. Clasificarea crizelor în funcție de **rolul** acestora [6]:

- În cadrul acestei clasificări sunt luate în considerare locul crizei în evoluțiile internaționale și rolul pe care factorii de decizie l-au rezervat acestora, în funcție de interesele urmărite. Există, astfel, crize **induse**, crize **angrenaj**, crize **calculate** și crize **accidentale**.
- **criza indusă** este o criză voită și, în general, o criză subită. Este declanșată de un stat care urmărește provocarea unui conflict armat. Statul agresor caută un pretext, procură un *casus belli* pentru a declanșa un război care îi este necesar la acel moment. Statul acționează în așa fel încât cealaltă parte să pară responsabilă de declanșarea crizei și, deci, a războiului. Acesta folosește toate mijloacele diplomatice și politice pentru a-și izola adversarul, asigurându-și sprijinul opiniei publice și solidaritatea, cât mai mult posibil, a comunității internaționale.

Diverse crize induse au apărut, de exemplu, atunci când Hitler a urmărit să extindă stăpânirea germană prin forță și încercând să plaseze responsabilitatea confruntărilor asupra vecinilor. Statele europene, prin politica de *appeasement*, nu au permis ca aceste crize să atingă punctul culminant – declanșarea războiului. Ultima criză de acest fel, cea inițiată în 1939 împotriva Poloniei, s-a soldat, după cum era prevăzut, printr-un război despre care se spera că va fi limitat.

Prin urmare, statul care declanșează criza indusă nu urmărește un acord sau un compromis, ci victoria absolută. Pretextul declanșării crizei este construit. În crizele obișnuite decizia de a recurge la forță este luată în timpul crizei, iar în cazul crizelor induse ea este luată cu mult înaintea declanșării acestora. Astfel, la invadarea Kuweitului la 1 august 1990, Saddam Hussein și-a asumat riscul și chiar a vrut declanșarea unui conflict.

• **criza angrenaj** își are originea în voința unui stat de a schimba *statu-quo*-ul internațional. Este cazul unui conflict între două state care se extinde la alte state fără ca acestea din urmă să fi dorit aceasta, ci pentru că ele au perceput în mod progresiv o amenințare la adresa lor sau s-au considerat implicate. Aceste crize secundare, derivate din confruntări în derulare, pot conduce, la rândul lor, la diferende intense. Statele implicate într-o criză angrenaj încearcă să obțină un acord diplomatic care le-ar permite să evite ostilitățile, însă adesea se dovedește că interesele lor naționale sunt ireconciliabile.

Criza angrenaj conduce adesea la război. Evenimentele care au condus la Primul Război Mondial oferă mai multe exemple în acest sens (de exemplu, implicarea Belgiei neutre în conflagrație datorită vecinătății geografice cu Franța și Germania; implicarea în război a SUA datorită torpilării de către submarinele germane a vaselor britanice, implicarea Finlandei în cel de-al Doilea Război Mondial, datorită vecinătății sale cu URSS etc.

• **criza calculată** este o criză voluntară dintre cele mai frecvente, declanșată din dorința de a modifica raporturile de forțe și echilibrul internațional. Criza este provocată pentru a transforma un *statu-quo* nesatisfăcător. Ea poate servi la introducerea unor date noi în negocierile în curs sau pentru a debloca negocierile aflate în impas. Criza calculată poate fi utilizată pentru a surmonta dificultățile aduse de propriul sistem politic intern (cum ar fi Revoluția Culturală declanșată în China de Mao Tze Dung). [6]

Criza calculată este utilizată și pentru a profita de vulnerabilitatea conducătorilor părții adverse. Ea permite agresorului să transforme brusc sistemul internațional și se urmărește obținerea de la alt stat de avantaje importante, cum ar fi: teritoriul, resursele strategice, avantajele economice, dar și influența politică sau recunoaștere internațională. Statul agresor lansează deliberat o provocare statului advers prin diverse presiuni pornind de la simple agresiuni declarative până la amenințarea cu războiul.

Specificitatea acestui tip de criză constă în aceea că se urmărește convingerea statului adversar să renunțe la atitudinea sa într-o anumită problemă fără a fi nevoie de un război. Succesul crizei calculate depinde de măsura în care obiectivul urmărit poate fi atins fără a declanșa războiul. El depinde atât de credibilitatea amenințărilor proferate, cât și de receptivitatea adversarului la argumentele prezentate. Acest tip de comportament politic este numit „pe marginea prăpastiei” sau „*brinkmanship*”, după expresia lui J. F. Dulles, secretarul de stat al Președintelui Eisenhower.

• **criza accidentală** este o criză subită și nedeliberată care se produce rar. Factorii de decizie ai statelor implicate au impresia că declanșarea crizei nu a fost dorită și nici sancționată de vreunul dintre actorii internaționali. Criza izbucnește aproape spontan și fără provocare de orice natură. Ea este declanșată de acte, decizii sau incidente de rutină, aparent inofensive. Din cauza unor circumstanțe nefericite, a unor neînțelegeri sau a unor erori de apreciere, unul sau mai multe state se găsesc aruncate în mijlocul unei crize. În cazul unei crize fortuite nu există stat agresor sau victimă. [6]

Printre crizele accidentale sunt și cele cauzate de nepriceperea sau lipsa de informare a executanților, de intențiile subversive ale unor grupuri mici de rebeli sau de indivizi care acționează în nume personal. Declanșată în acest mod, criza este accidentală chiar dacă a fost premeditată de persoane particulare, deoarece nu a fost dorită, nici creată și nici susținută de responsabilii politici. Cu toate acestea, criza accidentală creează învingători și învinși. Aceste diferențe sunt purtătoare de schimbări potențiale față de care factorii de decizie ce trebuie să-și contureze o poziție, *pro* sau *contra*. Omul de stat confruntat cu o criză accidentală are interesul de a folosi ocazia pentru a-și crea un anumit avantaj. Criza accidentală oferă, deci, aceleași ocazii, propune aceleași avantaje și prezintă aceleași riscuri ca orice alt tip

de criză. Însă ea nu lasă timp pentru a evalua și planifica exploatarea consecințelor. Criza accidentală presupune o reflecție și acțiune rapide.

Impasul presupune că scopurile fixate de părțile în conflict nu sunt atinse. Tensiunile și sursele de conflict nu sunt eliminate.

Modul în care actorii percep rezultatele unei crize poate avea o influență determinantă asupra evoluției acesteia. Rezultatul poate fi evaluat în funcție de caracterul său: ambiguu, definitiv, consimțit sau discutat. Rezultatele crizelor, precum și opinia și percepția actorilor asupra lor au o influență inevitabilă asupra configurației sistemului internațional care rezultă în urma crizei. Deși imprevizibilă și, prin urmare, greu de gestionat, criza rămâne un mecanism destul de eficace de transformare voluntară a sistemului internațional.

Analiza crizelor politico-militare

În timpul războiului rece, analiza conflictelor a fost dezvoltată în special pentru a crea un instrument teoretic de înțelegere a conflictului Est – Vest. Astfel de instrumente conceptuale au fost utilizate și pentru a răspunde la întrebări preocupante, pertinente în același timp, precum factorii care au făcut posibil ca trei mari puteri (SUA, URSS și Marea Britanie), aliați în cel de-al Doilea Război Mondial, să devină inamici cu divergențe ireductibile numai câțiva ani mai târziu.

Experiența simultană și surprinzătoare a integrării a doi foști inamici, Germania și Franța, a ilustrat potențialul **dinamicii inversate**, deplasarea de la raporturi de adversitate la cele de alianță, într-o relație mai strânsă decât cea dintre alianțele de circumstanță tradiționale.

Un alt element, survenit curând, adâncește perspectiva asupra cauzelor și instrumentelor de soluționare a conflictelor. În anii '60 și '70 ai sec. XX au apărut diverse conflicte interne, chiar și armate, manifestate prin revolte și conflicte militante. Acest aspect a suscitât și a orientat analiza teoretică către studiul tipurilor de nemulțumiri interne care au potențialul de a atrage conflicte.

Către sfârșitul anilor '80 și în anii '90, experiența soluționării conflictelor locale precum și sfârșitul războiului rece a resuscitat interesul pentru soluționarea conflictelor. **Originile diverse ale conflictelor** au rezultat în abordări diferite, care necesită a fi înțelese.

Analiza dinamică a situațiilor conflictuale

În teoria clasică, conflictul este privit ca un fenomen dinamic: un actor reacționează la stimulul transmis de un alt actor, ceea ce atrage reacții subsecvente. Mizele aflate în joc duc rapid la escaladarea conflictului. Evenimentele se succed unul după altul, fiind dificil de stabilit care dintre părțile implicate este responsabilă.

Există, de asemenea, dinamici care separă părțile din conflict în tabere opuse (polarizare), sau care creează un pol de lideri care preiau comanda (centralizare), ori care generează instituții cu responsabilități distincte și netransparente (confidențialitate și protecție).

Conflictul capătă o viață proprie, izolând actorii și angrenându-i, în mod aparent irezistibil, către amplificarea conflictului. Ideea conflictului ca fenomen social cu propria dinamică este deosebit de des utilizată în perioada războiului rece.

Pentru analiza unor astfel de dinamici au fost dezvoltate anumite **instrumente**.

a. Imaginea în oglindă – ca instrument de abordare a studiului conflictelor în timpul războiului rece, era folosit pentru explicarea fenomenului de „de-escaladare” a conflictelor, respectiv a procesului de soluționare a unui conflict, care implică tranziția de la escaladare la de-escaladare și punerea în aplicare a unor politici de soluționare a conflictelor.

În dinamica soluționării crizelor și conflictelor din anii '60, '70 și '80, interacțiunile care duceau la de-escaladarea crizelor și conflictelor erau evaluate a fi **reversul modelului de comportament care duse la escaladarea crizei**. Această perspectivă, cu tentă reduționistă, s-ar fi putut datora **metodei de investigație teoretică**, care se baza în principal pe **date factice**, legate de evenimente ca indicatori principali ai existenței și cursului unei crize.

Modelul de comportament caracteristic unei crize în faza sa de escaladare consta într-o intensificare generală a interacțiunilor dintre statele angajate într-o criză (cum ar fi Israel și Egipt), însoțită de o schimbare în *balanța* acțiunilor de natură conflictuală și, respectiv, cooperativă, ca și în frecvența comportamentelor folosite.

Reversul acestui model – interacțiune mai puțin frecventă și îndepărtarea de activități conflictuale – semnifică de – escaladarea, o mutație către acomodare, o întoarcere la un tip de „nou echilibru”. În acest cadru, de-escaladarea a fost abordată drept un model de conduită simetric opus escaladării.

b. Teoria jocurilor este o modalitate de ilustrare a modului în care părțile acționează în interiorul limitelor stabilite. Dacă părțile respectă regulile, rezultatul este previzibil. Există, însă, și posibilitatea ca actorii să schimbe dinamica, făcând alte mișcări decât cele previzibile sau chiar încălcând anumite „reguli” generate de conflict.

Modelele teoriei jocurilor presupune o tehnică riguroasă prin care se prevede comportamentul de adoptat în procesul de luare a deciziilor, precum și rezultatele conflictului în situații foarte specifice. Matricele în care reacția la stimul este de același tip cu stimulul, care sunt predeterminate printr-un set de reguli inviolabile, influențează selectarea strategiilor. Așteptările actorilor față de rezultatul final al conflictului sunt asociate cu anumite alegeri. Actorii nu se îndepărtează radical de cursul previzibil al evenimentelor, deoarece nu sunt în măsură să schimbe matricea de reacție. Modelul de comportament al actorilor, precum și strategiile sunt astfel explicate prin alegerile pe care trebuie să le facă.

Ca parte a teoriei jocurilor se înscrie și **dilemei prizonierului** – tehnică în care jucătorii au tendința de a adopta o strategie de tipul legii talionului. Conform regulii reciprocității, mișcarea unuia dintre jucători de a-și maximiza avantajul în detrimentul celuilalt va determina pe celălalt jucător să opteze pentru retragere, de vreme ce cooperarea deplină în această situație generează cel mai neconvenabil rezultat.

În jocul **motivelor diverse**, situații în care obținerea de avantaje unilaterale este strategia dominantă pentru fiecare jucător, retragerea reciprocă produce un rezultat mai puțin favorabil decât cooperarea. Condițiile pentru o cooperare stabilă ar fi create dacă interacțiunile viitoare între aceiași actori ar fi considerate suficient de semnificative pentru ca retragerea să apară ca o mișcare lipsită de beneficii.

Soluționarea conflictelor prin această metodă poate fi obținută dacă procesul

de negociere conduce la un acord care produce o împărțire reciprocă de beneficii și pierderi. Cu toate acestea, rezultatul în aplicarea teoriei jocurilor nu rezidă în redefinirea scopurilor sau în reducerea animozităților. De vreme ce controlul asupra unei situații este deținut de mai mult de un jucător, **pozițiile strategice** în caracteristicile structurale ale jocului însuși sunt **preocupări-cheie** în procesul de luare a deciziilor.

Având în vedere că regulile unui joc predetermină mutările și alternativele pe care jucătorii le au la dispoziție în funcție de opțiunile pe care le fac, **caracteristicile psihologice** ale jucătorilor nu sunt semnificative în determinarea rezultatului.

O astfel de analiză a fost dezvoltată în anii '60 pentru studiul conflictului polarizat dintre Est și Vest. Au fost sugerați, într-o manieră credibilă, pași către de-escaladare, care ar fi putut atrage răspunsuri/ reacții pozitive. Aceasta pornea de la premisa că, dacă un actor începe să acționeze potrivit unei logici proprii, există posibilitatea ca ceilalți actori să urmeze această logică, ceea ce ar fi atras o schimbare de direcție în dinamica conflictului. Unele dintre aceste idei au fost puse în aplicare în relațiile americano-sovietice la începutul perioadei de destindere.

Totuși, au fost exprimate îndoieli și în ceea ce privește aplicabilitatea acestei teorii la cadre conflictuale complexe, multiculturală. Motivațiile care stau la baza conturării alegerilor sunt mai complexe decât maximizarea conflictelor, în special în conflictele etnice și rasiale, caracterizate adesea prin norme **culturale** diferite sau ideologii ori structuri antagonice. Având în vedere caracteristica că au la bază temeri adânc înrădăcinate în mentalul colectiv, teoria conflictelor poate fi cu greu aplicată analizei comportamentelor grupurilor etno – politice. În plus, în interpretarea intențiilor umane, teoria jocurilor ignoră inter-subiectivitatea modurilor de înțelegere a diferitelor sisteme de valori, precum și rolul **nevoilor primare nesatisfăcute**.

c. Triunghiul conflictelor ca modalitate de analiză a conflictelor a fost introdusă în anii '60 de către J. Galtung. Acest instrument analitic sugerează că un conflict se deplasează între cele trei unghiuri ale unui triunghi, iar o secvență conflictuală poate începe în oricare dintre aceste unghiuri [8, p. 191]:

- unghiul A: atitudinile conflictuale
- unghiul B: comportamentul conflictual
- unghiul C: conflictul sau contradicția însăși (incompatibilitatea). (**Anexa 3**)

Dinamica crizei constituie aspectul cel mai important, chiar și în ceea ce privește conflictele care au cicluri de viață diferite. Conflictul este astfel văzut ca un proces continuu și, prin urmare, o soluție vizând „o stare stabilă, durabilă” este cel mult un scop temporar. Conflictul se transformă, spre exemplu, prin *transcendere* (când scopurile părților în conflict sunt complet îndeplinite), prin *compromis* (scopurile părților sunt parțial îndeplinite), sau prin *retragere* (scopurile sunt abandonate). Deși această abordare are în vedere caracteristicile structurale, precum frustrarea sau violența structurală, dinamica fenomenelor are un rol central. Ele pot fi afectate și monitorizate într-un mod creativ, direct de către părți sau cu asistența unor terți. În această versiune a dinamicii conflictelor, obținerea acordului prin mijloace diplomatice este mai puțin important, deși alternativa nu este exclusă. Accentul

este plasat pe importanța procedurilor de schimbare a dinamicii conflictelor și este subliniată ideea conform căreia negocierile sunt modalități prin care conflictele pot fi transformate, iar gășirea unui proces de soluționare a diferendelor reciproc acceptabil poate constitui un precursor necesar pentru obținerea unei soluții. **(Anexa 4)**

Această teorie este un exemplu de perspectivă dinamică în analiza conflictelor. Ea este semnificativă prin accentul pus pe dinamica schimbătoare și semnificativă a conflictelor. Înțelegerea dificultății întreruperii dinamici proprii a conflictului are un rol central în analiza și gestionarea crizei. Soluționarea conflictelor are drept sarcină realizarea tocmai a acestui obiectiv – schimbarea direcției de curgere a evenimentelor, astfel încât escaladarea să fie transformată în de-escaladare, iar polarizarea în interacțiune pozitivă.

Abordarea dinamică a situațiilor conflictuale subliniază importanța vitală a stabilirii unui dialog între părți. În acest punct, folosirea unui format de conferință se poate dovedi important. Acest format necesită ca părțile să participe, în comun și împreună cu alți actori care pot aduce o diluare a problemei ce trebuie soluționată, la modalități de deblocare a situației. Abordarea dinamică a situațiilor conflictuale subliniază, de asemenea, importanța măsurilor de construire a încrederii nu numai în domeniul militar, ci și în sferile sociale, culturale sau economice. Aceste măsuri se pot dovedi cruciale pentru modificarea dinamicii conflictelor. Conferințele și măsurile de creștere a încrederii sunt în cea mai mare parte multilaterale și acordă un loc important mediatorilor și facilitatorilor. **(Anexa 5)**

Analiza funcțională a situațiilor conflictuale

Acest model teoretic folosește elementul sociologic în abordarea situațiilor conflictuale. Una dintre premisele sale este aceea că diversele conflictele pot aduce o contribuție pozitivă la funcționarea societății. Un scriitor clasic al teoriei conflictului social, L.A. Coser în „The functions of social conflict” face o analiză asupra societății interne, dar concluziile sale sunt valabile și pentru scena internațională. Teza sa consta în aceea că conflictele pot contribui pozitiv la funcționarea societății.

Conflictele realiste apar din frustrarea cauzată de anumite nevoi nesatisfăcute și sunt îndreptate împotriva obiectului care creează frustrarea. Prin urmare, conflictele sunt instrumente de satisfacere a nevoilor nu doar o formă de eliberare a tensiunii sau „furiei”. Conflictele apar din integrarea deficitară în societate și din lipsa accesului la mediul politic și la putere. Ele nu sunt întâmplătoare și iraționale. Mijloacele violente au fost alese pentru că toate celelalte metode folosite s-au dovedit ineficiente.

Acest tip de conflict rațional este previzibil și poate fi remediat. Soluția este acordarea accesului la sistemul politic. Numai când există canale deschise de comunicare politică prin care toate grupurile își pot exprima cerințele sunt șanse reale ca exercițiul politic al violenței să fie minimizat. Prin urmare, asocierea la procesul de luare a deciziilor poate reduce rezistența la de-escaladare. Tot astfel, în cazul în care conflictul se reduce la o problemă de acces, soluția poate consta în construirea unor noi instituții, formale sau informale. În concluzie, dacă baza

conflictelor este negarea anumitor nevoi, procesul de soluționare trebuie să identifice acele nevoi și să genereze modalități pozitive de răspuns. Se admite, însă, că această soluție nu garantează neapărat succesul demersului de satisfacere a nevoilor.

Un aspect al acestei problematici este explicat prin *teoria diversiunii*, dezvoltată în 1996 de J.W. Burton. Conflictele, în special cele la nivel internațional, reprezintă o inversare a anumitor probleme instituționale sau interne ale individului, acestea constituind căile prin care liderii distrag atenția de la problemele reale imediate. Astfel, conflictul intern poate fi generat ca reacție la o formă de discriminare, iar disfuncționalitățile astfel create sunt deviate de conducători într-un conflict internațional. [6 p. 53]

Metoda romană *pâine și circ*, prin care erau satisfăcute nevoile economice de bază, iar atenția populației era distrasă prin spectacol de la aspectele politice incomode, își găsește corespondent în perioada contemporană prin anumite practici, cum ar fi subvențiile pentru prețurile la alimente, Jocurile Olimpice etc.

Riscurile unei tehnici de diversiune sunt legate de faptul că adăugarea unei probleme internaționale la cea internă deja existentă poate face poziția liderului și mai precară. Astfel, este nevoie de a analiza măsura în care un anumit tip de frustrare poate duce sau nu la reorientarea atacului asupra altui grup sau asupra altui stat.

Tehnici de soluționare a conflictelor bazate pe această teorie, indiferent de originea conflictului, sunt:

- **grupurile de soluționare a diferendului** cum au fost cele folosite pentru gestionarea crizei confruntării blocurilor în anii '60. Reprezentanți din Indonezia, Malaiezia, Singapore s-au întâlnit la Londra la Centrul pentru Analiza Conflictelor. Întâlnirea a durat 10 zile și a fost mediată de un grup de academicieni.

- **metoda acceptării diferențelor culturale pentru soluționarea situațiilor conflictuale.** Analiza depășește poziția exprimată de părți și studiază nevoile care stau la baza acestora. Părțile trebuie să înțeleagă fiecare nevoile celeilalte. Grupurile de soluționare a diferendului trebuie să fixeze o agendă și să comunice părților nevoile fiecăreia, astfel încât ele să poată acționa în deplină cunoștință a nevoilor și preferințelor celeilalte părți.

EVOLUȚIA ȘI OPERAȚIONALIZAREA CONCEPTELOR DE PACE ȘI RĂZBOI

Problemele războiului și păcii au constituit obiect de cercetare pentru școlile de gândire din toate timpurile, iar înțelegerea sensului și importanței lor a presupus apelul la discipline, cum ar fi: polemologia, irenologia, politologia, economia, sociologia, psihologia, teoria relațiilor internaționale, știința militară etc. Inițial, războiul și pacea au constituit apanajul filosofiei politice, pentru ca începând cu anii '50 ai secolului XX să fie abordate în cadrul unei discipline științifice autonome.

Secolul XIX consemnează mai multe încercări de a crea o știință specială care să cerceteze domeniul păcii. Crimele și distrugerile în masă din Primul Război Mondial au fost conștientizate atât Societatea Națiunilor și Curtea Internațională de Justiție, cât și o serie de state, precum SUA și Marea Britanie, determinându-le

să aprofundeze studiile despre conflictele și războaiele internaționale în adevărate instituții pentru relațiile internaționale.

Al Doilea Război Mondial, precum și consecințele acestuia au făcut ca cercetările din domeniul păcii să se impună la sfârșitul anilor '50, ca o reacție la ideologia promovată de războiul rece. În paralel, apare un nou domeniu de studiu polemologia (studiul războaielor și a conflictelor), care s-a concentrat pe cercetarea sistematică a războaielor și conflictelor. Scopul cercetărilor nu mai era monitorizarea, delimitarea și restrângerea fenomenului război, ci eliminarea acestuia ca tip de relație socială și interstatală. Evoluția sinuoasă a relațiilor internaționale din perioada războiului rece a impus o lărgire a paradigmatelor cercetării din domeniul păcii, dincolo de preocupările anterioare care priveau dinamica înarmării, sistemele teroriste, ținerea sub control a procesului de înarmare și monitorizarea procesului de dezarmare. Apar astfel concepte noi, precum: „*conflict asimetric*”, „*conflict de interes*”, „*conflict înghețat*”, „*conflict latent vs. conflict manifest*”, mai ales ca expresie a promovării conceptului de „*violență structurală*” propusă în 1969 de J. Galtung. [8, p. 171]

Cercetările efectuate în domeniul războiului și păcii au făcut apel și la alte discipline, precum: științele politice, psihologie (studiul agresiunii), teologie, pedagogie și geografie, influențând dezvoltarea ulterioară a acestora. De asemenea, aceste cercetări și-au lăsat amprenta și asupra altor discipline, cum ar fi: fizica, biologia, informatica, filosofia, istoria, dreptul și științele militare (studii strategice).

Încheierea războiului rece nu a adus pacea mult așteptată și nici nu a făcut ca lumea să devină mai stabilă. De aceea, având în vedere provocările noului secol, problemele războiului și păcii trebuie să rămână în centrul atenției atât a cercetătorilor, cât și a oamenilor politici. Totodată, existența unei lumi a interdependențelor determină ca abordarea acestor probleme să se facă în strictă corelare cu procesele și fenomenele ce au loc pe plan internațional.

O succintă analiză a dosarelor conflictelor întrerupte în ultimele decenii, dar, cu o probabilitate destul de ridicată de perpetuare, precum și a celor aflate în plină desfășurare în lume, la această oră, este în măsură să contrazică un eventual răspuns negativ și să potolească elanul celor mai optimiști analiști.

Încercările de redefinire a mediului de securitate la începutul Mileniului III au scos la iveală factorii majori care pot influența coordonatele viitoare ale păcii și securității, în același timp pot constitui și cauze ale viitoarelor conflicte. Inventarierea posibilelor cauze ale acestora demonstrează pentru început atât schimbarea naturii acestora, cât și schimbarea formelor de desfășurare a lor. Datorită caracterului divers, complex, imprevizibil și multidirecțional al noilor amenințări, devin dificile adoptarea și aplicarea măsurilor de prevenire a conflictelor.

Continuumul pace – război

Deseori cercetătorii polemizează asupra relației dintre conceptul de pace de cel de război, acestea generând altele legate de ceea ce anume separă conceptul de pace de cel de război. Dar ce este *pacea*? Un prim răspuns ar putea fi: opusul războiului. Acest răspuns generează automat o altă întrebare: *ce este războiul?* În mod evident, este imposibil să definim războiul fără să ne folosim de anumiți termeni, precum:

violență, criză, conflict. În continuare ne propunem să clarificăm înțelesul acestor termeni. [7, p. 15]

Politicienii și filosofi au dezbătut aceste concepte secole de-a rândul, făcând imposibilă prezentarea tuturor detaliilor într-un cadru atât de restrâns. Reputatul analist german, profesorul R. Müller, ne oferă însă un punct de plecare. În opinia sa, acesta este reprezentat de constatarea că, din punct de vedere analitic, mai logic ar fi să nu se înceapă cu o definiție exactă a războiului (care ar fi destul de dificilă) sau a păcii (care ar fi de-a dreptul imposibilă), ci să se vizualizeze un continuum, după modelul propus. (**Anexa 6**)

Conflictul, ca o parte fundamentală a vieții, formează fondul (invizibil) al continuumului; conflicte vor exista întotdeauna și pretutindeni. Întrebarea decisivă este însă dacă aceste conflicte pot fi soluționate sau nu prin folosirea violenței. Continuumul este împărțit în două de către așa-numita „*civilizare a conflictului*”, care formează pivotul central. Războiul și pacea sunt cele două extreme. Factorul decisiv este gradul de violență: dacă aceasta se manifestă într-o mai mare măsură, atunci apare războiul. Dacă nonviolența este caracteristica principală – orice ar însemna acest lucru, atunci predomină pacea. Violența actuală și structurală (din partea stângă) se opune cooperării și integrării (în partea dreaptă). [7]

Aceeași redare sistematică ne oferă unele concluzii despre cum putem pune în relație termenii de război, pace, violență, criză și conflict. Lucrul asupra căruia analiștii nu au căzut încă de acord este, când începe pacea; sau, ce înțelegem când spunem că „se termină violența”? De asemenea, ea demonstrează că este posibilă delimitarea acestor noțiuni, în mod corect, doar punându-le în relație. Faptul că în continuare vom aborda, pe rând, doar câte un concept, nu trebuie să ne facă să credem că nu există o relație între ele. (**Anexa 7 Stadiile de evoluție a continuumului pace – război**, sursa <http://www.caii-dc.com>.)

O altă concluzie la care ne conduc stadiile de evoluție a continuumului pace-război se referă la ideea de transformare a conflictului. Dacă admitem conflictul ca o stare endemică a istoriei umanității, a cărei evoluție poate conduce către război, prin promovarea așa-numitei violențe structurale, sau către pace, prin înțelegere și cooperare, atunci putem considera că, adoptând strategii adecvate, putem controla evoluția conflictului. Adică, putem determina transformarea acestuia dintr-o stare în alta, de obicei dintr-o stare de violență structurală într-una de înțelegere și cooperare, adică o evoluție pozitivă a acestuia.

O ultimă concluzie desprinsă din analiza noastră este aceea că pacea nu înseamnă absența conflictului în sine, ci, mai degrabă, absența manifestării violente a acestuia.

Din punctul de vedere al științelor militare, pe același continuum pace-război operează și Centrul Internațional pentru Prevenirea Conflictului. Gradațiile reprezintă un fel de barometru al păcii și al conflictului: pace stabilă, pace instabilă, criză, război, reconstrucție, criză postconflict, reconciliere. [7]

Delimitarea acestor stadii este făcută doar din motive operaționale, demarcațiile dintre ele fiind vagi. Astfel, *criza* este definită ca un nivel al conflictului caracterizat de confruntări tensionate între forțele armate mobilizate, cum ar fi: cazul relațiilor dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică în anii '50 sau relațiile dintre

Coreea de Nord și Coreea de Sud. *Criza postconflict* îi urmează stadiului de război. Trecerea de la un nivel la altul poate fi determinată de următorii factori: intensitatea și numărul nemulțumirilor; percepțiile și atitudinile diferite ale părților, unele față de altele; intensitatea emoțională și investițiile psihologice în pozițiile părților; nivelul mobilizării și organizării politice; coeziunea dintre liderii respectivelor părți și membrii grupărilor; densitatea comportamentelor ostile; gradul de amenințare sau de folosire a armelor; numărul susținătorilor fiecărei părți etc. [7] Reputatul analist E.-O. Czempiel consideră că este important de privit războiul și pacea, ca stări fixe, și deși este un continuum, totuși este întrucâtva diferit de continuumul prezentat anterior. (**Anexa 8**) Punctul de plecare îl reprezintă „conceptul negativ de pace”: pacea este absența războiului, războiul putând fi definit destul de precis ca „uz organizat de forță militară”. Importantă este distingerea a mai multor faze și grade (succesive) ale păcii — fără să neglijăm stări de agregare precum războiul rece, care fac și ele parte din domeniul păcii, chiar dacă au cel mai scăzut grad de elemente pacifiste.

O altă deosebire față de celălalt continuum este faptul că prin „sporirea justiției”, alături de gradul de (non) violență, apare un nou criteriu de departajare a diferitelor faze ale păcii. Acest lucru subliniază, încă o dată, strânsa legătură dintre pace și justiție.

Teorii și curente privind problematica crizei și războiului

Cuvântul „criză” este utilizat extrem de frecvent. Unii oameni îl folosesc cu atâta entuziasm, încât ajung în situația hilară de a nu mai simți nevoia de a fi sensibili la semnificații. Și acest lucru se întâmplă deoarece termenul a fost și este folosit pentru a desemna evenimente extrem de diferite. De foarte multă vreme, cuvântul „criză” se repetă în contexte ce-i induc semnificații diferite, fără să se încerce clarificări conceptuale. După o adevărată hiperutilizare, cuvântul „criză” a devenit un clișeu, un cuvânt folosit cu ușurință, un abuz în exprimare, chiar și în cercetările științifice asupra fenomenului.

Fiind percepută ca o „dramă relativă”, cum spunea J.-L. Dufour, criza începe să ne preocupe cu adevărat când ne privește personal. Altfel, ca noțiune, continuă să plutească pe undeva, în zona neclară dintre concret și abstract, stârnind preocupări analitice doar când apar situații interesante. [9] Considerăm relevant faptul că în ultimul deceniu, în lume, din zece manifestări cu tematică politico-socială mai mult de jumătate au în centrul preocupărilor „crizele” și necesitatea unui „management” eficient al acestora. Cu toate acestea însă, persistă dilema la care oamenii secolului XXI vor trebui să răspundă: pot fi analizate, monitorizate și gestionate crizele cu o eficiență care să permită centrului de decizie luarea unor măsuri coerente pentru supraviețuirea sistemului social sau ele vor continua să fie atât consecințe, cât și surse ale multor situații insecurity?

De-a lungul timpului, abordarea fenomenului „criză” a cunoscut numeroase interpretări, în deplin acord cu gradul de evoluție a sistemului relațiilor internaționale și cu aspirațiile istorice ale actorilor acestuia.

În 1968, McClelland a definit criza ca fiind, în perspectivă sistemică, „o mutație în funcționarea statutului în contextul fluxurilor de acțiuni politice internaționale”,

iar din perspectiva decizională, o situație aparte, cu proprietăți distinctive, deosebite, în raport cu ocaziile decizionale. Simplificând la maximum, se poate spune că perspectiva decizională reconstruiește procesul ca pe un mecanism de stimuli și răspunsuri.

Ch. Hermann considera criza drept „o situație care: (1) amenință obiectivele cu prioritate ridicată pentru unitatea decizională; (2) restrânge timpul disponibil pentru un răspuns, înainte ca situația să fie modificată; (3) când se produce, surprinde pe membrii unității decizionale”. [10]

M. Brecher arată că o criză este o „situație caracterizată de patru condiții necesare și suficiente, așa cum sunt ele percepute de către decidenții de la nivelul maxim al actorilor implicați:

- a) o mutație în ambientul extern sau intern;
- b) o amenințare a valorilor de bază;
- c) o probabilitate înaltă de implicare în ostilități cu caracter preponderent militar;
- d) un răspuns la amenințarea valorilor”. [11]

R. Lebow semnalează trei proprietăți ale unei crize internaționale:

- percepția din partea decidenților că acțiunile, în curs sau invocate ca amenințare, ale unui actor internațional afectează interesele naționale concrete, reputația de negociator de pace sau propria capacitate de a rămâne la putere;
- percepția din partea decidenților că, indiferent de acțiunea menită să înfrunte această amenințare (excluzând capitularea), se amplifică probabilitatea izbucnirii conflictului armat;
- percepția de a acționa sub presiunea timpului. [12]

În schimb, K. Deutsch definește criza ca pe un „fapt care are patru caracteristici:

- a) constituie un punct de dezvoltare în fluxul evenimentelor;
- b) impune necesitatea luării unei decizii;
- c) pune în joc valorile fundamentale ale cel puțin unui actor;
- d) luarea deciziei în timp foarte scurt”. [13]

Studiile de specialitate relevă că o criză este, într-adevăr, o combinație a tuturor celor patru factori descriși mai sus. În plus, s-au formulat observații și chiar critici legate de cele patru caracteristici ale crizelor internaționale formulate de K. Deutsch: eveniment, decizie, amenințare, timp. Legătura și intercondiționările acestor patru elemente au fost abordate în mod explicit de către Ch. Hermann, căruia i se datorează și cea mai răspândită (și acceptată) definiție a crizei internaționale prezentate mai sus. Astfel, el a descoperit cu surprindere că *amenințarea și timpul* necesare luării unei anumite decizii nu are efecte prea mari asupra celorlalte două caracteristici de bază ale crizei. [9]

Aceste clasificări, în accepțiunea noastră, corespund parțial realității prezente, deoarece crizele Mileniului III sunt tot mai complicate, iar monitorizarea lor este extrem de delicată. Actorii relațiilor interstatale și transnaționale se vor diversifica și, în același timp, acțiunile vor include subversiuni tot mai periculoase, iar capacitățile lor de reacție vor deveni tot mai imprevizibile.

Din punct de vedere sociologic, *criza* se poate defini drept o perioadă în dinamica unui sistem în care acumularea accentuată a dificultăților și exprimarea conflictuală a tensiunilor fac dificilă funcționarea normală a acestuia, declanșându-se puternice presiuni spre schimbare. Criza reprezintă manifestarea unor dificultăți temporare sau cronice ale modului de organizare a unui sistem, exprimând incapacitatea sa de a funcționa în modalitatea existentă. Ieșirea din criză se face fie prin schimbarea structurală a sistemului, fie prin importante modificări adaptative ale structurii sale.

Revenind la definițiile clasice ale *crizei*, la nivelul strategiilor naționale, F. Iftode o prezintă ca fiind definită în moduri diferite. Astfel:

- în SUA: un incident sau o situație ce implică existența unei amenințări la adresa Statelor Unite ale Americii, a teritoriilor sale, cetățenilor, forțelor militare, posesiunilor sau intereselor vitale americane, ce se dezvoltă rapid și creează condiții de o asemenea importanță diplomatică, economică, politică sau militară, încât determină angajarea forțelor armate și a resurselor SUA pentru a realiza obiectivele naționale;
- în Danemarca: o situație în care țara se confruntă cu o tensiune surprinzătoare și acută ce poate conduce la izbucnirea unui război;
- în Franța: situație în care indivizii, grupurile și/sau instituțiile își manifestă dezacordul față de normele, regulile și valorile sociale și se organizează pentru a modifica ordinea socială existentă;
- în Germania: politica externă are ca principale obiective prevenirea crizelor și managementul acestora, despre care se afirmă că sunt două concepte ce nu pot fi abordate separat. [14, p. 7]

Există o largă varietate de definiții ale crizei: de la cele elaborate de specialiștii în studii de securitate, la cele enunțate în documentele oficiale ale instituțiilor de securitate. De exemplu, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord a convenit asupra următoarei definiții: *criza poate fi înțeleasă drept o situație manifestată la nivel național sau internațional, ce este caracterizată de existența unei amenințări la adresa valorilor, intereselor sau scopurilor principale ale părților implicate.*

În acest context, și UE dorește clarificarea conceptuală a termenului de criză. În raportul *EU Crisis Response Capability* se consideră că, la o primă analiză, este evidentă limitarea folosirii conceptului de criză numai la sensul de situații preconflict, în care mediul este volatil, pacea – foarte fragilă, iar decidenții politici se află în situația de a răspunde la criză, nu de a o preveni. Problema pare a fi mult mai complicată: se vorbește despre prevenirea conflictelor nu numai în contextul prevenirii răbufnirii violenței, ci și în escaladarea și revenirea ulterioară. De asemenea, realitatea se complică și în sensul că, atât la nivelul cunoașterii comune, cât și în uzul formal, conceptul de criză, în special în sintagma „managementul crizelor”, tinde să se refere la situațiile preconflictuale, la cele conflictuale, dar și la cele postconflictuale.

În ceea ce privește războiul, o definiție tipică a acestuia, așa cum apare ea în științele politice, este următoarea: „războiul este un conflict armat de masă care are următoarele trăsături:

- două sau mai multe forțe armate participă la lupte, unde cel puțin una dintre forțe dispune de o armată regulată sau de alte trupe guvernamentale;

- demersurile celor doi participanți se desfășoară într-o formă organizată, condusă de la centru, chiar dacă ele nu sunt mai mult decât o defensivă armată sau atacuri planificate (operațiuni de gherilă, război de partizani);
- conflictul armat nu este constituit din confruntări spontane și sporadice;
- ambele părți acționează în mod sistematic”.

Enumerarea mai multor condiții în această definiție, necesare pentru a putea vorbi despre existența unui război, subliniază faptul că o delimitare a războiului de alte conflicte armate este extrem de dificilă. Dacă luăm în considerare acest lucru, atunci bilanțul războaielor purtate după cel de-al Doilea Război Mondial ni se va părea șocant: incidența războaielor a crescut constant: 1945 – 3 războaie, 1955 – 15 războaie, 1975 – 21 de războaie, 1985 – 33 de războaie, 1995 – 43 de războaie; 1996-2002 – 39 de războaie; 2003 – 2022 – peste 100 de războaie. [15]

Aceste cifre indică și faptul că epoca războaielor „clasice”, adică interstatale, este pe sfârșite. Nu în ultimul rând, din cauza atentatelor teroriste de la New York și Washington, de la 11 septembrie 2001, s-a făcut remarcată o discuție cu privire la război și la adaptarea dreptului internațional la această situație nouă. De multe ori s-a vorbit chiar de „noile războaie”: „Noile războaie, în care sunt implicați așa-numiții *warlords* și bandele de teroriști, nu sunt totuși atât de noi. A existat o forță războinică „privatizată” și chiar una dezvoltată, încă dinaintea epocii statalității. Din războaiele purtate după 1945 pe tot cuprinsul lumii, o treime au fost războaie interstatale tradiționale. Restul de două treimi a reprezentat războaie în interiorul societăților și războaie transnaționale, în cadrul cărora au luptat miliții locale, forțe de gherilă recrutate din mediul internațional, rețele teroriste la nivel mondial, precum și *warlords* regionali. Așadar, nu mai putem vorbi despre faptul că statele dețin monopolul legitim și în fapt asupra războiului, așa cum s-a întâmplat în Europa de la jumătatea secolului al XVII-lea și până în secolul al XX-lea. Războiul s-a dezbărat de lanțurile statale, care i-au fost atârinate odată cu pacea din Westfalia, el s-a destatalizat, ba chiar s-a privatizat. Cel care deținea odinioară monopolul asupra războaielor – statul – concurează cu actori parastatali și privați, cu *warlords*, mercenari și grupări de teroriști adunate în rețele, care luptă unii împotriva celorlalți, dar și împotriva statelor”.

Chiar dacă războaiele clasice, interstatale sunt pe cale de dispariție, lumea nu a devenit mai pașnică, iar în practica internațională continuă să se facă uz de violență. „La o primă vedere se pare că războiul și pacea sunt două stări politice clar diferite între ele: atunci când domnește pacea, nu poate fi vorba de război și viceversa. (...) Războiul și pacea, două concepte separate de declarații de război și tratate de pace, sunt prin urmare două stări politice care se exclud reciproc: doar una dintre ele poate exista la un moment dat – doar războiul sau doar pacea, nu există o a treia stare. Să ne gândim însă la războiul rece: acest concept arată că realitatea politică este mult mai complexă decât construcția binară război-pace”. Dacă luăm în considerare conflictele de după cel de-al Doilea Război Mondial vom vedea că diferendele de sub limita unui război „propriu-zis” au devenit din ce în ce mai multe. În schimb, „războaiele clasice”, precum cele din Orientul Mijlociu, dintre Israel, Siria, Egipt și Iordania, au devenit din ce în ce mai rare.

Din punctul de vedere al cercetării comportamentale, „războiul și pacea sunt

așadar concepte mai degrabă metaforice pentru două stări care nu pot fi delimitate în mod clar una de cealaltă, aflate pe o axă reprezentând agresiunea ca metodă de preservare și ameliorare a speciei. Dezvoltarea tehnicii armamentului (și instrucția militară, care a venit să elimine instinctul de „fugă de la locul faptei”) a redus inhibițiile instinctive și au făcut din războaie o formă de conflict eliberată de orice presiune instinctuală, la care iau parte grupuri din aceeași specie”.

Competiție – criză – conflict

Diversitatea naturii componentelor care alcătuiesc operațiile de sprijin al păcii, situațiile neprevăzute cărora acestea trebuie să le răspundă, ridică permanent probleme noi pentru decidenții politici, planificatorii militari, executanți, organizații internaționale, societate civilă etc. în aceste condiții, era firesc să se pună în discuție și concepte care aparent sunt de multă vreme clarificate și, bineînțeles, nu putea lipsi cele de „criză” și alte asociate cu acesta. Dezbaterile asupra relațiilor dintre competiție – criză – conflict impuneau, în mod deosebit, definiri și actualizări. (Anexa 9)

Competiția reprezintă o formă a interacțiunii dintre persoane, grupuri, unități sociale mari, constând din eforturile acestora de a atinge un scop (a avea un beneficiu), ce este indivizibil sau despre care se crede că este ca atare. *Competiția* spre deosebire de criză și conflict, nu presupune elaborarea unei strategii din partea competitorului care dorește să limiteze acțiunile celorlalți. [7, p. 38]

Conflictul constă într-o opoziție deschisă, o luptă între indivizi, grupuri, clase social, partide, comunități, state cu interese economice, politice, religioase, etnice și rasiale divergente sau incompatibile, cu efecte negative asupra interacțiunii sociale.

Crizele sunt evenimente caracterizate prin probabilitate redusă și consecințe importante, care amenință o organizație în scopurile ei cele mai profunde. Din cauza probabilității lor reduse, aceste evenimente sfidează orice interpretare și cer un efort susținut de înțelegere și adaptare a reacțiilor.

Cunoaștem alte două constructe: *starea de criză* și *situația de criză*. Conceptul de *stare de criză* poate fi definit ca o poziție specifică identificabilă într-un continuum sau o serie a unui proces. Aceasta înseamnă că nu orice deviație ori disfuncționalitate poate fi criză. Intervine aici și percepția celor din jur, a comunității față de evenimente și eventuale consecințe. *Situația de criză* reprezintă rezultatul combinării unor circumstanțe într-un singur moment. Identificarea și monitorizarea evoluției acestor circumstanțe fac posibilă proiectarea naturii răspunsurilor, stabilirea momentelor favorabile stingerii situației de criză, menținerea stării de criză într-un echilibru care să permită viitoare dezamorsări. În acest context, într-un algoritm al sensului intensificării unei situații conflictuale, criza este o stare ce precede conflictul puternic: *competiție* → *rivalitate incipientă* → *rivalitate declarată* → *dispută intensă* → *conflict incipient* → *criză* → *conflict puternic declarat*. [7, p. 40]

Caracteristicile mediului înconjurător în cazul unei crize includ următoarele: neîncredere; polarizarea diferențelor sociale și politice; folosirea armelor; desfășurarea unor acțiuni provocatoare, a unor acțiuni sporadice, neorganizate, cu un nivel scăzut de violență; perceperea intereselor părților ca fiind incompatibile; ostilitate intergrupală; presiune, insurgență; încălcarea sistematică a drepturilor omului; declinul percepției asupra legitimității guvernului național; mobilizare națională etc.

Timpul de acțiune, într-un astfel de caz este scurt, iar răspunsul este format practic dintr-un set de reacții condiționate, vizând drept obiective primare: reducerea și controlul mijloacelor specifice de coerciție ce pot fi folosite în conflicte violente; blocarea acțiunilor violente; reducerea tensiunilor; înghețarea ostilităților; rezolvarea disputelor politice; menținerea nivelului primar de securitate; crearea unor mijloace nonviolente pentru rezolvarea crizei. Aceste obiective pot fi atinse prin instrumente de natură diplomatică, militară, politică, economică și socială, adaptate separat pe caz. [7, p. 40]

DINAMICA CRIZEI POLITICO-MILITARE

Crizele politico-militare nu se declanșează pe neașteptate. Există aproape întotdeauna o perioadă de trecere de la starea de normalitate la cea de normalitate. De aceea trebuie urmărită cu atenție situația politico-militară pentru a sesiza la timp orice modificare ce poate conduce la criză.

Declanșarea crizei politico-militare

Criza este declanșată de o serie de circumstanțe de diverse tipuri, printre care menționăm:

- **declarații politice**, care se pot manifesta ca amenințări, acuzații, formulare de pretenții, proteste. Este de menționat că, în perioada contemporană, caracterizată prin preocuparea pentru respectarea principiului nerecurgerii la forță, este greu de imaginat o situație de declanșare a unei crize susceptibile de a produce o amenințare cu folosirea forței numai pe baza unor declarații demonstrative;
- **demonstrațiile militare**, care pot consta în mișcări de trupe fără folosirea forței sau acte direct ostile – *out of war operations*, cum ar fi intrarea, la 7 martie 1936, a batalioanelor germane în zona renană, demilitarizată prin Tratatul de la Versailles din 1919. În configurația relațiilor dintre state în epoca posterioară războiului rece, exista o probabilitate mai mare ca demonstrațiile militare venite peste o situație de criză preexistentă să escaladeze într-un conflict;
- **acțiuni violente indirecte**, cum ar fi rebeliunile dintr-o țară terță, actele de violență împotriva unui aliat, a unui stat prieten sau a unui vecin, foarte caracteristice circumstanțelor declanșării celui de-al Doilea Război Mondial;
- **actele de natură politică** precum sancțiuni diplomatice, încheierea de alianțe, încălcarea unor tratate sau angajamente internaționale etc. Spre exemplu, luarea ca ostatici a diplomaților americani la Teheran în 1979, revendicată inițial de studenții iranieni și asumată apoi de guvern, cu încălcarea prevederilor Convenției de la Viena privind relațiile diplomatice și consulare, a stat la originea unei crize care a durat mai mulți ani și în care s-a recurs, pentru soluționare, la jurisdicția Curții Internaționale de Justiție;
- **o acțiune de folosire a forței** de către un stat față de un alt stat (atac armat, bombardamente, confruntare navală, violarea spațiului terestru sau aerian). De exemplu: invadarea, la 1 august 1990, a Kuweitului de către Irak. Criza

astfel provocată depășește rapid cadrul restrâns al raporturilor dintre Irak și Kuweit, se întinde la statele din Orientul Mijlociu și apoi la un număr mai mare de state occidentale, preocupate de interesele lor economice, politice și strategice;

- **mutațiile survenite în mediul politico-strategic al statelor**, cum ar fi introducerea unor noi tehnologii militare, acumularea de capacități ofensive, rezoluții ale unor organizații internaționale;
- **tulburări interne**, care pun în discuție stabilitatea sau existența unui regim și care constrâng alte state să intervină (lovituri de stat, insurecții, atentate, acțiuni teroriste, sabotaje etc);
- **măsuri de ordin economic** (embargo-uri, „război economic”, manevre financiare);

Eliberarea Organizației Națiunilor Unite de problemele războiului rece i-a permis acestei organizații să joace un rol mai important. În anii '90 s-a înregistrat un progres atât în activitățile de menținere a păcii, cât și în cele pacifatoare. În această decadă au fost negociate și semnate de trei ori mai multe acorduri de pace decât în cele trei anterioare.

Modalități de luare a deciziilor

O criză se caracterizează atât prin modul în care este declanșată de un stat, cât și prin modul în care celălalt stat sau celelalte state implicate reacționează și ia decizii.

În cazul unei crize grave, care poate declanșa un război, un grup redus de persoane, de nivel ierarhic ridicat, are sarcina de a monitoriza situația și de a propune măsurile care trebuie luate pentru depășirea crizei. Numărul redus de persoane implicate în instrumentarea crizei facilitează comunicarea în cadrul grupului decizional și se evită astfel complicațiile birocratice ale unei structuri complexe, consumatoare de timp, iar reacțiile se produc în timp real.

În cazul unei crize prelungite, de mai mică intensitate, care lasă mai mult timp de reacție, procesul de luare a deciziilor și punerea lor în aplicare are un caracter administrativ mai pronunțat. Sunt implicate mai multe persoane, sunt prelucrate mai multe informații, consensul este obținut mai dificil. [6]

Comportamentul actorilor [6]

Comportamentul protagoniștilor unei crize rezultă din percepția lor asupra situației de risc. Desfășurarea crizei, modul de gestionare a acesteia, rezultatul său final depind în mare măsură de alegerea efectuată de persoanele care gestionează criza și care optează între diferitele tactici și alternative.

a. Identificarea cauzei crizei

Rezolvarea unei crize este un proces care implică un anumit timp de reflecție: verificarea informațiilor, consultarea experților, analizarea rezultatelor investigației. Declanșarea unei crize presupune modificarea unui *statu-quo*. Statul care a jucat un rol pasiv în declanșarea crizei trebuie să hotărască dacă acceptă modificarea stării de fapt care se prefigurează. În general, decizia inițială luată este aceea de a nu accepta faptul împlinit. Se declanșează astfel o criză care afectează interesele sau valorile statului agresat. Acceptarea modificării *statu-quo*-ului este singurul care îndepărtează pericolul confruntării și dezamorsează criza. În afara cazului în care modificările de echilibru sunt acceptate ca atare, statul afectat are, în principiu, trei

opțiuni: acceptarea ca atare a modificărilor de echilibru, întoarcerea la *statu-quo ante* sau încercarea de a profita de schimbarea inerentă crizei.

b. Alegerea modalității de reacție

După stabilirea opțiunii, trebuie alese mijloacele de reacție: militare, politico – diplomatice sau economice. Acestea pot fi demersuri diplomatice, proteste, embargouri, boicoturi, înghețarea conturilor, demonstrații militare, folosirea forței etc. Cu toate acestea, modul în care a fost declanșată criza este cel mai adesea factorul determinant pentru declanșarea unei replici violente. Replica este adesea proporțională cu ceea ce a declanșat-o.

Sfârșitul crizei și rezultatele sale imediate

Există diverse tipuri de rezultate care pot fi obținute în urma unei crize și ele se află în relație directă cu maniera de abordare a crizei folosită de state. În orice situație, rezultatul imediat al crizei determină un nou echilibru.

Succesul presupune că un stat și-a atins obiectivele principale pe care și le-a fixat inițial. Pericolele iminente pentru securitatea țării respective și amenințările la adresa intereselor și valorilor sale fundamentale au fost îndepărtate. Statul adversar este înfrânt, este constrâns să renunțe, propriile sale obiective nu au putut fi atinse.

Eșecul presupune că un stat acceptă condițiile puse de adversarul său pentru a ieși din criză. Este posibil să fi sacrificat anumite valori și interese fundamentale.

Relația succes-eșec reflectă o abordare de tipul joc de sumă nulă. Rezultatele imediate ale unei crize și percepțiile protagoniștilor, învingători sau învinși, sunt relative. Chiar dacă o tabără a câștigat, prin acest relativ succes se poate obține, în locul unei stabilități consolidate, o mai mare tensiune chiar din cauza crizei care tocmai s-a încheiat.

Compromisul este un mod mai nuanțat de soluționare a unor crize. În acest caz, protagoniștii nu au reușit să atingă toate obiectivele pe care și le-au fixat, dar au încheiat un acord. Constrânși fiind de diferite motive, actorii consimt la diverse schimbări ale sistemului internațional pe care ar fi preferat să le evite. Factori care favorizează compromisul pot fi: interesul național, epuizarea actorilor, teama de escaladare a crizei, lipsa resurselor, absența sau pierderea sprijinului politic manifestat de opinia publică națională sau internațională, presiunile exercitate de state terțe sau organizații internaționale etc.

Întrebări pentru fixarea cunoștințelor:

1. Care sunt cele patru caracteristici ale *crizei* extrase din definiții?
2. Cum sunt clasificate crizele în funcție de domeniu, context, spațiu/zonă, calitatea și caracteristicile entităților implicate, intensitate, durată etc.?
3. Care au fost premisele apariției și lansării în mediul academic a sintagmei *criză politico-militară*?
4. Care sunt criteriile de clasificare a crizelor politico-militare internaționale?
5. Ce instrumente sunt aplicate în analiza dinamicii situațiilor conflictuale?
6. Ce presupune sintagma *Dilema prizonierului*?
7. Ce tehnici de soluționare a conflictelor ați memorat, indiferent de originea conflictului, bazate pe teoriile explicate anterior?

8. Cum definiți sintagmele *conflict asimetric*, *conflict de interese*, *conflict înghețat*, *conflict latent vs. conflict manifest*?
9. Ce presupune conceptul de *violență structurală*?
10. Cum explicați conținutul *continuumului pace-război* după R. Müller, după E.-O. Czempiel și în viziunea Centrului de Prevenire a Conflictului.
11. Cum explicați corelația la nivelul *triadei competiție – criză – conflict*?
12. Ce tipuri de comportamente ale actorilor implicați în conflict ați memorat?
13. Care sunt elementele caracteristice sfârșitului crizei?

Referințe bibliografice TEMA 2:

1. MANDU, Petrișor. Managementul crizelor. Suport de curs. Universitatea din Brașov, 2008.
2. GILPIN, Dawn R., MURPHY, Priscilla J. Crisis management in a complex world. Oxford: Oxford University Press, 2008.
3. BUȘE, Dorel. Managementul crizelor și conflictelor regionale. București: Editura Fundației România de Măine, 2006. 368 p.
4. ARON, Raymond. Peace and War. A Theory of International Relations. New York: Doubleday & Co Inc, 1966.
5. BORODZICZ, Edward P. Risk, Crisis and Security Management. Chichester: John Wiley & Sons, 2005. 260 p.
6. CIUPEI, Ioan. Managementul crizelor politico-militare. Suport de curs. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, 2011. 304 p.
7. CRĂCIUN, Ioan. Prevenirea conflictelor și managementul crizelor. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006.
8. DUFOUR, Jean Louis. Les crises internationales de Pekin (1900) au Kosovo (1999). Paris: Complexe, 2001.
9. HERMANN, Charles F. Crises in Foreign Policy: A Simulation Analysis. Indianapolis: Bobs Merril Co, 1969.
10. BRECHER, Michael, WILKENFELD, Jonathan. A Study of Crisis. Michigan University Press, 1997.
11. GALTUNG, Johan. Violence, Peace, and Peace Research. În: Journal of Peace Research, 6(3), 1969, p. 167–191.
12. LEBOW, Richard. Between Peace and War. The Nature of International Crisis. Baltimore, 1981.
13. DEUTSCH, W. Karl. Crisis Decision-Making The Information Approach, 1982.
14. IFTODE, Florinel. Analiza conflictelor internaționale. București: UNAp, 2006.
15. ROSER, Max, HASELL, Joe, HERRE, Bastian, MACDONALD, Bobbie. War and Peace. <https://ourworldindata.org/war-and-peace>. (accesat la: 13.08.2021).

Bibliografie suplimentară la TEMA 2:

1. BĂHNĂREANU, Cristian. Puterea militară în secolul XXI: modalități de realizare și manifestare a puterii militare în societatea democratică românească. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.
2. BURTON, John W. Conflict Resolution; its language and processes. Lanham: Scarecrow Press, 1996.

3. BURTON, John W. World Society. Cambridge: Cambridge University Press, 1972.
4. DIAMOND, Jared. Momente decisive. Cum reacționează națiunile în fața crizelor și a schimbării. București: LITERA, 2020. 480 p.
5. DUNN, David J. From Power Politics to Conflict Resolution: The Work of John W. Burton. London: Palgrave Macmillan UK, 2004.
6. DUȚU, Petre. Managementul situațiilor de criză și prevenirea conflictelor armate. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013. 22 p.
7. „George C. Marshall” European Center for Security Studies, Conflict Prevention and Management of Crisis and Conflict, <http://www.marshallcenter.org/site-text/lang-en/page-coll-ep-1/xdocs/coll/ep-syllabus-04-01/module-10.htm>. (accesat la: 21.09.2021).
8. International Crisis Group Report no. 2, EU Crisis Response Capability. Institutions and Processes for Conflict Prevention and Management, 2001.
9. KOVOOR-MISRA Sarah. Crisis Management. Resilience and Change. SAGE Publications, 2019.
10. MARSHALL, Monty G., GURR, Ted Robert. Peace and conflict 2005: a global survey of armed conflicts, self-determination movements and democracy. Center for International Development, 2005.
11. NICOLĂESCU, Gheorghe. Gestionarea crizelor politico-militare. București: Top Form, 2003.
12. ORZEAȚĂ, Mihail. Securitatea și continua transformare în secolul XXI. Eseuri. București: Editura Militară, 2004.
13. ROGOVA, Galina, SCOTT, Peter (ed.). Fusion Methodologies in Crisis Management. Higher Level Fusion and Decision Making. Springer, 2016. 560 p.
14. ROMER, Jean Christophe. Le monde en crises depuis 1973 – triomphe et decadence de la bipolaritate. Paris: Ellipses, 1997. 292 p
15. SORIN, Ioan, SCARLAT, Dumitru. Crize și tipuri de reacții militare. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2007.
16. US Department of Defense, Joint Publication 1-02. DoD Dictionary of Military and Associated Terms, 2004.
17. VĂDUVA, Gh. DINU, M. Șt. Crizele politico-militare ale începutului de mileniu. București: Editura UNAp., 2005.

TEMA 3. MANAGEMENTUL CRIZELOR POLITICO-MILITARE ÎN EPOCA POST-RĂZBOI RECE ȘI DINAMICA FACTORULUI MILITAR ÎN EVOLUȚIA MANAGEMENTULUI CRIZELOR POLITICO-MILITARE

Obiective de referință:

- să determine caracterul interconționat al crizelor din perioada războiului rece;
- să caracterizeze principalele crize politico-militare din perioada războiului rece;
- să stabilească acțiunile de management al crizei în funcție de nivelul său de manifestare;
- să definească conceptele de „putere” și „putere militară”;
- să argumenteze ponderea factorului militar în managementul crizelor politico-militare.

Evoluții geopolitice în perioada războiului rece și post-război rece. Mecanisme, mijloace și instrumente de management al crizelor politico-militare

Mediul de securitate regional și internațional

Începutul mileniului III a surprins societatea globală într-un amplu proces de transformări și într-o continuă căutare de soluții pentru asigurarea unui climat de pace și stabilitate pe întreg mapamondul, ca o condiție a edificării noii arhitecturi de securitate, concepută ca o necesitate de prim-ordin a societății globale. Sub aceste auspicii, vechiul proiect de construire a unei entități puternice, în cadrul căreia națiunile să se dezvolte în spiritul afirmării principiilor democratice, respectării drepturilor omului și asigurării bunăstării sociale, capătă un mai pronunțat contur, iar instituțiile și organismele internaționale, regionale sau zonale, se află sub necesitatea găsirii de soluții care să conducă la reglementarea conceptelor existente. Amintim că despre crizele „războiului rece”, ca „substitut convenabil” al războiului, scria și R. Aron, iar în noul context internațional, în special după sfârșitul războiului rece, managementul situațiilor de criză a devenit o activitate de maximă actualitate, foarte importantă și deosebit de complexă. [1, p. 27] Aceasta poate conduce către identificarea celor mai potrivite căi de realizare a unei păci și securități durabile care să genereze efecte asupra tuturor statelor lumii, dar și o profundă încercare de redefinire a acestora într-o nouă ecuație de putere. Pentru ca un actor al scenei internaționale să poată dezvolta o politică externă și să-și formuleze obiective strategice și de apărare, trebuie să fie o entitate suverană, care să manifeste centralitate și credibilitate în luarea deciziilor. [2, p. 125]

La nivelul Uniunii Europene, aceasta presupune necesitatea unei autorități centrale executive care să garanteze dezvoltarea și implementarea unei politici comune externe și de apărare, precum și coordonarea modului în care această politică să fie aplicată. Și aceasta, ca urmare a faptului că după încheierea războiului rece, schimbările geopolitice și geostrategice care au avut loc la nivel mondial, au produs efecte, în mod implicit, și asupra statelor de pe continentul european. Odată cu destrămarea URSS și mutarea centrului de putere către SUA, acestea, părți

componente ale Uniunii Europene, deși se bucurau de o afirmare tot mai evidentă din punct de vedere economic, au simțit nevoia definirii unei poziții dominante și din punct de vedere politic. Contextul nou și complex, determinat în mare parte și de apariția și escaladarea unui spectru lărgit și diversificat de riscuri noi, asimetrice, era unul propice dezvoltării acestei dimensiuni.

Această viziune a impus o nouă dinamică și o nouă abordare a politicilor și strategiilor de lucru și la nivel european. Momentul a conturat încă o dată imaginea unei lumi care devine tot mai complexă și a condus la acceptarea faptului că atingerea obiectivelor pe plan extern precum și contracararea amenințărilor nou create nu mai era posibilă acționând în cadru individual, considerându-se că lumea e prea complicată ca să ne permitem să fim unilaterali. Pentru o acțiune eficientă, era nevoie de cooperare care să depășească frontierele statale și chiar cele continentale, însă pentru aceasta, statelor europene le era necesară coordonarea eficientă în luările de poziții pe plan extern, îmbunătățirea capacităților militare comune, dar mai mult decât atât, era nevoie de voință politică comună.

În acest conglomerat de situații și acțiuni, Z. Brzezinski exprimă părerea că interdependența între state, evidentă de altfel, a devenit nu numai firească, ci și necesară, acestea fiind tot mai conștiente că „stabilitatea internațională nu poate fi astăzi concepută decât în baza cooperării pe multiple planuri la nivelul comunității internaționale, și, mai ales, prin intermediul dialogului în cadru instituționalizat prin creșterea implicării marilor organizații internaționale în definirea stării de securitate a lumii.” [2, p. 126]

Considerând că reprezintă entitatea în măsură să gestioneze aceste obiective, Uniunea Europeană avea nevoie de o reglementare și redefinire a viziunilor viitoare în eforturile de întărire a securității și de definire a dimensiunii de apărare la nivel european. Pentru aceasta, cât și dintr-o dorință firească în procesul de evoluție, Uniunea Europeană și-a dezvoltat politici și strategii care să conducă la realizarea principalului ei obiectiv, acela al afirmării sale pe arena internațională. Aceasta era posibilă prin punerea în practică a unei politici externe și de securitate comună, cu direcții de acțiune care impun respectarea principiilor pe care își fundamentează politica, și anume: principiul libertății și al democrației, principiul respectării drepturilor omului și al libertăților fundamentale, principiul statului de drept și, nu în ultimul rând, principiul respectului identității naționale a statelor membre. Totodată, la nivel european, era nevoie de un aranjament politic, care să permită Europei angajarea în rezolvarea problemelor internaționale. Au existat elemente care s-au constituit în piloni de definire ai Politicii Externe și de Securitate Comună a Uniunii Europene, care să se concretizeze în pârgii de acțiune pentru promovarea unui progres economic și social, echilibrat și durabil, consolidându-i astfel, statutul de forță economică. [2, p. 127]

Totodată, evoluția evenimentelor care au urmat după încheierea războiului rece a adus în atenție faptul că se impune cu prioritate o Europă unită, prezentă în planul competiției mondiale, o putere cu adevărat globală. Plecând de la această necesitate, întregul efort de unificare economică a Europei Occidentale, apoi de extindere a sa spre partea centrală și estică a continentului, a urmărit acest obiectiv. În acest

context, în planul imaginii, procesul implică atât o mai bună funcționare internă a Uniunii, cât și dezvoltarea și implementarea unei agende politice fundamentată pe o restructurare instituțională menită să asigure coerență și capacitatea de acțiune reglementate în perspective actualelor tendințe de evoluție a mediului de securitate.

Însă, I. Ciupei consideră că politica de securitate a Uniunii Europene nu răspunde încă cerințelor de securitate actuale. De multe ori, statele fondatoare ale UE au manifestat opinii și opțiuni diferite în ceea ce privesc măsurile de securitate care trebuiau adoptate în noul context, conducând, după cum s-a constatat, la crearea mai multor curenți de opinie. Spre exemplu, s-a vorbit destul de accentuat despre ineficiența PESC în rezolvarea crizelor, considerându-se că Uniunea se prezintă drept un actor important pe scena relațiilor internaționale din punct de vedere economic, dar nu la fel de abil în a se mobiliza în timp util pentru misiuni militare pe termen scurt. Ca urmare, înțelegând direcțiile de evoluție ale mediului actual de securitate precum și realitatea că în plan imagologic are nevoie să se impună ca actor principal în ierarhia de putere, și nu în ultimul rând, înțelegând că natura conflictelor s-a schimbat și odată cu ele și strategia de răspuns, Uniunea Europeană a considerat necesar și a încercat o reglementare a conceptelor strategice existente. [2, p. 128]

Astfel, în timpul crizei din Bosnia-Herzegovina, Uniunea Europeană prin politica sa de securitate a încercat să depășească complexul de inferioritate față de NATO, complex pe care l-a simțit în timpul crizei din Golf, când UE, în planul imaginii, s-a mulțumit numai cu un rol secundar. Totodată, având în vedere că actuala criză se desfășura pe teritoriu european, A. Kintis a afirmat că Uniunea a simțit că „aceasta este ora Europei, nu ora Americii”. [3, p. 148] C. Hill a explicat că era un moment prielnic pe care Uniunea Europeană a simțit că trebuie să-l exploateze, considerând firesc ca în rezolvarea unui conflict european să dețină rolul conducător. Bazându-se pe un capital de încredere și având acordul opiniei publice europene, cât și a spectrului politic, Uniunea a manifestat încredere în capacitățile sale economice și politice adecvate pentru stoparea ostilităților. Însă acest lucru a condus, în mod nedorit, la supraevaluarea potențialului european la acel moment, și a contribuit, în mare măsură, la eșecul încercărilor europene de remediere a situației din Bosnia. Totodată, pentru politica UE, s-a „concretizat” într-un imens și nedorit capital negativ de imagine deosebit de nefavorabil și păgubitor. Ceea ce se dorea a fi câștigarea unui plus de imagine în sfera puterii, s-a constituit, de fapt, într-un imens eșec datorat faptului că Uniunea Europeană, prin politica sa externă și de securitate nou formată, nu era încă pregătită. [4, p. 21]

De asemenea, în gestionarea crizei din Kosovo, Uniunea Europeană a dorit o imagine unitară față de independența acestui teritoriu, însă politica externă abordată a fost percepută ca neputincioasă. Deși oficiali din cadrul Uniunii i-au asigurat pe liderii kosovari că UE este unită în privința independenței Kosovo, poziția oficială adoptată și exprimată de către statele membre a adus în atenția opiniei publice o imagine a unei Uniuni „care vorbește pe mai multe voci”, în funcție pe interesele individuale ale fiecărei țări membră. Acest lucru avea să devină vizibil, mai târziu, în cazul crizei din Georgia, când UE nu a putut decât să numească, destul de timid,

agresiunea Rusiei împotriva Georgiei drept „un răspuns disproporționat”, dar și în cazul Războiului ruso-ucrainean declanșat la 24 februarie 2022.

Totodată, evenimentele din Georgia au constituit o încercare serioasă pentru capacitatea de reacție și implicare a UE în zonele conflictelor înghețate din spațiul ex-sovietic. Pornind de la aceste imperative, era necesară implicarea mai matură a UE în stările conflictuale de pe continent pentru a evita astfel o posibilă repetare a scenariului georgian și în alte regiuni de conflict. Criza din Georgia nu a reprezentat un simplu episod în politica internațională, ci a reprezentat un mesaj clar asupra necesității reglementării și adaptării conceptelor strategice ale Uniunii Europene, criza putând fi un început al unei reacții în lanț cu importante consecințe. O concluzie care se poate desprinde din criza georgiană și modul în care Uniunea Europeană s-a implicat în gestionarea și rezolvarea acesteia ar fi aceea că Uniunea trebuie să fie capabilă să preia responsabilități în formatul de mediere și să elaboreze proiecte proprii de soluționare a conflictului reglementate prin Strategia Europeană de Securitate. În perioada care a urmat încheierii războiului rece, considerăm că Uniunea Europeană, pe lângă saltul calitativ pe care l-a cunoscut, a înregistrat și involuții în planul implementării unei politici de securitate și apărare, cu efecte în managementul crizelor, ceea ce a necesitat noi abordări care să conducă la reglementarea conceptelor existente.

Mecanisme, mijloace și instrumente de management al crizelor politico-militare

În domeniul managementului crizelor și prevenirii conflictelor, la nivelul Uniunii Europene, necesitatea reglementării conceptelor existente s-a materializat în *Strategia de Securitate Europeană*. Necesitatea a devenit evidentă ca urmare a consecințelor crizei din Irak, când s-a putut constata o divizare a opiniilor și abordărilor, atât între state membre, cât și între europeni și americani. Aceasta a concretizat dorința actorilor implicați de realizare a unei noi abordări comune a securității, pe baza unor concepte noi, diferite de cele existente și adaptate cerințelor actuale.

Prin *Strategia Europeană de Securitate* se răspunde necesității creării structurilor civile și militare necesare promovării imaginii Uniunii Europene la nivel internațional ca „un actor politic global capabil să mobilizeze toate resursele necesare – economice, comerciale, umane, diplomatice și militare – pentru a acționa coerent în spațiul său de influență. N. Gnesotto a observat că s-a pornit astfel la crearea unui minim de instrumente politico-militare care să îi dea Uniunii Europene credibilitate la nivel internațional”. [2, p. 131]

Așa cum afirma J. Solana, „aceste instrumente trebuiau încorporate într-un concept strategic global, un fel de filozofie generală pentru acțiunile Uniunii în lume, acesta este meritul *Strategiei de Securitate Europene* pe care mi-a dat-o Consiliul European reunit la Tesaloniki”. Adoptat în decembrie 2003, acest document este într-un fel „cartea de identitate strategică a Uniunii Europene”, și poate constitui suportul devenirii UE un actor ce poate influența balanța de securitate la nivel mondial. La începutul anilor '90, deși în cadrul Uniunii existau diferențieri de percepere și atitudine care nu de puține ori au condus la o imagine a unei Europe divizată, s-a reușit crearea *Politicii Comune de Securitate Externă*, precum și crearea

Politicii de Securitate și Apărare a Uniunii Europene. Și, după cum afirma Javier Solana, „politica de securitate și apărare este o prerogativă a statului care nu se bazează pe o abordare colectivă”, ceea ce face ca procesul de definire a unei politici de securitate și apărare comună la nivelul Uniunii Europene să fie unul destul de dificil de realizat. [2, p. 132]

Adaptat noilor condiții impuse de evoluția mediului actual de securitate, Documentul aduce reglementări în domenii, precum :

- **multilateralismul efectiv** – dezvoltarea unei societăți internaționale puternice, cu instituții eficiente, în care ordinea internațională să se bazeze pe respectarea legilor și a principiilor înscrise în Carta Organizației Națiunilor Unite, care să situeze ONU în centrul sistemului global de management al aspectelor privind securitatea. În acest context, cooperarea între UE și Alianța transatlantică se impune ca un element de necesitate și normalitate;

- **buna guvernare** – pentru o cât mai bună apărare a securității europene este necesară o Uniune formată din state democratice bine conduse. Aceasta impune necesitatea existenței unei bune guvernări care să conducă la combaterea unor procese actuale precum corupția, crima organizată, terorismul sau abuzul de putere, și totodată să militeze pentru instaurarea dominației legii și protejarea drepturilor omului, ca o garanție a consolidării ordinii mondiale. În același timp, pentru asigurarea stabilității precum și a unei bune guvernări în vecinătatea imediată, se impune extinderea zonei de securitate din jurul Europei și asigurarea că statele din această zonă (Europa de Est, Balcanii de Vest, statele din zona Mediteranei) sunt bine guvernate;

- **răspuns la amenințările de tip nou** – după 11 septembrie 2001, s-a considerat ca fiind absolut necesar, și la nivelul Uniunii Europene, realizarea și implementarea unui pachet de măsuri antiteroriste în paralel cu sprijinirea măsurilor de neproliferare a armelor de distrugere în masă. Totodată, s-a avut în vedere aducerea în prim-planul preocupărilor, acordarea unei atenții sporite prevenirii crizelor și combaterea amenințărilor, avându-se în vedere dinamica înregistrată în această direcție în ultimii ani;

- **lupta împotriva terorismului** – deși pe plan internațional se depun eforturi considerabile pentru contracarare, fenomenul terorist continuă să reprezinte o amenințare strategică. Acesta, însă, se concretizează într-un tip nou de terorism, marcat de o violență fără precedent și de producerea de pierderi masive atât în plan material, cât și în plan uman. În aceste condiții, devine tot mai necesar reglementarea conceptelor și a strategiilor de acțiune în direcția combaterii acestui flagel. În acest sens, UE militează pentru creșterea rolului agențiilor de impunere a legii, în care cooperarea transatlantică și cu alte organisme internaționale să fie dezvoltată în cadrul unor programe și acțiuni comune;

- **o strategie pentru zona Orientului Mijlociu**, ca prioritate, pentru că reprezintă o șansă pentru pace în această regiune (UE a adoptat o poziție clară cu prilejul rezoluțiilor elaborate față de acest conflict, acționând împreună cu SUA, prin toate mijloacele, pentru stabilirea unor platforme comune);

- **o politică adecvată, cuprinzătoare, pentru Bosnia-Herțegovina**, care să conducă la constituirea unei identități național-statale în această țară și la stabiliza-

rea zonei și integrarea în programele complexe de dezvoltare democratică și economică. Preluând misiunea SFOR și lansând propria operație ALTHEA, UE a aplicat această largă abordare a strategiei sale în domeniul regional. În domeniul armelor de distrugere în masă, UE aplică propriile politici, fiind parte activă la toate inițiativele și acțiunile desfășurate în acest domeniu. [2, p. 134]

Se observă că după încheierea războiului rece, modul de a percepe relațiile dintre state s-a modificat radical și toate raporturile dintre diverșii actori de pe scena mondială se realizează prin prisma strategiilor de securitate.

De-a lungul anilor s-au creat mecanismele și instrumentele care să implementeze aceste politici comune de securitate externă. Astfel, pentru identificarea situațiilor de criză, precum și a resurselor stabilite pentru soluționarea acestora, funcționează Statul Major al Uniunii Europene, desemnat să colaboreze cu NATO, care însă nu are legitimitate legală la nivel de tratat. Au fost constituite două Centre de Evaluare a Situațiilor: un Centru de Management al Situațiilor de Criză Civile și Institutul de Studii de Securitate care să monitorizeze situațiile din regiune. Aceste centre au rol de agenții autonome care pun în practică principiile Politicii de Securitate și Apărare a UE.

În 2003 a fost înființată Agenția de Apărare Europeană (Defence European Agency) care dă o oarecare legitimitate Politicii de Securitate și Apărare a Uniunii Europene și aduce noi responsabilități în privința operațiunilor militare comune ale statelor membre cu prioritate împotriva terorismului. Momentul a coincis cu nevoia renunțării la politica de finanțare *ad hoc* a operațiunilor militare și înclinarea către principiul costurilor împărțite între membrii UE precum și spre crearea unui fond permanent care să acopere cheltuielile unor eventuale operațiuni militare.

De asemenea, Gh. Nicolăescu consideră că este luat în discuție și principiul competitivității pe piața industriei militare cu patru direcții implicate în acest proces: Direcția de Resurse, Direcția de Cercetare și Tehnologie, Direcția de Armament și Direcția de Industrie și Marketing”. Însă crearea unei industrii de apărare proprii a UE nu are o bază legală garantată de unul dintre tratatele semnate de către statele membre iar majoritatea deciziilor luate de DEA nu se încadrează în cadrul general reglementat la nivel legislativ în UE. [5]

Politica de Securitate și Apărare, ca și Strategia Uniunii Europene împotriva Proliferării Armelor de Distrugere în Masă, aprobate de către Consiliul European în decembrie 2003, reprezintă un cumul de măsuri politice destinate să angajeze statele membre ca actori puternici pe scena internațională. De aceea, măsurile adoptate de către UE în cazul asigurării securității în zonă țin, conceptual, de „managementul crizelor” care nu înseamnă neapărat angajarea UE într-un conflict armat clasic, în opinia lui N. Gnesotto. [2, p. 134]

În plus, tot sub necesitatea reglementării conceptelor strategice și a politicilor de securitate și apărare, Tratatul de la Nisa a amendat art. 17 al Tratatului Uniunii Europene, modificând astfel prevederile care defineau relațiile dintre UE și UEO. Astfel, Comitetul Politic și de Securitate/PSC poate fi autorizat de către Consiliu să gestioneze o criză, iar pe durata acesteia să ia măsurile care se impun pentru a asigura conducerea și controlul politic și strategic al operațiilor de gestionare a crizei.

Totodată, la nivelul UE s-au produs reglementări instituționale menite să asigure funcționarea mecanismelor specifice, astfel: PSC – pentru a asigura consultanța necesară Consiliului în monitorizarea situației internaționale, propune opțiuni politice, monitorizează procesul de implementare a politicilor comune adoptate de către Consiliu și, cu autorizarea acestuia, adoptă propriile decizii în domeniul securității, în măsură să asigure controlul și conducerea politică și strategică pe timpul operațiilor de gestionare a crizelor; un organism militar compus din șefii apărării din statele membre sau din reprezentanții acestora; un centru satelitar al UE; un comitet militar al UE și un stat major militar al UE, compus din personal militar și civil din statele membre; un institut pentru studii europene de apărare (la Paris).

În cadrul politicii de management al crizelor, UE diferențiază între mijloacele militare și cele civile, această diferențiere fiind o caracteristică aparte a PESC. Astfel, pe lângă mijloacele militare stipulate de Carta ONU, UE instituie în cadrul PESC capacități în domeniul poliției, al statului de drept, al administrației civile și al protecției civile, în opinia lui M. Oakes. Ca urmare, Uniunea Europeană depune eforturi considerabile pentru formarea unei capacități militare, astfel, nu se poate nega nici capacitatea militară a Uniunii, nici existența unei poliții externe și de securitate. [2, p. 137]

De asemenea, pornind de la realitatea faptului că terorismul a devenit o amenințare globală, UE a adus noi reglementări acestui palier, implementând Strategia antiterorism. Astfel, s-a creat baza legală pentru acțiunile specifice de luptă antiteroristă. Ca și terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă constituie o amenințare majoră nu numai pentru Uniunea Europeană, dar și pentru securitatea internațională, pentru a căror contracarare UE a continuat eforturile de a spori eficiența controlării exporturilor.

Totodată, punerea în aplicare a Tratatului de la Ottawa, prin care se interzic minele antipersonal și prevederea privind eliminarea și controlul circulației armelor ilegale de calibru mic și ușoare, constituie direcții dezvoltate care au ca principal scop prevenirea crizelor și a conflictelor. Însă problema unei politici europene de securitate și apărare rămâne deschisă și nerezolvată, cu toate încercările Uniunii Europene de a aduce reglementări care să definească principalele coordonate ale acesteia. Anul 2002 a cunoscut impactul pe care l-a produs asupra Europei atentatele teroriste de la 11 septembrie din SUA, completând imaginea unei Uniuni divizate în definirea raporturilor de cooperare, dar și de competiție cu Statele Unite.

În plus, Summitul NATO din noiembrie același an, precum și dezbaterile privind problema dezarmării Irakului, au scos în evidență atât decalajul tehnologic care separă Europa de partenerul transatlantic, cât mai ales incapacitatea europeană de a aborda o poziție unitară, clară, în probleme de securitate esențiale și definitorii pentru începutul secolului XXI. Aceasta a făcut ca, mult timp, criticii progreselor de integrare europeană în domeniile securității și apărării să aducă în atenție, ca pe o limitare serioasă, incapacitatea de elaborare și de adoptare a unei strategii de securitate. Însă cu toată lipsa de unitate și fermitate în manifestarea unei poziții oficiale, la nivelul UE s-au înregistrat progrese considerabile în domeniul operațiunilor de management al crizelor.[2, p. 138]

Declanșarea crizei din Kosovo a determinat Uniunea Europeană să adopte acțiuni, în mod unitar, pentru a definitiva toate instrumentele necesare rezolvării unui conflict armat. Se afirmă chiar că necesitatea de a edifica o politică de securitate comună în cadrul Uniunii Europene s-a născut odată cu apariția unui conflict regional care amenința securitatea din regiune. Acest lucru a făcut posibil ca politica actuală de Securitate a UE să fie centrată pe principiul proximității, acesta însemnând abordarea conflictelor la nivel regional.

Ca urmare, pe fondul unor astfel de evoluții, considerăm că este aproape firesc ca Uniunea Europeană să devină un actor mai activ printr-o integrare mai eficientă prin asumarea de responsabilități politice în managementul crizelor internaționale. Sub acest aspect, Uniunea Europeană încearcă să stabilească un principiu de conlucrare cu toți partenerii internaționali, mergând pe principiul că o națiune nu este suficient de puternică pentru a se descurca singură într-un cadru internațional total modificat sub impactul unei diversități îngrijorătoare de amenințări. Și totuși, divergențele din cadrul Uniunii Europene continuă să rămână atâta timp cât există state cu o forță defensivă și cu o capacitate armată mai mare, care au un cuvânt mai puternic de spus pe scena internațională decât altele. Însă, deși, după cum am prezentat, Uniunea Europeană se confruntă cu diferențe de opinii, dar și cu lipsuri în ceea ce privește politica sa de securitate, totuși în ultimii ani aceasta a înregistrat considerabile progrese. [2, p. 139]

DINAMICA FACTORULUI MILITAR ÎN EVOLUȚIA MANAGEMENTULUI CRIZELOR POLITICO-MILITARE

Rolul forței militare în managementul crizelor

Managementul crizelor reprezintă un set de măsuri și acțiuni destinate a gestiona atât efectele prezente, cât și viitorul situațiilor de criză. Mai precis, scopul fundamental este de a face acest viitor inexistent, în sensul eradicării dezvoltărilor care au condus la apariția crizei și creării condițiilor pentru întronarea unui echilibru durabil. Abordarea corespunzătoare a prevenirii crizelor, managementul acestora necesită dezvoltarea și parcurgerea, în mod discret, dar ferm, a unor etape în procesul de răspuns la crize. Acesta trebuie să fie susținut de structuri adecvate de management al crizelor, de proceduri și aranjamente, precum și de capacități militare eficiente în întreg spectrul de circumstanțe imprevizibile.

Unul dintre principalele instrumente aflate la dispoziția statului este organismul militar, apărut ca urmare a unor nevoi specifice, organizat și înzestrat corespunzător locului și rolului atribuit în concertul puterilor statului. Forța militară reprezintă „produsul” de bază pe care organismul militar îl pune la dispoziția statului. Această forță este rezultatul sinergetic al interacțiunii a celor trei componente fundamentale ale forței: fizică, conceptuală, morală. Una dintre cele mai întâlnite erori conceptuale este cea care identifică forța militară cu violența, amalgamându-se în acest fel întregul cu partea. Într-adevăr, forța armată este intrinsec legată de violență, dar identificarea, acceptarea unei suprapuneri complete a celor două noțiuni reprezintă, pe de o parte, limitare evidentă a uneia și, pe de altă parte, o extindere fără justificare a celeilalte.

De asemenea, înțelegerea fundamentelor forței militare necesită conceptualizarea corectă a rolului violentei exercitată de forța militară. În primul rând, trebuie subliniat că, deși forța militară este, prin excelență, generatoare de violență, uneori misiunile și sarcinile pe care le au aceste forțe sunt total non violente, cazul tip în această instanță fiind cel al misiunilor umanitare. O altă situație-tip, asupra căreia se va reveni mai târziu, prevede utilizarea violenței manifeste, conform unor arhitecturi politico-strategice specifice. Cel de-al treilea caz are în vedere amenințarea cu violența, fără a se trece fără echivoc la utilizarea acesteia. [6, p. 22]

După cum este evident, complexitatea forței militare interacționează cu natura complexă a crizelor, rezultatul celor două complexități în acțiune fiind serii de relații de tip stimul-răspuns-răspuns la răspuns, extrem de complicat și vast. În conformitate cu natura complexă a interacțiunilor dintre forța militară și criză, considerațiile acestei teme vizează aspecte ale rolului forței militare în perioadele de pre-criză și de creștere a intensității acesteia, cât și contexte în care forța militară este chemată să acționeze conform rolului ei clasic-acela de a câștiga confruntarea cu un adversar. Înțelegerea modului în care se operaționalizează în practică conceptul de forță militară depinde și de perceperea corectă a elementelor fundamentale ale altor noțiuni strategice fundamentale, derivate sau în relație cu forța militară, cum ar fi cele de putere și de putere militară.

Conceptele puterii și puterii militare

Sistemul relațiilor internaționale de astăzi, precum și toate re poziționările și evoluțiile ce se înregistrează la nivel național, zonal, regional și global, se cer analizate, mai ales în termeni de *putere*. Competiția pentru putere reprezintă principalul fundament al politicii internaționale, aspect care duce, inevitabil, la tensiuni, crize și conflicte între actorii acestei scene dinamice. Conceptul de *putere* presupune o complexitate dificil de cuprins și de definit în ansamblul său. Termenul derivă din latinescul „*potestas*”, iar literatura de specialitate ne oferă o multitudine de accepțiuni ale conceptului. [6, 22]

În cele ce urmează, vom pune accent pe dimensiunea militară a puterii. Rolul decisiv în dinamica raporturilor geopolitice revine puterii. Este o observație elementară, care ne trimite la ideea de inegalitate. Istoria este, din acest punct de vedere, un spațiu al decalajelor, iar, în timp, o suită de ascensiuni și decăderi ale diferitelor puteri.

În sens general, „*puterea reprezintă capacitatea de a face, de a produce sau de a distruge*” – definiție formulată de R. Aron. Tot același autor definește marea putere: „... *stat capabil, în anumite împrejurări, să modifice voința indivizilor, grupurilor sau a statelor străine*”, ea implică folosirea efectivă a forței, mergând până la război, care în opinia lui M. Nouschi este „*forța necesară pentru afirmarea dreptului prin singura metodă de care dispune un stat*”. [7, p. 87]

Dacă abordăm noțiunea de *putere* în contextul relațiilor internaționale și ale diplomației, atunci conceptul definește capacitatea unui stat de a influența sau controla alte state, iar statele care au o astfel de abilitate sunt numite puteri, puteri zonale, puteri regionale, mari puteri, superputeri. De altfel, H. Kissinger o numește *capacitatea unei entități de a-și impune voința asupra alteia sau de a rezista presiunii*

exercitate de altă entitate, M. Weber – șansa unui actor politic de a-și impune voința sa altui actor politic, iar W.S. Jones – capacitatea unui actor internațional de a-și folosi resursele tangibile și intangibile în așa fel încât să influențeze rezultatele relațiilor internaționale spre propriul beneficiu. Chiar dacă aparent această influențare este într-o singură direcție, de la cel puternic la cel mai slab, în realitate actorii își modifică reciproc comportamentele și acțiunile. Prin urmare, relațiile de putere nu pot fi reduse la un model extrem, în care un câștig al unui actor provoacă o pierdere echivalentă pentru celălalt actor. [6, p. Principalii factori de determinare a puterii, la nivel mondial, sunt următorii:

- puterea fizică (dată de suprafață și resursele naturale);
- puterea politică (stabilitatea sistemului politic, sprijinul populației acordat guvernanților, gradul de pregătire a administrației);
- puterea militară;
- puterea economică;
- puterea sistemului național de valori (inclusiv cele religioase);
- puterea comunicațională (capacitatea de a genera și transmite mesaje).

Aplicând aceste criterii, pe plan mondial există trei tipuri de puteri:

- puterea regională (un stat);
- puterea mondială (un stat care are posibilitatea de a juca un rol hotărâtor pe mai multe planuri);
- superputerea (un stat capabil să manifeste o influență semnificativă pe toate planurile).

Puterea militară reprezintă capacitatea de acțiune armată a unui stat, asigurată de potențialul său militar (buget, personal, infrastructură, armament, logistică, industria de apărare și instituțiile de cercetare, în scopul asigurării propriei securități și a aliaților și îndeplinirii obiectivelor/intereselor politico-militare. De exemplu, SUA nu au o definiție pentru acest termen, ci se vorbește mai mult de capacitate militară, ce reprezintă abilitatea de a atinge un obiectiv specific pe timp de război (câștigarea unui război sau bătălii, distrugerea unor ținte) și include structura forțelor, modernizarea, nivelul de răspuns și sustenabilitatea. [8, p. 8]

Prin urmare, M. Orzeață exprimă părerea că avem de-a face cu capacități militare, ce se constituie într-un instrument de forță al puterii și cuprind: Forțele Armate, active și de rezervă, ai căror principali indicatori sunt: numărul de persoane încadrate pe categorii de forțe armate și tipuri de unități și mari unități luptătoare; numărul și calitatea sistemelor de armă importante – tancuri, tunuri, avioane, elicoptere, nave de suprafață și submarine; numărul și calitatea sistemelor de comunicații și informatice; diversitatea și calitatea elementelor de infrastructură; mărimea bugetului alocat apărării și repartitia acestuia pe tipuri de cheltuieli – mai ales cheltuielile pentru modernizare și înzestrare. [9, p. 36-37] În plus, pentru a obține succesul strategic, operativ și tactic, toate aceste elemente trebuie asociate cu aportul inteligenței și tehnologiei militare, cu transformările și modernizările structurale, tehnice și tehnologice, de politică aduse de revoluția în domeniul militar. Nu în ultimul rând, o calitate superioară a actului de conducere, nivelului de instruire, satisfacției materiale și spirituale, întărirea moralului și coeziunii propriilor

trupe va spori gradul de eficiență al îndeplinirii misiunilor încredințate. Capacitatea unui stat de a-și folosi potențialul său militar, în conformitate cu politica de apărare și promovare a intereselor naționale, dă dimensiunea reală a puterii militare. Ca indicatori pot fi utilizați: nivelul de instruire al personalului; timpul de reacție la solicitări; capacitatea de proiectie și susținere a forțelor în diferite teatre de operații, inclusiv în afara frontierelor naționale; nivelul de descurajare pe care îl produce; rezultatul analizei comparate între sistemele de armă din înzestrarea proprie și cele mai importante la nivel mondial. [9, p. 37-38]

Puterea militară este o formă distinctivă de putere care se referă la capacitatea de acțiune armată a unui stat. Unii autori consideră că puterea militară a unui stat are trei dimensiuni principale: forțele armate, potențialul militar (capacitatea de a îmbunătăți, cantitativ sau calitativ, forța militară existentă) și reputația militară, adică imaginea bazată pe experiență, pe pregătire, pe care alți factori politici raționali o au cu privire la capacitatea unui stat de a recurge sau de a amenința cu recurgerea la forța militară, atunci când îi sunt amenințate interesele.

Puterea militară este întemeiată pe reglementările ierarhice specifice organizației militare, decurgând din structura sa birocratică. Ea conferă un statut aparte grupului socioprofesional, care o posedă și este chemat să o exercite. Spre deosebire de puterea politică, legitimitatea deținerii puterii militare este implicită, ea rezultând din înalta specializare a indivizilor care o dețin. Puterea militară este întemeiată pe posibilitatea recurgerii la forță, ea reprezentând aspectul instrumental al dimensiunii coercitive a puterii politice.

Din această perspectivă, sensul *noțiunilor putere militară și forță militară* se apropie până la sinonimie. Astfel, M. Orzeacă consideră că instrumentul de forță al puterii – puterea militară, are următoarea configurație: forțele armate, ale căror principali indicatori sunt:

- personalul încadrat pe categorii de forțe ale armatei;
- numărul și calitatea principalelor sisteme de armamente;
- numărul și calitatea sistemelor de comunicații și informatică;
- diversitatea și calitatea elementelor de infrastructură;
- mărimea bugetului alocat apărării, mai ales cheltuielile pentru modernizare și înzestrare;
- aportul informațiilor și tehnologiei militare;
- calitatea actului de conducere;
- nivelul de instruire;
- moralul și coeziunea trupelor;
- nivelul satisfacției materiale și spirituale a personalului.

Din această perspectivă, capacitatea unui stat de a-și folosi potențialul militar, în conformitate cu politica de apărare și promovare a intereselor naționale, dă dimensiunea reală a puterii militare, iar ca indicatori pot fi utilizați:

- nivelul de instruire al personalului;
- timpul de reacție la solicitări;
- capacitatea de protecție și susținere a forțelor;
- nivelul de descurajare posibil a se realiza;

- rezultatul analizei comparate între sistemele de armă din înzestrarea proprie și cele mai importante la nivel mondial. [9]

Avantajul tehnologic, supremația informațională și războiul bazat pe rețea, forțele expediționare și mijloacele superspecializate constituie noile elemente caracterizează puterea militară la început de secol XXI. Astfel, apreciem că puterea militară reprezintă capacitatea de a controla procese și fenomene din mediul operațional sau de a impune anumite opțiuni unor parteneri în relațiile de cooperare instituționalizată, ori acceptate prin voință sau din necesitate. (**Anexa 10**)

Puterea militară este aparent cea mai veche și cea mai lesne de înțeles formă de putere: capacitatea de a-ți impune obiectivele prin utilizarea violenței, pe de-o parte, și a oferi, în schimbul unor avantaje, garanții de securitate celor care nu dețin putere militară și se simt amenințați, într-un fel sau altul, de potențială violență a altor subiecți.

În plină epocă a globalizării, puterea militară pare să fi cedat prim-planul importanței în afirmarea sau prezervarea interesului statului în favoarea capacității economice. Această realitate, vizibilă în descreșterea graduală a bugetelor de apărare, se fundamentează pe diminuarea riscurilor de securitate care reclamă dispozitive masive de trupe și tehnică de luptă. După încheierea războiului rece, fosta Iugoslavie, Orientul Mijlociu, zona Caucazului, Afganistanul și conflictele din Irak au fost tot atâtea prilejuri de a readuce în atenție necesitatea acestui tip de forță coercitivă.

Definită în opoziție față de *puterea soft*, *puterea hard*, în accepția lui T. Frunzeti, rezidă din utilizarea mijloacelor militare și economice în vederea obligării unui actor să se comporte într-un anumit fel. În principal, expresie a realismului politic, puterea hard este văzută ca reprezentând locul unui stat pe scena politică internațională. Spre deosebire de rolul puterii soft, identificat doar în ultimul timp în teoria relațiilor internaționale, puterea hard a avut întotdeauna un rol definitoriu în stabilirea relațiilor interstatale. Puterea hard reprezintă capacitatea unui stat de a obliga sau de a induce unui alt stat un anumit comportament. Acest fapt poate fi realizat fie prin utilizarea puterii militare, fie prin cea economică. [10, p. 35]

Puterea militară analizată din perspectiva puterii *hard* are trei componente principale: diplomația militară, alianțele militare și, în ultimă instanță, conflictul armat.

Prin utilizarea *diplomației militare* ca instrument în politica externă, statele urmăresc atingerea obiectivelor fără declanșarea unui conflict armat. Astfel sunt evitate atât costurile imense pe care adoptarea unei asemenea soluții le-ar implica, dar mai ales nu ar fi generate aspectele distructive de ordin umanitar, dimensiuni care nu au putut fi evitate în niciun conflict armat. Printre activitățile prin care diplomația militară își poate atinge obiectivele, se numără [11, p. 13]:

- susținerea negocierilor și aplicarea acordurilor de control sau reducere a armelor convenționale sau de distrugere în masă, ca măsuri de încredere și de securitate;
- activități de educație, consiliere și de asistență a forțelor armate ale altor țări;
- participarea la activități din cadrul organizațiilor internaționale de securitate și apărare;
- vizite ale delegațiilor militare;
- organizarea, în comun, de exerciții militare și aplicații tactice;

- activarea atașajilor militari, reprezentanților și membrilor echipelor de legătură.

Instituirea de alianțe militare reprezintă unul dintre instrumentele clasice la care apelează adepții realismului politic. Prin această metodă, statele văzute ca potențial agresoare, ale căror intenții lezează interesele celorlalte state sau reprezintă amenințări la adresa securității internaționale, vor fi determinate să renunțe la acele intenții, datorită apariției pe scena internațională a unui pol de putere, mai puternic. În cazul declanșării unui conflict militar, costurile participării la conflict vor fi ridicate pentru ambele părți, motiv pentru care apelarea la una dintre metodele diplomației militare va redeveni o opțiune viabilă pentru ambele părți.

Campania militară aliată împotriva Irakului, din 1990 – 1991, a fost prima mare acțiune de proiecție a puterii și a forței de după încheierea războiului rece. Astfel, au fost revoluționate conceptele de acțiune militară și putere militară. Confruntarea din Golful Persic a fost o acțiune militară atipică, în pofida faptului că s-a desfășurat într-un spațiu simetric, opunând armată contra armată, însă din punctul de vedere al mijloacelor și al doctrinelor, al raportului de forțe a fost un război disproporționat. Pe teatrul de acțiune s-a aflat structura militară a unei coaliții internaționale, dominată de armata și înalta tehnologie a SUA, și armata vetustă, desuetă din punctul de vedere al mijloacelor și strategiei, a unui regim totalitar, monolit. A avut loc o confruntare inegală între o armată care dispunea de un sistem de informații excepțional, de date în timp real, de tancuri și de indicatoare de termolocație, care identificau ținta și o loveau imediat, o coaliție care se bucura de un sprijin politic foarte mare din partea comunității internaționale și o armată care se baza pe principii rigide, având doar suportul ideologic al defensivei națiunii. Campania din Golful Persic a avut valoare de utilizare a unui indicator care a revoluționat concepția despre puterea militară și a schimbat misiunile și modul în care armatele răspund noilor sarcini.

Totuși, în acea campanie militară s-au utilizat în continuare doctrinele de luptă clasice, respectiv realizarea unui raport de forțe avantajos. Trupele coaliției internaționale au întrebuițat aceleași principii clasice ale artei militare, cum ar fi rupearea fronturilor cu manevre pe direcții convergente etc. Pe de altă parte, noile apariții în domeniul armamentului de înaltă tehnologie și precizie a schimbat maniera de aplicare a acestei doctrine, în aceeași manieră în care apariția blindatelor și a aviației de luptă a modificat morfologia câmpurilor de bătălie ale trecutului. Muniția de înaltă precizie, folosită în 1990–1991, a fost de numai 10%, spre deosebire de campania din 2003, în care armamentul de înaltă precizie a reprezentat 90%. Coaliția a fost formată din unități americane, europene, dar și din lumea arabă, ceea ce a scos în evidență, pentru prima dată, valoarea și amploarea unei forțe multinaționale, provocările privind conducerea și asigurarea interoperabilității unei asemenea forțe, și nu numai între forțe, ci și între categoriile de forțe ale aceleiași armate.

În această conjunctură, elementele atipice ale acțiunii militare au fost egale, ca importanță, forței militare. Sprijinul societății civile în ceea ce privește acțiunea militară, precum și supremației informaționale au contribuit, în final, la obținerea succesului în câmpul tactic. De asemenea, acțiunea militară din 1990 – 1991 a condus la apariția unor concepte noi privind transportul forțelor pe mare, prin trecerea de la conceptul de război de pe mare la războiul dinspre mare. Prima campanie din

Golf (1991) a născut problema folosirii mijloacelor civile de transport din SUA sau din alte țări pentru deplasarea efectivelor în teatrul de operații. Această necesitate manifestată pragmatic în 1990-1991 a fost rezolvată mai bine în 2003.

Campania a scos în evidență și o tendință care nu era nouă, și anume dependența acțiunii militare de politică. Până la acea dată, dependența era vizibilă numai la nivelul strategiei militare, deciziile politice influențând strategii militare în planificarea operațiunii. Pe scară ierarhică, influența acelei decizii politice asupra acțiunii militare devine din ce în ce mai mică. Politicul influențează nivelul strategiei militare, iar acțiunea militară din 1990–1991 a dovedit că influența politicului ajunge până la nivelul luptătorului din linia întâi. Această acțiune militară a fost desfășurată în urma unei hotărâri a Consiliului de Securitate al ONU.

Existența și manifestarea puterii militare a stat la baza edificării primelor puteri cu vocație globală, respectiv a imperiilor, puterea militară constituind instrumentul prin care puterea politică a reușit să supună alte populații sau civilizații. În prezent, se manifestă două curente de opinie referitoare la puterea unui stat: cel dintâi, potrivit căruia puterea economică a trecut pe primul plan, puterea militară pierzându-și din importanță, iar al doilea, care susține că puterea militară este singurul și adevăratul determinant al puterii unui stat. Cu toate că utilizarea puterii militare este tot mai intens contestată în politica internațională, ea continuă să fie folosită pentru deblocarea unor situații strategice și joacă un rol major în configurarea relațiilor internaționale și a mediului global de securitate.

Deși perioada războiului rece a apus, lumea se află încă departe de momentul în care puterea militară și eforturile de dezvoltare și tehnologizare a acesteia se vor fi încheiate. Ea va fi folosită în continuare sub diferite forme și cu alte scopuri decât în trecut și va juca un rol important în politica internațională. Războaiele clasice, în care mase mari de oameni și tehnică de luptă se ciocneau în mod direct, au fost înlocuite cu cele asimetrice, în care se folosesc mijloace și tehnici neconvenționale (de exemplu: atacuri teroriste, agresiuni asupra sistemelor informatice, acțiuni sinucigașe, răpiri de persoane), ce au un puternic impact psihologic asupra opiniei publice.

Puterea statului este dată de o îngemănare eficientă și echilibrată a componentelor puterii. Astfel, nu există putere politică compatibilă cu normele unei vieți democratice, dacă ea nu se bazează pe o economie robustă, iar orice sistem economic are nevoie de intervenția factorului politic pentru o dezvoltare normală. Puterea unei Alianțe poate fi înțeleasă ca o însumare a unor componente ale puterii statelor membre sau parteneri, în funcție de specificul respectivei organizații. Prin urmare, NATO este o putere militară rezultată din însumarea unor elemente ale puterilor militare individuale, iar UE reprezintă o putere economică, urmare a unificării economiilor țărilor membre. Deci, puterea unei alianțe poate fi percepută și ca o putere unică, rezultată din întrepătrunderea, din simbioza puterilor individuale. Totodată, putem spune că puterea militară a celor două mari organizații poate fi considerată ca fiind una mai mult virtuală, operaționalizarea ei completă depinzând de foarte mulți factori, mai ales politici, ceea ce oferă multe posibilități.

Referitor la puterea militară, ca parte importantă a teoriilor despre conceptul de putere, trebuie specificat că aceasta are la bază o serioasă fundamentare politică. Factorul politic este cel care trasează direcțiile de realizare și manifestare a puterii

militare, iar puterea militară vine în sprijinul celei politice prin apărarea intereselor naționale. Ea se află într-o puternică relație de interdependență cu celelalte componente: politică, economică, demografică, culturală, tehnologico-informațională. Puterea militară nu poate exista fără puterea economică, fără o economie sănătoasă și cu creșteri semnificative. Ea nu are câmp de aplicare fără puterea politică sau culturală. Însă, supremația tehnologică și informațională pare a fi în prezent esența edificării unei puteri credibile.

Puterea economică este cea care constituie suportul de rezistență pe termen lung pentru o putere armată, în ideea că dacă un stat dispune de bani și mijloace, atunci deține și puterea. Numai că, în lumea oamenilor, acest adevăr nu este nici simplu, nici linear. Jocurile sunt deja făcute, în lume există deja putere economică, putere financiară, putere militară și toate acestea nu se distribuie după voința fiecăruia, ci după niște linii forță care guvernează totdeauna puterea.

Există trei mari piloni ai puterii în lume (triadă a puterii): puterea economică, puterea financiară și puterea militară.

În calitate de putere economică, Triada constă într-un ansamblu de trei piloni: America de Nord (Statele Unite și Canada); Europa Occidentală (Uniunea Europeană, Norvegia și Elveția); regiunea Asia-Pacific (Japonia, China și Coreea de Sud) care domină economia mondială. Această triadă realizează în jur de 80 % din comerțul lumii, 70 % din producția mondială, 90 % din operațiunile financiare și 80 % din domeniu cercetării științifice. Factorii de putere ai acestei Triade se explică prin legături istorice și culturale, politici de mare putere, politici protecționiste.

În calitate de putere militară, Triada dispune, preponderent, de Forțele Armate Americane, la care se adaugă forțele armate, de o calitate deosebită, ale Marii Britanii și Franței, toate cele trei țări fiind puteri nucleare oficiale. Acestea sunt cele trei dimensiuni ale triadei puterii. La ele se mai pot adăuga încă două, care se asociază însă primelor: puterea diplomatică și puterea culturală.

Războiul viitor va fi un război modern, bazat pe folosirea de către combatanți a celor mai performante mijloace de luptă violente sau nonviolente, în care războiul informațional, electronic, psihologic și ecologic va ocupa un loc important. Forțele armate ale principalelor țări din lume au intrat în epoca „noii revoluții în domeniul militar”, la baza căreia stau realizările științifice, tehnice și tehnologice actuale și de perspectivă. De asemenea, se are în vedere răspândirea pe scară largă a acțiunilor militare în sfera informațională, duse de structuri de sine stătătoare, precum și în spațiul cosmic. Noua revoluție va determina, în acest secol, nu numai modificarea caracterului războiului, ci va transforma radical structura forțelor armate și posibilitățile de ducere a operațiilor militare, acționând puternic și asupra raportului de forțe pe plan internațional.

Se apreciază că locul central în realizarea noilor sisteme de luptă îl vor ocupa aspectele informaționale ale acțiunilor militare și obținerea supremației în sfera aero-cosmică. Prin urmare, specialiștii militari occidentali consideră că unele noțiuni tradiționale, printre care superioritatea aeriană, lupta de tancuri, operații de desant maritim și altele își pierd importanța sau chiar vor dispărea curând, locul acestora urmând a fi luat de noi forme de ducere a acțiunilor militare bazate pe: folosirea tehnicii de luptă inteligente cu rază mare de acțiune, executarea loviturilor la mare adâncime folosind dispozitive de luptă distribuite și neliniare, operații în

spațiul informațional – independente sau combinate cu alte tipuri de acțiuni militare – operații militare în cosmos și din cosmos.

Pe măsura creșterii posibilităților senzorilor multispectrali, a aparatelor de zbor fără pilot, a sistemelor noi de prelucrare și transmitere a informațiilor, a instalațiilor mobile de lansare a rachetelor balistice și cu aripi invizibile, a munițiilor inteligente cu înaltă precizie de lovire și a armelor de atac electronic, vor fi supuse nimicirii unui număr din ce în ce mai mare de obiective de pe câmpul de luptă. Creșterea însemnată a forței de nimicire a noilor mijloace de luptă va determina ca în viitor, pe câmpul de luptă, participarea oamenilor să fie mai redusă, o parte însemnată a funcțiilor în luptă trecând de la acestea la mașinile robot. Manevra în câmpul informațional va juca un rol esențial în raport cu manevra trupelor. Integrarea pe verticală și orizontală a rețelelor informaționale a devenit o necesitate primordială, acestea trebuind să ușureze luarea deciziilor în vederea funcționării eficiente a ansamblurilor acțiunilor militare și stăpânirii ritmurilor operațiilor.

Transformarea caracterului acțiunilor de luptă va fi influențată și de alți factori, cum ar fi: perfecționarea continuă a tehnologiei informatice, trecerea la mașinile de luptă fără echipaj, folosirea largă a tehnologiei *stealth*, amplificarea fără precedent a războiului informațional, incluzând și pe cel electronic, ducerea acțiunilor militare în cosmos.

De altfel, o primă idee despre războiul viitorului a fost oferită de operația *Furtună în Deșert*, în care, combinându-se tehnici de război electronic și de război în domeniul comenzii și controlului, precum și operațiile psihologice în cadrul atacului asupra sistemului informațional al irakienilor, s-a reușit rezolvarea în timp scurt și cu succes a conflictului în favoarea coaliției multinaționale. Se preconizează că în viitorul război să se întreprindă atacul în cyberspațiu, care în loc să neutralizeze ființe omenești, distruge și dereglează rețelele de calculatoare și sistemele de transmisiuni automatizate ale inamicului, înainte de începerea atacului propriu zis, prin folosirea de bombe logice și viruși de calculator, contagioși și foarte puternici, care devorează imediat programele software.

Arsenalul combativ al războiului viitor este completat și cu noul tip de luptător denumit „războinicul terestru” care este mai mult decât un sistem de armament, fiind și un sistem complex de informații. Acesta dispune de un set de mijloace electronice, printre care se găsesc: calculator, aparatură radio, colimator laser, cameră video și display, miniaturizate, precum și un aparat de indicare exactă a poziției la sol (GPS).

Prin urmare, câmpul de luptă digitizat impune aplicarea pe scară largă a tehnologiei informației, care va avea o influență hotărâtoare asupra crizelor, conflictelor și războaielor viitorului, ceea ce a rezultat și din desfășurarea Războiului din Golful Persic, unde o parte din victimele forțelor multinaționale s-au datorat focului trupelor proprii, ca urmare a sistemului greoi de transmitere a ordinelor. Tocmai de aceea digitizarea câmpului de luptă și dezvoltarea sistemelor de comunicații a devenit o preocupare majoră a armatelor moderne. [12, p.]

Războiul viitorului nu mai vizează, în principal, zdrobirea adversarului prin invazii masive, cu forțe armate numeroase, ci paralizarea voinței, moralului, conștiinței și suportului material al acestuia prin acțiuni militare de anvergură, de tip asimetric (vectori tehnici de angajare specifici erei informaționale), cu urmări nefaste asupra comportamentului și deciziei până la cele mai înalte niveluri în stat și cu mascarea

evidență a intervenției acolo unde interesele „actorilor mari” în ecuația de putere cer o angajare militară cât mai aproape de pragul „zero” al pierderilor umane.

Avantajul tehnologic, supremația informațională, noile generații de arme și războiul bazat pe rețea, forțele expediționare și mijloacele superspecializate constituie noile elemente care caracterizează puterea militară a începutului de secol XXI. Dezvoltarea și implementarea acestora necesită resurse financiare importante, resurse de care unii dispun, alții nu, care dau dimensiunea reală a prăpastiei tehnologice între statele lumii. Puterea militară depinde prin urmare, în mare măsură, de puterea economico-financiară a statului, de investițiile în inteligență și cercetare, de achizițiile tehnologice și umane. [13, p. 75]

Întrebări pentru fixarea cunoștințelor:

1. Cum definiți sintagmele *război rece* și *post-război rece*, indicând particularitățile fiecărei perioade?
2. Ce mecanisme ale managementului crizelor politico-militare cunoașteți?
3. Ce instrumente la care se face recurs în managementul crizelor politico-militare cunoașteți?
4. Care sunt contribuțiile actorilor europeni și ale blocului euroatlantic în managementul crizelor politico-militare?
5. Ce obiective ale *Strategiei Europene de Securitate* cunoașteți?
6. Ce presupune *Politica de Securitate și Apărare Comună*?
7. Ce prevede *Politica Externă și de Securitate Comună*?
8. Cum definiți noțiunile *putere* și *putere militară*?
9. Cum explicați esența noțiunilor *factor militar* și *forță militară*?
10. Care este rolul *forței militare* în managementul crizelor politico-militare?
11. Care este esența *triadei puterii* și cum poate fi relevantă ponderea actorilor internaționali prin prisma acesteia?
12. Ce înțelegeți prin expresiile *soft power* și *hard power*?
13. Ce activități cunoașteți prin care *diplomația militară* își poate atinge obiectivele?
14. Care este diferența între termenii *alianță* și *coalțiție*?

Referințe bibliografice la TEMA 3:

1. BUȘE, Dorel. Managementul crizelor și conflictelor regionale. București: Editura Fundației România de Măine, 2006. 368 p.
2. CIUPEI, Ioan. Managementul crizelor politico-militare. Suport de curs. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, 2011. 304 p.
3. KINTIS, A. The EU's foreign policy and the war in the former Yugoslavia. London: Pinter, 1991.
4. HILL, C. Closing the capabilities – expectation gap. În: J. Peterson, H. Sjursen A Common Foreign Policy for Europe? London: Routledge, 1998.
5. NICOLĂESCU, Gheorghe. Gestionarea crizelor politico-militare. București: Top Form, 2003.
6. MÎNDRESCU, Mircea. Dinamica factorului militar în evoluția managementului crizelor politico-militare. Rezumat la teză de doctorat. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2011. 70 p.

7. NOUSCHI, M. Mic atlas istoric al secolului XX. Iași: Polirom, 2002.
8. BĂHNĂREANU, Cristian. Puterea militară în secolul XXI: modalități de realizare și manifestare a puterii militare în societatea democratică românească. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.
9. ORZEAȚĂ, Mihail. Securitatea și continua transformare în secolul XXI. Eseuri. București: Editura Militară, 2004.
10. FRUNZETI, Teodor. Geostrategie. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009.
11. MOȘTOFLEI, Constantin; SARCINSCHI, Alexandra. Tipuri de misiuni asumate de Armata României în cadrul Alianței Nord-Atlantice și implicațiile pentru învățământul desfășurat în Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005.
12. STOINA, Neculai. Determinările câmpului de luptă al viitorului asupra cerințelor luptei armate. https://www.armyacademy.ro/buletin/1_2004/b4.pdf. (accesat la: 18.08.2021).
13. FRUNZETI, Teodor, ZODIAN, Vladimir. Lumea 2007. Enciclopedie politică și militară studii strategice și de securitate. București: Editura Centrului Tehnic – Editorial al Armatei, 2007.

Bibliografie suplimentară la TEMA 3:

1. BRZEZINSKI, Zbigniew (ed.). The geostrategic triad – living with China, Europe and Russia. Washington, DC: The CSIS Press, 2001.
2. CRĂCIUN, Ioan. Prevenirea conflictelor și managementul crizelor. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006.
3. DIAMOND, Jared. Momente decisive. Cum reacționează națiunile în fața crizelor și a schimbării. București: LITERA, 2020. 480 p.
4. DUȚU, Petre. Managementul situațiilor de criză și prevenirea conflictelor armate. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013.
5. FRUNZETI, Teodor. Gestionarea crizelor în Războiul rece. În: Lumea militară, 2006, nr. 1.
6. FRUNZETI, Teodor. Organizațiile internaționale în era globalizării. Sibiu: Editura Academiei Forțelor terestre, 2000.
7. FRUNZETI, Teodor. Soluționarea crizelor internaționale. București: Institutul European, 2006. 269 p.
8. GILPIN, Dawn R., MURPHY, Priscilla J. Crisis management in a complex world. Oxford: Oxford University Press, 2008.
9. IOAN, Sorin, SCARLAT, Dumitru. Crize și tipuri de reacții militare. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2007.
10. MARSHALL, Monty G., GURR, Ted Robert. Peace and conflict 2005: a global survey of armed conflicts, self-determination movements and democracy. Center for International Development, 2005.
11. PARISH, Thomas. Enciclopedia Războiului Rece. București: Univers Enciclopedic, 2002. 401 p.
12. HARRISON, Ewan. Sistemul internațional după războiul rece. București: Institutul European, 2010.

TEMA 4. ONU ȘI ROLUL SĂU ÎN GESTIONAREA CRIZELOR POLITICO-MILITARE. CONTRIBUȚIA OSCE LA GESTIONAREA CRIZELOR POLITICO-MILITARE

Obiective de referințe:

- să înțeleagă specificul managementului crizelor și prevenirea lor în cadrul organizațiilor regionale și internaționale;
- să cunoască premisele organizaționale și politice ale implicării ONU și OSCE în managementul crizelor;
- să aprecieze rolul ONU și OSCE în gestionarea crizelor;
- să determine principiile de organizare a sistemelor ONU și OSCE cu privire la prevenirea crizelor;
- să identifice obiectivele ONU și OSCE de răspuns la crize;
- să indice mijloacele ONU în managementul crizelor;
- să evidențieze cadrul procesului de planificare operațională a ONU de răspuns la crize;
- să evalueze nivelul de implicare a ONU în misiunile de menținere a păcii;
- să analizeze specificul sistemului OSCE de management al crizelor;
- să cunoască despre implicarea OSCE în soluționarea conflictului din raioanele de Est ale Republicii Moldova.

MANAGEMENTUL CRIZELOR POLITICO-MILITARE DE CĂTRE ONU

Organizația Națiunilor Unite este o organizație cu vocație universală, creată după cel de-al Doilea Război Mondial pentru a asigura pacea și securitatea internațională.

Organizarea și sarcinile principale ale ONU

Potrivit prevederilor statutare ale Cartei, Organizația Națiunilor Unite este alcătuită în prezent din 193 de state care s-au declarat hotărâte să protejeze „generațiile viitoare de flagelul războiului”, să reafirme „credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane” și să creeze „condițiile necesare menținerii justiției și respectării obligațiilor decurgând din tratate și alte izvoare ale dreptului internațional”. [1] După războaiele mondiale devastatoare, garantarea păcii și securitatea internațională a devenit sarcina centrală a Organizației. S-a dorit desprinderea unor învățăminte din prima încercare ratată de înființare a unei uniuni a popoarelor, în perioada interbelică – un sistem colectiv de securitate, denumit Liga Națiunilor.

Dacă la înființarea Organizației cea mai mare provocare o constituiau războaiele interstatale, această situație s-a schimbat, în mod fundamental, pe parcursul ultimelor decenii: conflictele armate dintre state au scăzut la număr, în schimb cele din interiorul statelor au cunoscut o creștere imensă, la fel și unele fenomene mai noi, precum terorismul transnațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, traficul de arme mici.

ONU este construită după următoarea schemă: organe principale și organe subsidiare. Organele principale ale ONU sunt: Adunarea Generală formată din totali-

tatea membrilor, Consiliul de securitate, alcătuit din 15 state (5 membri permanenți și 10 nepermanenți), Consiliul Economic și Social format din 54 membri, Consiliul de Tutelă (în prezent suspendat) și Curtea Internațională de Justiție care are 15 judecători. Organele subsidiare sunt constituite de organele principale (în special ale ECOSOC) sub forma unor comitete, comisii, programe specializate și au drept scop asigurarea bunei funcționări a organelor principale. Dintre organele principale ale ONU sunt competente să acționeze pentru garantarea păcii, rezolvarea diferendelor și asigurarea securității internaționale: Consiliul de Securitate, Adunarea Generală și, în anumite condiții, Secretariatul General al organizației. [2, pp. 116-120]

Proceduri ale ONU de gestionare a crizelor

ONU și-a păstrat timp de șaiszeci de ani mandatul, în esență, neschimbat. Cu toate acestea, natura acțiunilor de prevenire a conflictelor și de gestionare a crizelor s-a schimbat, cu precădere după încheierea războiului rece. Preocupările și *procedurile ONU de prevenire și gestionare a instabilității, a crizelor și a situațiilor post-conflict* sunt într-o permanentă evoluție și adaptare. Până la sfârșitul anilor '80, principalele organisme ale ONU dispuneau de un spațiu limitat de manevră. Rareori se întâmpla ca secretarii generali să invoce art. 99 din Carta ONU, cu excepția unei singure situații explicite, înregistrate în Congo, în 1960, și a câtorva situații implicite, respectiv Coreea (în 1950), Laos (în 1961), Pakistan (în 1971), Vietnam (în 1972), Liban (în 1976 și 1978) și Iran / Irak (în 1980). Deși mandatul ONU are o aplicabilitate universală și orice conflict care amenință pacea și securitatea internațională poate fi introdus pe ordinea sa de zi, modalitatea în care au fost abordate crizele a depins adesea de interesele marilor puteri (respectiv ale celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate). [3, p. 159]

Cu toate că procedurile declarative explicite de prevenire (*declaratory preventions*) pot avea un impact redus în sensul descrierii și prezentării prealabile a anumitor tipuri de comportament considerate inacceptabile, ele constituie totuși cadrul unui mandat; astfel de cadre politice sunt, de exemplu, *Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948*, precum și unele documente de dată mai recentă, care pot contribui la pregătirea terenului pentru noi abordări. Printre acestea se numără Declarația Consiliului de Securitate din ianuarie 1992 și Rezoluțiile Consiliului de Securitate 678 și 688; lor li se adaugă Manualul reglementării pașnice a conflictelor între state și Declarația privind misiunile informative ale ONU în domeniul menținerii păcii și securității internaționale din 1991, care oferă structurilor ONU o mai puternică bază de acțiune și le acordă sprijin în eforturile de prevenire a conflictelor și de gestionare a crizelor.

Există în cadrul ONU proceduri clare de luare a deciziilor. Carta ONU prevede, în art. 34, că organismul împuternicit să pună pe agendă orice situație de criză de pe glob este Consiliul de Securitate. De asemenea, potrivit art. 35, oricare stat membru poate aduce în atenția Consiliului de Securitate orice conflict care amenință pacea și securitatea internațională. (**Anexa 11**)

Efectivele de prevenire a conflictelor de care dispune ONU au cunoscut o consolidare semnificativă de la sfârșitul anilor '80. În 1987, Secretarul General a dispus înființarea oficială a unui *dispozitiv de alertă rapidă* sub forma Biroului pentru

Cercetare și Culegere de Informații (ORCI – *Office for Research and Collection of Information*). Un sistem interdepartamental de alertă rapidă s-a creat în 1991, de către Comisia de Coordonare Administrativă a ONU (*ACC-UN Administrative Coordinating Committee*) în domeniul umanitar. Apoi s-a înființat un mecanism consultativ eficient care include un nucleu de organisme ca: FAO, Departamentul Problemelor Politice și Umanitare (cărui i-au fost încredințate din martie 1992 funcțiunile ORCI), UNHCR, UNICEF, UNDP, WFP și Centrul pentru Drepturile Omului.

Tehnologiile avansate din domeniul comunicațiilor asigură transmisiuni rapide prin radio, e-mail, satelit, între sediile din New York și din lumea întreagă, permițând transmiterea în timp optim a informațiilor și analizelor către Secretarul General.

Conform documentelor oficiale, noile proceduri ONU de prevenire și gestionare a crizelor sunt:

- *identificarea și gestionarea timpurie a zonelor potențiale de criză prin intermediul unor surse, cum ar fi ambasadorii la ONU și / sau ofițerii politici din teritoriu, care funcționează ca rezidenți-coordonatori și / sau reprezentanți ai misiunilor ONU de prevenire a conflictelor;*
- *legături operaționale între organismele însărcinate cu problemele politice și umanitare și operațiunile de menținere a păcii, de alertă rapidă la sediul ONU, prin intermediul unui nucleu de birouri și agenții specializate ale ONU, cu responsabilități în domeniu;*
- *pregătirea unui inventar al unităților militare disponibile și al nivelului de pregătire și dotare a acestora, ca și consolidarea pregătirii personalului militar și civil implicat în operațiunile de menținere a păcii, la New York și la nivel regional în întreaga lume;*
- *consolidarea conducerii colective a Consiliului de Securitate prin eforturi de includere a monitorizării și, după caz, a aplicării instrumentelor existente în domeniul dezarmării, controlului armamentelor și neproliferării, iar la nevoie prin avertizare urmată de impunerea de sancțiuni;*
- *o mai bună coordonare între operațiunile de realizare și cele de menținere a păcii cu celelalte eforturi depuse în cadrul sistemului, ca și cu elementele exterioare de contact din domenii relevante, cu organizații neguvernamentale și alte entități de interes public (de exemplu, mediile științifice), de natură să asigure atât respectarea păcii negociate, cât și a altor acorduri dintre părți;*
- *integrarea și protecția refugiaților, precum și repatrierea lor voluntară;*
- *pregătirea unei liste de experți pentru misiunile ad hoc în domeniul asistenței umanitare și a drepturilor omului;*
- *sporirea resurselor bugetare, în concordanță cu extinderea activităților de menținere a păcii, prin stabilirea unui fond de rezervă special destinat acestora. [3, pp. 161-162]*

Numeroase conflicte s-au dovedit a fi copleșitoare pentru forțele și resursele Consiliului de Securitate în perioada războiului rece. Cu toate acestea, a fost posibilă limitarea sau restrângerea sferei de acțiune a multor conflicte regionale, care ar fi putut degenera în confruntări între superputeri.

Instrumente juridice de gestionare a crizelor în sistemul ONU

ONU a declarat că obiectivele sale, stipulate, de altfel, în Carta ONU, stau la baza „diplomației multilaterale” și reprezintă un instrument fundamental în comunicarea politică, economică, militară, juridică, socială și culturală dintre state. Pe lângă acest instrument de lucru, ONU utilizează și „diplomația bilaterală”, care o completează pe prima. Întrepătrunderea acestor două tehnici de lucru exprimă dinamica și natura activității ONU, al cărei rol este de a crea consensul prin negocieri multilaterale sau bilaterale. Carta ONU permite totodată comunităților umane din diferite zone să-și organizeze propriile sisteme colective de securitate cu caracter regional, cu condiția ca scopurile lor să fie compatibile cu cele ale forumului mondial.

Carta ONU, schițată de SUA, Marea Britanie și URSS la Dumbarton Oaks, în 1944, și completată la Conferința internațională a tuturor puterilor aliate, la San Francisco, în aprilie 1945, a instituit o organizație mai puternică și autoritară pentru securitatea mondială decât fusese Liga Națiunilor în perioada interbelică.

Carta ONU este împărțită în 111 articole grupate în 19 capitole. Instrumentele juridice esențiale care conțin un mandat aplicabil în procesul prevenirii conflictelor și gestionării crizelor sunt incluse în Carta Națiunilor Unite, cu precădere în art. I, 11 (2), 24 din capitolele VI și VIII, art. 40 și, în special, art. 41 și 99. [4, pp. 130-131]

Art. 1 demonstrează că scopul ONU este „să mențină pacea și securitatea internațională, și, în acest scop, să ia măsuri colective eficiente pentru prevenirea și eradicarea amenințărilor la adresa păcii, și să faciliteze, prin mijloace pașnice și în conformitate cu principiile justiției și dreptului internațional, negocierile sau reglementarea pașnică a disputelor internaționale sau a situațiilor care ar putea duce la o încălcare a păcii” Art. 24 specifică funcțiunile și atribuțiile Consiliului de Securitate, cărui statele membre i-au conferit responsabilitatea menținerii păcii și securității.

Art. 25 prevede că „statele membre ale ONU sunt de acord să ducă la îndeplinire deciziile Consiliului de Securitate”, în conformitate cu prevederile Cartei.

Capitolele VI și VII ale Cartei privesc reglementarea pașnică a diferendelor și acțiunilor care pun în pericol pacea, încălcă pacea sau reprezintă acte de agresiune.[1]

În ceea ce privește reglementarea pașnică a diferendelor, în baza art. 33, Consiliul de Securitate solicită părților în conflict stingerea acestora prin mijloace ca: negocierea, ancheta, medierea, concilierea, arbitrajul, reglementarea pe cale juridică, recursul la asistența organismelor regionale sau alte mijloace pașnice, la alegerea părților.

În conformitate cu *art. 34*, statele membre sunt de acord cu investigarea de către Consiliul de Securitate a oricărei dispute, a oricărei situații care poate avea ca efect fricțiuni între membrii comunității internaționale sau care ar putea da naștere unui conflict, pentru a determina în ce măsură pacea și securitatea internațională sunt amenințate.

În art. 40 din capitolul VII se arată că, pentru a preveni agravarea situației, Consiliul de Securitate poate solicita părților implicate să respecte anumite măsuri temporare, pe care acesta le consideră necesare sau de dorit.

Potrivit *art. 41*, Consiliul de Securitate poate folosi embargoul asupra armamentului sau diverse sancțiuni de natură nemilitară.

Pe baza *art. 35*, oricare dintre statele membre poate supune orice situație conflictuală atenției Consiliului de Securitate sau Adunării Generale. Mai mult decât atât, oricare dintre membrii Adunării Generale poate propune introducerea unui punct pe ordinea de zi. Propunerea este adresată Biroului Adunării Generale, ce cuprinde 23 de vicepreședinți, care decid includerea aceluși punct pe ordinea de zi a Adunării Generale. [3, p. 164]

Secretarul General poate fi solicitat să joace rolul de mediator și consultant al guvernelor în domeniul prevenirii conflictelor, în exercitarea atribuției de prim-administrator al ONU, el adoptă decizii politice. *Art. 99* îi conferă puteri prin care el poate „*supune atenției Consiliului de Securitate orice problemă care, în opinia sa, ar putea amenința menținerea păcii și securității internaționale*”.

În vederea gestionării crizelor, atât Secretarul General, cât și Consiliul de Securitate pot acționa: pentru a emite un aviz; pentru a acționa ca mediatori; pentru a lua diverse alte măsuri.

Organizația Națiunilor Unite coordonează eforturile de prevenire a conflictelor, în măsura în care statele își mențin sprijinul și își păstrează voința politică în această problematică. Activitatea ONU de prevenire și gestionare a conflictelor se realizează nu numai prin folosirea mandatului și a procedurii de adoptare a deciziilor, ci și prin dispozitivele de prevenire a crizelor și prin metodele de gestionare a acestora, pe care le-a creat în cadrul sistemului. [3, p. 164]

Art. 52 din Carta Națiunilor Unite menționează „*existența unor acorduri sau unor organisme regionale destinate a se ocupa cu problemele privind menținerea păcii și securității internaționale care sunt susceptibile de acțiuni cu caracter regional*”. Nici Carta, nici vreun alt document internațional nu dau o definiție juridică acestor „acorduri” sau „organisme regionale” și nici nu rezultă din jurisprudența acestora. [1]

În contextul sfârșitului războiului rece *Agenda pentru pace*, prezentată de Boutros Boutros-Ghali, pe atunci secretar general al ONU, 17 iunie 1992, se realizează pe trei axe:

- Diplomația preventivă a conflictelor (consolidarea păcii).
- Menținerea păcii în zonele de risc de conflict.
- Reînființarea (sau impunerea) păcii în regiunile de la război.

Prin urmare, este vorba de revenirea la principiile capitolului VII din Carta din San Francisco (25 iunie 1945) și chiar la principiile fondatoare ale Societății Națiunilor în fața unui context în schimbare, așa cum subliniază Boutros Boutros-Ghali în partea introductivă a alocuțiunii sale: războiul dintre state este în regres, dar nesiguranța crește din cauza războaielor din interiorul statelor.

De fapt, mijloacele nu ar putea fi puse niciodată în practică, fie că este vorba de armata permanentă sau de reforma Consiliului de Securitate , care a condus la prezentarea în 1995 a unui al doilea raport „Supliment la Agenda pentru pace”. În plus, Statele Unite nu au privit favorabil noile prerogative pe care ONU le-a pretins să se acorde, iar Boutros Boutros-Ghali nu va fi reales în funcția sa (1996).

Cu toate acestea, raportul „Agenda pentru pace” va permite definirea condițiilor esențiale pentru succesul unei operațiuni de menținere a păcii:

- un mandat clar și realizabil
- cooperarea părților aflate în conflict
- sprijin continuu din partea Consiliului de Securitate
- dorința statelor membre de a furniza personalul necesar (militar sau civil)
- un comandament eficient al Organizației Națiunilor Unite, la sediul central și pe teren
- sprijin financiar și logistic adecvat.

În 1992, Organizația Națiunilor Unite va avea astfel un Departament pentru operațiuni de menținere a păcii (DPKO în engleză DKPO pentru Departamentul de operațiuni de menținere a păcii), care oferă sprijin administrativ și tehnic misiunilor politice și umanitare și coordonează toate activitățile de deminare desfășurate sub auspiciile Națiunilor Unite. [5]

Secretarul General al ONU a optat, în 1992 în „Agenda pentru pace”, pentru o interpretare largă a noțiunii de acord general. El include aici organismele de apărare reciprocă și instituțiile interguvernamentale de dezvoltare economică. Secretarul General are în vedere și colaborarea Consiliului de Securitate cu o serie de organisme: în America Centrală ONU colaborează cu OSA, în Somalia – cu OUA, Liga Statelor Arabe și Conferința Islamică; în Balcani colaborează cu Conferința pentru pace, în Iugoslavia constituită la inițiativa Uniunii Europene – cu OSCE, după cum afirma P. de Brichambant. Această colaborare între o pluralitate de organizații a facilitat încheierea de acorduri de pace în fosta Iugoslavie, denumite acordurile de la Dayton. În domeniul militar, aceste acorduri stabilesc o forță multinațională de stabilire a păcii (IFOR), devenită în 1997 SFOR. Aceste forțe, a căror creare a fost acceptată de Consiliul de Securitate prin Rezoluția 1031 din 15 decembrie 1995, au înlocuit forțele create de ONU – FORPRONU. [6]

CONTRIBUȚIA OSCE LA GESTIONAREA CRIZELOR POLITICO-MILITARE

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), fosta Conferință asupra Securității și Cooperării în Europa (CSCE) era, la început un proces de consultare politică la care participau țări din Europa, Asia Centrală și America de Nord, iar organizația a devenit începând cu 1995. [7]

Evoluția OSCE

Originile OSCE au apărut prin anii '50, odată cu ideea convocării unei Conferințe general-europene pentru securitate. Eforturile pentru realizarea acestei idei – intensificate într-o perioadă caracterizată drept „destindere în relațiile Est-Vest”, când o politică de „acomodare între state având interese divergente” era preferabilă războiului cald, și chiar rece, – au cuprins un proces îndelungat și complex de acțiuni desfășurate în diferite foruri sau de diferite grupuri de țări. Un rol deosebit în cadrul acestor acțiuni au jucat țările mici și mijlocii.

Conferința era văzută de unii ca o cale pentru a depăși divizarea Europei rezultată după cel de-al Doilea Război Mondial, iar de alții – pentru a consacra *statu-quo*-ul postbelic. Oricum, mesajul principal al celor care au acționat pentru convocarea ei a fost „asigurarea securității printr-o politică de deschidere”.

În noiembrie 1972, la Dipoli (lângă Helsinki), 35 de state au început discuții pregătitoare și consultări multilaterale legate de pregătirea unui forum (unei conferințe) de dialog și negocieri între Est și Vest care s-au prelungit până la 8 iunie 1973 și s-au încheiat cu proiectul unei „Cărți Albastre”, fiind schițe recomandările finale privind scopurile și regulile de procedură ale conferinței.

Între anii 1973-1975 au avut loc consultări intense la Geneva, care au dus la semnarea Actului Final de la Helsinki la 1 august 1975, document ce stabilea principiile de bază – „Decalogul Helsinki” – care să guverneze relațiile între statele participante și comportamentul guvernelor în raport cu cetățenii lor și reprezintă instrumentul de bază al politicii de destindere ce are drept scop reducerea tensiunilor, întărirea încrederii și securității, creșterea cooperării între statele participante. În Actul Final, fiecare dintre aceste principii este detaliat și concretizat, iar pentru unele dintre ele sunt specificate anumite măsuri concrete de aplicare.

Actul Final de la Helsinki a pus bazele pentru viitoarea dezvoltare a procesului CSCE. Documentul cuprinde trei domenii principale de activitate:

- a) probleme referitoare la aspectele politico-militare ale securității în Europa;
- b) cooperare în domeniul umanitar;
- c) cooperare în domeniul economic, tehnico-științific, tehnologic și al mediului înconjurător.

Documentul chema la întâlniri periodice în scopul implementării acordului CSCE, pentru stabilirea de noi standarde și norme, pentru a extinde cooperarea și a menține dialogul politic. În acest scop s-au desfășurat conferințe de analiză la Belgrad (1977-1978), Madrid (1980-1983), Stockholm (1983-1986), Viena (1986-1989), Helsinki (1992), Budapesta (1994), Lisabona (1996) și Istanbul (1999).

CSCE/OSCE a stabilit un număr de instrumente/mecanisme care să monitorizeze implementarea angajamentelor, pe care statele participante și le-au asumat pe dimensiunea umană. Unul dintre ele este așa-numitul Human Dimension Mechanism care poate fi invocat ad hoc, individual de un stat participant sau de un grup de state, în vederea mobilizării rapide și concertate a acțiunii OSCE. Mecanismele dimensiunii umane s-au dezvoltat treptat, de la Conferința Follow-up de la Viena 1989 (Viena Mechanism), ulterior prin modificările aduse de Conferința privind dimensiunea umană de la Copenhaga (1990) și Moscova (1991) – așa numitul Moskow Mechanism. [8, p. 32]

Deși perioada de până în 1990 s-a caracterizat printr-un climat politic defavorabil, procesul CSCE nu a fost întrerupt, chiar dacă de multe ori a bătut pasul pe loc. Normele și valorile democratice au fost, în esență, respectate, iar statele europene au continuat să se întâlnească chiar în împrejurări vitrege.

La aceste întâlniri, toate statele participante au fost de acord cu importante angajamente al căror scop era afirmarea drepturilor omului și adoptarea de măsuri pentru a clădi încrederea între părți prin informarea reciprocă asupra activităților militare. Un număr mare de întâlniri la nivel de experți a avut loc pe teme specifice,

cum ar fi: drepturile omului; contactele umane; instituțiile democratice; mediul înconjurător; știința; soluționarea pașnică a conflictelor.

Unul dintre jaloanele cele mai importante în evoluția procesului CSCE este „Documentul Stockholm”, pe baza unui mandat specific, într-un nou forum de negocieri denumit „Conferința pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa” (CSBM), care a fost dezvoltat și îmbunătățit prin Documentele de la Viena din 1990 și 1992.

Punctul de cotitură în evoluția CSCE îl reprezintă Conferința la nivel înalt de la Paris, desfășurată în perioada 19-21 noiembrie 1990. Șefii de state și de guverne ai celor 34 de țări (la timpul respectiv) reprezentate la întâlnirea la nivel înalt din capitala Franței au recunoscut în acest cadru oficial că perioada de confruntare și divizare a Europei se încheiase și că în fața popoarelor continentului se deschide o nouă eră de democrație, pace și unitate. Cele cinci documente adoptate cu acest prilej – Tratatul asupra Forțelor Armate convenționale în Europa, Carta de la Paris pentru o Nouă Europă, Declarația comună a celor 22 de state (membri ai NATO și din fostul pact de la Varșovia), Documentul suplimentar pentru punerea în aplicare a anumitor prevederi ale Cartei și Documentului de la Viena 1990 (privind noi măsuri de întărire a încrederii și securității) – au avut menirea să consolideze schimbări petrecute în Europa la finele deceniului nouă și să jaloneze noile perspective conferite de aceste evoluții.

Prin agenda sa de lucru și mai ales prin prevederile Cartei de la Paris pentru o nouă Europă, Conferința din noiembrie 1990 marchează trecerea de la un sistem de întâlniri periodice la o organizație internațională cu caracter permanent, care își ocupă treptat un loc distinct în noua arhitectură de securitate a Europei. Conferința s-a desfășurat într-o perioadă foarte favorabilă, în care euforia transformărilor geopolitice continentale recent consumate a favorizat corelarea eforturilor constructive ale statelor europene. Carta de la Paris constituia Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe din CSCE, forum pentru consultări politice regulate. Ea mai stabilea și existența unui Comitet al înalților funcționari, însărcinat să examineze problemele de actualitate, să pregătească lucrările Consiliului și să-i pună în aplicare hotărârile, precum și trei organe permanente ale CSCE: un Secretariat la Praga (înglobat mai târziu Secretariatului General de la Viena), Centrul pentru prevenirea conflictelor aflat la Viena și Biroul pentru alegeri libere – numit mai apoi Biroul pentru instituții democratice și drepturile omului, cu sediul la Varșovia.

La 19 iunie 1991, Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe, la prima sa reuniune ținută la Berlin, iniția un mecanism de consultare și cooperare destinat să facă față situațiilor de criză în zona CSCE. Acest mecanism a fost declanșat în cazul situației din fosta Iugoslavie și în cea din Nagorno-Karabah.

Cu prilejul celei de-a doua reuniuni, pe 30 ianuarie 1992, la Praga, Consiliul a hotărât că funcționarea diferitelor instituții ale CSCE trebuie să fie raționalizată. În cursul dezbaterilor, s-a relevat faptul că era deosebit de necesară întărirea capacității CSCE de prevenire a conflictelor.

Cu ocazia reuniunii ținute la Stockholm, pe 14 decembrie 1992, Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe a adoptat o convenție destinată să pună bazele concilierii și arbitrajului în cadrul CSCE. Cu același prilej, se mai decidea crearea postului

de Secretar General. În comunicatul lor din 10 iunie 1993, miniștrii Afacerilor Externe din țările membre NATO au salutat aceste măsuri și s-au angajat să contribuie la o mai mare dezvoltare a interacțiunii și cooperării între NATO și CSCE.

Reuniți în Consiliu la Roma pe 1 decembrie 1993, miniștrii Afacerilor Externe, au aprobat noi schimbări structurale, și, în primul rând, stabilirea la Viena a Comitetului permanent, primul organ permanent de consultare politică și de decizie al CSCE, precum și crearea unui Secretariat General unic, situat și el la Viena. Pe de altă parte, miniștrii s-au mai declarat preocupați de numărul și amploarea conflictelor regionale și și-au reafirmat atașamentul pentru rezolvarea acestor conflicte, mai ales a celor care izbucniseră în fosta Iugoslavie și fosta URSS. Ei au luat măsuri pentru a ameliora capacitățile CSCE de gestionare a crizelor și de prevenire a conflictelor și au căzut de acord asupra necesității dezvoltării relațiilor între CSCE și alte organizații europene și transatlantice.

La reuniunea de analiză de la Helsinki, ce a avut loc pe 9 iulie 1992, șefii de stat și de guvern din țările participante la CSCE au adoptat Declarația intitulată „Provocările schimbării”. Acest document reflectă acordul la care se ajunsese asupra instituirii instituțiilor CSCE, asupra creării unui post de Înalt Comisar pentru minoritățile naționale, care are sarcina de a interveni, în faza începătoare, în tensiunile etnice, care ar putea reprezenta potențiale conflicte în regiune, precum și asupra elaborării unei structuri de alarmare rapidă, de prevenire a conflictelor și de gestionare a crizelor (cuprinzând misiuni de anchetă și misiuni de raporturi).

Cu prilejul aceleiași reuniuni, statele participante au mai hotărât să creeze la Viena un Forum al CSCE pentru cooperare în domeniul securității, sub egida căruia se vor desfășura de atunci înainte noi negocieri în problema controlului armamentelor, dezarmării, ca și a creșterii încrederii reciproce și a securității. În noiembrie 1993, Forumul a adoptat patru documente importante privind măsurile de stabilizare a situațiilor de criză localizate, principiile pe care să se bazeze transferurile de arme convenționale, planificarea apărării, precum și contactele și cooperarea pe plan militar.

Pe 10 iulie 1992, tot în cadrul reuniunii la vârf de la Helsinki, statele interesate au semnat Actul de încheiere a negocierilor asupra efectivelor forțelor convenționale în Europa (CFA-1A), care instaura o limitare a efectivelor militare, precum și noi măsuri de stabilizare. Conform Declarației reuniunii la vârf de la Helsinki din 1992, CSCE a întreprins mai multe misiuni oficiale – misiuni de anchetă, de raporturi sau de supraveghere, mai ales în Kosovo, Sandjak, Voievodina, Skopje, Georgia, Estonia, Tadjikistan, Moldova, Letonia, Nagorno-Karabah, Cecenia.

În septembrie 1992, au început să funcționeze misiuni de ajutor în Albania, Bulgaria, Croația, în fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, în România și în Ungaria, pentru aplicarea sancțiunilor aprobate de ONU împotriva Republicii Federative a Iugoslaviei (Serbia și Muntenegru).

Cea de-a cincea Conferință de analiză a CSCE, care a avut loc la Budapesta între 10 octombrie și 2 decembrie 1994, s-a încheiat cu o reuniune la vârf în zilele de 5 și 6 decembrie. Documentul Budapesta 1994 intitulat „Spre un parteneriat real într-o eră nouă”, a fost publicat împreună cu un anumit număr de alte hotărâri și declarații. [2]

La Budapesta au fost luate câteva decizii de ordin instituțional pentru întărirea CSCE. Ele cuprind schimbarea de nume a CSCE devenită, de la 1 ianuarie 1995, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE); programarea reuniunilor Consiliului ministerial (organul central de conducere și decizie al OSCE, în trecut denumit Consiliul CSCE), care vor avea loc spre sfârșitul fiecărui mandat de președinte la nivelul miniștrilor afacerilor Externe; schimbarea Comitetului Înalților Funcționari cu Consiliul Superior, care se reunește de cel puțin două ori pe an, precum și înainte de ședința Consiliului ministerial, și care are reuniuni și în calitate de Forum economic; crearea Consiliului permanent (fostul comitet permanent), care se reunește la Viena, ca organism ordinar de consultare și decizie politică, și cu ocazia unei reuniuni la vârf; organizarea analizei aplicării tuturor angajamentelor OSCE.

Întâlnirea la vârf de la Budapesta s-a finalizat și prin luarea unor importante hotărâri privind alte probleme, mai ales cele regionale. În contextul intensificării acțiunii OSCE în conflictul din Nagorno-Karabah, au fost luate anumite măsuri vizând armonizarea și coordonarea inițiativelor în curs, incluzând, îndeosebi, eforturile de mediere ale Grupului de Minsk. Statele OSCE și-au exprimat voința lor politică de a construi o forță multinațională OSCE de menținere a păcii, după ce părțile vor accepta să pună capăt conflictului armat. Cu aceeași ocazie, au mai fost date publicității declarații politice privind Georgia și Republica Moldova.

În afară de continuarea dezvoltării mijloacelor OSCE în materie de prevenire a conflictelor și de gestionare a crizelor, un capitol important al Documentului Budapesta 1994 conținea un cod de conduită asupra aspectelor politico-militare ale securității, text agreat, având un caracter politic obligatoriu. Acest document se bazează pe Documentul final de la Helsinki, Carta de la Paris și Documentul Helsinki 1992, și adaugă realizărilor OSCE o nouă dimensiune importantă. Reuniunea la vârf de la Budapesta a luat măsuri suplimentare pentru a întări activitatea forumului OSCE asupra cooperării în domeniul securității, luând ca bază Documentul Viena 1994 și alte documente și măsuri adoptate începând cu 1992 de către Comitetul special al Forumului. Deciziile luate la Budapesta se referă și la principiile care stau la baza neproliferării, la dezbaterile din cadrul OSCE asupra unui model de securitate comun și complet pentru Europa sec. al XXI-lea, la dimensiunea umană și cea economică și la Mediterană.

O altă reuniune la nivel înalt a avut loc în decembrie 1996 la Lisabona. Experții au elaborat un document final, numit „Securitatea noastră comună”, care evaluează situația securității continentale și propune un model de securitate pentru Europa în secolul XXI.

Ultima reuniune la nivel înalt a OSCE s-a desfășurat în zilele de 18 și 19 noiembrie 1999 la Istanbul. Cu acest prilej, s-a adoptat „Carta Securității Europene” prin care șefii de state și de guverne membre ale OSCE și-au declarat angajamentul ferm față de o zonă liberă, democrată și mai integrată a OSCE în care statele participante să aibă relații pașnice între ele iar indivizii și comunitățile să trăiască în libertate, prosperitate și securitate. În vederea implementării acestui angajament s-a decis să se facă o serie de pași noi. Se credea că această Cartă va contribui la formarea unui spațiu de securitate comun și indivizibil și va grăbi crearea unei zone a OSCE libere

de linii de demarcație și de zone cu niveluri de securitate diferite. Carta pentru securitate europeană adoptată la Summitul de la Istanbul definește astfel rolul OSCE în arhitectura europeană, prioritățile, obiectivele și instrumentele de care dispune, pentru a face față sfidărilor noului mileniu.

Din categoria mecanismelor de soluționare pașnică a disputelor fac parte: *Mecanismul Valletta, Convenția de Conciliere și Arbitraj a OSCE, Previziunile pentru o Comisie de Conciliere a OSCE și Previziunile pentru o Conciliere Directă*. [2, p. 152]

Alte mecanisme promovate de OSCE sunt: *Mecanismul de consultare și Cooperare Privitor la Activitățile Militare Neobișnuite, Cooperare cu privire la Incidente Întâmplătoare de Natură Militară, Previziuni referitoare la Avertizarea Timpurie*. [2, p. 153]

Diplomația preventivă – obiectiv fundamental al OSCE

În întreaga lume este bine cunoscut că, prevenirea conflictelor este cea mai bună investiție. Întra-adevăr, eforturile și costurile umanitare, financiare și politice, necesare pentru prevenirea conflictelor sunt mult mai mici decât cele impuse de menținerea păcii sau reconstrucția unei societăți, a unei țări după declanșarea unui conflict violent. Aceasta este și principala motivație a creșterii rolului OSCE în prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor.

O asemenea abordare, acceptată astăzi de toate statele membre ale OSCE, pornește de la premisa că orice conflict, indiferent de natura sa, nu este inevitabil și poate fi prevenit, dacă se fac eforturile necesare la momentul potrivit. Și prima acțiune care trebuie întreprinsă este identificarea surselor potențiale de conflict și analiza acestora în vederea soluționării lor cât mai potențiale de conflict și analiza acestora în vederea soluționării lor cât mai rapide. După aceasta trebuie luate măsuri concrete pentru evitarea unei confruntări armate. Dacă aceste măsuri de prevenire sunt luate în faza premergătoare creării unei situații conflictuale, atunci se poate declanșa din vreme o alarmă timpurie, care să permită împiedicarea izbucnirii conflictelor violente. Principala problemă care se cere a fi soluționată, după ce a fost declanșată alarma timpurie, este adoptarea măsurilor care urmează să fie întreprinse, pentru că alarma timpurie și diplomația preventivă nu pot deveni efective decât în măsura în care statele participante la OSCE sunt dispuse și manifestă voința politică necesară pentru folosirea, în acest scop, a mecanismelor instituției paneuropene. Statele respective trebuie să fie pregătite să acorde un sprijin politic și material concret eforturilor de prevenire a conflictelor, pentru a nu permite evoluția unui conflict într-o situație de criză mult mai complexă și mai greu de rezolvat. [3, p. 176]

Acțiunea și demersurile diplomației preventive vizează în general, două tipuri de conflicte previzibile: cele imediate (pe termen scurt) și conflictele pe termen lung. Este greu, însă, de făcut o separare categorică, uneori existând și riscul ca un conflict pe termen scurt să se transforme în unul pe termen lung. De aceea, diverse aspecte ale acțiunii de prevenire a conflictelor pe termen scurt sau lung sunt considerate ca părți integrante ale funcției sau strategiei de diplomație preventivă a OSCE. (Anexa 12)

Prevenirea conflictelor se realizează prin acțiuni diplomatice care privesc toate componentele conceptului global de securitate, în înțelegerea sa actuală, de la as-

pecte referitoare la menținerea și întărirea păcii și a securității, până la respectarea drepturilor omului și a libertăților democratice. O prevenire durabilă a conflictelor în Europa nu ar putea fi conceput decât pe termen lung, întrucât o asemenea acțiune vizează implicit instaurarea unei democrații viabile și organizarea instituțiilor care o susțin, crearea unui climat de încredere între populație și cei care o guvernează, instituirea de structuri pentru protejarea și promovarea drepturilor omului, eliminarea fiecărei forme de discriminare rasială și respectarea minorităților. Diplomația preventivă are în vedere, totodată, și tranziția pașnică de la un sistem economic statal centralizat la un sistem flexibil, orientat spre economia de piață, care să contribuie la creșterea prosperității și să acorde atenția cuvenită justiției sociale. Eforturile pentru crearea bazei necesare unei democrații veritabile pot fi subminate sau făcute în zadar, dacă tensiuni interne se transformă în război civil sau conflict internațional. Iată de ce diplomația preventivă tinde să devină una din funcțiile și instrumentele fundamentale ale OSCE în noua arhitectură europeană. [3, p. 177]

De la începutul anilor '90 ai sec. XX, OSCE a cunoscut transformări fundamentale. Atenția și ponderea principală a activității sale a trecut de la organizarea unor reuniuni și conferințe la acțiuni concrete, la o confruntare mai directă cu lumea reală a timpurilor pe care le trăim, cu stările tensionale și conflictuale pe care le cunoaște în prezent Europa. Funcția OSCE de diplomație preventivă și gestionare a crizelor devine tot mai mult unul din obiectivele principale ale instituției paneuropene, cu toate urmările și acțiunile pe care o asemenea funcție le implică. OSCE, fără să dispună de mijloace materiale suficiente, a creat o serie de structuri și mecanisme care-i permit teoretic, să se angajeze activ în diplomația preventivă, pe de o, iar pe de altă parte, influența și capacitatea sa sunt limitate de opțiunile statelor participante pentru o metodă sau alta, de reapariția sferelor de influență, de interese de grup și de alți factori imprevizibili. Experiența acumulată în peste trei decenii arată că atunci când o situație iese de sub control este inutil să se aștepte convocarea unei reuniuni general-europene de evaluare pentru redresarea situației respective. Mult mai eficientă este, desigur, calea prevenirii destabilizării situației într-o zonă sau alta din spațiul OSCE prin întreprinderea unor demersuri și luarea unor măsuri concrete de diplomație preventivă. [3, p. 178]

Proceduri, structuri și mecanisme ale diplomației preventive

În contextul noului concept, instituția paneuropeană dispune de o serie de proceduri, instrumente, mecanisme și structuri destinate să joace un rol important în acțiunea de diplomație preventivă a OSCE. În domeniul securității preventive a OSCE, sistemul devenit deja tradițional este cel al măsurilor de încredere și de securitate, cu regimul său detaliat de verificare și control. Statele participante dispun, astfel, de posibilitatea de a discuta operativ asupra așa-ziselor activități non-militare, care ar putea suscita suspiciuni, preocupări și temeri. În alte domenii și pentru alte situații se poate recurge la diverse instrumente sau instituții, cum sunt mecanismul de urgență, sau la diferite alte proceduri de reglementare pașnică a diferendelor, la Consiliul Permanent sau la președintele în exercițiu a OSCE.

Alerta timpurie reprezintă o modalitate practică, la care se recurge tot mai frecvent și care capătă o importanță mai mare în acțiunea de diplomație preventivă a

OSCE, oferind, pe de o parte, posibilitatea identificării amenințărilor la adresa păcii și a stabilității, iar pe de altă parte, permițând alegerea mijloacelor corespunzătoare pentru neutralizarea lor. Deși dispune de suficiente instrumente și mecanisme pentru recurgerea la alertă timpurie, OSCE nu dovedește întotdeauna suficientă hotărâre și, mai ales, operativitate în utilizarea acestei metode de prevenire a conflictelor. (Anexa 13)

Noile instrumente de alarmare timpurie și prevenire a conflictelor, create în 1992, au fost concepute pe baza tradiției OSCE de deschidere și acomodare reciprocă. Acestea pot deveni funcționale numai dacă părțile rămân fidele angajamentelor asumate și dau prioritate acțiunilor comune, respectului și cooperării în fața acțiunilor multilaterale. Pentru implicarea mai directă și mai profundă a OSCE în prevenirea conflictelor sunt necesare disponibilitatea părților de a colabora pe o bază permanentă, precum și un sprijin operațional din partea structurilor OSCE, implicarea și expertiza, la necesitate, a Înalțului Comisar pentru Minorități Naționale și a misiunilor OSCE și asigurarea urmăririi și supravegherii situațiilor tensionate și de criză de către structurile permanente ale organizației. [3, p. 179]

Funcția de Înalț Comisar pentru Minorități Naționale a fost concepută ca un instrument de diplomatie preventivă, care să permită declanșarea unei alarme timpurii sau, atunci când este cazul, întreprinderea unei acțiuni rapide, pentru a împiedica transformarea unor tensiuni suscitade de probleme privind persoanele aparținând minorităților naționale într-o situație conflictuală. Într-o asemenea situație, Înalțul Comisar încearcă mai întâi, să oprească escaladarea tensiunii și, apoi, alertează OSCE, atunci când există pericolul ca tensiunea respectivă să evolueze spre o stare conflictuală, care nu ar mai putea fi controlată. Alerta se face din vreme pentru a permite mecanismelor OSCE să acționeze la timp și efectiv. Recurgând la diplomația preventivă, Înalțul Comisar trebuie să facă tot posibilul pentru a evita o asemenea escaladare. Pentru realizarea cu succes a misiunilor sale, Înalțul Comisar trebuie să țină seama în acțiunea sa concretă nu numai de parametrii generali ai mandatului cu care a fost investit, ci și să dea dovadă de imparțialitate, de confidențialitate și de spirit de cooperare. [3, p. 180]

Imparțialitatea este impusă, în primul rând, de funcția sa, care este una de informare obiectivă, de încercare de dezamorsare a tensiunilor și de formulare de recomandări pentru prevenirea conflictelor. Înalțul Comisar nu are misiunea de a proteja minoritățile. Sarcina sa primordială este de a alerta cât mai repede OSCE asupra unei situații tensionale, solicitând luarea de măsuri și adoptarea de poziții mai ferme și mai intransigente față de părțile implicate.

Confidențialitatea este necesară pentru rațiuni evidente: în primul rând, părțile direct implicate sunt dispuse să coopereze mai bine și să găsească mai ușor soluții, dacă știu dinainte că discuțiile parțiale nu pot fi aduse la cunoștința terților sau opiniei publice, iar, în al doilea rând, diplomația discretă, liniștită, în astfel de situații ar fi mult mai eficientă decât luările de poziție publică, în care revendicările sunt mai inacceptabile, tocmai pentru a atrage atenția și a realiza alte scopuri. Confidențialitatea reduce, într-o măsură importantă, riscul escaladării tensiunii sau a conflictului. Spiritul de cooperare decurge din însăși natura de neconstrângere a demersului Înalțului Comisar, diplomația preventivă fiind bazată pe consimțământul

implicit al părților direct implicate, de a coopera pentru găsirea unor soluții durabile, care să facă posibilă evitarea conflictelor.

În exercitarea funcțiilor sale, Întitul Comisar beneficiază de un grad de independență relativ ridicat, pe baza mandatului general, fără aprobarea, de fiecare dată, a Consiliului Superior, a Consiliului Permanent sau a Președinției OSCE. Întitul Comisar informează și consultă Președinția și prezintă rapoarte Consiliului Superior asupra fiecărei misiuni realizate, având grijă, totodată, să obțină implicarea pe termen lung și mediu a OSCE în prevenirea, gestionarea și soluționarea conflictelor privind minoritățile naționale. Când statul manifestă grijă și loialitate față de persoanele aparținând minorităților, acesta este îndreptățit să aștepte și din partea lor aceeași loialitate față de stabilirea și bunăstarea statului. Practic arată că orice problemă, care apare între stat și o minoritate, nu poate fi temeinic soluționată decât în cadrul statului respectiv. [3, p. 180]

Prevenirea conflictelor etnice cere ca acestea să fie considerate în strânsă conexiune cu factorii economici și cu aspectele generale ale dimensiunii umane, valabile pentru întreaga populație a țării – majoritară și minoritară, precum și în contextul respectării integrității teritoriale a statelor și a inviolabilității frontierelor acestora. Secesiunea, separatismul – de orice fel ar fi acesta – nu rezolvă problemele, ci, de cele mai multe ori, creează altele noi, adesea mult mai complicate și generatoare de noi conflicte. Respectarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale nu își poate găsi în cadrul statal o expresie teritorială, aceasta realizându-se printr-o legislație care promovează dezvoltarea identității minorităților în domeniul culturii, educației, obiceiurilor, tradițiilor etc. Promovarea unor raporturi mai bune și mai armonioase între minoritate și majoritate, în cadrul aceluiași stat s-a dovedit a fi calea cea mai bună de soluționare a problemelor existente sau care pot apărea în relațiile interetnice. [3, p. 181]

Misiunile OSCE au fost create la începutul deceniului nouă al sec. XX ca mecanisme de diplomatie preventivă, necesare implicării directe și operative, pe teren, a instituției paneuropene, cu scopul de a identifica cauzele situațiilor tensionale și conflictuale și a degaja o perspectivă de dialog politic pe termen lung, de a defini un cadru și de a stabili termene pentru depășirea dificultăților. Scopul misiunilor este de a contribui la înlăturarea cauzelor care au făcut necesară prezența lor în zona de tensiune sau de conflict. Demersul de diplomatie preventivă a misiunilor OSCE ar fi incomplet și puțin eficient, dacă nu ar avea în vedere și asigurarea continuității angajamentelor și activităților vizând menținerea păcii. Este extrem de important ca OSCE să poată avea un rol precis și angajant în asigurarea continuității oricărui proces de diplomatie preventivă și gestionare a crizelor. Dacă ne referim numai la Misiunea OSCE în Republica Moldova, apare ca fiind esențială angajarea instituției paneuropene în urmărirea îndeaproape și chiar supravegherea retragerii trupelor ruse, ca o condiție indispensabilă a reglementării crizei din regiunea de est a țării.

În multe cazuri, însă, misiunile OSCE s-au limitat numai la a servi drept punct de contact între părțile opuse sau de a juca un rol de *ombudsman* în soluționarea unor cazuri individuale, chiar și atunci când părțile nu doreau nici cel puțin să comunice între ele. Dacă, în unele situații, misiunile OSCE au reușit numai să stimuleze dialogul, iar în altele au exercitat o influență pozitivă sau substanțială, determinând

părțile să manifeste reținere și chiar să caute și să găsească soluții adecvate problemelor controversate, au fost și cazuri în care misiunile OSCE nu au putut să-și exercite rolul și să-și îndeplinească mandatul din cauza refuzului autorităților guvernamentale din țările respective de a coopera cu aceste misiuni, după cum au fost și misiuni (Estonia, Letonia, fosta Republică Iugoslavă și Macedonia) soldate cu rezultate încurajatoare. [3, p. 182-183]

Misiunile OSCE în Georgia, Republica Moldova, Nagorno-Karabakh și Cecenia au fost trimise în zonele de tensiune sau conflict, în general, în urma unor confruntări sângeroase și dificile, generate de încercări ale unor grupuri locale de a impune un statut diferit regiunilor respective, punând, astfel, în cauză coeziunea cadrului statal existent. Angajarea OSCE în zonele de conflict respective nu a însemnat numai o prezență fizică a unui grup de diplomați sau de militari pe teren, pe baza unui mandat, ci, mai ales, menținerea permanentă în atenția instanțelor OSCE a evoluțiilor din zonele de tensiune sau de conflict, misiunea reprezentând, de fapt, o prelungire vizibilă a implicării colective a tuturor statelor participante în gestionarea situațiilor de criză respective.

Organizarea primei misiuni de prevenire a conflictelor în 1992 și la începutul anului 1993 a pornit, practic, de la zero. În prezent, asistența tehnică pentru misiuni este mai bine organizată, dar mai sunt încă numeroase disfuncții între echipa aflată în misiune, respectarea strictă a mandatului cu care a fost investită și menținerea legăturii cu Secretariatul de la Viena și cu alte structuri ale OSCE, competente în materie. Sprijinul politic și raportarea corectă, judicioasă, obiectivă ca și continuitatea trebuie asigurată prin consultări regulate cu structurile respective. Canada a propus, și Uniunea Europeană susține aceeași opinie, să se creeze grupuri specializate, la Viena, deschise tuturor statelor participante, care să asigure transmiterea tuturor informațiilor și instrucțiunilor necesare misiunii și să se ocupe, în general, de toate aspectele privind activitățile de prevenire a conflictelor din spațiul OSCE, pe o bază regională, inclusiv de luare în considerare de către statele membre a recomandărilor formulate de misiunile OSCE.

Așa cum se prevede în Documentul de la Helsinki 1992, pentru completarea procesului politic al rezolvării conflictelor, se are în vedere crearea unui important element operațional, care să sporească substanțial capacitatea OSCE de prevenire a conflictelor, gestionare a crizelor și menținere a păcii. Este evident că, în prezent, nici statele participante, luate individual, nici OSCE, în ansamblul său, ca instituție, nu sunt în măsură să acționeze prompt și hotărât la nevoile impuse de prevenirea conflictelor. Procesul de luare a deciziilor și de punere a lor în practică este anevoios și complicat, instituția paneuropeană fiind încă departe de a deveni o structură de armonizare rapidă a pozițiilor în spațiul OSCE. Numai răspunsul și relația OSCE, în ansamblul său, ca o comunitate de state independente, poate să determine succesul sau insuccesul eforturilor sale de diplomatie preventivă. Problema reacției și a urmărilor la semnalele sistemului de alarmă timpurie este, în ultimă instanță, o problemă de responsabilitate a statelor OSCE, ca grup, pentru securitate și stabilitate în Europa. [3, p. 184]

Fără îndoială, fiecare stat participant este primul responsabil pentru procesele de transformare care au loc pe teritoriul său, în domeniile politic, instituțional,

economic, social etc. Ținând seama însă de schimbările care au avut loc pe continent, de realitățile prezente, este evident, în același timp, că un ajutor internațional este esențial. OSCE nu este numai o comunitate de valori, ci și o comunitate de responsabilități, ajutorul acordat altor state participante fiind o îndatorire morală, dar și una politică, pentru că nu este suficient să supravegheze evoluțiile și să admonesteze statele care greșesc sau nu reușesc singure să rezolve o problemă, ci se impune și o angajare pozitivă a celor în măsură să o facă față de țările care au nevoie de asistență. [3, pp. 184-185]

Întrebări pentru fixarea cunoștințelor:

1. Care sunt obiectivele-cheie ale ONU?
2. Care este structura ONU și ce atribuții are fiecare organ în managementul crizelor internaționale?
3. Ce proceduri ONU de prevenire și gestionare a instabilității, a crizelor și a situațiilor post-conflict cunoașteți?
4. Care sunt instrumentele juridice aplicate în managementul crizelor în sistemul ONU?
5. Ce tipuri de misiuni și operații sub egida ONU cunoașteți?
6. Care au fost premisele creării *Agendei pentru Pace* și ce rol are în reglementarea conflictelor internațional7. Cum a evoluat CSCE către OSCE?
8. Ce cunoașteți despre Actul Final de la Helsinki din 1 august 1975 și cele trei domenii principale de activitate?
9. Ce înțelegeți prin termenul *statu-quo*?
10. Ce categorii de mecanisme de soluționare pașnică a disputelor în viziunea OSCE cunoașteți?
11. Cum definiți noțiunea de *diplomație preventivă* ca obiectiv fundamental al OSCE?
12. Ce instrumente și proceduri ale *diplomației preventive* cunoașteți?
13. Ce structuri ale OSCE cunoașteți cu atribuții în sfera *diplomației preventive*?
14. Ce misiuni ale OSCE cunoașteți în funcție de zonă sau tipul conflictului?

Referințe bibliografice la TEMA 4:

1. Carta ONU. www.un.org. (accesat la: 18.08.2021).
2. CRĂCIUN, Ioan. Prevenirea conflictelor și managementul crizelor. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006.
3. CIUPEI, Ioan. Managementul crizelor politico-militare. Suport de curs. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, 2011. 304 p.
4. BUȘE, Dorel. Managementul crizelor și conflictelor regionale. București: Editura Fundației România de Măine, 2006. 368 p.
5. Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping. New York: UN Department of Public Information, 1992. 53 p. <https://digitallibrary.un.org/record/145749>. (accesat la: 21.08.2021).
6. BRICHAMBANT, Cf. Perrin. Les relations entre les Nations Unies et les systemes régionaux, în culegerea „Le chapitre VII de la Charte des NU”. În: Colloque, SFDI. Paris: A. Pedone, 1995.

7. www.osce.org. (accesat la 12.08.2021).
8. GROȘEANU, Ion-Alexandru. Managementul crizelor și dezvoltarea conceptului de *avertizare timpurie (early warning)* în cadrul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2012.

Bibliografie suplimentară la TEMA 4:

1. BRECHER, Michael, WILKENFELD, Jonathan. A study of crisis. Michigan University Press, 1997.
2. DIAMOND, Jared. Momente decisive. Cum reacționează națiunile în fața crizelor și a schimbării. București: LITERA, 2020. 480 p.
3. FRUNZETI, Teodor. Organizațiile internaționale în era globalizării. Sibiu: Editura Academiei Forțelor terestre, 2000.
4. FRUNZETI, Teodor. Soluționarea crizelor internaționale. București: Institutul European, 2006. 269 p.
5. GILPIN, Dawn R., MURPHY, Priscilla J. Crisis management in a complex world. Oxford: Oxford University Press, 2008.
6. GROȘEANU, Ion-Alexandru. Studiu comparativ NATO-UE-OSCE-ONU privind managementul crizelor. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2013.
7. IFTODE, Florinel. Analiza conflictelor internaționale. București: UNAp, 2006.
8. LOHR, Steve. In modelling risk, the human factor was left out. În: The New York Times, 2008, November 4.
9. MANCI Ioan, TOMOIOAGA, Sergiu. Securitate europeană și transatlantică. De la CSCE la OSCE. Cluj-Napoca: CA Publishing, 2017.
10. MANTA, Dănuț. Teoria operațiilor multinaționale. București: Editura AISM, 2001.
11. MARSHALL, Monty G., GURR, Ted Robert. Peace and conflict 2005: a global survey of armed conflicts, self-determination movements and democracy. Center for International Development, 2005.
12. MÂNDRU, M., MANTA, D. Relații civili-militari-CIMIC – element central al Operațiilor Multinaționale. București: Editura AISM, 2001.
13. NICOLĂESCU, Gheorghe. Gestionarea crizelor politico-militare. București: Top Form, 2003.

TEMA 5. ROLUL UNIUNII EUROPENE ÎN MANAGEMENTUL CRIZELOR POLITICO-MILITARE

Obiective de referință:

- să înțeleagă specificul managementului crizelor și prevenirea lor în cadrul UE;
- să cunoască premisele organizaționale și politice ale implicării UE în managementul crizelor;
- să aprecieze rolul UE în gestionarea crizelor;
- să determine principiile de organizare a sistemului UE de prevenire a crizelor;
- să identifice obiectivele UE de răspuns la crize;
- să indice mijloacele UE aplicate în managementul crizelor;
- să analizeze specificul sistemului UE de management al crizelor;
- să opereze cu conceptele fundamentale: PESC, PESA, PEV și alte construcții.

Uniunea europeană – actor al apărării și securității internaționale

Sfârșitul sec. XX și începutul sec. XXI sunt marcante pentru majoritatea țărilor de pe continentul european printr-o perioadă de pace durabilă și stabilitate relativă, grație existenței Uniunii Europene. Anume aceasta a jucat un rol considerabil în dezvoltarea economică și a fost prima care a abordat securitatea prin a pune pe agendă soluționarea pașnică a diferendelor și cooperarea internațională multilaterală, cu apel către instituțiile comune. În acest context, nu subestimăm rolul SUA în asigurarea securității europene prin sprijinul acordat integrării europene și angajamentele de securitate față de Europa, luate în cadrul NATO. [1, p. 200]

La 20 octombrie 2004 a fost semnat, la Roma, *Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa*, adoptat de către Consiliul European de la Bruxelles la 17-18 iunie 2004. După 54 ani de la semnarea, la Paris, a Tratatului CECO (24 octombrie 1950) și 47 ani și 7 luni de la semnarea Tratatelor CEE și Euratom (Roma, 25 martie 1957) Uniunea Europeană a pășit, astfel, spre un nou statut, depășind formal încadrarea în categoria organizațiilor internaționale, deoarece noul Tratat conferă construcției comunitare cadrul juridic unitar pentru exercitarea unor competențe ce țin mai degrabă de esența statului federal: monedă unică, buget provenit și din resurse proprii (există, însă, și contribuții naționale), control integrat la frontiere, o serie de politici comune decise și gestionate direct de la Bruxelles, o politică externă comună (cu limitele ei), înființarea parchetului european, a jandarmeriei europene, a poliției europene de frontieră, precum și atribuții, deocamdată embrionare, în domenii ca apărarea și securitatea. De altfel, întreaga evoluție a construcției comunitare a fost una de la interguvernamental spre integrat, chiar dacă, de-a lungul celor peste 50 de ani de istorie, Comunitatea Europeană (astăzi Uniunea Europeană) a cunoscut și perioade de recul și euroscepticism. Numit de unii *Constituție*, iar de alții *Tratat constituțional*, documentul semnat la 29 octombrie 2004 este rezultatul unui lung proces care a început cu Declarația de la Laeken, din decembrie 2001, a continuat

în cadrul Convenției privind viitorul Europei (28 februarie 2002 – 10 iulie 2003) și a fost finalizat de către Conferința interguvernamentală a statelor membre UE (4 octombrie 2003 – 18 iunie 2004). [2, p. 186]

Având la origine voința politică și clarviziunea unor lideri politici ai Europei abia ieșită din cel mai devastator război pe care omenirea l-a cunoscut vreodată, procesul de integrare europeană s-a bazat multă vreme pe crearea și aprofundarea unor forme noi, adesea ingenioase, de cooperare tehnică și economică. După aproape șase decenii de istorie ce poate fi considerată *o poveste de succes*, Uniunea Europeană se afla la răspântie, deoarece trebuia să răspundă la două provocări majore: lărgirea frontierelor sale prin admiterea țărilor central și est-europene și aprofundarea procesului de integrare europeană.

Deși Consiliul European din iunie 2003 a iterat faptul că UE dispune de o capacitate operațională ce acoperă tot spectrul de misiuni de tip „Petersberg”, o serie de probleme au fost identificate, inclusiv în materie de proiecție a forței, logistică și mobilitate operațională, și vor fi remediate prin intermediul unui Plan de acțiune în domeniul capacităților europene (ECAP) și cu aportul NATO. Se înființează o serie de organisme, în scopul ameliorării cooperării dintre UE și NATO și reducerii decalajului dintre capacitățile americane și cele europene: Grupul NATO-UE (mai 2003); Agenția pentru Apărare (noiembrie 2003); 15 „grupuri de proiect” pentru a elabora soluții pentru dezvoltarea capacităților privind alimentarea aeriană, aviația de recunoaștere fără pilot, protecția NBC, forțele speciale, transportul aerian strategic, elicopterele etc.; este adoptat un Catalog european al forțelor.

O serie de misiuni au căutat să operaționalizeze aceste capacități europene:

- prima misiune militară a UE a fost lansată la 31 martie 2003, Operațiunea CONCORDIA din Macedonia, ce a succedat operațiunii *Allied Harmony* de menținere a păcii a NATO; la 15 decembrie 2003, aceasta a fost înlocuită cu misiunea de poliție PROXIMA a UE;
- la 5 iunie 2003 a fost lansată a doua operațiune militară a UE – Operațiunea ARTEMIS din Congo; de asemenea, UE a lansat misiunea de poliție KINSHASA în Congo (ce a devenit pe deplin operațională în 30 aprilie 2005) și misiunea de asistență în domeniul securității EUSEC R.D. CONGO (ce a început la 8 iunie 2005);
- la 16 iulie 2004 a fost lansată prima misiune de instaurare a statului de drept – EUJUST THEMIS în Georgia;
- la 2 decembrie 2004, UE a preluat misiunea forțelor SFOR ale NATO din Bosnia-Herțegovina – EUFOR-ALTHEA [3]; totodată, la 1 ianuarie 2003, UE a lansat prima operație de gestionare a crizelor – EUPM, preluând misiunea de poliție a forțelor ONU din această țară;
- până la 1 iulie 2005, urma să fie lansată o misiune integrată de instaurare a statului de drept – EUJUST LEX în Irak. [4, p. 22-23]

UE trebuie să găsească soluții pentru a se reapropia de proprii săi cetățeni, ceea ce presupune mai multă eficiență și transparență în activitate, dar și pentru a se adapta schimbărilor radicale ale mediului internațional în ultimii zece ani. În plan economic, asistăm la un fenomen progresiv de globalizare ce afectează întreaga lume, iar pentru a-i face față și a beneficia de avantajele lui potențiale era necesară

o nouă abordare. În plan politic, UE a ajuns în faza în care este, practic, obligată ca, după realizarea uniunii monetare, să avanseze spre o uniune politică, în caz contrar însemnând că și-a atins limitele. În planul securității, constatăm apariția unor riscuri, neconvenționale și uneori puțin cunoscute, dar cu atât mai periculoase deoarece strategiile în materie nu se raportau la ele decât cel mult parțial: atentate teroriste majore, conflicte locale de sorginte etnică sau religioasă în Europa sau la porțile ei, crima organizată cu dimensiuni transfrontaliere. În plan social, populația Europei se simte încă departe de ceea ce se decide la Bruxelles, pentru ea și în numele ei.

Noul Tratat prevede posibilitatea dezvoltării unei veritabile apărări europene și introduce o clauză de solidaritate a statelor UE în fața unui atac extern asupra unuia dintre ele. Un nou mecanism de „*cooperare structurată*” permanentă a fost stabilit în domeniul apărării, permițând unui grup de state membre să coopereze mai strâns în domeniul militar. Cooperarea structurată se va aplica și în materie de PESC. Este introdusă o inovație procedurală numită „*clauza pasarelă*” care permite Consiliului European să decidă cu unanimitate trecerea, în anumite domenii reglementate de unanimitate, la votul cu majoritate calificată fără să fie necesară revizuirea Tratatului, cu condiția ca nici un parlament național să nu se opună. Tratatul constituțional întărește posibilitatea constituirii unor „*cooperări consolidate*”, care se pot realiza dacă regroupează cel puțin 1/3 din statele membre UE și permite acestora să avanseze mai rapid pe calea integrării într-un anumit domeniu, în interiorul Uniunii (deci nu pe o bază guvernamentală). *Clauza pasarelă* are o aplicație specifică în domeniul acestor cooperări (mai puțin în materie de securitate și apărare), deoarece Tratatul stipulează că statele membre ce participă la o cooperare consolidată pot decide cu unanimitate trecerea, în cadrul acesteia, la votul cu majoritate calificată, fără ca țările membre UE ce nu participă la acea cooperare să se poată opune. Această regulă oferă, în anumite sectoare (în special în domeniile fiscal și social), posibilități veritabile de aprofundare a integrării. [5, p. 13]

Politica Externă și de Securitate Comună (PESC)

De-a lungul anilor, Uniunea Europeană a construit baza unei securități prin cooperare, tratatele semnate între membrii Uniunii consfințind gradual translația unor atribute ale suveranității naționale către autoritățile centrale de la Bruxelles. Astfel, în 1957, prin Tratatul de la Roma, se introduceau doar principii generale legate de obiectivele comune, în Actul Unic European din 1986 avem prima menționare a așa-numitei „Cooperări Politice Europene”, iar ulterior, în 1992, în Tratatul de la Maastricht, se prevăd măsuri pentru transformarea Uniunii Europei Occidentale în „brațul armat al Uniunii Europene”.

Începând cu 2003 și cu primele intervenții în Balcanii de Vest, UE a lansat și a desfășurat 36 de operațiuni și misiuni pe trei continente. În mai 2021 erau în curs 17 misiuni și operațiuni PSAC, dintre care 11 civile și 6 militare, implicând aproximativ 5 000 de membri ai personalului militar și civil al UE desfășurate în străinătate. Cele mai recente misiuni și operațiuni au sprijinit securitatea în Republica Centrafricană (EUAM RCA) și au pus în aplicare embargoul ONU asupra armelor impus Libiei (EUNAVFOR MED IRINI). Deciziile UE de a desfășura misiuni sau operațiuni sunt

luate în mod normal la cererea țării partenere căreia i se acordă asistență și/sau pe baza unei rezoluții a Consiliului de Securitate al ONU. [6]

Titlul V al Tratatului de la Maastricht, intitulat „Dispoziții privind Politica Externă și de Securitate Comună”, se ocupă de reglementarea PESC, pe parcursul art. J-J.11. Mecanismele principale se bazează pe informarea reciprocă a statelor membre cu privire la problematicile de politică externă și de securitate, pe adoptarea unor acțiuni comune și, foarte important, pe faptul că, în virtutea suveranității partajate între statele membre și instituțiile europene, Consiliul European definește principiile și orientările generale ale PESC. Mai mult, Tratatul de la Amsterdam din 1997 întărește prerogativele Consiliului European asupra unor forțe armate comune ale statelor membre, arătând la art. J.3 al Tratatului că respectivul Consiliu „definește principiile și orientările generale ale Politicii Externe și de Securitate Comune, inclusiv pentru problemele care au implicații în domeniul apărării”, potrivit lui B. Buzan. [7, p. 87]

Analizând istoria creării unei Politici Externe și de Securitate Comună, trebuie să amintim momentul deciziei politice de a reînarma Germania în anii 50, când, pentru a permite acest lucru, Franța, Germania, Italia, Belgia, Luxemburg și Olanda au inventat proiectul Comunității de Apărare Europene. dorința de a reîncepe construcția politică a apărut sub auspiciile lui De Gaulle. Francezul Ch. Fouchet a pregătit trei propuneri în anii 1961-1962, cunoscute sub numele de „Planul Fouchet”. Cooperarea interstatală trebuia să ducă la o politică externă unică, statele membre trebuiau să-și întărească securitatea în comun și să-și coordoneze politicile de apărare. [7, p. 87]

Ultima dintre acestea prevedea consultări bilaterale periodice și comitete comune de lucru, care pregăteau reuniunile la nivel înalt, inclusiv un comitet în domeniul apărării. Din nefericire însă, a fost rândul celorlalți să respingă acest „Tratat asupra Uniunii Statelor”, motivându-se, în opinia lui A. Pop, că nu se dorește o colaborare excesivă între state și nici ruperea legăturii cu SUA și NATO. Totuși, în 1969, la Summitul de la Haga, cei șase membri ai CEE au reafirmat necesitatea de a unifica politic Europa. [8, p. 97]

În 1970 s-a adoptat *Raportul Davignon*, marcând Cooperarea Politică Europeană, deși aceasta se referea exclusiv la politica externă. Treisprezece ani mai târziu, la Stuttgart, s-a mai făcut un pas: aspectele politice și economice ale securității au fost incluse între obiectivele CPE: până la momentul Maastricht, diplomația occidentală și-a armonizat pozițiile față de statele terțe, pe baza acordurilor informale, dar în lipsa unor structuri comune ale Comunității Economice Europene.

Tratatul de la Amsterdam a adus schimbări pragmatice cu privire la următoarele chestiuni: s-a creat o celulă de planificare politică și analiză, s-a înființat poziția de Înalt Reprezentant al PESC, s-a adoptat votarea de către Majoritatea Calificată (QMV) pentru implementarea măsurilor și extinderea cooperării în domeniul managementului de criză între UE și UEO. Din acest moment, unele analize ale cancelariilor occidentale au considerat că responsabilitatea PESC se restrânge doar la reacții față de crizele ce pot apărea, în sensul intervențiilor militare și/sau diplomatice, deci incluzând aspectele legate de apărare, iar alții au preferat să disocieze politica diplomatică și de securitate de aspectele legate de apărare, potrivit lui M. Plângu. [9, p.40]

În ceea ce privește forțele armate comune, ulterioare semnării Tratatului de la Maastricht, semnalul a fost dat de Franța și Germania, care creau în mai 1992 EUROCORPS, marcând prima etapă a unei apărări europene autonome. Inițiativa continuă cooperarea bilaterală franco-germană, care a demarat în 1963, în contextul juridic fixat de Tratatul de la Elysee. Scopurile creării acestui corp de armată comun franco-german au fost să contribuie la apărarea Europei, în conformitate cu art. 5 al Tratatului fondator al UEO, să mențină pacea și să asigure asistența umanitară în afara zonei de acțiune a NATO, după cum afirma F. Attina. [10] Din punct de vedere politic, momentul ales la începutul anilor '90 a reprezentat soluția de compromis față de răcirea relațiilor franco-germane în momentul unificării: Franța dorea să mențină trupe pe teritoriul Germaniei unificate, fiind obligată în același timp să trateze fostul adversar ca pe un partener egal.

Chiar dacă, la început, această inițiativă a fost tratată cu nepăsare sau neliniște din partea Marii Britanii și, respectiv, a Olandei, după puțin timp aceste două țări s-au oferit și ele să colaboreze pentru consolidarea corpului de armată comun, în urma obținerii unor asigurări cu privire la preeminența NATO în domeniul apărării colective a aliaților. Două noi unități multinaționale, EUROFOR și EUROMARFOR, au completat inițiative franco-germane. Cele două unități au fost create de către Franța, Spania și Italia pe 15 mai 1995, în urma sesiunii ministeriale a UEO de la Lisabona. Prima este o unitate terestră ușoară, mobilă, concepută pentru intervenții în cadrul crizelor de joasă intensitate sau pentru acțiuni umanitare și dotată cu 10.000 de oameni. [9, p. 41] Ce-a de-a doua este o forță maritimă, dotată cu capacități aeronavale; capacitățile navale reunesc statele membre ale UE, permițându-le să controleze împreună întregul sector mediteranean, ceea ce nu s-ar fi putut realiza în mod individual.

Marea Britanie a fost atrasă la formarea Grupului Aerian European, inițiativă lansată la Summitul de la Chartres din 1994, Grup care va avea ca obiective să realizeze o complementaritate tehnică între cele două forțe aeriene naționale și să asocieze Marea Britanie, din punct de vedere politic, în opinia lui G. Tibil, procesului multinațional. GAE a fost extins în 1999, pentru a include Germania, Olanda, Belgia și Spania. Aceste forțe europene sunt puse la dispoziția UEO, fiecare având atribuții diferite. Misiunile lor sunt fixate în Declarația de la Petersberg a UEO, semnată la 19 iunie 1992: contribuția la apărarea comună a Aliaților europeni; intervenții umanitare sau cu scopul de a evacua resortisanții europeni din zonele de conflict; misiuni de menținere a păcii; intervenții ale forțelor combatante în cadrul gestiunii crizelor. [12, p. 123]

Un moment important în istoria PESC europene l-a constituit întâlnirea franco-britanică de la Saint-Malo, din 4 decembrie 1998. pentru prima dată, în Declarația Comună asupra Apărării Europene, s-a subliniat clar nevoia ca Uniunea Europeană să aibă capacitatea pentru acțiuni autonome, susținută de forțe militare credibile, mijloacele pentru a decide folosirea lor și pregătirea de a o face. Era o schimbare istorică a poziției britanice, care până atunci se situase undeva între indiferență și opoziție față de o Politică de Securitate și Apărare Comună în Europa. Această schimbare reflectă o poziție similară a francezilor în raport cu participarea la structurile militare integrate ale NATO, în momentul în care Alianța reforma

structurile de comandă. Respectându-și însă partenerii americani tradiționali, britanicii propuneau eficientizarea managementului de criză, fără a dilua resursele destinate apărării comune; totodată, propuneau ca Uniunea să se ocupe de funcțiile politice ale UEO, iar NATO – de cele militare.

Totuși, momentul crucial al solidificării unei apărări europene a venit o dată cu decizia Consiliului European de la Köln de a face PESC să fuzioneze cu UEO. Cauzele principale au fost modesta performanță europeană în criza din Kosovo și dorința unei autonomii de execuție față de NATO, respectând însă principiile transatlantice, și anume pe cele ale dezvoltării unei securități europene împreună cu SUA.

De asemenea, la Summitul de la Helsinki din 10-11 decembrie 1999, s-au adus noi precizări cu privire la cadrul stabilit la Köln, introducându-se pentru prima dată cifre și termene concrete pentru forța comună de apărare a UE. „Statele membre trebuie să fie pregătite ca, până în 2003, să poată desfășura, într-un interval de 60 de zile și pentru cel puțin un an, forțe militare numărând 50.000-60.000 de oameni pentru întregul spectru al sarcinilor de la Petersberg”, se preciza în Concluziile președinției finlandeze a Consiliului Afacerilor Generale. În același timp, făcând referire la alte state interesate, Concluziile au deschis și posibilitatea contribuției acestora la managementul militar al crizelor de către UE. Datele arată că proiectul avansează rapid și se automodifică din mers. Astfel, la reuniunea Consiliului Miniștrilor Apărării ai UE din 22 septembrie 2000, experții militari au amendat cifra de 60.000 de persoane, arătând că, pentru atingerea obiectivelor fixate, ar fi mai potrivit să existe o forță de 80.000 de persoane, susținută de 350 de avioane de luptă și 80 de nave militare. Acest lucru ar însemna că Uniunea, în orice moment, trebuie să aibă 240.000 de soldați pregătiți de intervenție, datorită rotațiilor impuse de intervalul de un an stabilit la Helsinki pentru durata intervenției. [8, p. 43]

Experții au stabilit și un catalog al forțelor armate, care precizează toate mijloacele necesare, iar primele contribuții naționale (în oameni și echipamente) au fost înaintate în cadrul reuniunii Miniștrilor Apărării din UE, pe 13 noiembrie 2000 la Bruxelles. Pentru început, britanicii și-au propus să participe la această forță europeană cu 14.000 de soldați și aproape două treimi din marina regală, germanii vor aloca aproximativ 12.500 de soldați și tehnică blindată, francezii 12.000 de oameni și tehnică radar etc. catalogul ofertelor complete în oameni și echipamente nu este încă definitivat.

Prin Tratatul de la Maastricht se instituie o politică externă și de securitate comună între statele membre în Uniunea Europeană. PESC este a doua componentă (pilon) a UE. Metodele PESC, spre deosebire de metoda comunitară proprie integrării economice, se vor contura prin cooperarea inter-guvernamentală.

Consiliul Uniunii Europene (miniștrii), prin decizii luate în unanimitate, pune în aplicare orientările generale. El este asistat de un comitet politic. Instituțiile Uniunii Europene pot avea rol în conceperea și punerea în aplicare a PESC (art. J5). astfel Președinția Uniunii are „responsabilitatea punerii în aplicare a acțiunilor comune”, Parlamentul European poate adresa Consiliului întrebări și recomandări (art. J9), Comisia este asociată la lucrările PESC (art. J9), iar Curtea de Justiție nu are nici un rol direct în PESC.

Tratatul privind Uniunea Europeană (1992) stipulează la art. J4 al Titlului V că „Politica externă și de securitate comună înglobează toate problemele referitoare la securitatea Uniunii Europene, inclusiv stabilirea, în perspectivă, a unei politici de apărare comune, care ar putea conduce, în viitor, la o apărare comună”.

Conform TUE (art. J1), obiectivele PESC sunt următoarele:

- salvagardarea valorilor comune, a intereselor fundamentale și a independenței Uniunii;
- consolidarea securității Uniunii și a statelor membre, sub toate formele;
- menținerea păcii și întărirea securității internaționale, în conformitate cu principiile Cartei Națiunilor Unite, precum și cu principiile Actului final de la Helsinki și obiectivele Cartei de la Paris;
- promovarea cooperării internaționale;
- dezvoltarea și consolidarea democrației și a statului de drept;
- respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

L. Mureșan, A. Pop, F. Bonciu amintesc că prevederile TUE în legătură cu PESC au fost revizuite în 1997 prin Tratatul de la Amsterdam. Cu această ocazie, pentru îmbunătățirea eficacității, profilului și vizibilității acestei politici s-a instituit funcția de Înalt Reprezentant al UE pentru PESC (art. J8). [14] Sarcina Înaltului Reprezentant al UE pentru PESC este aceea de a contribui la formularea, dezvoltarea și implementarea deciziilor politice ale țărilor membre și a reprezenta guvernele țărilor membre ale UE în discuții cu țări terțe, după cum afirma I. Gh. Bărbulescu. Împreună cu funcțiile de șef al Secretariatului General al Consiliului și Secretar General al UEO, noua funcție a fost asumată, prin decizia Consiliului European de la Köln (iunie 1999), de către fostul Secretar General al NATO, J. Solana.[12]

Obiectivele politicilor și acțiunilor comune al UE în plan extern vizează:

- salvagardarea valorilor comune ale Uniunii Europene, a intereselor sale fundamentale, a securității, independenței și integrității sale;
- consolidarea și sprijinirea democrației, a supremației legii, drepturilor omului și dreptului internațional;
- menținerea păcii, prevenirea conflictelor și întărirea securității internaționale în conformitate cu principiile Cartei Organizației Naționale Unite;
- sprijinirea dezvoltării durabile din punct de vedere economic, social și de mediu în țările în curs de dezvoltare, în vederea eradicării sărăciei;
- încurajarea integrării tuturor țărilor în economia globală, inclusiv prin abolirea restricțiilor în comerțul internațional;
- promovarea unor măsuri pe plan internațional menite a menține și îmbunătăți calitatea mediului și managementul sustenabil al resurselor naturale, pentru a asigura o dezvoltare durabilă;
- asistarea populațiilor, țărilor și regiunilor care se confruntă cu dezastre naturale sau produse de om;
- promovarea unui sistem internațional bazat pe o cooperare multilaterală întărită și bună guvernare la nivel global. [14]

În procesul decizional al PESC este implicată o serie întregă de instituții comunitare: Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, Comisia Europeană (cu

precădere Comisarul pentru Relații Externe), Parlamentul European, Președinția, statele membre, Secretariatul General al Consiliului condus de Înalțul Reprezentant pentru PESC, reprezentanții speciali, Comitetul Reprezentanților Permanenți (CO-REPER), Comitetul Politic, Unitatea de planificare politică și avertizare timpurie (aflată în subordinea Secretariatului General al Consiliului).

Profilul politicii externe a fost consolidat prin statuarea funcției de Ministru al Afacerilor Externe. Ministrul Afacerilor Externe al Uniunii va fi unul dintre vicepreședinții Comisiei Europene și, prin aceasta, membru al Colegiului Comisiei. El va conduce Politica Externă și de Securitate Comună, fiind responsabil de relațiile externe și de coordonarea altor aspecte ale acțiunii externe a Uniunii, inclusiv de prezidarea Consiliului Afacerilor Externe, ca structură a Consiliului de Miniștri.

Politica Europeană de Securitate și Apărare

Conceptul de Politică Europeană de Securitate și Apărare (PESA) s-a cristalizat la Consiliul European de la Köln (iunie 1999), în perioada imediat următoare conflictului din Kosovo și subsecvent înțelegerii franco-britanice de la St.Malo (decembrie 1998), dobândind noi valențe prin deciziile ulterioare ale aceluiași for european de la Helsinki (10-11 decembrie 1999), Lisabona (23-24 martie 2000), Santa Maria de Feira (19-20 iunie 2000), Nisa (7-9 decembrie 2000), Goteborg (15-16 iunie 2001), Laeken (14-15 decembrie 2001), Sevilla (21-22 iunie 2002), Bruxelles (24-25 octombrie 2002), Copenhaga (12-13 decembrie 2002), Bruxelles (20-21 martie 2003), Salonic (19-20 iunie 2003) și Bruxelles (12-13 decembrie 2003) [15, p. 217].

Impulsul principal pentru apariția PESA l-a constituit dorința Europei de a dispune de capacitățile militare și civile necesare pentru ca vocea sa să se facă auzită și ascultată pe arena vieții internaționale.

În esență, PESA presupune dezvoltarea unei capacități de decizie autonome și, în cazul în care Alianța Nord-Atlantică ca întreg nu este angajată, lansarea și coordonarea unor operațiuni militare sub autoritatea UE, ca răspuns la situații de criză, angajarea resurselor de către statele membre la astfel de operațiuni bazându-se pe decizii suverane. Din acest ultim punct de vedere este important de subliniat că PESA este un proces interguvernamental, controlul politic asupra PESA fiind exercitat de șefii de stat și de guverne ale statelor membre, iar cel financiar, de către parlamentele naționale.

Obiectivul principal al PESA (*Headline Goal*), așa cum a fost el stabilit de către Consiliul European de la Helsinki, din 10-11 decembrie 1999, îl reprezintă capacitatea statelor membre de a mobiliza până în anul 2003, a desfășura în termen de 60 de zile și a susține cel puțin un an, forțe militare ce pot atinge nivelul a 15 brigăzi, respectiv 50.000-60.000 de oameni. Aceste forțe trebuie să fie capabile să îndeplinească întreg spectrul misiunilor Petersberg. [8] Începând cu reuniunea Consiliului European de la Helsinki, s-a abordat și problema capacităților instituționale ale Uniunii pentru facilitarea procesului decizional, ajungându-se la un acord în ceea ce privește înființarea unor organisme politice și militare permanente: Comitetul Politic și de Securitate, Comitetul Militar și Staff-ul Militar.

Comitetul Politic și de Securitate (cunoscut prin acronimul său francezesc, COPS)

reunește reprezentanții naționali permanenți cu rang de ambasadori, componența sa fiind similară Consiliului Nord-Atlantic al NATO. Prezidat de ambasadorul ce reprezintă țara ce deține președinția prin rotație a UE, COPS exercită, sub autoritatea Consiliului, controlul politic și coordonarea strategică a operațiunilor militare ale UE și înaintează Comitetului Militar principii de acțiune. În timpul unei crize, COPS este prezidat de Înalțul Reprezentant al UE pentru PESC. [2, p. 203]

Comitetul Militar al UE (*EU Military Committee*, EUMC), asemănător Comitetului Militar al NATO, este compus din șefii apărării sau reprezentanții militari ai acestora din statele membre. Comitetul Militar oferă consiliere militară și înaintează propuneri COPS și îndrumare militară Statului Major. În timpul unei operațiuni, EUMC monitorizează desfășurarea adecvată a acesteia.

La rândul său, Staff-ul Militar al UE (*EU Military Staff*, EUMS) se ocupă de avertizarea timpurie, evaluarea situațiilor și planificarea strategică pentru sarcinile Petersberg, inclusiv de identificarea forțelor europene naționale și multinaționale și implementează, sub îndrumarea EUMC, politicile și deciziile PESA. Pe scurt, EUMS este sursa expertizei militare în cadrul UE. [2, p. 204]

Ca măsură tranzitorie suplimentară, potrivit deciziilor adoptate la Köln, la reuniunea de la Lisabona s-a decis înființarea a trei organisme interimare, care au funcționat în mod efectiv cu acest statut începând cu data de 1 martie 2000 – Comitetul Politic și de Securitate interimar (COPSi), Comitetul Militar interimar (CMI) și un organism alcătuit din experți militari atașați Consiliului, care să formeze nucleul viitorului Stat Major.

PESA mai include, în conformitate cu decizia reuniunii Consiliului European de la Santa Maria da Feira, crearea până în anul 2003, a unei forțe civile de reacție rapidă formată din circa 5000 de ofițeri de poliție, care să fie capabilă să desfășoare 1000 dintre ei în termen de 30 de zile, pentru gestionarea crizelor în domeniul precum activitățile polițienești, ajutorul umanitar, repunerea în funcțiune a structurilor administrative și juridice, activități de căutare-salvare, supravegherea alegerilor, respectarea drepturilor omului, etc. Instituționalizarea activității în sfera prevenirii conflictelor, consolidării păcii și a stabilității interne a statelor, zonelor sau regiunilor în criză sau amenințate de crize s-a făcut prin instituirea, înaintea Summitului de la Feira, a Comitetului pentru Aspectele Civile ale Gestionării Crizelor, ca un al patrulea organism permanent PESA. Comitetul pentru Aspectele Civile ale Gestionării Crizelor înaintează informații, recomandări și opinii Comitetului Politic și de Securitate. [11, p. 136]

Conceptualizarea „coerenței” în managementul crizelor în viziunea Uniunii Europene și operaționalizarea constructului

N. Koenig definește *coerența* ca absența contradicției (consecvență) și existența sinergiilor între diverse politici aplicate în managementul crizelor, instrumente și activități orientate către un set de obiective globale. În demersul analitic și empiric se disting mai multe tipuri de coerență: verticală, orizontală și instituțională. *Coerența verticală* se referă la interacțiunea și congruența dintre răspunsurile la criză la nivelul UE și cele ale statelor membre. *Coerența orizontală* desemnează interacțiunea dintre obiective și instrumente ale diferitelor politici și activități de

gestionare a crizelor la nivelul UE. În cele din urmă, *coerența instituțională* – o sub-categorie a coerenței orizontale – este înțeleasă ca interacțiunea dintre instituțiile și actorii la nivelul UE responsabil de managementul crizei. Coerența este folosită ca instrument conceptual pentru analiza implementării abordării cuprinzătoare a Uniunii în ceea ce privește managementul crizelor. Acesta din urmă este definită ca utilizarea integrată a instrumentelor și politicilor politice, economice și militare în vederea obiectivului general de a schimba dinamica unei anumite crize sau conflict pentru a realiza o securitate sporită și stabilită (Comisia Europeană și HR 2013).

Analiza se extinde astfel la cinci domenii de politică, și anume:

- diplomație;
- ajutor umanitar;
- ajutor pentru dezvoltare;
- sancțiuni economice și măsuri restrictive; și
- operațiuni și misiuni de gestionare a crizelor în cadrul
- Politica de securitate și apărare comună (CSPD). [16, p. 3]

Accentul empiric al studiului realizat de N. Koenig a fost pus pe managementul crizei post-Lisabona în Africa. Analiza evaluează și compară răspunsurile UE la criză și se concentrează pe dimensiunile interne ale coerenței, fără să aibă tangențe cu o categorie de coerență care a devenit cunoscută sub numele de *coerență multilaterală* sau *externă*. Acesta din urmă poate să fie înțeles ca măsura în care se află gestionarea crizelor în Uniune contribuie pozitiv la activitățile și măsurile altor actori internaționali. În timp ce această dimensiune este cu siguranță relevantă, capacitatea Uniunii Europene de a interacționa la nivel internațional este – cel puțin parțială – în funcție de capacitatea sa de a conveni asupra politicilor sau activităților comune interne. [16, p. 4]

Proceduri de prevenire și management al crizelor

Câteva din procedurile de prevenire și gestionare a conflictelor la nivelul Uniunii Europene ar fi: prevenirea declarativă, alerta timpurie, menținerea și impunerea păcii, cooperarea cu organizațiile internaționale (OIG și ONG). (**Anexa 14**)

Prevenirea declarativă este un factor important în politica externă a Uniunii Europene. Prin această metodă se definesc și se comunică atât tipul de comportament care este dorit sau cerut, cât și tipul de comportament care nu va fi tolerat.

În primul rând, este vorba de declarațiile privind drepturile omului, privind democrația și necesitatea reglementării conflictelor în mod pașnic, în al doilea rând, sunt declarațiile care încurajează tendințele politice cu implicații în domeniul construirii păcii.

Comisia Europeană are responsabilitatea de a propune măsuri specifice din proprie inițiativă sau la cererea Consiliului de Miniștri. Aceasta înseamnă că statele membre pot introduce în mod direct un conflict pe ordinea de zi a Uniunii Europene. Comisia Europeană dispune de o infrastructură permanentă și are experiență în domenii cum ar fi: sancțiunile sau asistența economică, financiară sau de altă natură, dar deciziile sale trebuie să fie confirmate de către Consiliu. [2, p. 205]

Deși *Parlamentul European* are posibilități limitate în gestionarea crizelor, totuși acesta dispune de anumite instrumente care îi permit să influențeze unele probleme

specifice. Mai întâi, având o autoritate bugetară în cadrul Uniunii, Parlamentul European are puterea de a respinge bugetul pentru a influența reacția la anumite conflicte, în al doilea rând, acordurile de asociere cu state sau grupuri de state terțe poate încuraja sau sancționa anumite evoluții din acele state (spre exemplu, respingerea protocoalelor încheiate cu state terțe).

Uniunea Europeană dispune de mai multe surse de informații, care pot furniza celor responsabili o *alertă timpurie*. Comisia Europeană are o rețea de peste o sută de misiuni diplomatice peste hotare, iar Președintele Comisiei, alături de Directoratul general pentru relații externe al Comisiei, are legături directe la nivel înalt cu un număr mare de state și de organizații internaționale și regionale. Totodată, Uniunea poate beneficia de informațiile deținute de miniștrii afacerilor externe, inclusiv prin rețelele lor diplomatice.

Evoluțiile recente sporesc posibilitatea Uniunii Europene de a construi forțe de *menținere și impunere a păcii*. Se intenționează a se constitui o Forță de Reacție Rapidă a Uniunii Europene compusă din 60.000 de militari. Trimiterea de observatori în diferite zone de conflict pentru monitorizarea situațiilor de criză este coordonată și finanțată de Comisia Europeană. [2, p. 206]

Cooperarea cu organizațiile internaționale (OIG și ONG) poate constitui o altă procedură de gestionare a conflictelor de către Uniunea Europeană.

În acest context, se remarcă cooperarea Uniunii Europene cu ONU, OSCE și NATO. Criza iugoslavă a reprezentat un important test pentru cooperarea între aceste organizații internaționale. Cooperarea cu organizațiile internaționale neguvernamentale (ONG) se referă la sprijinirea procesului de democratizare și de respectare a drepturilor omului, asistență alimentară, ajutor umanitar, sprijin pentru refugiați. Aceasta se realizează prin intermediul unor ONG-uri cum ar fi „Crucea Roșie” sau „Medicii fără frontiere”, organizații cu care Comisia Europeană a stabilit proceduri clare pentru a permite o *bună cooperare în situații de criză*. [2, p. 207]

Discuția rămâne deschisă asupra contribuției UE la gestionarea conflictelor din Ucraina începând cu 2014 și dezvoltarea acesteia ca actor de politică externă, fiind, în mare parte, legată de tipul „parțial-indirect” de gestionare a conflictelor, dar că a demonstrat, de asemenea, unele progrese către un profil mai politic și mai puțin tehnocratic. În conflictul din Ucraina, UE a dat dovadă de un pragmatism remarcabil, o dorință de a investi resurse la un nivel fără precedent și capacitatea de a-și securiza politicile în substanță. Se poate argumenta că UE, pe baza sprijinului său cuprinzător pentru proiectele de *state building* în Ucraina, se află pe calea spre stabilirea unei „legături între edificarea statului și securitate” în cadrul PEV. Cu toate acestea, există un decalaj periculos între nivelul investițiilor, pe de o parte, și profilul politic timid al instituțiilor alături de lipsa unei strategii, pe de altă parte.

Gestionarea conflictelor este astfel o sarcină cu adevărat politică și necesită acțiuni adaptate situației conflictuale și participanților acesteia. Această acțiune nu trebuie să fie neapărat de natură diplomatică sau chiar militară, dar cel puțin o contribuție intenționată și sistematică la cooperare și stabilizare trebuie să fie evidentă. Prin urmare, aici se presupune că contribuția la gestionarea eficientă a conflictului din Ucraina după 2014 de către UE poate fi măsurată pe baza următoarelor criterii: claritatea poziției UE cu privire la conflictul în cauză, intensitatea contribuției

UE la cooperare și stabilizare și natura a prezenței UE în forurile de gestionare a conflictelor. Pe baza acestora și pe criterii esențiale pentru calitatea de actor a UE în politica externă (coerența pozițiilor statelor membre, autonomia înțeleasă drept calitate a coordonării între diferiții actori ai UE, investirea resurselor și capacităților, calitatea strategică), următoarea tipologie ascendentă va ajuta la evaluarea calității rolului UE în conflictul din Ucraina.

(1) UE în calitate de manager de conflict constrâns: aici, UE trece în mod clar pe un bancher în spatele celorlalți actori în gestionarea conflictelor din cauza lipsei de coerență a pozițiilor statelor membre asupra chestiunii și incapacitatea corespunzătoare de a conveni asupra unei abordări comune. Prin urmare, reprezentanții UE comentează doar superficial conflictul și evită să ia poziții care indică angajamentul politic față de gestionarea conflictului. Uniunea adoptă o acțiune irelevantă față de conflict și nu este implicat în soluționarea conflictului. În plus, UE nu extinde resurse sau capacități semnificative în conflict și nu îl consideră parte a interesului său strategic.

(2) UE în calitate de manager cu implicare parțială și indirectă în conflict, bazându-se pe un consens fundamental cel puțin între statele membre în această problemă, UE își dezvoltă un rol mai activ și își exprimă clar interesul de a contribui la cooperare și stabilizare în zona de conflict. De regulă, totuși, activitățile Uniunii rămân limitate, sprijinind doar actorii din prima linie din punct de vedere politic sau financiar sau inițiind proiecte, aceasta fiind o a doua cale. O diviziune agreată a sarcinilor între diferiți actori ai UE nu există încă, în timp ce majoritatea actorilor individuali sau a coalițiilor de state membre preiau conducerea în abordarea ad-hoc a conflictului, deseori subordonând sau marginalizând instituțiile. Uniunea Europeană rămâne, de asemenea, un actor predominant apolitic și participă doar indirect și cu resurse limitate în sferele economice, tehnice și umanitare. O abordare strategică a UE atât față de conflict, cât și de contextul său mai larg este subdezvoltată, fie evitată în mod deliberat. [17, p. 4]

(3) UE în calitate de manager politic și direct al conflictelor: Uniunea Europeană își dezvoltă, în mod semnificativ, activitatea de management al conflictelor pe baza unui consens ferm între statele membre și introduce instrumente cu adevărat politice, cum ar fi: sancțiunile care vizează cauzele conflictului sau devine un mediator. În plus, participă, în mod direct, la soluționarea conflictului în forumuri de prim rang, de asemenea cu instrumentele sale la fața locului, cum ar fi: reprezentanții speciali și misiunile dedicate reformei sectorului de securitate (SSR). Rețeaua actorilor UE este caracterizată de o diviziune informală, dar funcțională, a atribuțiilor între statele membre, instituții și agenții precum SEAE. În ceea ce privește domeniul de aplicare și conceptualizarea, resursele utilizate și abordarea politicii permit o contribuție durabilă la managementul conflictelor. Calitatea strategică a abordării UE este mai dezvoltată, dar rămâne concentrată pe managementul conflictului în cauză.

(4) UE ca manager strategic și holistic al conflictelor: această categorie corespunde cel mai îndeaproape principiului director al Uniunii Europene privind „abordarea globală” sau „abordarea integrată”. Aici, UE participă în mod activ și durabil la managementul conflictului, pe baza unui consens orientat către obiective și a unei poziții fără echivoc asupra conflictului. Uniunea Europeană este implicată

în managementul conflictelor la mai multe niveluri, inclusiv în formate primare și își asumă un rol activ în răspunsul la criză, stabilizarea și consolidarea păcii. Calitatea coordonării dintre actorii UE atinge o nouă etapă odată cu dezvoltarea unei rețele de politici eficiente, ghidată de o conducere clară a unui stat membru sau a Înalțului Reprezentant. UE își asumă un rol strategic, dezvoltând o viziune politică clară a modului de interconectare între gestionarea conflictelor și formarea ordinii de securitate locale și regionale. În acest scop, sunt utilizate instrumente adecvate, inclusiv din arsenalul structurilor de securitate și apărare ale UE, precum și resurse adecvate. [17, p. 6]

Cooperarea UE în materie de securitate și apărare

Într-un mediu geopolitic dificil, cooperarea UE în privința securității externe și a apărării va fi consolidată. UE își consolidează cooperarea în materie de securitate și apărare. Cu ocazia Summitului de la Bratislava din septembrie 2016, liderii UE au decis să dea un nou impuls securității externe și apărării europene prin consolidarea cooperării UE în acest domeniu.

Respectându-și acest angajament, liderii UE au adoptat în decembrie 2016 concluzii în care:

- aprobă planul de punere în aplicare privind securitatea și apărarea
- salută propunerea Comisiei Europene cu privire la planul de acțiune european în domeniul apărării
- solicită acțiuni rapide pentru intensificarea cooperării dintre UE și NATO.

Măsurile concrete de stimulare a cooperării în domeniul securității și apărării

În decembrie 2016, Consiliul European a aprobat planul de punere în aplicare privind securitatea și apărarea. Planul de punere în aplicare stabilește calea de urmat pentru dezvoltarea politicii UE de securitate și apărare. Pe baza Strategiei globale a UE, planul de punere în aplicare se axează pe trei priorități strategice: răspunsul la conflictele și crizele externe, consolidarea capacităților partenerilor și protecția UE și a cetățenilor acesteia.

Printre măsurile concrete care vizează îndeplinirea acestor obiective se numără:

- lansarea unui proces anual coordonat de revizuire privind apărarea (CARD) pentru consolidarea cooperării în domeniul apărării între statele membre
- stabilirea unei cooperări structurate permanente (PESCO) pentru a consolida cooperarea în domeniul apărării între statele membre care doresc să meargă mai departe în această cooperare
- instituirea unei capacități militare de planificare și conducere (MPCC) pentru îmbunătățirea structurilor de gestionare a crizelor
- consolidarea setului de instrumente de răspuns rapid al UE, inclusiv a grupurilor tactice de luptă ale UE și a capacităților civile. [18]

Cooperarea UE-NATO

Cooperarea dintre UE și NATO a fost instituită în urmă cu peste 15 ani. Aceasta a dus la dezvoltarea unei game largi de instrumente care oferă o securitate sporită cetățenilor din Europa și nu numai. Cooperarea în aceste cazuri s-a realizat pe principiile abordării cuprinzătoare și a complementarității. Intervențiile NATO au

avut loc, de regulă, în momentele de apogeu ale crizelor, iar cele ale UE au fost fundamentate preponderent pe mijloace civile de management al crizelor. Practic, intervențiile NATO și-au găsit o continuare în abordarea civilă a UE care, odată ce s-au putut derula într-un mediu relativ stabil de securitate, s-au putut concentra asupra construcției unor state democratice, fundamentate pe principiile statului de drept. Încheierea unui acord de normalizare a relațiilor dintre Kosovo și Serbia (19 aprilie 2013), în cadrul negocierilor facilitate de UE, a fost privit drept un succes comun al celor două organizații⁴⁸, în care NATO a avut rolul de a asigura mediul stabil de securitate, iar eforturile UE au fost maxime pe linie diplomatică.

NATO și UE au cooperat și în Darfur, unde au sprijinit misiunea Uniunii Africane, precum și în largul coastelor somaleze, unde cele două organizații conlucrează în vederea combaterii pirateriei.

Una dintre problemele care se ridică în contextul apropierii de final a acestor misiuni constă în asigurarea interoperabilității între atât între trupele SUA și cele europene, cât și între NATO și UE. Mai mult, în contextul crizei economice și financiare, multe dintre statele mici, membre ale Alianței, se remarcă prin reducerea tendinței de a susține politic SUA. În acest sens, la nivelul NATO, a fost lansată Inițiativa Forțelor Conectate (*Connected Force Initiative*), menită să favorizeze menținerea interoperabilității trupelor NATO și după încheierea misiunii din Afganistan, dar, de această dată, prin educație și exerciții comune.

În ceea ce privește managementul crizelor de dată relativ recentă, nici NATO, nici UE și cu atât mai puțin cooperarea dintre ele nu se conturează a fi capabile să determine rezultate pozitive. Ne referim, și de această dată, la evoluția evenimentelor din Nordul Africii și Orientul Mijlociu. Viziunea asupra securității europene descrisă în paginile anterioare relevă necesitatea asumării unui rol mai puternic de către europeni în planul securității proprii. Mai mult, aceștia și cadrul normativ și instituțional pentru asumarea unui asemenea rol. Conform art. 24 din Tratatul de la Lisabona (2009), „Competența Uniunii în materie de politică externă și de securitate comună include toate domeniile politicii externe, precum și toate chestiunile referitoare la securitatea Uniunii, inclusiv la definirea treptată a unei politici de apărare comune care poate conduce la o apărare comună”.

Totuși, revoltele populare din nordul Africii și Orientul Mijlociu nu au determinat o acțiune concretă a Uniunii în acest sens, deși specificul evenimentelor justifică, potrivit extrasului din Tratat mai sus menționat, deplin intervenția. NATO, pe de altă parte, își propusese, inițial, să își păstreze o oarecare detașare, dat fiind că proiectele individuale ale unuia dintre statele sale membre, Turcia, nu îi permitea recurgerea la forță în acest caz. Intervenția s-a realizat, totuși, sub egida NATO, sub conducere anglo-franceză, iar cooperarea dintre cele două organizații, în contextul „paraliziei” UE, a fost, practic, inexistentă. Cu alte cuvinte criza din 2011 a Libiei a dat naștere unei reale crize a relației dintre NATO și UE, ilustrând cu claritate deficiențele în funcționarea practică a acestui parteneriat.

O importanță considerabilă o are, în planul cooperării NATO-UE în managementul crizelor, rolul jucat de SUA. Una dintre premisele de la care am plecat în realizarea prezentului studiu a fost constituită de faptul că SUA joacă un rol crucial în cadrul acestui parteneriat, iar domeniul managementului crizelor nu face excepție

de la această tendință. Există chiar argumentări ale faptului că până și acordurile „Berlin Plus” aveau în substratul lor nu în mod necesar cooperarea dintre NATO și UE în managementul crizelor, nu accesul Uniunii la capacitățile NATO, ci la capacitățile SUA. Conform sursei citate, în orice negociere dintre UE și Alianță, Bruxelles ajunge, în cele din urmă, să trateze cu Washington.

Elocvent, în acest sens, este faptul că, dacă între NATO și UE există puține documente care să reglementeze cooperarea în managementul crizelor, între SUA și UE există două astfel de acte.

Primul dintre ele – „Planul de lucru asupra dialogului tehnic și cooperării consolidate dintre UE și SUA în managementul crizelor și prevenirea conflictelor” (2007) – abordează participarea SUA la misiunile derulate sub egida Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA). Cel de-al doilea document – „Acordul cadru între Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană asupra participării Statelor Unite ale Americii în operațiile de management al crizelor derulate de Uniunea Europeană” – a fost semnat în mai 2011. Ambele documente fac referire la managementul crizelor cu ajutorul instrumentelor civile, încercându-se astfel ca aceste acorduri să nu constituie o dublare sau să nu poată fi asemănată cooperării în plan militar între NATO și UE.

Un alt aspect care trebuie avut în vedere în ceea ce privește viziunea NATO și a UE asupra managementului crizelor se referă la semnificația și implicațiile ideii de „abordare cuprinzătoare”, prezentă în concepțiile ambelor organizații. Notabil în acest sens este faptul că „abordarea cuprinzătoare” nu se referă în exclusivitate la relația dintre NATO și UE, aceasta fiind doar un domeniu de aplicabilitate al conceptului. Conceptul nu presupune doar concursul dintre eforturile civililor și militarilor în gestionarea crizelor, indiferent că este vorba despre instituții supra-naționale sau autorități naționale.

Ideea de „abordare cuprinzătoare” a fost pusă în practică de NATO și UE în misiunile derulate în paralel. De asemenea, de regulă, abordarea cuprinzătoare a crizelor subsuma și ideea complementarității, a tipurilor de instrumente operaționalizate de fiecare dintre organizații în managementul crizelor. Astfel, contribuția NATO era preponderent militară, iar cea a UE – preponderent civilă. De fapt, această viziune a și fost încurajată de către SUA pe principiul evitării suprapunerii funcțiilor celor două organizații, dar și al evitării situației în care relația dintre NATO și UE ar căpăta un caracter competitiv.

În prezent, nu se mai poate vorbi despre teama ca UE să devină un competitor al NATO în materie de securitate și apărare, ci despre necesitatea ca Bruxelles să devină un partener egal al NATO. Inițiativa *pooling and sharing*, prin care se urmărește dezvoltarea capacităților militare ale UE, deci a capacității sale de acțiune unilateral în managementul crizelor, susține această idee. Mai mult, notabilă este și mențiunea din Conceptul Strategic al NATO adoptat la Lisabona în ceea ce privește dezvoltarea de capacități civile la nivelul Alianței: „vom forma o capacitate civilă, adecvată, dar modestă, de management al crizelor pentru a comunica mai eficient cu partenerii civili, construită pe baza lecțiilor învățate din operațiile conduse de NATO”. Cu alte cuvinte, fiecare dintre cele două organizații își creează un minimum de instrumente necesare pentru a acționa singure, unilateral, continuând să acorde, totuși, o

importanță semnificativă conceptului de Conceptul Strategic pentru Apărare și Securitate al Statelor Membre al Organizației Tratatului Nord-Atlantic, adoptat de șefii de state și de guverne la Lisabona. Angajare activă, apărare modernă, în „abordare cuprinzătoare”. [19, p. 45]

Diferența față de mesajele transmise în perioada ce a precedat criza economică și financiară este considerabilă. În opinia lui J. de Hoop Scheffer, citat de C. Bogzeanu, NATO poate crea un mediu sigur pentru dezvoltarea politică și economică, dar nu poate face mai mult. NATO nu are mijloacele civile pentru a conduce mai departe reconstrucția și nici nu are nici un interes să dezvolte acest gen de mijloace. UE este cea care are astfel de mijloace. Acesta este motivul pentru care [Uniunea] poate, alături de alți actori civili, să dea un stimul decisiv reconstrucției. Cu alte cuvinte, cele două instituții depind una de cealaltă”. Demnitarul de Hoop Scheffer sublinia astfel necesitatea cooperării din perspectiva complementarității instrumentelor pe care le dețin cele două organizații, dar și a lecțiilor învățate împreună în teatrele de operații din Balcanii de Vest și Afganistan. Totuși, de remarcat este faptul că, de atunci, deși discursurile ce promovează și reiterează stringența consolidării cooperării au devenit din ce în ce mai ample, în timp ce, concomitent, atât NATO, cât și UE depun eforturi de consolidare a capacităților pe care nu le aveau suficient sau deloc dezvoltate. Respectiv, la nivelul NATO, identificăm dorința de a dezvolta capacități civile, în timp ce, la nivelul UE, cea de a dezvolta capacități militare.

În opinia C. Bogzeanu, conceptul „abordare cuprinzătoare” constituia un cadru și o oportunitate de a valorifica experiența comună a celor două organizații și de a duce spre un nivel mai înalt de dezvoltare, fiind fundamentată pe unul dintre cele mai importante principii care reglementează raportul dintre cele două organizații. Însă, similar cazului Acordurilor „Berlin Plus”, este posibil să avem de a face cu o inițiativă pe cale de a înceta a mai produce efecte concrete, cu o inițiativă a cărei forță de a genera consecințe, planuri de acțiune. Încercarea de a realiza o „repartizare a responsabilităților” (*burden sharing*) în cadrul acestui parteneriat prin asumarea de instrumente distincte de management al crizelor poate să fi fost estompată de mai recente inițiative în planul dezvoltării capacităților – *smart defence* și *pooling and sharing*. [19, pp. 47-48]

„Abordarea cuprinzătoare” nu constituie însă singura modalitate identificată de a distribui responsabilitățile în materie de securitate și apărare între NATO și UE. Există opinii conform cărora relația dintre NATO și UE ar trebui fundamentată pe principiul împărțirii responsabilităților în plan geografic, respectiv, NATO să se ocupe de crizele și conflictele din Asia de Sud, iar UE de cele din Balcani și Africa.

O astfel de împărțire a responsabilităților ar fi, totuși, în opinia noastră puțin fezabilă în actualul context internațional. În primul rând, la o privire atentă asupra dezvoltării UE în materie de securitate și apărare sau asupra reacției Bruxelles-ului în crize recente precum Georgia (2008), Libia (2011), Mali (2013), este ușor de constatat că Uniunea nu are încă resursele necesare să acopere unilateral o regiune din punctul de vedere la garantării securității. În al doilea rând, statele europene, care reprezintă toți membrii UE și marea parte a membrilor NATO ar fi supuși necesității de a contribui la misiunile derulate în ambele spații, iar analiza dedicată planificării apărării relevă clar că acest lucru nu este încă posibil. Într-un scenariu de

tip „cel mai bun caz posibil”, securitatea europeană și a spațiului învecinat acesteia sunt garantate într-un parteneriat echitabil, deplin complementar, fundamentat pe acte normative fără echivoc și derulat în cadre instituționale adecvate între NATO și UE.

Amintim că la 10 iulie 2018, UE și NATO au semnat o *nouă declarație comună*. Aceasta stabilește o viziune comună a felului în care UE și NATO vor acționa împreună împotriva amenințărilor comune la adresa securității.

Cooperarea dintre UE și NATO se va concentra asupra unor domenii precum:

- mobilitatea militară;
- securitatea cibernetică;
- amenințările hibride;
- combaterea terorismului;
- femeile și securitatea. [18]

Noua declarație comună evidențiază faptul că *eforturile recente ale UE* de intensificare a cooperării în domeniul apărării și al securității consolidează securitatea transatlantică: „Salutăm eforturile UE de îmbunătățire a securității și a apărării europene pentru a proteja mai bine Uniunea și cetățenii acesteia și pentru a contribui la pace și stabilitate în vecinătate și nu numai. Cooperarea structurată permanentă și Fondul european de apărare contribuie la îndeplinirea acestor obiective.”

Declarație comună privind cooperarea UE-NATO din 10 iulie 2018 se bazează pe obiectivele *declarației comune precedente* din iulie 2016. Aceasta din urmă are drept obiectiv consolidarea cooperării dintre UE și NATO în *șapte domenii strategice*, și anume:

- amenințările hibride
- cooperarea operațională, inclusiv chestiunile maritime
- securitatea cibernetică
- capacitățile de apărare
- industria și cercetarea
- exercițiile coordonate
- consolidarea capacităților.

În decembrie 2016, Consiliul și NATO au aprobat un *set comun de 42 de propuneri*. În decembrie 2017, Consiliul și NATO au aprobat *noi propuneri* de acțiuni concrete în domenii precum: combaterea terorismului, femeile, pacea și securitatea, mobilitatea militară. În prezent se desfășoară în lume 10 misiuni civile ale UE.

Misiunile și operațiile militare și civile

Din 2003, UE a lansat peste *30 de misiuni în cadrul politicii de securitate și apărare comune (PSAC)*. În prezent sunt în curs de desfășurare 10 misiuni civile și 6 misiuni/ operații militare în Europa, Africa și Orientul Mijlociu.

La 28 mai 2018, Consiliul a adoptat concluzii privind consolidarea *politicii de securitate și apărare comune civile*. Consiliul a identificat acțiuni pentru a spori eficiența PSAC civile la fața locului. De asemenea, a identificat modalități prin care misiunile civile ar putea contribui la abordarea provocărilor în materie de securitate.

La 19 noiembrie 2018, Consiliul și statele membre s-au angajat să *consolideze misiunile civile din cadrul PSAC*. Consiliul și statele membre au convenit să amelioreze capacitatea de răspuns a PSAC civile, prin capacitatea de a lansa o nouă misiune de până la 200 de persoane în termen de 30 de zile. [18]

În concluzie, obiectivele ambițioase în materie de management al conflictelor nu corespund angajamentului politic al Uniunii Europene și *statu-quo*-ului din zonă. Pentru o implicare mai reușită a UE în această regiune, următorii factori au creat o serie de impedimente. În primul rând, confruntarea directă cu revendicarea regională a Rusiei la statutul de mare putere și perspectivele conexe, divergente ale statelor membre asupra Rusiei și a conflictelor în sine; în al doilea rând, contrastul dintre orientarea de bază normativ-funcționalistă a PEV, pe de o parte, și cerințele strategice ale managementului eficient al conflictelor sau prioritățile țărilor-partenere și ale entităților nerecunoscute, pe de altă parte (democratizare și stat de drept *vs.* integrarea teritoriilor ocupate sau aspirațiile de autonomie). L. Delcour consideră că abordarea UE în scenariile de conflict post-sovietice este un „amestec de acțiune și inacțiune”, care poate fi explicată în principal prin rolul subordonat al managementului conflictelor în PEV și Parteneriatul Estic (PE). [20] Cu referire la cel de-al treilea factor, remarcăm lipsa unei prezențe strategice permanente, exprimată în reprezentarea formală și a personalului UE în formatele relevante de soluționare a conflictelor, precum și într-o viziune precisă pentru soluționarea conflictelor și viitorul teritoriilor. Practic, în niciunul dintre conflictele din spațiile post-sovietice, Uniunea Europeană nu și-a putut lega contribuția de mecanismele efective de soluționare a conflictelor și, prin urmare, a putut doar să asigure un progres nesemnificativ în stabilizarea și localizarea conflictelor. Implicarea modestă în 2014 a UE în managementul conflictului din Ucraina a determinat Rusia să se impună în regiune prin dezlegarea unui război-fulger la 24 februarie 2022. Tendințele enunțate demonstrează potențialul și ambiția UE de a deveni un manager politic și direct de conflict într-un viitor apropiat, adică în Războiul ruso-ucrainean din 2022. Domeniul în care UE și-a îndeplinit cel mai puțin obiectivul autoimpus de a deveni un actor „cuprinzător” și „integrat” în managementul crizelor și a conflictelor este cel strategic. PEV și-a epuizat potențialul strategic având în vedere evoluțiile recente din regiune. Chiar și securitizarea progresivă a angajamentului în Ucraina este încă, în mod clar, legată de logica de condiționalitate a PEV. Ceea ce lipsește aici sunt flexibilitatea și capacitățile de a răspunde în mod corespunzător la evoluțiile fundamentale ale politicii de securitate din regiune. Rămâne deschis subiectul cu privire la funcționarea eficientă a diviziunii atribuțiilor între instituțiile UE și statele membre în scenariul ucrainean. Chiar dacă reprezentanții ambelor părți susțin că aici nu există disonanțe sau confuzii de rol, iar coordonarea este destul de strânsă și cooperarea eficientă, totuși structura generală a politicii externe a UE în cazul Ucrainei pare slab echilibrată și uneori predispusă la conflict. Pentru ca Uniunea Europeană să ajungă la o concepție comună de acțiune a statelor membre privind zonele de conflict potențial și măsurile care sunt necesare pentru gestionarea conflictelor, este nevoie de o atitudine proeuropeană în cadrul întregii comunități.

Întrebări pentru fixarea cunoștințelor:

1. Care este structura și ce funcțiile exercită instituțiile Uniunii Europene?
2. Care sunt misiunile UE în funcție de domeniu și cooperarea cu alte structuri regionale sau internaționale?
3. Cum înțelegeți sintagma *operaționalizarea capacităților europene*?
4. Care este esența mecanismului de *cooperare structurată* și a inovației procedurale *clauza pasarelă*?
5. Care au fost premisele adoptării Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC)?
6. Care au fost premisele adoptării Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA)?
7. Ce înțelegeți prin conceptul de *coerență* în managementul crizelor în viziunea Uniunii Europene?
8. Ce proceduri de prevenire și gestionare a crizelor cunoașteți în funcție de mecanismul de funcționare?
9. Cum explicați noțiunea de *alertă timpurie*?
10. Care a fost contribuția UE la gestionarea conflictelor din Ucraina începând cu 2014?
11. Care este profilul UE după criteriile esențiale pentru *calitatea de actor* al UE în *politica externă*?
12. Pe care principii se bazează cooperarea dintre UE și NATO?
13. Care este rolul *abordării comprehensive (cuprinzătoare)* și în ce contexte a fost pusă în aplicare?
14. Ce cunoașteți despre conținutul *noii declarații comune* semnată la 10 iulie 2018 de către UE și NATO?
15. Care sunt cele mai relevante *misiuni și operații militare și civile* realizate de UE?
16. Ce înțelegeți prin *concepție comună de acțiune* a statelor membre privind zonele de conflict potențial?

Referințe bibliografice la TEMA 5:

1. CRĂCIUN, Ioan. Prevenirea conflictelor și managementul crizelor. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006.
2. CIUPEI, Ioan. Managementul crizelor politico-militare. Suport de curs. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, 2011. 304 p.
3. Managementul crizelor în viziunea UE. Evoluția Politicii Externe și de Securitate Comună. Studiu de caz: operația „ALTHEA”. București: UNAp, 2014.
4. BĂHNĂREANU, Cristian. Puterea militară în secolul XXI: modalități de realizare și manifestare a puterii militare în societatea democratică românească. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.
5. JINGA, Ion. Uniunea Europeană în căutarea viitorului: studii europene. București: Editura C.H. Beck, 2008.
6. Politica de securitate și apărare comună. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna>. (accesat la: 11.01.2022).
7. BUZAN, B. Popoarele, statele și teama. Chișinău: Cartier, 2000.

8. POP, Adrian. Strategii de integrare europeană. București: Editura Sylvi, 2003.
9. PLÂNGU, Mircea. Poziția României la Conferința pentru angajarea capacităților militare. Bruxelles, 20-21 noiembrie 2000. În: Monitor Strategic, 2000, an I, nr. 2.
10. ATTINA, Fulvio. The European security partnership, NATO and the European Union. În: Jean Monnet Working Papers in Comparative and International Politics, 2001, March, No. 29.01. <http://aei.pitt.edu/398/1/jmwp29.htm>. (accesat la: 14.07.2021).
11. TIBIL, George. Provocările integrării europene în domeniul securității și apărării. În: Ilie BĂDESCU, Ioan MIHĂILESCU, Elena ZAMFIR (coord). Geopolitica integrării europene. București: Editura Universității din București, 2003.
12. BĂRBULESCU, Gh. Uniunea Europeană: aprofundare și extindere. București: Editura Trei, 2000.
13. BĂDESCU, Ilie, MIHĂILESCU, Ioan, ZAMFIR, Elena (coord.). Geopolitica integrării europene. București: Editura Universității, 2003.
14. MUREȘAN, Liviu, POP Adrian, BONCIU Florin. Politica europeană de securitate și apărare – element de influențare a acțiunilor României în domeniul politicii de securitate și apărare. București: Institutul European din România, 2004.
15. BUȘE, Dorel. Managementul crizelor și conflictelor regionale. București: Editura Fundației România de Măine, 2006. 368 p.
16. KOENIG, Nicole. EU Security Policy and Crisis Management. A quest for coherence. Oxon; New York: Routledge, 2016.
17. HĂRTEL, André. EU Actorness in the conflict in Ukraine: between "comprehensive" ambitions and the contradictory realities of an enlarged "technical" role. În: Ethnopolitics, 2022. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17449057.2022.2028421?src=getfr>. (accesat la: 27.02.2022).
18. Cooperarea UE în materie de securitate și apărare. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/defence-security/>. (accesat la: 12.01.2022).
19. BOGZEANU, Cristina. Evoluția relației NATO-UE față de determinarea polilor de putere. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013. 58 p.
20. DELCOUR, L. The European Union, a security provider in the eastern neighborhood? În: European Security, 19(4), 2010, p. 535–549.

Bibliografie suplimentară la TEMA 5:

1. BOGZEANU, Cristina. Rolul NATO și al UE în managementul crizelor din Balcanii de Vest. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2011. 62 p.
2. DIAMOND, Jared. Momente decisive. Cum reacționează națiunile în fața crizelor și a schimbării. București: LITERA, 2020. 480 p.
3. DUȚU, Petre. Politica europeană de securitate și apărare: cadrul de manifestare și dezvoltare a intereselor de securitate națională. București: Editura UNAp, 2007.
4. DUȚU, Petre. Provocările actuale pentru securitatea europeană. București: Editura UNAp., 2010.

5. FRUNZETI, Teodor. Organizațiile internaționale în era globalizării. Sibiu: Editura Academiei Forțelor terestre, 2000.
6. FRUNZETI, Teodor. Soluționarea crizelor internaționale. București: Institutul European, 2006. 269 p.
7. GHIBA, Mădălina-Daniela, PLEȘANU, Toma. Rolul Uniunii Europene în gestionarea crizelor în spațiul european. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, iunie, 2018, p. 85-95.
8. GNESOTTO, Nicole. EU Security and Defence Policy (the first five years 1999-2004). Paris: Institute for Security Studies – European Union, 2004.
9. GROȘEANU, Ion-Alexandru. Studiu comparativ NATO-UE-OSCE-ONU privind managementul crizelor. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2013.
10. GYÖRFFY, Dóra. Trust and crisis management in the European Union – an institutionalist account of success and failure in program countries. Palgrave. 2018.
11. HOUBEN, Marc. International crisis management. The approach of European states. London; New York: Routledge, 2005. 316. P
12. HUNTER, Robert E. The European security and defense policy – NATO’s companion or competitor. RAND Europe, 2002.
13. NICOLĂESCU, Gheorghe. Gestionarea crizelor politico-militare. București: Top Form, 2003.
14. OAKES, Mark. European Security and Defence Policy: Nice and Beyond. În: Research Paper, 01/50, 2 mai 2001, International Affairs and Defence Section, House of Common Library. <http://www.parliament.uk>. (accesat la: 24.07.2021).
15. ORZEAȚĂ, Mihail. Securitatea și continua transformare în secolul XXI. Eseuri. București: Editura Militară, 2004.

TEMA 6. MANAGEMENTUL CRIZELOR POLITICO-MILITARE ÎN CONCEPȚIA NATO

Obiective de referință:

- să concretizeze rolul NATO în managementul crizelor internaționale;
- să delimiteze scopul și capacitățile sistemului NATO de Răspuns la Crize;
- să descrie elementele componente ale Sistemului de Răspuns la Criză al NATO
- să distingă specificul de gestionare a crizelor în viziunea NATO, ONU, UE, OSCE;
- să numească și descrie atribuțiile organismelor NATO cu competențe în managementul crizelor;
- să cunoască structura și mecanismele Sistemului de Precauție NATO;
- să stabilească caracterul crizelor gestionate de NATO;
- să analizeze esența acțiunilor specifice forțelor armate NATO în procesul de management al crizelor;
- să aducă exemple elocvente de acțiuni ale forțelor armate în zonele de criză.

NATO și rolul său în managementul crizelor

De-a lungul timpului, NATO a câștigat o vastă experiență în domeniul prevenirii conflictelor și gestionării crizelor. Noile riscuri și amenințări care au apărut au făcut ca Alianța să se adapteze permanent pentru a face față noilor situații de criză. NATO este o organizație guvernamentală, în care țările membre își păstrează suveranitatea și independența, bazată pe cooperare politică și militară. NATO reprezintă legătura transatlantică prin care securitatea Americii de Nord este permanent legată de cea a Europei.

Tratatul Atlanticului de Nord, semnat la Washington pe 4 aprilie 1949, a creat o alianță între zece națiuni independente europene și două nord-americane, angajate în apărarea reciprocă. În urma unor extinderi succesive în prezent numărul țărilor membre este de 30. Conform Preambulului Tratatului Nord-Atlantic, membrii Alianței se angajează să salvgardeze libertatea, moștenirea comună și civilizația popoarelor lor, bazate pe principiile democrației, drepturilor omului și guvernării legii.

Scopul principal al NATO, stabilit prin Tratatul de la Washington din 1949, este de a apăra libertatea și de a asigura securitatea tuturor membrilor săi prin mijloace politice și/sau militare. Realizarea acestui obiectiv însă poate fi pusă în primejdie de apariția unor crize și conflicte care să afecteze securitatea euroatlantică. Prin urmare, Alianța nu asigura numai apărarea membrilor săi, ci contribuie și la menținerea păcii și a stabilității în regiune.

Solidaritatea în interiorul NATO garantează faptul că nici o țară nu este nevoită să se bazeze în rezolvarea problemelor de securitate doar pe forțele proprii. Potrivit art. 5 din Tratat, dacă o țară membră este atacată, ceilalți aliați vor sări în ajutor, inclusiv prin folosirea forței armate. De asemenea, în vederea întăririi securității și stabilității spațiului euroatlantic, Organizația este pregătită să contribuie la prevenirea eficientă a conflictelor și la angajarea activă în managementul crizelor, inclusiv în operațiuni

de răspuns la crize, să promoveze pe scară largă parteneriatul, cooperarea și dialogul cu alte țări din spațiul euroatlantic, în scopul creșterii transparenței, încrederii reciproce și a capacității de acțiune comună.

NATO nu intervine în problemele interne ale vreunui stat membru, deși consultările din cadrul organizației se pot referi la orice subiect. În cazul unor diferende între statele membre, acestea pot accepta medierea Secretarului General al NATO.

NATO este structurată în două părți: civilă și militară. Cartierul general al Alianței, care este atât sediu politic, cât și sediu permanent al Consiliului Nord-Atlantic, își are sediul la Bruxelles (Belgia). În Consiliul Atlanticului de Nord, fiecare țară membră este reprezentată de un ambasador permanent, asistat de o delegație națională.

Organizația este prezidată de un secretar general. Acesta este numit de către guvernele țărilor membre ca președinte al Consiliului Atlanticului de Nord, al Comitetului pentru planificarea apărării și al grupului pentru planificare nucleară, precum și ca președinte de drept al altor comitete și șef executiv al NATO. Secretarul general al NATO este președintele Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic și al Grupului de Cooperare Mediteraneană. Este, de asemenea, președinte asociat al Comisiei NATO-Ucraina. În lipsa secretarului general, organizația Nord-Atlantică este condusă de un locțiitor.

În ceea ce privește **structura militară a NATO**, cea mai înaltă autoritate este Comitetul militar. Acesta se reunește cu regularitate, la nivelul șefilor de Stat Major, și își desfășoară activitatea sub autoritatea politică generală a Consiliului Nord-Atlantic, a Comitetului pentru planificarea apărării și a Grupului pentru planificarea nucleară. Președintele Comitetului militar este ales de către șefii de Stat Major și desemnat pentru un mandat de trei ani. Înălții comandanți ai NATO sunt Comandantul Suprem al Forțelor aliate din Europa (SACEUR) și Comandantul Suprem al Forțelor aliate din zona Atlanticului (SACLANT). [1, p. 264]

Marele Cartier General al puterilor aliate din Europa (SHAPE), aflat la Mons (Belgia), are misiunea de a asigura securitatea zonei ce se întinde de la punctul nordic reprezentat de Norvegia până în sudul Europei. El este format din două comandamente subordonate: Forțele aliate din nordul Europei (AFNORTH, cu sediul la Brunssum, Olanda) și Forțele aliate din Europa de Sud (AFSOUTH, cu sediul la Napoli, Italia). Comandamentul Aliat al Atlanticului (ACLANT) are cartierul general la Norfolk (statul Virginia, SUA). Zona sa de responsabilitate se întinde de la Polul Nord la Tropicul Racului și de la apele teritoriale ale Americii de Nord la țărmurile Europei și Africii, exceptând Canalul Mânecii și Insulele Britanice.

Forțele armate sunt puse la dispoziția NATO de către țările membre participante, în conformitate cu condițiile stabilite. Forțele armate sunt împărțite în trei categorii: forțe de reacție imediată și rapidă, forțe principale de apărare și forțe de întărire. Forțele de reacție imediată și rapidă sunt alcătuite din unități terestre, aeriene și navale, menținute la un înalt nivel de pregătire și disponibile în termen scurt în cazul unei situații de criză. Forțele principale de apărare includ forțe terestre, aeriene și navale active și de rezervă, capabile să asigure descurajarea și apărarea în fața amenințărilor de orice tip sau în caz de agresiune. Forțele de întărire sunt acele

unități care pot fi trimise ca întăriri în orice regiune sau arie maritimă a NATO. Cea mai mare parte a forțelor NATO rămâne sub comanda națională deplină până în momentul în care se decide, la nivelul politic, efectuarea unor operațiuni specifice.

În cadrul Organizației, deciziile sunt luate prin consens, în urma dezbatelor și a consultărilor dintre statele membre. NATO poate întreprinde o acțiune dacă toți membrii săi sunt de acord.

În contextul schimbărilor complexe care au avut loc în Europa în ultimii ani, la nivelul NATO s-a simțit nevoia unei abordări adaptate la noile provocări apărute la adresa securității. Astfel, la Summitul de la Washington din aprilie 1999, aliații au aprobat noul Concept Strategic al NATO care identifica scopul Alianței și sarcinile sale fundamentale de securitate, caracteristicile esențiale ale noului mediu de securitate, care specifică elementele unei abordări mai largi de către NATO a securității și care furnizează orientările necesare pentru continuarea adaptării forțelor sale militare. În Summiturile de la Praga 2002 și Istanbul 2004 s-au adoptat măsuri care să racordeze organizația la noile realități și provocări ale începutului de secol și mileniu.

Alianța este angajată pentru o abordare largă a securității, care recunoaște importanța factorilor politici, economici, sociali și de mediu, suplimentar dimensiunii indispensabile a apărării. Scopul colectiv al NATO este de a edifica o arhitectură de securitate europeană pentru care contribuțiile Alianței la securitatea și stabilitatea spațiului euroatlantic și a celorlalte organizații internaționale sunt complementare și se consolidează reciproc, atât prin adâncirea relațiilor între țările euroatlantice, cât și prin gestionarea crizelor.

Alianța încearcă să consolideze securitatea și stabilitatea euroatlantică prin: păstrarea legăturii transatlantice, menținerea unor capacități militare eficace și suficiente pentru descurajare și apărare, pentru îndeplinirea întregului spectru de misiuni ale NATO, Dezvoltarea Identității Europene de Securitate și Apărare în cadrul Alianței, o capacitate completă pentru gestionarea cu succes a crizelor, continuarea procesului de deschidere față de noi membri și urmărirea constantă a relațiilor de parteneriat, cooperare și dialog cu celelalte țări ca parte a abordării problemelor de securitate euroatlantică prin cooperare, inclusiv în domeniul controlului armamentelor și dezarmării.

Atașamentul NATO față de legătura transatlantică este indispensabil. Alianța este angajată într-un parteneriat puternic și dinamic între Europa și America de Nord în sprijinul valorilor și intereselor pe care le au în comun. Securitatea Europei și a Americii de Nord este indivizibilă. Menținerea unei capacități militare adecvate în vederea acțiunii colective pentru apărarea comună rămâne punctul central al obiectivelor de securitate ale Alianței. O astfel de capacitate, împreună cu solidaritatea politică, rămâne esența capacității Alianței de a preveni orice încercare de a face uz de forță sau de intimidare și garantează faptul că o agresiune militară directă împotriva Alianței nu ar putea avea sorți de izbândă.

Apărarea colectivă a membrilor săi este fundamentală pentru credibilitatea sa și pentru securitatea și stabilitatea spațiului euroatlantic. Capabilitățile militare eficiente pentru întregul spectru de circumstanțe previzibile constituie baza capacității Alianței de a contribui la prevenirea conflictelor și la managementul crizelor prin

operațiuni non-art. 5 de răspuns la crize. Aceste misiuni pot fi extrem de solicitante și pun mare preț pe aceleași calități politice și militare (coeziunea, instruirea multinațională, planificarea detaliată în avans) esențiale și pentru situații sub incidența art. 5 (apărare colectivă).

Reforma **structurii de comandă militară integrată a NATO** cuprinde două comandamente strategice, unul pentru Europa și unul pentru Atlantic, cu o structura subordonată simplificată de comandamente regionale și sub-regionale. Este o structură mai flexibilă și mai bine adaptată la cerințele prezente ale NATO. Aceasta va facilita cooperarea cu țările partenere. [1, p. 255] În plus, noua structură încorporează un cadru pentru operațiile de comandă implicând dislocare rapidă, participare multinațională, unități de categorii întrunite adaptate la cerințele noului concept al Alianței de Forțe întrunite Multinaționale Operaționale (CJTF).

Alianții europeni au luat decizii care să le permită să-și asigure responsabilități mai mari în domeniul securității și apărării în scopul întăririi păcii și stabilității în spațiul euroatlantic și implicit al securității tuturor alianțelor. Acest proces va necesita o strânsă cooperare între NATO și Uniunea Europeană. Procesul de elaborare și implementare a Politicii Europene de Securitate și Apărare, menită să întărească capacitățile Uniunii Europene în ceea ce privește managementul crizelor, trebuie să vizeze și întărirea Identității Europene de Securitate și Apărare în cadrul NATO, păstrând nealterată legătura transatlantică. În acest context, NATO rămâne piatra de temelie a securității europene și fundamentul apărării colective în spațiul euroatlantic, iar realizarea Politicii Europene de Securitate și Apărare trebuie subsumată principiilor aprobate în cadrul reuniunii Consiliului Nord-Atlantic de la Berlin, din 1996.

Urmărind politica sa de prezervare a păcii, prevenire a războiului, consolidare a securității și stabilității, în conformitate cu sarcinile sale de securitate fundamentale, NATO va căuta, în cooperare cu celelalte organizații, să prevină conflictele, sau, în situația apariției unei crize, să contribuie la gestionarea sa efectivă, cu aplicarea normelor dreptului internațional, inclusiv prin posibilitatea executării de operațiuni non-art. 5 de răspuns la crize. Pregătirea Alianței pentru îndeplinirea unor astfel de operațiuni vine în sprijinul obiectivului mai larg de întărire și extindere a stabilității și implică adeseori participarea partenerilor Alianței.

Managementul crizelor politico-militare în concepția NATO

Concepția Strategică a Alianței din 1999 consideră managementul crizelor drept misiune de securitate fundamentală și obligă Alianța să fie pregătită după caz și prin consens, conform art.7 al Tratatului de la Washington să contribuie efectiv la prevenirea conflictelor și să se angajeze activ în managementul crizelor, inclusiv în Operațiile de Răspuns la Criză (CRO s). În acest scop, Alianța și-a dezvoltat mecanisme de consultare, înțelegeri privind managementul crizei, capacități militare și planuri de protecție civilă în caz de urgență. (**Anexa 15**)

Potrivit C. Bogzeanu, noțiunea de management al crizelor o găsim definită în Conceptul Strategic elaborat în noiembrie 1991, în contextul derulării războaielor din fosta Iugoslavie. Conform acestui document, noul mediu politic și strategic al Europei, apărut după destrămarea URSS-ului, a oferit oportunități de rezolvare cu

succes a crizelor încă din faza lor incipientă. Pentru aceasta, NATO se bazează pe o abordare politică coerentă, fundamentată pe faptul că autoritățile politice ale Alianței aleg și coordonează cele mai potrivite măsuri pentru prevenirea sau rezolvarea unei crize. De asemenea, Conceptul Strategic din 1991 acordă o importanță deosebită dialogului și cooperării la nivelul întregii Europe, precum și celorlalte organizații regionale sau internaționale, care pot avea un rol în menținerea stării de securitate – Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) / Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE – 1995), CE/UE, ONU. [2, p. 7-8] Totodată, deosebit de important este faptul că acest document face distincție între pace, criză și război și acordă Alianței un rol în „managementul crizelor”, care este definit prin controlul politic asupra mijloacelor militare (art. 32). De asemenea, conceptul de management al crizelor este definit în termeni teritoriali, făcându-se referire la granițele statelor membre; astfel, conform art. 35, „aliații trebuie să fie capabili să apere frontierele Alianței, să oprească avansarea unui agresor pe cât de departe posibil, pentru a menține sau restaura integritatea teritorială a națiunilor aliate”. [3, p. 14]

Conceptul evolua către necesitatea ca NATO să fortifice regiunile sau statele membre expuse unei amenințări. Pe de altă parte, în timp, NATO a dezvoltat și o dimensiune „non-art. 5” a managementului crizelor, care face referire nu doar la atacurile asupra unuia dintre aliați, ci și la situația în care conflictele izbucnesc dincolo de granițele Alianței, iar agresiunea nu vizează, în mod direct, un stat membru NATO.

Această modificare în definiția managementului crizelor s-a făcut chiar înainte de elaborarea următorului Concept Strategic, în 1999; este vorba despre modificări conceptuale care au permis justificarea intervenției NATO în Balcanii de Vest la începutul anilor '90. Mai exact, în 1993, Comitetul pentru Planificarea Apărării a decis că sintagma în discuție ar trebui să ia în considerație atât scenariile de tip art. 5, cât și pe cele de tip non-art. 5, iar conceptul a devenit legătura politică către ideea de menținere a păcii și, mai târziu, pentru operațiile de menținere a păcii. Managementul crizelor a căpătat, atunci, o dimensiune politică, care justifică rolul NATO în operațiunile din afara granițelor proprii *out-of-area operations*. Este o abordare mult mai pragmatică a conceptului în discuție, pentru că se referă la folosirea forței militare pentru a pune capăt unui conflict care implică actori din afara granițelor. [3, p. 14] În 2010, NATO a adoptat un nou Concept Strategic (NCS), care dezvoltă definiția dată managementului crizelor în cadrul Conceptului Strategic din 1999.

O parte tot mai importantă a eficacității misiunilor NATO de management al crizelor se referă la contribuția distinctă a Alianței la eforturile comunității internaționale mai largi de preservare și restaurare a păcii și de prevenire a conflictelor. În acest context NATO s-a oferit să sprijine după caz și în conformitate cu propriile sale mecanisme operațiile de menținere a păcii și alte operații sub autoritatea Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite sau în responsabilitatea Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) inclusiv prin punerea la dispoziție a resurselor și expertizei NATO. Cazurile de cooperare reușită a NATO cu ONU, OSCE și Uniunea Europeană (UE) în Balcani apare ca un precedent. În

crizele viitoare, NATO s-ar putea afla la conducere sau ar putea juca doar un rol de sprijin, dar în momentul în care se va implica e aproape sigur că va aduce o contribuție importantă aparte la managementul crizelor și rezolvarea conflictului. Parteneriatul strategic din ce în ce mai intens dintre NATO și UE, inclusiv prin sprijinul acordat de NATO operațiilor sub conducerea UE în care sunt folosite dotările și capacitățile NATO este de asemenea semnificativ, în aceeași măsură în care este și lărgirea cooperării cu națiunile nemembre NATO care fac parte din Consiliul Parteneriatului Euroatlantic (EAPC) și Dialogul Mediteranean.

În orice caz, o abordare reușită de către NATO a managementului prevenirii crizelor și/sau soluționării acestora va necesita dezvoltarea, luarea în considerare și posibila folosire a unei game de măsuri discrete și calibrate de răspuns la criză. Acestea trebuie întreprinse de structuri adecvate de management al crizei, prin mecanisme și înțelegeri și prin capacități militare eficiente într-o gamă întregă de condiții previzibile.

După Summitul de la Washington din 1999, s-a considerat că instrumentele NATO pentru managementul crizelor nu mai sunt adaptate la riscurile și provocările cu care s-ar putea confrunta Alianța. Ca atare, în august 2001, Consiliul Nord – Atlantic (NAC) a aprobat directivele politice cu privire la dezvoltarea unui singur Sistem NATO Integrat de Răspuns la Situațiile de Criză (NCRS).

Atacurile teroriste asupra Statelor Unite din septembrie 2001 au conferit un nou nivel de urgență acestei misiuni și o nouă dimensiune cadrului NATO pentru managementul crizei în capitolul apărare colectivă. În iunie 2002, Consiliul a emis directiva politică pentru elaborarea unei Concepții Militare de Apărare contra Terorismului de către autoritățile militare ale NATO. NAC a aprobat de asemenea rolurile Planului NATO de Protecție Civilă (CEP) de ajutorare în situațiile prevăzute de art. 5, a celor neprevăzute de art. 5 și în situații de urgență sau dezastre, inclusiv în managementul consecințelor rezultate din folosirea agenților chimici, biologici, radiologici sau nucleari (CBRN).

În lumina noilor riscuri, cât și din nevoia ca Alianța să fie capabilă să rezolve un set cât mai complex și mai pretențios de cerințe ale managementului crizelor în situațiile prevăzute de art. 5 și neprevăzute de acesta, inclusiv un posibil sprijin acordat de NATO operațiilor din afara jurisdicției sale (non-NATO) în care se implică unul sau mai mulți membri ai Alianței, Summitul de la Praga din 2002 a luat hotărâri importante în privința poziției generale a NATO în domeniul apărării. Participanții la Summit au hotărât următoarele:

- a. au aprobat Concepția Militară de Apărare contra Terorismului ca parte a unui pachet mai amplu de măsuri pentru întărirea capacităților NATO în acest domeniu, care cuprindea și înțelegeri privind distribuirea mai bună a informațiilor și un răspuns mai bun la criză;
- b. au elaborat directive în continuare pentru completare revizuirii înțelegerilor privind comanda NATO;
- c. au aprobat un pachet privind sporirea capacităților de apărare ale Alianței, Angajamentul de la Praga privind Capabilitățile (PCC).

NCRS a fost dezvoltat ținând cont în totalitate de și ca o completare la aceste noi concepții, capacități și înțelegeri ale NATO. Acesta urmărește să pună la dispoziția

Alianței un set cuprinzător de opinii și de măsuri care să atribuie managementului și răspunsului la criză gradul necesar de agilitate, discernământ, caracterul progresiv și puterea de ripostă, profitând din plin de instrumentele și capacitățile care vor deveni disponibile ca urmare a deciziilor luate la Summiturile de la Washington și Praga.

Manualul Sistemului NATO de Răspuns la Criză (NCRSM)

Prin C-M(2001)63, NATO Crisis Response System: Policy Guidelines din 2001, NATO a setat elementele definitorii pentru Sistemul NATO de răspuns la crize. Acesta a fost adaptat ulterior MC 472, NATO Military Concept for Defence Against Terrorism și PO(2000)30-REV2, Role of Civil Emergency Planning in NATO. Manualul Sistemul NATO de răspuns la crize este în vigoare din anul 2009. [4, p. 215]

Scopul NCRSM este de a oferi un compendiu al componentelor NCRS și de a descrie în detaliu modalitățile de folosire a acestora pe timpul unei crize. NCRSM servește de asemenea drept bază pentru statele majore ale NATO de la nivelul al II-lea al Structurii de Comandă a NATO pentru elaborarea completărilor la NCRSM. Manualul este împărțit în 8 capitole.

Acolo unde se poate, și în funcție de condițiile în care apare o criză, modul de folosire a componentelor NCRS se poate orienta după modelul ilustrativ de situație de criză ce poate fi aplicat. Astfel că anexele nu mai precizează baza legală conform căreia sunt întreprinse viitoarele operații.

Situațiile de criză ilustrate în anexele manualului acoperă un spectru larg de tipuri de criză imaginate în situațiile prevăzute și neprevăzute de art. 5 pornind de la misiunile convenite la întrunirile la vârf de la Washington și Praga din 1999 și, respectiv, 2002. Matricele asociate reflectă în fiecare caz gama de aplicare posibilă a componentelor NCRS. În toate cazurile, modul de folosire sugerat are doar caracter orientativ și nu trebuie să afecteze consultările Alianței și procesul decizional în cazul crizei.

Toate statele membre NATO participă cu drepturi depline la utilizarea NCRS. Din acest motiv statele membre NATO sunt invitate să-și ajusteze în mod corespunzător sistemele naționale pentru a se asigura compatibilitatea cu principiile și procedurile NCRS descrise în acest manual. Autoritățile naționale trebuie să mențină la zi copii ale sistemelor lor naționale la reprezentanții lor naționali la Cartierul General NATO și la comandanții strategici ai statelor majore ale NATO. Acest lucru va facilita procesul de consultare/coordonare atunci când se folosește NCRS. Cu toate acestea, declararea unei CRM nu înseamnă în mod automat și o angajare a națiunii că va implementa acea măsură.

Sistemul NATO de Răspuns la Crize (NCRS)

Scopul NCRS este de a asigura pregătirea și sprijinul necesare în prevenirea crizelor și conflictelor și în managementul crizelor pentru întreaga gamă de operații prevăzute în art. 5 și altele. Sistemul face să sporească abilitatea Alianței, și în anumite cazuri a națiunilor care nu sunt membre NATO, în a se pregăti și a răspunde la întreaga gamă de crize cu care Alianța ar putea fi nevoită să se confrunte. În acest scop sistemul cuprinde o întreagă gamă de măsuri care să permită Alianței, iar

în anumite cazuri și națiunilor care nu sunt membre NATO să reacționeze într-o manieră sincronizată și cu discernământ. [5, p. 217]

Pentru a realiza aceste lucruri, NCRS trebuie să fie în măsură:

- a. să fie un sistem de management al crizelor complet integrat care să susțină Alianța în răspunsul dat la serie întreagă de crize;
- b. să asigure controlul politic necesar din partea Consiliului asupra Măsurilor de Răspuns la Criză (CRMs) delegându-și autoritatea pentru a lua măsurile potrivite de îmbunătățire a flexibilității și vitezei de reacție. Delegarea autorității necesită de fiecare dată aprobarea expresă a Consiliului;
- c. să îmbunătățească interacțiunea civili – militari și să aibă în vedere măsurile privind inter-relațiile dintre civili și militari;
- d. să includă o întreagă gamă de măsuri sub autoritatea Consiliului în sprijinul eforturilor de prevenire a crizei și conflictului;
- e. să țină cont și să permită Alianței să reacționeze la avertizările furnizate de Sistemul de Avertizare și Culegere de Informații al NATO (NIWS) într-o manieră sincronizată;
- f. să completeze și să sprijine Sistemul de Planificare Operativă al NATO;
- g. să atragă încrederea autorităților politice, militare și civile ale NATO;
- h. să evite suprapunerea inutilă cu alte procedee sau cu alte înțelegeri ale NATO;
- i. să fie capabil să sprijine operațiile în funcție de caz și cu aprobarea NAC folosind dotările și capacitățile NATO sub conducerea altor organizații internaționale;
- j. să fie capabil să sprijine implicarea națiunilor care nu sunt membre ale NATO în funcție de caz și cu aprobarea NAC în răspunsul la criză atunci când este cazul. [5, p. 217-218]

Elementele componente ale Sistemului de Răspuns la Criză al NATO **[4, p. 215-216]**

Sistemul NATO de răspuns la crize este în relație apropiată cu: Procesul NATO de management al crizelor (*NATO Crisis Management Process NCMP*), Sistemul NATO de avertizare și informații (*NATO Intelligence and Warning System (NIWS)*), Procesul NATO de planificare operațională (*NATO's Operational Planning Process*) și Aranjamentele NATO de management al crizelor și de planificare a situațiilor de urgență (*NATO Civil Emergency Planning Crisis Management Arrangements*). NCRS folosește elementele de mai sus într-o manieră complementară ceea ce îi permite să fie mai eficient și să ajute alianța în managementul crizelor.

Sistemul NATO de răspuns la crize conține cinci componente complementare: *opțiuni preventive, măsuri de răspuns la crize, contrasurprinderea, stări de alertă de securitate NATO, contraagresiunea*. Aceste componente sunt integrate, evoluând una din altă pe măsura dezvoltării crizei către conflict.

Opțiunile preventive (*Preventive Options*) fac obiectul atribuțiilor următoarelor comitete NATO: Comitetul Politic (*Political Committee PC*), Comitetul Politic al Operațiilor (*Operations Policy Committee*), Comitetul Militar (*Military Committee MC*), Comitetul de Planificare a Urgențelor Civile (*Civil Emergency Planning Committee CEPC*). Opțiunile preventive asigură un cadru general și cursuri de acțiune

generale aflate la îndemâna comitetelor de mai sus pentru a oferi consultanța de specialitate Consiliului Nord-Atlantic (*North Atlantic Council NAC*). Aceste opțiuni pot folosi instrumente diplomatice, informaționale, militare și economice pentru a minimaliza o posibilă situație ce poate avansa către criză.

Măsurile de răspuns la crize (Crisis Response Measures CRMs) sunt acțiuni detaliate preplanificate, disponibile pentru implementarea imediată la nivelurile corespunzătoare. Deoarece aceste acțiuni sunt deja detaliate, ele permit o reducere considerabilă a factorului timp, un factor extrem de sensibil în cazul crizelor. În funcție de tipologia crizei, a mediului de acțiune și a experienței planificatorilor aceste măsuri de răspuns la crize vor fi adaptate fiecărei situații în parte.

Contrasurprinderea (Counter Surprise) cuprinde acțiuni de apărare, militare și civile, care trebuie luate rapid în vederea asigurării siguranței forțelor, populației și/sau infrastructurii cheie, militare și civile, în caz de atac sau pericol de atac iminent, cu timp limitat de avertizare. *Contrasurprinderea* este o componentă foarte importantă a NCRS și care face trecerea de la „vorbe la fapte”, fiind prima componentă care produce efecte vizibile în teren. Aceste acțiuni deși sunt preponderent defensive trebuie privite ca având un caracter de protejare a elementelor cheie naționale: populația, forțele militare și obiectivele civile și militare, elemente care odată protejate vor face apoi posibilă victoria.

Stările de alertă de securitate NATO (NATO Security Alert States) sunt măsuri antiteroriste și antisabotaj care pot fi adoptate de comandamentele NATO și statele membre pentru a contracara amenințările specifice la adresa securității. Managementul acestei componente a NCRS este atributul Biroului pentru securitate al NATO (*NATO Office of Security NOS*). NOS este parte a structurii civile a NATO și se ocupă cu dezvoltarea și implementarea politicilor de securitate pentru țările membre NATO și parteneri.

Contraagresiunea (Counter Aggression) reprezintă acțiuni specifice, dar nu exclusive operațiilor tip art. 5. Această componentă face trecerea către utilizarea forței militare a NATO.

Cele cinci componente ale NCRS se completează reciproc, evoluează și formează un tot unitar capabil să răspundă crizei.

ORGANISME ALE NATO CU COMPETENȚE ÎN MANAGEMENTUL CRIZELOR

NATO dispune de mai multe organisme care au atribuții în domeniul managementului crizelor.

Consiliul / DPC

Cea mai înaltă autoritate a Alianței este Consiliul Nord-Atlantic (NAC); în problemele privind politica de apărare care implică structura integrată a forțelor cea mai înaltă autoritate este Comitetul de Planificare a Apărării (DPC), care este alcătuit din toți aliații, cu excepția Franței. Consiliul/DPC are trei funcții pe timpul perioadelor de tensiune și criză: să asigure un punct de focalizare în cadrul Alianței

pentru schimbul de intelligence, informații și alte date; să acționeze ca un forum pentru consultări inclusiv în domeniul nuclear, în care aliații să-și poată exprima și compara opiniile; să servească drept forum pentru armonizarea opiniilor sub forma unor decizii colective privind măsurile ce urmează a fi luate.

În îndeplinirea acestor funcții, Consiliul / DPC este sprijinit de alte organisme ale Alianței care sunt active în managementul crizei, inclusiv de Comitetul Militar, Comitetul Politic, Grupul de Coordonare Politică (PCG) și Comitetul Superior de Planificare a Protecției Civile în Cazuri de Urgență (SCEPC). [5, p. 222]

Statul Major Internațional (IS)

Statul Major Internațional asigură sprijin direct Consiliului / DPC și comitetelor civile ale acestuia. Deși IS formal nu are atribuții în procesul de consultare al NATO, acesta joacă un rol important, facilitând obținerea consensului între aliați astfel: conducând întrunirile și servind drept principal moderator în construirea consensului la aceste întruniri; regăsind în forma inițială comunicatele și alte lucrări pe care Comitetul și comitetele de sprijin la au în vedere; pregătind recomandările politice pentru secretarul general și pentru oficialii cei mai importanți; luând toate măsurile ulterioare pentru implementarea hotărârilor comitetelor Alianței. [5, p. 222]

Comitetul Politic

Comitetul Politic este un forum pentru consultări politice obișnuite. În afara menținerii membrilor Alianței în pas cu tendințele și evoluțiile politice de interes, Comitetul pregătește studierea problemelor politice în vederea discutării lor în Consiliu și pune la dispoziție rapoarte despre subiectele ce urmează a fi dezbătute. De asemenea, Comitetul monitorizează și acordă consultanță Consiliului în politica de informații publice și de îndrumare. Mai mult decât atât, acesta are misiunea de a urmări respectarea hotărârilor Consiliului și implementarea acestora.

Comitetul Politic poartă în genere răspunderea pentru relațiile NATO cu alte organizații internaționale. Din acest punct de vedere, acesta revizuieste relațiile NATO în desfășurare cu organizații cum ar fi OSCE și ONU și revizuieste contribuțiile NATO la întrunirile la nivel înalt (ale conducătorilor de state, miniștrilor etc.) ale OSCE și ONU. Comitetul organizează o întâlnire anuală cu experți ai ONU pe probleme de interes reciproc.

În perioadele de tensiune și criză, consultările Comitetului se vor concentra în mod firesc asupra aspectelor de imediată actualitate cu care se confruntă Alianța. În astfel de perioade întrunirile Comitetului pot fi convocate ori de câte ori este necesar, cu scopul de a ține constant sub observare situația și de a furniza la timp NAC opinii și aprecieri despre evenimentele în curs.

Comitetul Politic e alcătuit în mod normal din consilierii politici ai delegațiilor și este prezidat de către asistentul secretarului general pentru probleme politice și politica de securitate sau de către adjunctul acestuia. [5, p. 223-224]

Grupul de Coordonare Politică (PCG)

Grupul de Coordonare Politică răspunde de asigurarea consilierii NAC / DPC în ceea ce privește implicațiile politice / militare ale managementului crizei. Acesta își

exercită funcția monitorizând și evaluând situațiile de criză posibile, ținând cont de obiectivele politice ale Alianței, stadiile pregătirii și situația militară actuală.

Grupul acordă consultanță și recomandări Consiliului cu privire la:

a. aspectele politice / militare ale planificării pentru situații neprevăzute și ale operațiilor;

b. aspectele politice sensibile ale Planurilor de Operații (OPLANs), inclusiv înțelegerile la nivel C2, regulile de angajare (ROE) și aspectele juridice și financiare;

c. desfășurarea operațiilor specifice;

d. mobilitatea și refacerea forțelor Alianței inclusiv primirea și sprijinirea de către națiunile gazdă și coordonarea cu agențiile civile.

Grupul acționează ca un centru focal al coordonării cu organizațiile internaționale cum ar fi ONU, UE, OSCE, ICRC și UNHCR și pentru consultări cu națiunile care nu sunt membre ale NATO în ceea ce privește planificarea și desfășurarea operațiilor specifice.

În anumite condiții, PCG este autorizat să acționeze în numele NAC/ DPC.

PCG este alcătuit din membrii delegațiilor naționale și din reprezentanți ai Autorității Militare NATO și ai Statului Major Internațional. Este prezidat fie de asistentul secretarului general pentru operații sau asistentul secretarului general pentru planificare și politica de apărare, fie de asistentul secretarului general pentru probleme politice și politica de securitate, în funcție de subiectul în cauză. Delegații naționali își reprezintă guvernele. [5, p. 224]

Comitetul Superior pentru Planificarea Protecției Civile în Situații de Urgență (SCEPC)

SCEPC este un comitet care se subordonează direct față de NAC și conlucrează atunci când este cazul cu Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC). Rolul SCEPC este de a da o orientare strategică planificării protecției civile în situații de urgență CEP și activității de pregătire. NAC a stabilit rolurile principale pentru NATO CEP: ajutorarea civililor în cazul operațiilor de răspuns la criză prevăzute în art. 5 și neprevăzute de acesta; sprijinirea autorităților naționale în situații de urgență civile și protejarea populației de efectul armelor de distrugere în masă și cooperarea cu statele partenere.

Reprezentarea națională la SCEPC constă în mod normal din consilierii pentru planificarea protecției civile în situații de urgență ai delegațiilor care își reprezintă guvernele pe timpul aplicațiilor importante sau operațiilor reale. În cazul unei crize, SCEPC ar urma să fie condus de către asistentul secretarului general pentru operații.

Planificarea protecției civile NATO în caz de urgență se concentrează în primul rând asupra susținerii militarilor și națiunilor, în special în cazul protecției populației civile. Realizarea acestui lucru îmbracă o gamă diversă de preocupări, cum ar fi cele din domeniul mobilizării și utilizării resurselor (alimente, agricultură, industrie, energie, forță de muncă, medicină, transporturi etc.), căilor de comunicație civile și asistenței în rezolvarea problemei refugiaților. Din momentul acceptării CEP la nivel național, inclusiv a pregătirii planurilor și implementării măsurilor care să le facă viabile, SCEPC răspunde în numele NAC de orientarea politică, de coordonarea generală a CEP și de pregătirile la nivelul NATO. [5, p. 225]

Pe timp de criză, SCEPC poate recomanda declararea măsurilor corespunzătoare ale Sistemului NATO de Răspuns la Criză (NCRS). De asemenea, acesta implementează și coordonează Acordurile CEP de Management al Crizei (ca parte a procedurilor generale de management al crizei ale NATO) sprijinind Consiliul. Aceste acorduri stabilesc niște relații mai apropiate și mai organizate cu Autoritățile Militare NATO și scot în evidență cooperarea cu partenerii sub toate aspectele managementului crizei. Când acordurile apelează și la folosirea secțiunii de Planificare a Protecției Civile în Situații de Urgență a NATO ca element SCEPC al Managementului Crizei, asigură asistență din partea președinților Comitetelor de Planificare specializate ale SCEPC și din partea experților civili ai acestora. În fine, o mare parte din coordonarea operațiilor SCEPC revine Centrului Euro-Atlantic de Coordonare a Măsurilor de Răspuns la Dezastre, care servește drept punct focal al EAPC de distribuire a informațiilor legate de CEP și de coordonare a eforturilor de ajutorare a țărilor EAPC. [5, p. 226]

Comitetul Militar [1, p. 245]

Comitetul Militar (MC) este autoritatea militară supremă în Alianță și, ca atare, este sursa primară de consiliere militară a secretarului general și a NAC / DPC. MC este preocupat în principal pe linia comandanților strategici (SCs) și a consilierii NAC / DPC în problemele care țin de politica militară și de strategie, în timp ce desfășurarea operațiilor și aspectele operative sunt prerogativele Comandantului Strategic pentru Operații. Comitetul Militar reprezintă șefii apărării țărilor aliate.

Într-o criză în dezvoltare percepția nevoii de implementare a unor planuri, părți ale unor planuri, măsuri sau elemente componente ale acestora poate pleca de la mai multe comandamente. Misiunea MC este să evalueze astfel de cerințe sau solicitări, pentru a se asigura că sunt justificate din punct de vedere militar, ce consecințe clare rezultă în cazul neimplementării lor, că sunt identificate niște alternative posibile și că există susținere din partea tuturor șefilor statelor majore ale apărării (CHODs) înainte ca acestea să fie prezentate NAC / DPC spre aprobare.

Statul Major Militar Internațional [1, p. 248]

Statul Major Militar Internațional (IMS) este un stat major în sprijinul MC. Responsabilitățile și organizarea IMS pe timp de criză este indicată în Procedurile Standard de Operare a IMS în Managementul Crizei (IMSSOP-3). Pe scurt, principalele atribuții ale sale urmăresc:

- a. să ofere sprijin pentru MC;
- b. să concentreze și să pună cap la cap informațiile militare culese;
- c. să proceseze propunerile de acțiuni militare înaintate către MC și să proceseze recomandările MC către NAC / DPC;
- d. să proceseze directivele și indicațiile MC către comandantul strategic al Comandamentului Aliat al Operațiilor (ACO);
- e. să elaboreze și să proceseze analiza militară strategică (SMA).

Pe timpul unei crize, pentru a putea îndeplini eficient aceste misiuni, IMS dispune de propria sa Organizație de Management al Crizei (CMO), iar atunci când criza atinge dimensiunea nucleară, de o celulă nucleară specifică în sprijinul procesului de

consultare al NATO care urmează niște directive și proceduri specifice care nu sunt menționate aici datorită caracterului secret. Toți membrii IMS au posturi specifice în organizația de management al crizei pe care și le pot prelua în 24 de ore de la ordonarea încadrării de către Centrul NATO al Situației (SITCEN).

Organizarea pentru Managementul crizelor a Cartierului General NATO

Eficiența NCRS și a întregului proces NATO de Management al crizelor va fi determinată într-o măsură importantă de structura și procedurile Organizației pentru Managementul Crizei a Cartierului General NATO (CMO).

Aceasta trebuie să reflecte în activitățile sale filosofia care a condus la dezvoltarea NCRS în ceea ce privește flexibilitatea, adaptabilitatea și repercusiunile, cât și să faciliteze operațiile NCRS, NIWS, ale Sistemului de Planificare a Operațiilor și acordurile CEP de management al crizei într-un mod unitar și armonios. Cu acest scop, CMO trebuie să îndeplinească următoarele trei misiuni interconectate:

- a. să faciliteze consultările și procesul decizional NAC pe timp de situații încordate sau de criză;
- b. să faciliteze interacțiunea dintre NAC și comitetele superioare NATO care au responsabilități în domeniul managementului crizei (PCG, MC, PC, SCEPC și alte comitete în mod corespunzător) inspirându-se din experiența componentelor de stat major IS / IMS și din activitatea unităților operative de management al crizei ale IS / IMS (CMTF), odată activate;
- c. să faciliteze interfața dintre Cartierul General NATO și capitalele aliate și, acolo unde este posibil, capitalele parteneri și ale altor state care nu sunt membre NATO și cartierele generale ale altor organizații internaționale. [5, p. 228]

NATO HQ CMO se compune din CMO-urile IS și IMS, Centrul NATO HQ al Situației (SITCEN), EADRCC și două acorduri de coordonare și susținere reciprocă ale NATO HQ. La un nivel superior, adjunctul secretarului general, asistenții secretarului general (ASG) pentru afaceri politice și politica de securitate, pentru politica de apărare și planificare, pentru operații, pentru diplomatie publică și directorul IMS (DIMS), managerul executiv și directorul biroului privat sau persoanele desemnate expres de către aceștia să îi reprezinte, îi consiliază și îi ajută pe Secretarul General și pe președintele MC (CMC) în conducerea NAC / DPC și a MC pe timpul unor situații de încordare și criză.

În managementul crizei, NAC / DPC și MC sunt sprijinite de CMTF. CMTF atunci când devine activ pe timp de criză se compune din ofițeri activi cu experiență relevantă în domeniu numiți de IS și IMS din fiecare dintre CMO-urile acestora având în completare o celulă operativă de informare. Acest tip de CMTF urmează a fi patentat după misiunea curentă a NATO HQ Task Force din Balcani care există din 1995 și operează pe direcții similare. CMTF este modulară, iar mărimea și structura sa pot fi calibrate după condițiile și cerințele unei crize anume. Dacă situația o cere, CMO -urile, atât ale IS, cât și ale IMS, pot fi aduse în situația să poată fi operative 24 de ore din 24, șapte zile din săptămână. CMTF va asigura continuitatea în sprijinirea NAC și comitetelor superioare de resort, în cazul activării, și va ajuta procesul de consiliere politico-militară inclusiv în ceea ce privește implementarea

măsurilor NCRS într-o manieră sincronizată și concertată. În timp ce autoritatea pentru acordarea de consultanță NAC revine comitetelor de resort, CMTF urmează să joace un rol esențial în cadrul NATO HQ CMO, în facilitarea deliberării NAC pe timp de situație încordată sau de criză și în sprijinirea Secretarului General și președintelui CM. [5, p. 229]

SITCEN joacă un rol important pe tot parcursul procesului de management al crizei prin diseminarea informațiilor și produselor intelligence către delegațiile naționale și Statele Majore ale NATO, asigurarea expertizei, sprijinirea componentelor CMO și CMTF ale IS și IMS și prin asigurarea unor transmisiuni sigure operației propriu-zise a NATO HQ. [5, p. 230]

Centrul NATO al Situației

NATO SITCEN asigură recepționarea, schimbul și diseminarea informațiilor politice, economice și de spionaj militar fiind la dispoziție cu un serviciu permanent săptămânal ca punct de contact la Cartierul General NATO. SITCEN operează de asemenea cu sistemele de transmisiuni ale Cartierului General NATO, menține spații pentru statul major al operațiilor de criză și furnizează facilități și suport astfel încât briefingurile de specialitate să poată fi ținute fără a fi anunțate din timp. [5, p. 230]

Comandantul Strategic al Operațiilor Comandamentului Aliat (SACEUR) [1, p. 247]

SACEUR răspunde față de MC pentru orientarea generală și desfășurarea tuturor aspectelor militare privind Alianța din zona de interes a NATO. Acesta face recomandări militare cu privire la atribuțiile de comandă ale MC. Este autorizat să facă recomandări direct NAC / DPC asupra unor aspecte care țin de comandamentele sale informând în același timp și MC. Pe timpul pregătirii și desfășurării operațiilor primește directive politice de la NAC / DPC.

Atribuțiile SACEUR în domeniul managementului crizei cuprind transmiterea aprecierii comandanților asupra situației la NAC / DPC; solicitările de autorizare a declarării măsurilor din sistemul de prevenire al NATO sau de anulare a acestora; solicitările de autorizare a implementării unor anumite planuri de operații împreună cu propunerile privind regulile de angajare.

SC sunt reprezentați la NATO HQ de către SACEUREP și de SACTREPEUR. În speță, SACEUREP facilitează cursul pe două canale sincronizat al informațiilor între NATO HQ și SACEUR în vreme de criză sau situații tensionate.

Transmisiunile NATO

Comunicarea rapidă, fiabilă, în siguranță este esențială pentru a lua o decizie în cunoștință de cauză și la timp și pentru a transmite deciziile luate. O importantă dotare fizică în acest sens este Sistemul Integrat de Comunicații al NATO (NICS) care cuprinde o serie de elemente-cheie: Rețeaua de Relee Automate pentru Telegraf (TARE), care face legătura între NATO HQ, toate capitalele NATO și cei doi SC printr-un sistem telegrafic automat sigur pentru traficul mesajelor; Rețeaua Inițială Vocală Conexată (IVSN) care leagă beneficiarii civili și militari pe întreg cuprinsul

Alianței punându-le la dispoziție posibilități sigure (și nesigure) de comunicare vocală (telefon); două sisteme portabile de comunicații importante (un sistem spațial folosind sateliții NATO și un sistem NATO de transmisiuni terestre care acoperă tot teritoriul vest-european și de asemenea facilități mai restrânse pentru fax și transfer de fișiere în siguranță între NATO, SC, Sediul ONU din New York, sediul OSCE din Viena; echipamente sigure de transmisiuni vocale pe bandă îngustă (NBSV) care permit transmisiuni în siguranță de mesaje complet cifrate; echipamente sigure (și nesigure) pentru teleconferințe. Perfecționări semnificative ale acestor sisteme sunt pe cale să se realizeze. [5, p. 231]

Culegerea de informații pe timpul crizei

O primă cerință în managementul crizei este identificarea din timp a unei posibile crize prin folosirea tuturor surselor de culegere de informații cu scopul de a asigura un timp de avertizare adecvat. Perioada de avertizare este esențială pentru implementarea opțiunilor disponibile inclusiv a măsurilor de precauție pentru a replica la criză într-un stadiu cât mai incipient posibil. Culegerea de informații joacă un rol vital în monitorizarea și analiza situației din zonele de interes și în furnizarea de avertizări pe măsură ce acestea se dezvoltă. Totuși, dată fiind natura dinamică a lumii în care trăim și prevederile largi ale Concepției Strategice a NATO, filosofia avertizării necesită un grup lărgit de experți din alte discipline militare, politice, economice și umanitare care să ia parte la procesul de avertizare pe baza culegerii de informații. Structura Sistemului de Informații pentru Avertizare al NATO (NIWS) urmează în continuare această direcție.

Se remarcă faptul că NATO nu are alte dotări proprii pentru colectarea de informații în afara rapoartelor de la forțele dislocate. Depinde de națiunea membră care e pregătită să-i asigure astfel de dotări prin intermediul ministerului său al apărării sau prin alte agenții. În afara informațiilor cu caracter secret primite de la organizațiile militare, sunt folosite de asemenea și informațiile cu caracter nesecret (provenite din presă, TTV, radio). [5, p. 233]

Una dintre componentele NATO HQ care monitorizează evoluția evenimentelor este Divizia Informații a IMS. Compartimentul de Avertizare al Diviziei de Informații trece în revistă în mod constant rapoartele curente cu informații secrete furnizate de națiuni, de SACEUR și forțele dislocate, menținând astfel sub supraveghere continuă zona de interes a NATO. În plus, prin legătura cu SITCEN și prin monitorizarea mass-media și Internet se oferă o acoperire actualizată a evenimentelor din lume pe timp de pace.

Primul obiectiv al culegerii de informații în managementul crizei este detectarea situațiilor potențial critice. NIWS asigură structura de bază pentru prezentarea Informațiilor de Avertizare. Acesta a fost dezvoltat pentru amenințările actuale din partea unor actori statali, non-statali și transnaționali, folosind o analiză mai degrabă calitativă decât cantitativă. Avertizarea oferită de NIWS nu este, totuși, suficientă. Din acest motiv, NIWS este folosit doar ca punct de intrare cu care se declanșează aranjamentele pe mai departe din managementul crizei prin Sistemul NATO de Răspuns la Criză (NCRS). Această concepție de legătură va fi un plus atât pentru comunitatea de avertizare cât și pentru cea de management al crizei.

Noul sistem tridirecțional NIWS va fi pe deplin accesibil pe pagina IMS din Sistemul de Culegere și Exploatare a Informațiilor de pe Câmpul de Luptă (BICES). Totuși, nici un sistem de avertizare nu poate fi complet dacă factorii de decizie nu trec la acțiune. [5, p. 233]

Pe lângă funcția de avertizare, Divizia de Informații răspunde de asigurarea permanentă cu rapoarte pe linie de informații în sprijinul adoptării deciziilor în NAC și în MC pe tot parcursul crizei. Din acest punct de vedere, ofițerii de stat major de informații vor face parte integrantă din forțele operative formate de comandamentele NATO și în special din Echipele de Sprijinire a Crizei (CST) atunci când acestea sunt dislocate. CST pot fi dislocate pentru a întări statele majore ale NATO din zonele de criză sau pentru a instala prezența NATO acolo unde nu a existat o prezență permanentă. Cu o compunere multidisciplinară IS /IMS, acestea pot fi folosite pentru a îmbunătăți transmiterea rapoartelor și fluxul de informații sau pentru a sprijini anumite inițiative diplomatice.

Pe timpul crizei, informațiile politico-militare, economice și sociologice puse la dispoziția NATO HQ sunt colectate și procesate de Compartimentul de Informații Curente și Avertizare, care oferă cu regularitate briefing-uri pentru NAC și MC. Acestea plus rezumatele zilnice ale altor rapoarte sunt făcute publice în cadrul NATO HQ și în întreaga Alianță. [5, p. 234]

Măsuri pentru managementul crizelor

Arta informării e un factor de bază pentru rezultatul managementului crizei și aceasta trebuie luată în considerare încă de la primul semn de apariție a crizei. Operațiile de Informare (INFO OPS) pot fi încadrate atât în art. 5 la Apărarea Colectivă, cât și în afara art. 5 la Operații de Răspuns la Criză (CROs). Politica NATO INFO OPS este descrisă în MC 422 din 26.02.1999. INFO OPS construiește pe baza strategiilor existente pentru a integra mai bine strategia militară cu procesul de consultări politice, aparatul procesului decizional și operațiile combinate politico-militare ale NATO. Un plan INFO OPS proiectat și executat cu pricepere va oferi NATO posibilitatea de a prelua și menține inițiativa pe parcursul crizei. Acest lucru va asigura la rândul său că sinergia dezvoltată ca urmare a abordării pro-active și coordonate a managementului informațiilor poate fi pusă la treabă cu scopul de a soluționa crize cu succes și pe cât posibil cu niște costuri minime.

În esență, NATO INFO OPS reprezintă coordonarea, armonizarea și sincronizarea continuă a tuturor activităților diplomatice, politice, economice și militare în sprijinul obiectivelor generale ale Alianței. Acestea urmează să sporească la maximum sinergia eforturilor și, ceea ce este și mai important, să evite orice daune ce ar putea fi cauzate prin activități independente separate operând la diferite niveluri fără să cunoască implicațiile activității uneia pentru cealaltă sau pentru obiectivele generale ale NATO.

O gamă largă de măsuri politice, diplomatice, economice și militare întreprinse sunt avute în vedere. Acestea sunt considerate opțiuni flexibile a căror selecție și folosire depinde de condițiile predominante la vremea respectivă. [5, p. 235]

Măsuri preventive diplomatice, economice și militare

Numeroase măsuri sau opțiuni politice și economice sunt conținute în Inventarul Măsurilor Preventive.

În 1981, inventarul urma să fie un catalog acceptat al acțiunilor și inițiativelor posibile care ar fi putut fi întreprinse de către membrii Alianței în mod individual sau colectiv în situații care implicau un comportament amenințător al unei sau mai multor țări ale Pactului de la Varșovia împotriva unuia sau mai multor aliați NATO sau împotriva altei țări. Acesta a fost revizuit în 1998 pentru a reflecta noul mediu internațional, ținându-se cont de situațiile care implică riscuri și crize generate de una sau mai multe țări care ar putea avea efect asupra securității membrilor Alianței.

Acesta servește drept aide-memoire și cuprinde o serie de măsuri preventive diplomatice și economice spre folosire într-o criză; de asemenea conține unele exemple ilustrative pentru măsurile militare care ar putea avea un oarecare efect preventiv. Aceste măsuri au doar valoare de indicații și trebuie adaptate la cerințele specifice unei situații date la vremea respectivă.

Inventarul Măsurilor Preventive este doar una dintre componentele aranjamentelor NATO pentru managementul crizei. De aceea aplicarea acestora trebuie concepută în combinație cu alte măsuri disponibile din cadrul Sistemului de Precauție și Pregătire pentru Situațiile de Urgență Civile al NATO. Valoarea și eficiența acestor măsuri ar fi în mod clar stimulată de aplicarea combinată de către cât mai mulți aliați cu putință. [5, p. 235]

Sistemul de Precauție NATO

Sistemul de Precauție NATO, care înlocuiește Sistemul de Alertă NATO, asigură pregătirea generală a structurilor NATO pentru sprijinirea acțiunii militare. Manualul Sistemului de Precauție NATO (NPSM) este documentul produs de SC, care include detaliile fiecărei măsuri de precauție. Atingerea consensului asupra NPSM a luat câțiva ani. Totuși, s-a convenit să se folosească proiecte ale NPSM pentru exerciții, iar între timp elaborarea documentului să continue. Sistemul de Precauție NATO e menit să ofere mai multă flexibilitate și în același timp să abată atenția de la fostul Sistem de Alertă. De asemenea, procedurile sistemului sunt compatibile cu o relevare mai accentuată a mijloacelor politice, diplomatice și economice de care dispune Alianța.

Sistemul de Precauție NATO se compune din trei elemente [5, p. 236]:

- a. măsurile de Precauție – mijloace de inițiere a unor pași necesari pentru a se asigura atingerea în mod ordonat a gradului de pregătire corespunzător situației. Acestea sunt organizate în 17 zone tematice;
- b. măsurile de prevenire a surprinderii – acele acțiuni militare defensive care trebuie întreprinse rapid pentru a permite forțelor NATO să supraviețuiască și să-și mențină capacitatea de a-și desfășura misiunile cu eficacitate în anumite circumstanțe (atacuri sau atacuri iminente cu avertizare slabă sau prin surprindere). Prevenirea surprinderii se poate susține cel mult 36 de ore;
- c. măsuri împotriva agresiunii – acțiuni ce marchează trecerea de la condiția de pregătire și dezvoltare la cea de autorizare a angajării forțelor NATO.

Măsurile împotriva agresiunii trebuie să fie declarate la declanșarea sau imediat după începerea ostilităților. [5, p. 237]

Catalogul Opțiunilor Potențiale de Răspuns Militar la Criză

Catalogul Opțiunilor de Răspuns Militar la Criză servește drept un *aide-memoire* asigurând o listă cuprinzătoare de luat în considerare de către autoritățile NATO pe timpul crizei. Opțiunile sunt special destinate a fi folosite în stadiile inițiale ale crizei, în situații în care amenințarea este ambiguă, iar teritoriul NATO nu este neapărat amenințat. Mijloacele folosite pentru implementarea acestor opțiuni sunt de natură militară, dar obiectivul și scopul lor final este în esență politic și în cele mai multe cazuri sunt folosite pentru a da un avertisment specific vizibil și treptat al Alianței potențialului inamic. Opțiunile conținute de catalog pot fi adaptate în funcție de necesitate la anumite condiții. Implementarea sau anularea unei Opțiuni de Răspuns Militar (MRO) trebuie aprobată de către Consiliu / DPC. [5, p. 237]

Sistemul NATO de Răspuns la Criză

În februarie 2000 Consiliul a adoptat un număr de recomandări referitoare la dezvoltarea unui sistem integrat al măsurilor de management al crizei. În august 2001, Consiliul a aprobat Directivele Politice pentru dezvoltarea Sistemului NATO de Răspuns la Criză (NCRS), care a intrat în vigoare în 2005. NCRS include: o componentă a opțiunilor preventive pentru a ajuta Consiliul să aprecieze răspunsurile posibile la o criză pe cale de apariție sau actuală; o componentă a măsurilor de răspuns la criză (CRM), care să asigure intensificarea pregătirii Alianței pentru a răspunde rapid la întreaga gamă a crizelor potențiale; acordurile privind măsurile de prevenire a surprinderii și măsurile împotriva agresiunii; informații introductive și de procedură care se referă la modul de folosire a NCRS.

Forțele NATO distincte gestionării crizelor

În eventualitatea unei crize, forțele militare ale Alianței pot completa și întări acțiunile politice cu o abordare largă a securității, contribuind prin aceasta la managementul acestui fel de crize și la soluționarea lor pe cale pașnică. Eficiența oricărei structuri de forță în implementarea cerințelor militare ale strategiei Alianței va depinde de dorința națiunilor de a subscrie complet la capacitățile și caracteristicile operaționale cerute de forțele Alianței.

Pentru a apăra pacea și a preveni războiul sau orice altă formă de coerciție, Alianța va menține pentru viitorul previzibil o combinație corespunzătoare de forțe nucleare și convenționale cu baza în Europa și actualizate acolo unde este necesar, dar la un nivel de minimă suficiență. Forțele convenționale NATO vor fi mai puține ca număr, mai ușor dislocabile/ mai mobile și mai clar disponibile decât până acum. Caracterul multinațional, capacitățile de construire a forței și abilitățile demonstrate de refacere sunt ingrediente suplimentare importante ale noii strategii militare. Structura forțelor NATO se definește prin trei parametri esențiali (tipurile de forțe, pregătirea de luptă și destinația forțelor). Forțele NATO se grupează în următoarele două tipuri de forțe după abilitatea acestora de a fi dislocate:

- a. forțe dislocabile (DF) Forțele disponibile pentru o gamă largă de misiuni NATO, complet dislocabile pe întregul teritoriu al Alianței și în afara acestuia. Acestea sunt organizate într-un cartel de forțe naționale și internaționale;
- b. forțe locale (IPF) Forțe predominant solicitate pentru apărarea colectivă în cadrul sau în apropierea teritoriului națiunii care le asigură. Acestea nu au nevoie să fie total dislocabile și sunt furnizate în primul rând de o anumită națiune individuală. [5, p. 238-239]

Cu privire la pregătirea lor și cu scopul de a le asigura flexibilitate în îndeplinirea unei game largi de misiuni atât DF, cât și IPF pot fi subîmpărțite în trei tipuri de forțe.

Reflectând nivelurile lor de pregătire: Forțe cu pregătire înaltă (HRF), forțe cu pregătire de luptă mai scăzută (FLR) și forțe în constituire pe termen îndelungat (LTBF).

Actualmente se află în dezvoltare în cadrul Alianței concepția forțelor operative întrunite combinate. CJTF este o forță internațională (combinată) și din mai multe categorii de forțe (forță întrunită, organizată spre acțiune operativă, complet dislocabilă și alcătuită pentru o întreagă serie de misiuni militare ale Alianței, necesitând comandă internațională și integrată și control de către CJTF HQ. CJTF face parte integrantă din structura de comandă militară care îi asigură Alianței capacitatea primară de a disloca rapid forțe ori de câte ori este necesar, de a controla forțele și de a desfășura operații întrunite cu participarea unor națiuni care nu sunt membre ale NATO. Capacitatea implementată în întregime ar trebui să întărească și Identitatea Europeană de Securitate și Apărare ESDI. [1, p. 259]

Strategia de informare publică [6, p. 188-190]

Un alt domeniu de schimbări esențiale, ca urmare a lecțiilor învățate din operațiile NATO din Balcani, a fost Concepția NATO privind informațiile publice și relațiile cu mass-media.

În timpul campaniei aeriene din Kosovo, reprezentanții NATO au fost copleșiți de întrebări ale mass-media cu privire la acțiunea desfășurată, și la care nu a fost în măsură să răspundă efectiv. Astfel ca nevoia de a avea o strategie proprie de informare publică, total integrată sistemului de management al crizelor, a fost foarte clară. S-a recunoscut astfel faptul ca modul de comunicare cu mass-media poate avea un impact critic asupra opiniei publice.

De aceea, ca urmare a experienței acumulate pe timpul campaniei aeriene din Kosovo, inclusiv din campania media, foarte activă, a președintelui S. Miloșevici, NATO a decis înființarea unui Centru pentru Operații Media (*Media Operations Center – MOC*), pentru realizarea expertizei media la nivel înalt, pentru a întâmpina problemele media, a formula răspunsuri și a coordona eforturile media în capitalele țărilor-partenere. Operațiile media au fost astfel îmbunătățite și încorporate în sistemul NATO, devenind parte a Sistemului NATO de Management al Crizelor.

Strategia NATO de informare publică are drept principale obiective: asigurarea suportului opiniei publice pentru începutul operațiilor militare și prezentarea și comunicarea misiunilor într-un mod pozitiv, eficient și consistent în cadrul țărilor-membre NATO, dar și în cadru internațional.

Printre altele, au fost considerate necesare următoarele:

- strategie proactivă dezvoltată, ca parte a procesului de planificare operațională;
- coordonarea exactă între NATO și structurile naționale specifice;
- organizarea unui centru de management al informațiilor publice pe timpul desfășurării crizelor;
- stabilirea procedurilor de operare standard pentru buna funcționare a Centrului de Informare Publică (*Public Information Center – PIC*);
- stabilirea unui singur purtător de cuvânt al alianței sau realizarea unei strânse coordonări a purtătorilor de cuvânt;
- stabilirea purtătorilor de cuvânt militari și civili, în măsură să răspundă rapid și cu acuratețe la întrebările mass-media.

Activitățile de parteneriat [6, p. 190-]94]

Aliții subliniau importanța activităților de cooperare în cadrul *Euro-Atlantic Partnership Council (EAPC)*, *Partnership for Peace (PfP)*, *NATO Russia Council (NRC)*, *NATO Ukraine Commission (NUC)*, *Mediterranean Dialogue* pentru prevenirea conflictelor și managementul crizelor. Atât aceste activități, cât și țările participante la ele pot contribui la prevenirea conflictelor și managementul crizelor în diferite moduri. O importantă contribuție o reprezintă reducerea tensiunilor structurale prin adoptarea normelor și practicilor democratice, renunțarea la disputele nerezolvate și realizarea reformelor în domeniul apărării de către statele care aspira la statutul de membru al alianței sau participarea în cadrul programului PfP. Acest lucru se poate observa dacă privim modul, uneori dramatic, în care s-au realizat reformele în cadrul celor șapte țări invitate să devină membre ale alianței la Summitul de la Praga din 2002.

Activitățile de cooperare NATO contribuie, de asemenea, la managementul crizelor și prevenirea conflictelor prin discutarea activă a crizelor în desfășurare sau a celor potențiale. Aceste consultări permit concentrarea atenției asupra problemelor ce pot duce la reducerea tensiunilor.

Al treilea aspect al sprijinului prevenirii conflictelor și managementului crizelor este reprezentat de voința politică a țărilor din cadrul PfP, precum și a altor țări participante la operațiile de răspuns la crize conduse de NATO, acordată soluționării acestora. Acestea sunt reflectate în declarațiile adoptate de organismele mai sus menționate, precum EAPC, cu privire la atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 sau în poziția adoptată de acestea în cadrul altor organizații internaționale în legătură cu aceeași problemă.

În final, dar nu cu cea mai scăzută importanță, țările-partenere și-au adus contribuții importante la operațiile de răspuns la crize conduse de NATO, participând cu forțe sau prin sprijinul națiunii-gază (autorizarea folosirii spațiului aerian sau terestru sau acordarea altor facilități).

Au fost multe schimbări în domeniul Parteneriatului pentru Pace și, în mod deosebit, în domeniul îmbunătățirii continue a parteneriatului operațional. Astfel, NATO consideră ca fiind importante:

- creșterea rolului țărilor-partenere pentru prevenirea conflictelor și managementul crizelor;
- transformarea relațiilor NATO cu țările-partenere de la statutul de relații Pfp non-criză la cel de implicare efectivă a acestor țări în managementul crizelor;
- punerea la dispoziția partenerilor și a altor organizații internaționale a informațiilor adiționale, considerate clasificate pe timpul crizelor.

Unul dintre multele aspecte, schimbat semnificativ, a fost acela al gradului în care țările-partenere pot participa la discuțiile referitoare la operațiile de răspuns la crize. Deși aliații iau decizia finală privind planificarea și executarea operațiilor de răspuns la crize, s-au făcut pași importanți în ceea ce privește cantitatea de informații ce poate fi pusă la dispoziția partenerilor, timpul avut la dispoziție de către aceștia pentru a reacționa și măsura în care opiniile lor sunt luate în considerare în cadrul deciziilor adoptate de aliați.

Importanța participării țărilor din cadrul programului Pfp la operațiile de răspuns la crize conduse de NATO este reflectată de Cadrul Politico-Militar pentru Operații Pfp sub conducerea NATO (*Political Military Framework for NATO-led Pfp Operations* – PMF), adoptat la Summitul de la Washington, care oferă cadru specific integrării partenerilor în structurile politice și de comandă pentru participarea acestora la:

- planificarea operațională;
- aranjamentele de comandă;
- consultările politice și luarea deciziilor.

Aliații și partenerii au convenit ca procesul de informare și consultare, cu contribuția partenerilor, facilitează semnificativ desfășurarea operațiilor NATO de răspuns la crize.

Revizuirea periodică a PMF oferă oportunități bune pentru îmbunătățirea acestui document.

Cooperarea cu alte organizații internaționale, care contribuie la menținerea păcii și securității este o altă fațetă a implicării NATO în prevenirea conflictelor și managementul crizelor. Deși Tratatul de la Washington conține referiri explicite la angajamentul NATO față de principiile *Cartei ONU* și *Cartei Națiunilor Unite*, în timpul războiului rece contactele dintre NATO și ONU s-au menținut la un nivel scăzut.

Una dintre schimbările importante în acest sens s-a produs încă de la Summitul de la Roma din 1991, când în *Conceptul Strategic* adoptat atunci s-au făcut referiri la nevoia unei concepții largite de securitate, prin lărgirea cooperării dintre NATO și alte organizații internaționale. Cu respect față de rolul alianței în promovarea păcii și securității internaționale, *Conceptul Strategic* lansat în 1991 recunoaște explicit: „contribuția valoroasă adusă de alte organizații, cum ar fi Comunitatea Europeană și OSCE și că rolurile acestor instituții sunt complementare”. În secțiunea referitoare la prevenirea conflictelor și managementul crizelor, *Conceptul Strategic* din 1991 menționează că „dialogul și cooperarea în cadrul întregii Europe trebuie în totalitate promovat pentru a împiedica apariția crizelor și a asigura prevenirea conflictelor odată ce securitatea aliaților este inseparabil legată de a tuturor celorlalte state din

Europa. În acest sens, aliații vor sprijini rolul procesului CSCE și instituțiile acestuia. Alte organisme, cum sunt Comunitatea Europeană, Uniunea Europei de Vest și Națiunile Unite pot, de asemenea, juca un rol important”.

Aceleași puncte au fost atinse și în *Declarația de Pace și Cooperare* adoptată la Roma în același timp, care precizează că „a fost nevoie de un nou cadru instituțional pentru că NATO a lucrat în sensul unei noi arhitecturi de securitate europene în care NATO, CSCE, WEU, și Consiliul Europei să fie complementare. Aceasta interacțiune va avea cea mai importantă semnificație în prevenirea instabilității și divizărilor ce pot fi rezultatul a numeroase cauze, cum ar fi decalajele economice sau naționalismul violent”. Eforturile de inițiere a unei asemenea concepții coerente au avut un start dificil. ONU a răspuns fără entuziasm eforturilor NATO de a se implica în crizele din fosta Iugoslavie. Ulterior, datorită dificultăților întâmpinate de misiunea ONU „UNPROFOR”, contactele NATO – ONU s-au dovedit a fi esențiale și benefice la toate nivelurile, iar în final o forță condusă de NATO a fost dislocată în Balcani. Utilitatea unei legături continue s-a materializat prin stabilirea unor echipe de legătură formate din ofițeri din IMS la sediul central ONU din New York, respectiv oficiali ONU la Cartierul General NATO din Bruxelles. Aceste echipe de legătură au avut o contribuție majoră pentru eficiența cooperării dintre cele două organizații.

De asemenea, o legătură strânsă între NATO și ONU s-a stabilit la nivelul Oficiului NATO pentru Planificarea Urgentelor Civile (*NATO Civil Emergency Planning Officials* – NCEPO) respectiv Departamentului pentru Coordonarea Asistenței Umanitare al ONU (*Coordination of Humanitarian Assistance* – UNOCHA)

Asemenea aranjamente de legătură s-au stabilit și cu OSCE. Acestea au inclus vizite periodice, conduse de către directorul pentru Managementul Crizelor și Operații din cadrul NATO și, respectiv, șeful Centrului de Prevenire a Conflictelor OSCE, în scopul schimbului de opinii cu privire la evoluția situațiilor actuale sau potențiale de interes viitor și căutarea de noi soluții pentru îmbunătățirea cooperării dintre cele două organizații.

Importanța cooperării cu OSCE în domeniul managementului crizelor și prevenirii conflictelor se regăsește și în *Declarația Summitului de la Praga*, care menționează „pentru promovarea păcii și stabilității în spațiul euro-atlantic, NATO va continua să dezvolte o cooperare prolifică și deschisă cu OSCE, în special în domeniul complementare managementului crizelor și a reabilitării postconflict”. Mai mult, NATO a stabilit legături și cu alte organizații internaționale referitoare la campania aeriană din Kosovo și apoi la KFOR.

Cu toate ca aceste contacte cu ONU și OSCE nu au avut drept scop îmbunătățirea simultană a planificării civile și militare a operațiilor de răspuns la crize, ele și-au adus contribuția la îmbunătățirea cooperării dintre aceste organizații. Aceasta a facilitat răspunsul atât la nivel strategic, cât și la nivel tactic, așa cum s-a întâmplat în Bosnia-Herțegovina, Kosovo și Macedonia.

Raportul NAC referitor la concluziile NATO cu privire la operațiile din Balcani notează importanța legăturii cu ONU și OSCE, precum și cu alte organizații, și recomandă consolidarea cooperării, pentru o mai bună conlucrare pe timpul viitoarelor operații de răspuns la crize.

Reguli de angajare

Orice forță a NATO dislocată într-o zonă de criză trebuie să aibă niște reguli clare de angajare (ROE) croite după misiunea primită, ROE fiind autorizarea pentru folosirea forțelor sau limitarea folosirii lor pe timpul operațiilor militare. ROE trebuie să fie legale. Dreptul internațional definește limitele legale pentru folosirea forțelor pe timpul operațiilor militare. ROE sunt instrucțiuni date forțelor (inclusiv indivizilor) care definesc circumstanțele și condițiile, gradul și maniera în care forța poate sau nu poate fi aplicată. ROE nu restrânge dreptul inerent la autoapărare.

Reguli de Angajare ale NATO, a fost aprobat de către Consiliu la 23 iulie 2003 și conțin un compendiu operațional și strategic al regulilor de angajare și politica NATO privind aprobarea și implementarea acestor reguli la toate operațiile militare NATO sau sub comandă NATO. Acest document a fost difuzat la PfP, EU, SFOR, KFOR, ISAF și în Australia. [5, p. 240]

Sistemul de Planificare a Operațiilor NATO

Documentul pentru planificarea operațiilor NATO a fost complet refăcut prin incorporarea experienței dobândite din practică în planificarea și desfășurarea operațiilor recente ale NATO. Documentul asigură o orientare generală pentru inițierea, dezvoltarea, aprobarea, executarea, analizarea, revizuirea și anularea tuturor planurilor operative ale Alianței. Pe lângă descrierea procesului de planificare a operațiilor, acesta se referă și la activarea forțelor și la procedurile de dislocare. Din lumina evoluțiilor recente și schimbărilor interne, noua structură de comandă a NATO Structura Forțelor (HRF), TOR al SC și Manualul Sistemului de Răspuns la Criză (NCRS) ca și unele amendamente la procesul de generare a forței, documentul de planificare va fi revizuit în timp util. [5, p. 241]

Operații de Răspuns la Criză ale NATO în afara art. 5

La Summitul de la Washington din 1999, Alianța a adoptat noua sa concepție strategică exprimând o viziune mai cuprinzătoare asupra securității euroatlantice și punând un accent mai mare pe capacitățile NATO de prevenire a conflictelor și de management al crizei. Crizele legate de activitățile neprevăzute în art. 5 au fost redefinite ca „Operații de Răspuns la Criză” (CRO) ca recunoaștere a faptului că activitățile viitoare ale Alianței vor fi probabil mai largi ca obiectiv decât operațiile în sprijinul păcii și că ar putea implica o gamă complexă și diversă de actori, riscuri, situații și cerințe, inclusiv situații de urgență de natură umanitară. Această elaborare a fost consolidată printr-o gamă largă de misiuni întreprinse de NATO în 1998 și 1999 în și pe lângă Kosovo ca și în dislocările ce au urmat ale KFOR. După o consultare completă cu partenerii, Comitetul Militar a avizat politica militară a NATO pentru operațiile de răspuns la criză neprevăzute de art. 5 la 30 mai 2001. Prin aceasta s-a oferit cadrul politic necesar susținerii măsurilor privind planificarea și operațiile. [5, p. 242]

În condițiile scopului urmărit, documentul scoate în evidență principiile, aspectele unice și gama largă de activități militare care se referă la și cuprind CRO neprevăzute în art. 5. Gama de operații în caz de criză avută în vedere cuprinde

desfășurarea de către Alianță și participarea la un spectru complet de operații care le includ și pe cele în sprijinul păcii într-o gamă pornind de la cele mai pretențioase tipuri de impunere a păcii și până la activități militare preventive și de altfel conduse de Consiliul Nord-Atlantic. Se descrie natura, direcția controlului politic și strategic, principiile de bază, caracteristicile forțelor și modul de participare la CRO neprevăzute de art. 5, acordând o atenție deosebită contribuției importante pe care o pot aduce națiunile care nu sunt membre NATO (NNCNs) inclusiv prin includerea în cadrul politico-militar al operațiilor PFP conduse de NATO.

Nu e mai puțin adevărat că documentul ridică și unele probleme politice importante. Printre acestea se numără problemele legate de mandatul și legitimitatea CRO conduse de către NATO și de cadrul legal în care s-ar desfășura astfel de operații. Dintre acestea, problema mandatului și legitimității politice va fi un aspect luat în considerare de către Consiliu la fiecare caz în parte. Se oferă o orientare în privința dezvoltării doctrinei, procedurilor, instruirii și echipării forțelor NATO pentru CRO. Este clar că NMA, pentru a putea începe planificarea unei CRO neprevăzută de art. 5, va solicita directive de inițiere de la NAC, iar decizia pentru emiterea unor astfel de directive este una politică și trebuie luată în conformitate cu prevederile relevante ale Tratatului de la Washington și cele ale Concepției Strategice din 1999. Mai mult decât atât, documentul reflectă cadrul legal în cadrul căruia NATO va desfășura CRO neprevăzute de art. 5, inclusiv pentru folosirea forței. Toate operațiile sub conducerea NATO vor fi planificate și desfășurate în conformitate cu toate legile internaționale aplicabile, inclusiv cu dreptul internațional umanitar, ca și cu principiile Cartei ONU. [5, p. 243]

Întrebări pentru fixarea cunoștințelor:

1. Care au fost premisele creării blocului politico-militar NATO?
2. Care este profilul NATO și aria de acoperire a activităților sale?
3. Care este structura militară a blocului NATO?
4. Ce atribuții în materie de securitate are NATO?
5. În ce constă esența *apărării colective*?
6. Ce presupune structura de comandă militară integrată a blocului NATO?
7. Care sunt conținuturile politicii NATO de prezervare a păcii, prevenire a războiului, consolidare a securității și stabilității?
8. Care este specificul managementului crizelor politico-militare în concepția NATO?
9. Care este esența *Conceptului Strategic al Alianței* din 1999?
10. Care au fost premisele creării unui *Sistem de Răspuns la Criză (NCRS)*?
11. Care sunt componentele *Sistemului de Răspuns la Criză al NATO*.
12. Ce conține *Manualul Sistemului NATO de Răspuns la Criză (NCRSM)*?
13. Ce reprezintă *Strategia de informare publică*?
14. Ce includ activitățile de parteneriat?
15. Care sunt organismele NATO cu atribuții în domeniul managementului crizelor?

Referințe bibliografice la TEMA 6:

1. Manualul NATO, 2001. <https://infocenter.md/wp-content/uploads/2015/02/manualul-nato.pdf>. (accesat la: 19.07.2021).
2. BOGZEANU, Cristina. Rolul NATO și al UE în managementul crizelor din Balcanii de Vest. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2011. 62 p.
3. GROȘEANU, Ion-Alexandru. Studiu comparativ NATO-UE-OSCE-ONU privind managementul crizelor. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2013.
4. ICHIMESCU, Cristian. Managementul crizelor în viziunea NATO. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, iunie, 2015, p. 212-218.
5. CIUPEI, Ioan. Managementul crizelor politico-militare. Suport de curs. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, 2011. 304 p.
6. CRĂCIUN, Ioan. Prevenirea conflictelor și managementul crizelor. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006.

Bibliografie suplimentară la TEMA 6:

1. BĂHNĂREANU, Cristian. Puterea militară în secolul XXI: modalități de realizare și manifestare a puterii militare în societatea democratică românească. București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.
2. BUȘE, Dorel. Managementul crizelor și conflictelor regionale. București: Editura Fundației România de Măine, 2006. 368 p.
3. CRĂCIUN, Ioan, MANTA, Dănuț. Gestionarea crizelor în cadrul NATO. București: Editura UNAp., 2004.
4. Doctrina pentru operațiile întrunite multinaționale. București, 2001.
5. DUȚU, Petre. Managementul situațiilor de criză și prevenirea conflictelor armate. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013.
6. FAHRON-HUSSEY, Claudia. Military crisis management operations by NATO and the EU. The decision-making process. Springer Fachmedien Wiesbaden, 2019.
7. FRUNZETI, Teodor. Organizațiile internaționale în era globalizării. Sibiu: Editura Academiei Forțelor terestre, 2000.
8. FRUNZETI, Teodor. Soluționarea crizelor internaționale. București: Institutul European, 2006. 269 p.
9. Guidelines for Operational Planning (GOP-2005). <https://www.nato.int/nrdc-it/magazine/2009/0914/0914g.pdf>. (accesat la: 23.12.2021).
10. HUNTER, Robert E. The European security and defense policy – NATO's companion or competitor. RAND Europe, 2002.
11. IFTODE, Florinel. Analiza conflictelor internaționale. București: Editura UNAp, 2006.
12. IOAN, Sorin, SCARLAT, Dumitru. Crize și tipuri de reacții militare. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2007.
13. MANTA, Dănuț. Curs: Conceptul Combined Joint Task Force – CJTF. București: Editura UNAp, 2005.

14. MANTA, Dănuț. Managementul crizelor în NATO. Operații de răspuns la crize non-art. 5. București: Editura UNAp, 2005.
15. MANTA, Dănuț. Teoria operațiilor multinaționale. București: Editura AISM, 2001.
16. MARSHALL, Monty G., GURR, Ted Robert. Peace and conflict 2005: a global survey of armed conflicts, self-determination movements and democracy. Center for International Development, 2005.
17. MÂNDRU, M., MANTA, D. Relații civili-militari-CIMIC – element central al Operațiilor Multinaționale. București: Editura AISM, 2001.
18. NICOLĂESCU, Gheorghe. Gestionarea crizelor politico-militare. București: Top Form, 2003.

CONCLUZII

Evoluțiile ce au loc în sistemul internațional sub impactul bagajului științifico-tehnologic, generatoare de schimbări adesea spectaculoase în raporturile de putere economice, politice, militare dintre state, conferă perioadei de la încheierea războiului rece caracteristicile unei etape a celor mai mari recadrări în relațiile politice și de securitate.

Deși riscurile de insecuritate sunt evaluate în general corect de state în propriile strategii de securitate, nu se prevăd suficiente acțiuni ca răspunsuri specifice la noile riscuri, provocări și crize ce s-au conturat la acest început de secol și mileniu: terorismul, subordonarea economică și politică a statelor slabe, subversiunea și destabilizarea internă, eroziunea identității culturale a țărilor mici, slab dezvoltate economic, riscurile ecologice majore, riscurile proliferării noilor produse științifice cu efecte distructive etc.

Chiar dacă pericolul unei confruntări militare majore a dispărut după încheierea războiului rece, noile riscuri și amenințări de diferite tipuri, ca și vulnerabilitățile sistemului de securitate actual, conduc uneori la apariția unor crize. Deși considerate ca fenomene de anormalitate, crizele sunt o prezență constantă în evoluția omenirii și ele apar ca momente dificile ale raporturilor politice, economice, sociale, culturale etc., ca urmare a unor mari acumulări de tensiuni, disfuncționalități, impunând trecerea la o altă ordine.

Definițiile date crizelor sunt numeroase, majoritatea lor fiind destul de pertinente. Preocuparea pentru crizele politico-militare este justificată de gradul de pericolozitate pe care-l prezintă. Criza politico-militară desemnează, de regulă, situația conflictuală generată de administrarea insuficientă a unei situații critice profunde de către o putere politică, ce nu reușește să satisfacă raționalitatea socială pentru care au fost create și produc violență militară. Orice criză politico-militară decurge dintr-o situație socială critică ce exercită presiuni asupra relațiilor și acțiunilor sociale, legate de obicei de problema puterii, ceea ce conduce pentru rezolvarea problemei la violență militară. De regulă, criza politico-militară constituie o etapă superioară a unei crize politice interne sau internaționale.

Principalele crize politico-militare în perioada la care ne referim își au originea în efectul de război rece și starea de dezordine care s-a instalat după încheierea acestuia. Deși crearea unei noi ordini internaționale a început și se derulează cu rapiditate, lărgirea NATO și UE creând premise mai bune atât pentru securitate, cât și pentru mai buna gestionare a crizelor politico-militare, acestea continuă să prolifereze. Cele mai grave crize politico-militare sunt cele generate de atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra SUA și riposta dată prin declanșarea războiului împotriva terorismului. Crize politico-militare există în multe zone ale lumii: Orientul Mijlociu Extins, Africa, spațiul ex-sovietic, Balcani, Asia de Sud și Sud-Est etc.

Trebuie menționat că diferitele crize politico-militare nu afectează numai țările sau zonele în cauză, ci toate statele lumii într-o formă sau alta. Din acest motiv este necesar un management adecvat pentru gestionarea acestora și realizarea unei noi stabilități.

Puncte importante de pornire pe calea aplicării unor măsuri eficiente pot fi oferite de maturizarea și obiectivizarea prevenirii și managementului crizelor pe calea elaborării și aplicării unor standarde general acceptate. Atunci când managementul crizelor a părăsit terenul abordărilor cu un caracter general, s-a adresat, nu întotdeauna cu succesul scontat, unor situații conflictuale deschise, concrete.

Managementul crizelor a devenit o componentă importantă a strategiilor organismelor cu preocupări în domeniul securității, în special a ONU, NATO, UE și OSCE. În acest cadru, acțiunilor militare speciale care dau conținut managementului crizelor – intervenții de menținere a păcii și de restabilire sau impunere a păcii, li se adaugă sprijinul politico-diplomatic acordat părților implicate pentru soluționarea conflictelor, asistența umanitară, ajutorul pentru normalizarea vieții sociale etc.

Evoluția NATO de după 1990 ilustrează nu numai preocuparea de a răspunde eficient noilor riscuri și amenințări, ci și tendința statelor membre și a structurilor sale de conducere de a transforma Alianța într-un nucleu politico-militar al unui eventual sistem de securitate cu vocație general europeană. Pledează, în acest sens, următorii factori: modificările de doctrină și structurale; preocupările de a proiecta stabilitatea existentă din vestul Europei în partea de est a continentului, prin sprijinirea proceselor de afirmare a societăților democratice în centrul și estul european, în special prin asistența acordată restructurării organismelor militare și asigurării controlului civil asupra armatelor din aceste țări, precum și asigurării controlului civil asupra armatelor din aceste țări, precum și pregătirile pe care le face pentru a participa, în caz de necesitate, la misiuni de menținere a păcii și la cele de impunere a păcii în afara prevederilor art. 5; intenția de extindere treptată spre Est, prin includerea țărilor central și est-europene; dezvoltarea unor relații de parteneriat și cooperare cu Federația Rusă, în vederea creării unui mediu de securitate și stabilitate mondială. Referitor la relațiile blocului NATO cu Rusia, războiul declanșat la 24 februarie 2022 după invadarea trupelor rusești pe teritoriul Ucrainei le-a marcat negativ și deocamdată este prematur să propunem scenarii pentru evoluția acestora.

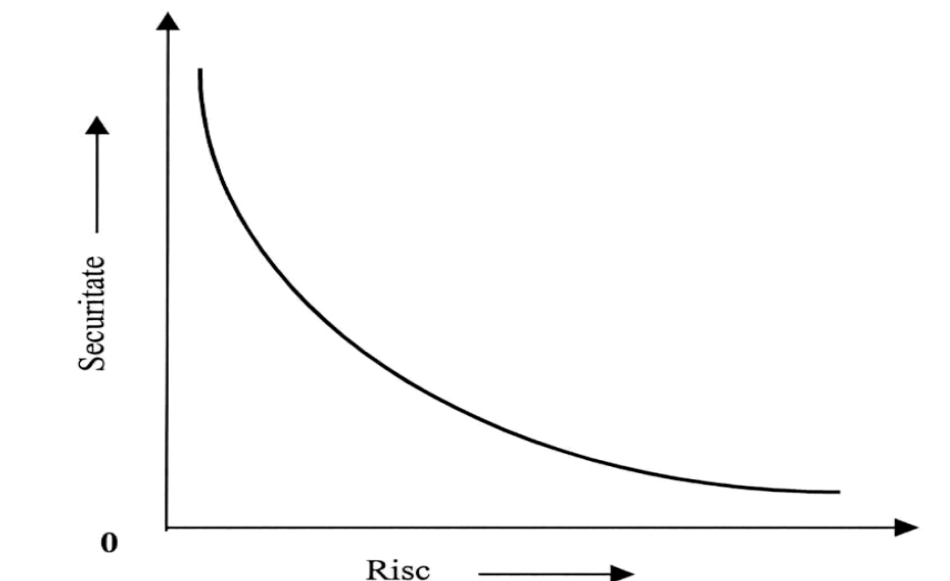
De asemenea, necesitatea unei abordări mai umane a securității este susținută de pericolul pe care îl prezintă asupra omenirii armele de distrugere în masă, în special armele nucleare: însuși numele lor reflectă scopul și sarcina lor, dacă ar fi folosite vreodată. Privind înainte, vedem că riscurile reale, ca epuizarea resurselor, în special criza apei potabile, cât și formele serioase de degradare a mediului, pot spori conflictele sociale și politice într-un mod imprevizibil, dar foarte periculos. Pe scurt, aceste sarcini noi ale securității necesită o reflectare creativă și o adaptare a metodelor noastre tradiționale pentru a satisface mai bine cerințele acestui Mileniu. Abordarea dinamică a situațiilor conflictuale subliniază importanța de a stabili un dialog între părți. Sunt foarte importante de asemenea, **măsurile de construire a încrederii**, nu numai în domeniul militar, ci și în sferile sociale, culturale sau economice. Aceste măsuri se pot dovedi cruciale pentru modificarea dinamicii crizelor. Conferințele și măsurile de creștere a încrederii sunt în cea mai mare parte multilaterale și acordă un loc important mediatorilor și facilitatorilor. Însă un principiu trebuie respectat astăzi mai mult ca niciodată: totul începe cu **prevenirea**.

ABORDAREA COMPREHENSIVĂ A MANAGEMENTULUI CRIZEI

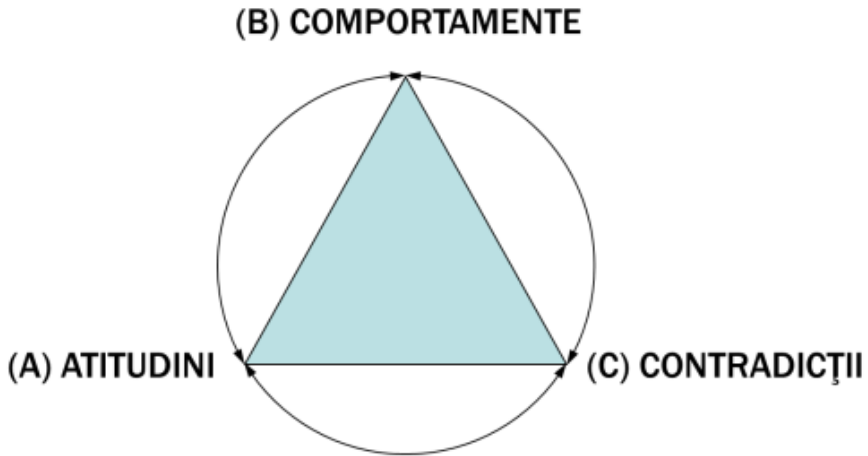
Sursa: „The comprehensive Approach today and in the future. Prezentarea Ambasadorului Hans Wesseling (Civil-Military Advisor CIVAD)(accesat 12.10.2020)

RELAȚIA DINTRE SECURITATE ȘI RISC

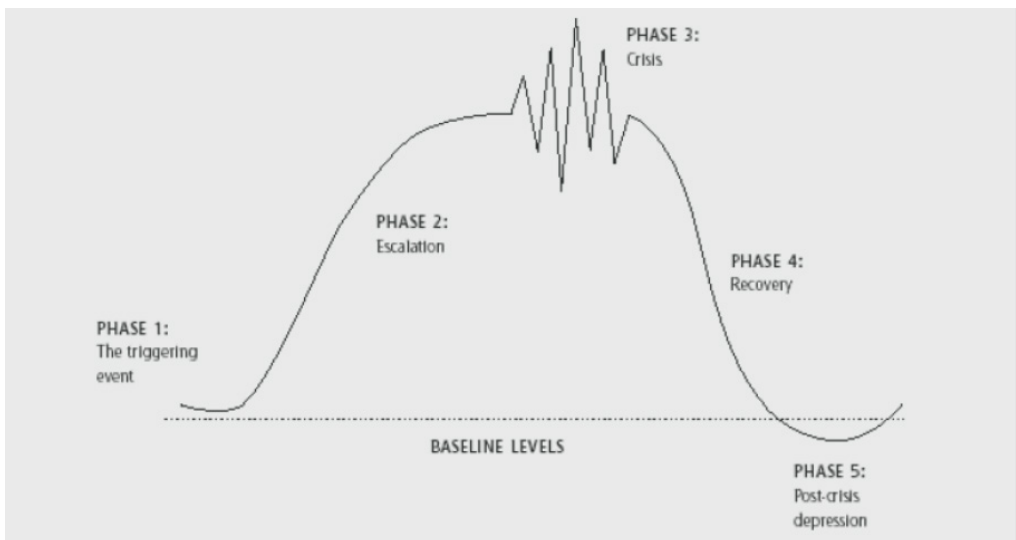
Sursa: https://www.srac.ro/files/documente/C-AS_Firica_Magementul%20riscului_watermark.pdf

TRIUNGHIUL LUI J. GALTUNG

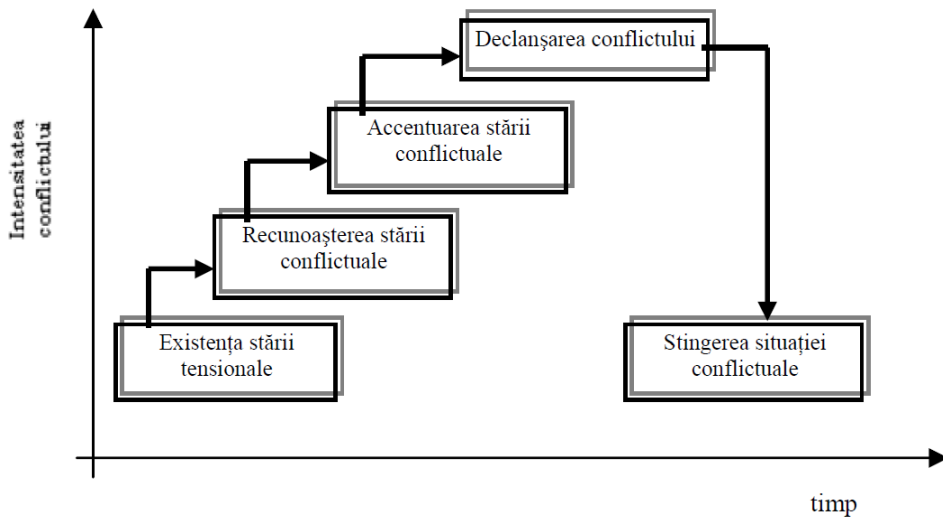
Sursa: <https://www.aihrhre.org/understanding-violence-triangle-johan-galtung-conflict-theory/>. (accesat la: 29.07.2021)

DINAMICA CRIZELOR

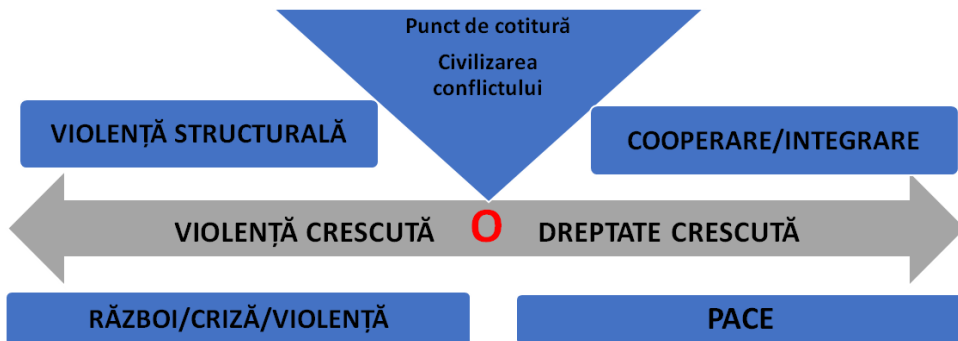
Sursa: Ioan Crăciun, Prevenirea conflictelor și managementul crizelor, 2006.

DINAMICA STĂRII CONFLICTUALE

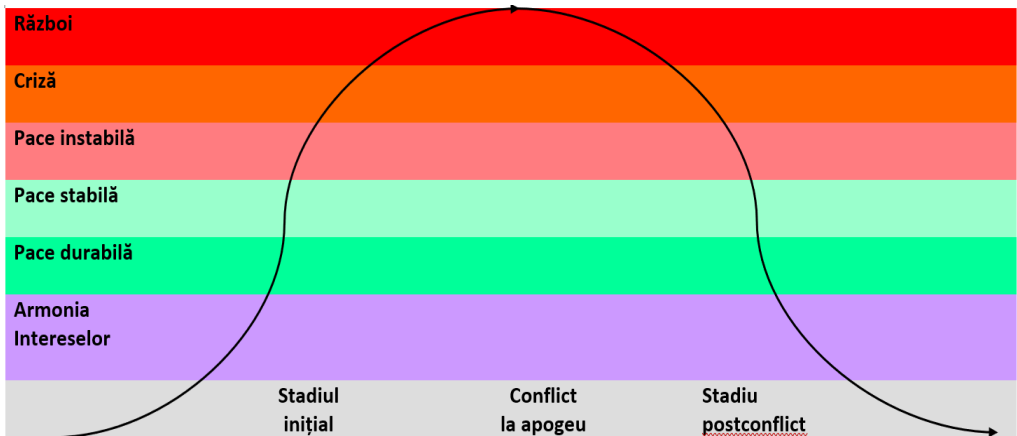
Sursa: Ioan Crăciun, Prevenirea conflictelor și managementul crizelor, 2006.

CONFLICTUL CA FOND INVIZIBIL. CONTINUUM-UL PACE-RĂZBOI

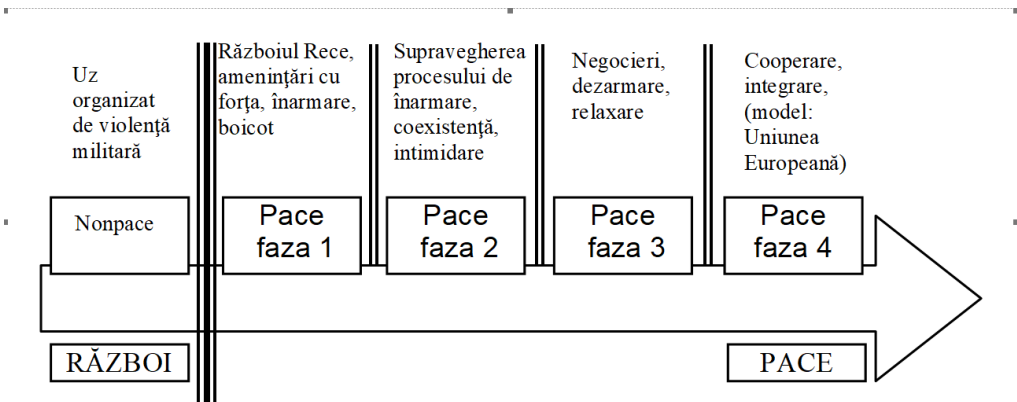
Sursa: Ioan Crăciun, Prevenirea conflictelor și managementul crizelor, 2006.

STADIILE DE EVOLUȚIE A CONTINUUMULUI PACE-RĂZBOI

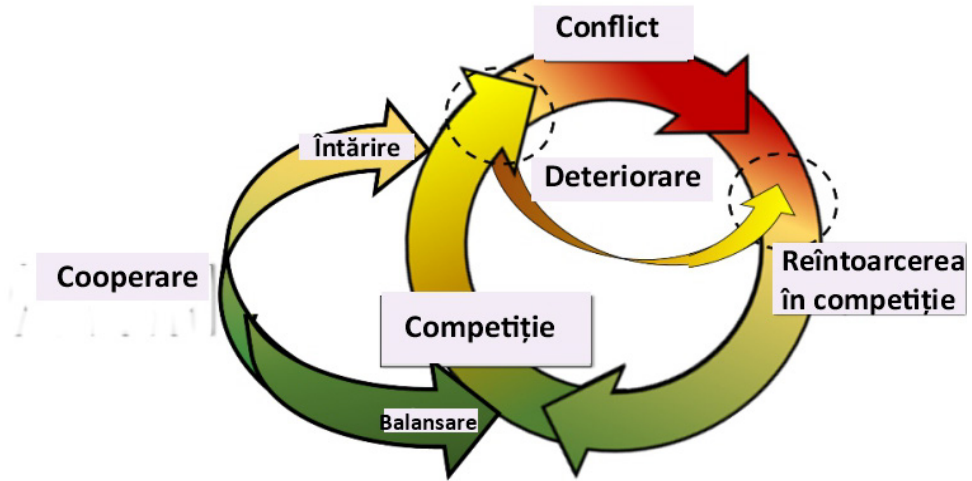
Sursa: Ioan Crăciun, Prevenirea conflictelor și managementul crizelor, 2006.

CONTINUUMUL CZEMPIEL

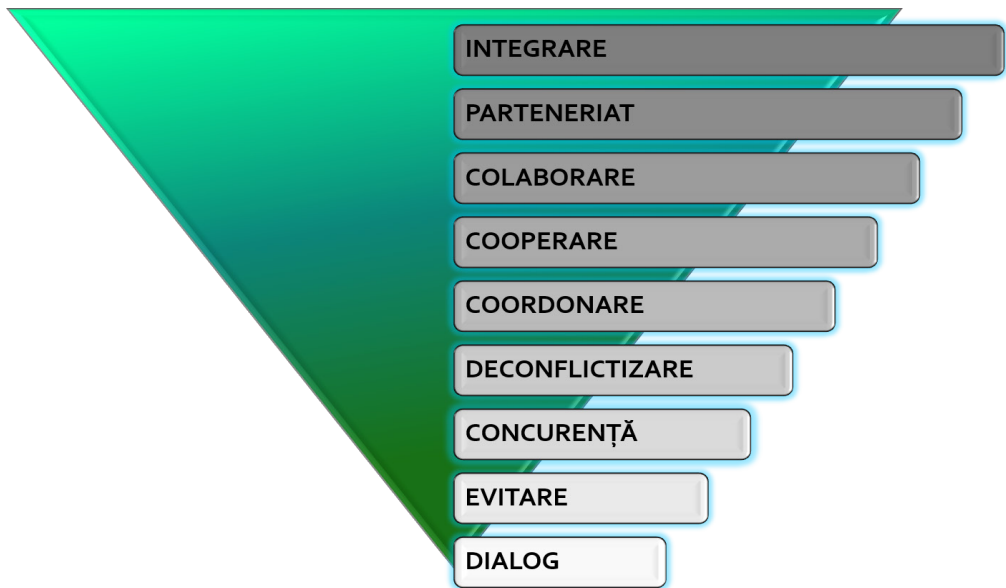
Sursa: Ioan Crăciun, Prevenirea conflictelor și managementul crizelor, 2006.

DIAGRAMA DE APĂRARE

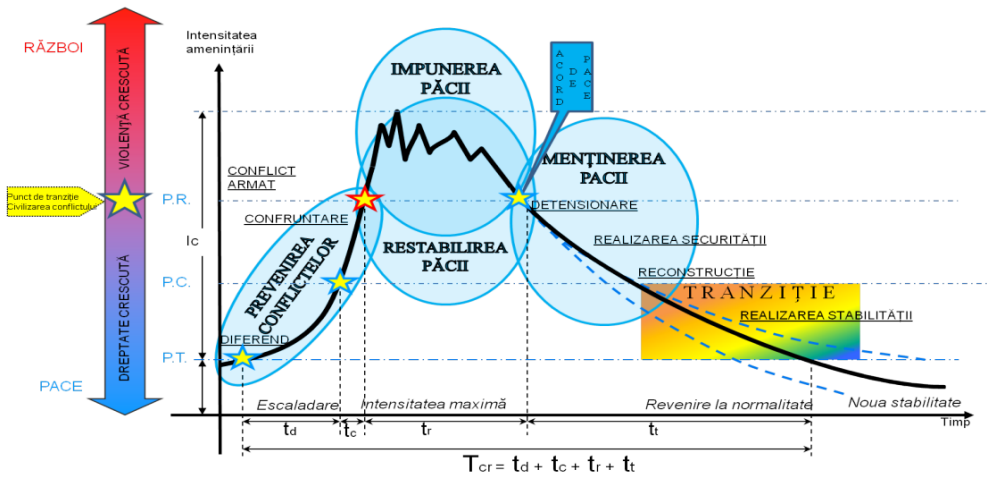
Sursa: <https://twitter.com/PavanRaghavend8/status/1395631479128952834>. (accesat la: 19.06.2021)

FORME DE COOPERARE

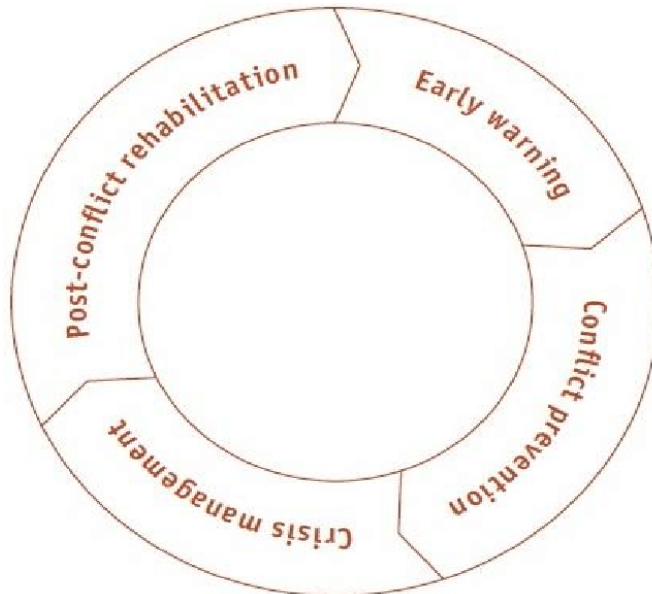
Sursa: „The comprehensive Approach today and in the future. Prezentarea Ambasadorului Hans Wesseling (Civil-Military Advisor CIVAD)(accesat 12.10.2020)

ACȚIUNI, MISIUNI ȘI OPERAȚII ONU DE MANAGEMENT AL CRIZELOR

Sursa: GHIBA Daniel. Managementul crizelor. București: Editura UNAp „Carol I”, 2017, p. 73.

MODELUL OSCE DE RĂSPUNS LA CRIZE

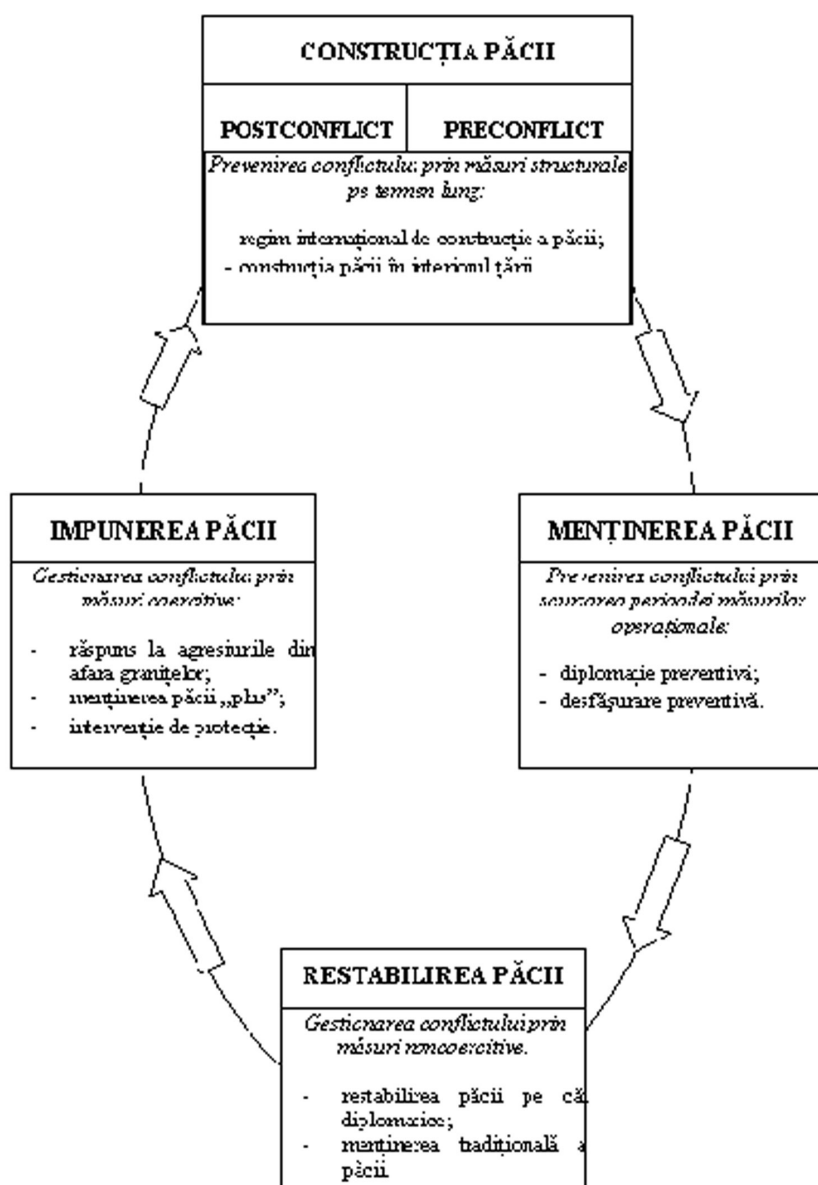
Sursa: https://www.researchgate.net/publication/330635746_Averting_Conflict_in_Europe_International_Crisis_Management_and_the_Role_of_OSCE_Field_Operations. (accesat la: 29.07.2021)

CADRUL CONCEPTUAL AL CICLULUI CONFLICTULUI
ÎN VIZIUNEA OSCE

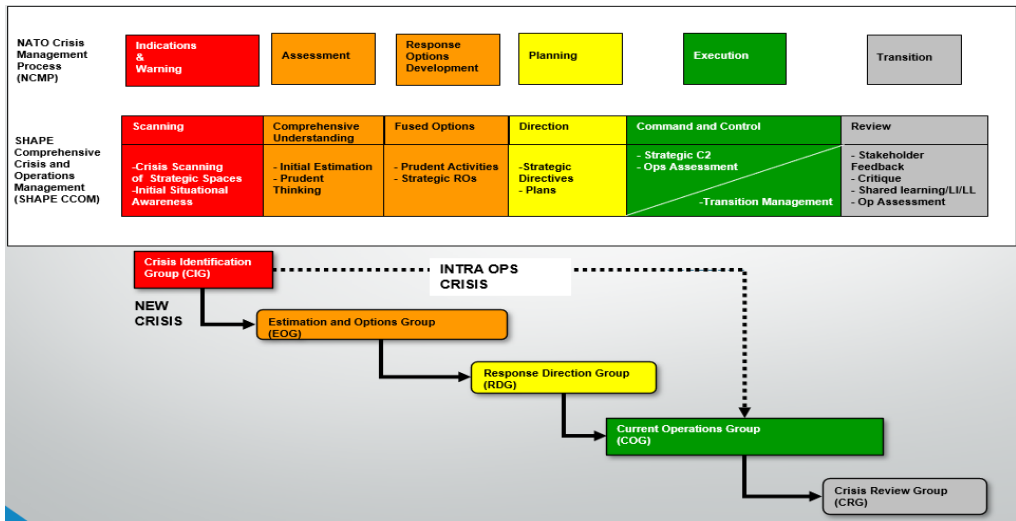
Sursa: <https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/9783748922339-03.pdf>. (accesat la: 11.08.2021)

MODELUL EUROPEAN PENTRU RĂSPUNSUL LA CRIZĂ

Sursa: Ioan Crăciun, Prevenirea conflictelor și managementul crizelor, 2006.

MANAGEMENTUL CRIZELOR ÎN VIZIUNEA NATO

Sursa: „The comprehensive approach today and in the future. Prezentarea Ambasadorului Hans Wesseling (Civil-Military Advisor CIVAD)(accesat la: 12.10.2020).

